

A C C No. 30338

ఆముక్తమాల్యద

(విష్ణుచిత్రియము)

శ్రీకృష్ణదేవరాయ ప్రణీతము

సంపాదయితి

శ్రీమాన్ నేలటూరు రామదాసయ్యం గారు

ఎమ్.ఏ.(డబుల్) ఎల్.టి.

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

నాంపల్లి, పబ్లిక్ గార్డెన్స్
హైదరాబాద్

"Amuktha Malyada" A Telugu Classic by
Sri Krishna Deva Rayalu.
Edited by Sri Nelaturu Ramadasa Ayyangar
M.a.(Double) L.T.

© తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

హైదరాబాద్

ప్రచురణ : 172

ACCN/30338

ప్రథమ ముద్రణ : 1966 - ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి

ద్వితీయ ముద్రణ : 1995 - తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం ప్రథమముద్రణ

ప్రతులు : 2000

వెల : రూ. 25/-

ప్రతులకు : రిజిస్ట్రార్

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

నాంపల్లి, పబ్లిక్ గార్డెన్స్,

హైదరాబాద్ - 500 004

ముద్రణ :

భారత భార్గవి ఆఫ్సెట్ ప్రింటర్స్

ISBN : 81-86073-05-1

అచార్య పేర్వారం జగన్నాథం
ఉపాధ్యక్షులు

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాదు

ముందుమాట

తెలుగులో ప్రాచీన కావ్యప్రబంధాలు సామాన్యంగా పాఠకులకు లభించడంలేదు. గ్రంథాలయాలలో వున్నవి తప్ప కొనడానికి ఇవి లభ్యం కావడం లేదు. ప్రాచీన సాహిత్యంపై పాఠకులకు మక్కువ తగ్గలేదు. గతంలో ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ ప్రాచీన కావ్యాలను చక్కని క్యాలిక్ బైండింగ్ తో ఒక రూపాయకి అందజేసింది. అవి అచ్చయిన మరుక్షణంలో అమ్ముడవుయ్యేవి. ఈ కావ్యాలను ఆంధ్రప్రదేశ్, కేంద్రప్రభుత్వము ఇచ్చిన సబ్సిడీ సామ్ముతో సాహిత్య అకాడమీ ముద్రించి తెలుగు పాఠకులకు అందించింది. ఈనాడు ఆ సౌకర్యములేదు. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ తెలుగు విశ్వవిద్యాలయంలో విలీనం అయినప్పటి నుండి మళ్ళీ ఆ ప్రాచీన కావ్యాల పునర్ముద్రణ జరగలేదు. పాఠకలోకం ఈ కావ్య ప్రబంధాలకోసం అగ్రులు చాస్తున్నది. వాటికోసం ప్రజలు వేయికళ్లతో ఎదురు చూస్తున్నారు. ముఖ్యంగా కళాశాలలోని, విశ్వవిద్యాలయాలలోని విద్యార్థులకు, అధ్యాపకులకు ఇవి ఎంతైన ఉపయుక్తంగా ఉంటవి. ఇవి లభ్యం కానందున వారి అధ్యయనానికి పరిశోధనకు, బోధనకు అంతరాయం ఏర్పడుతున్నది. సాహిత్య అభిమానుల పిపాస దినదినం పెరుగుతున్నది. ఈ అవసరాలను తీర్చగలసిన బాధ్యత తెలుగు విశ్వవిద్యాలయంపై ఉన్నది.

ఈ అవసరాన్ని గుర్తించి తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం సాహిత్య అకాడమీ పూర్వం ప్రచురించిన కావ్యప్రబంధాలను పునర్ముద్రించి పాఠకలోకానికి అందించాలని నిర్ణయించింది. ఆ ప్రయత్నంలోని భాగమే ఈ ప్రచురణ. పూర్వం శ్రీ నేలబూరి రామదాసయ్యగారు ఎమ్.ఏ(డబుల్)ఎల్.టి. గారు ఈ ఆముక్తమాల్యదకు చక్కని పీఠికను సంతరించి వున్నారు. దానిని మళ్ళీ మేమిప్పుడు పునర్ముద్రించి పాఠకలోకానికి అందిస్తున్నాం.

తెలుగు సాహిత్యాభిమానులు ఎప్పటివలనే ఇప్పుడు కూడా ఈ కావ్యప్రబంధాలను సమాదరించి మా ఈ కృషిని ప్రోత్సహిస్తారని ఆశిస్తున్నాము. కానీ ధనాభావం వల్ల చౌకరేటుకు అందించలేకపోతున్నందుకు మా అశక్తతను వ్యక్తపరుస్తున్నాము. అయితే తెలుగు ప్రజల సాహిత్య పిపాస మాకు కొండంత బలాన్ని ఇస్తుందని విశ్వసిస్తున్నాము. దీనికి సంపాదక బాధ్యత వహించిన శ్రీ నేలటూరు రామదాసయ్యంగారు ఎమ్.ఎ(డబ్ల్యు) ఎల్.టి. గారికి మా హృదయ పూర్వక ధన్యవాదాలు.

తేది : 18-7-1995

(పేర్వారం జగన్నాథం)

విషయ సూచిక

విషయము

పుట

ఉపోద్ఘాతవరణిక

ఉపోద్ఘాతము

కృతి - కృతికి ర్త - దేశకాలములు

1

కృష్ణరాయఁడు రా జుఁడు

“

రాయల దిగ్విజయము

“

రాయల యభ్యుదయము

“

అది యొక నూతన మతావేశకాండము

2

దాని మహిమ

“

రాయఁడు దిగ్విజయ ప్రయాణమున కల గని ఆముర్తి

మాల్యద చెప్ప మన్న దేవుని యాదేశముం గొని

చెప్పఁ గడంగుట

3

ఆముక్తమాల్యద - కథాసంగ్రహము

విల్లుబుత్తూరు

4

విష్ణుచిత్తుఁడు

“

మధుర పాండ్యరాజుదాని

“

పాండ్యరాజుకు వైరాగ్యము వుట్టుట

5

అతనికి విష్ణుచిత్తుఁడు తత్త్వనిర్ణయము చేసి బోధించుట

6

విష్ణుచిత్తుని జయము, ఊరేగింపు ; తన యూరు చేరుట

“

ఉదజ్ఞహాలయ ప్రభువు యాముని చరితము జెప్పుట

7

యామునుని జయము, రాజ్యప్రాప్తి, పరిపాలన

8

యామునునికి రామమిత్రుఁడు ఉపదేశించి సన్న్యాసిం జేయుట

“

విష్ణుచిత్తునికి తోటలో శిశువు దొరకి ఎదిగి

ఆముక్తమాల్యద యగుట

9

విషయము

పుట

విష్ణుచిత్తుడు దేవునివలన ఆమె భూదేవియవతార మని

యెఱుంగుట 10

ఆమెం గొని యాయన శ్రీరంగయాత్ర

11

రంగనాథుడు ఆమెను అంగీకరించుట

,,

గోదా రంగేళుల పెండ్లి

12

కృష్ణరాయని కవితా సామగ్రి

,,

కృష్ణరాయని క్రొత్త యిష్టదేవతాభజన ఫక్కి-

18

కృష్ణరాయని కావ్యపుఁ బదకము

15

అందు అప్రస్తుత ప్రవేశము - రసదోషము

,,

అందుల సమాధానము

,,

హేమచంద్రుడు

,,

మల్లినాథుడు

16

మామ భారవులు

,,

దానివై శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిల సంజీవని

,,

మఱియు కొన్ని కథావయవముల ప్రసక్తతను అనురూపతకు

ఎచ్చరికలు

18

కృష్ణరాయుడు వీరవైష్ణవుడు, గోదాకల్యాణ కావ్య రరనావకాశమున

వైష్ణవమత సాంప్రదాయక రహస్యముల జెప్పుట

,,

వాద వర్జనము, నారాయణుడ వరతత్త్వ మను నిశ్చయము

18

ఆ నారాయణ సాక్షాత్కారోపాయముగా అష్టాంగయోగ వివరణమునకై

విష్ణువురా జాధ్యాయ ద్వయాంధ్రానువాదము

అందు ఖండిక్య కేశిధ్వజోపాఖ్యానము

19

రాయని యనువాద కవన ప్రశంస, దాని యుదాహరణము

,,

రాయుడు విష్ణుచిత్తు కథ నేల విస్తరించెను ?

22

రాయుడు గోదకథ నేల విస్తరించెను ?

11

(ఆమె విలక్షణ శృంగారము)

రాయుడు యామునకథ నేల విస్తరించెను ?

26

గోదకథలో మాందాసరి కథకు అవకాశము

28

విషయము	పుట
ఋతువులను రాజనీతిని ఏల విస్తరించెను ?	28
‘దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స.’	29
లెస్సందనము-శ్రేష్ఠ-అనఁగా పౌఢి-దానికీ	
అము క్త మూర్ఖుడయే ఉదాహరణము	,,
అంధలి కావ్య గుణములు	30
కవి గుణములు	31
‘ఇది అది.’ - (ప్రకీర్ణకము.)	33
(అము క్తమూర్ఖుడయందలి లోకమును కాలమును)	,,
అము క్తమూర్ఖుడ రచయిత ఎవరు ?	
కృష్ణదేవరాయఁడే (పెద్దనయ్యఁగారి సహకారముతో).	43

విషయ సూచిక

విషయము

పుట

ప్రథమాశ్వాసము

ఇష్టదేవతా స్తుత్యాదికము	1
కృతివత్ప్రశంస	4
కృతికర్త వంశ వర్ణన	5
పవ్యంతములు	11
కథాపారంభము	12
విలుబుత్తారు	"
విలుబుత్తారి వర్ణన	"
భాగవతులు	17
విష్ణుచిత్తుడు	"
ఆశ్వాసాంతము	19

ద్వితీయాశ్వాసము

దక్షిణమధుర

మధురాపురవర్ణనము	21
పాండ్యరాజు మత్స్యధ్వజుడు	28
గ్రీష్మము	30
పాండ్యరాజు వైరాగ్యము	
వరదేశివిప్రుడు	"
రాజు భోగినికడకుం బోవుట	36
పాండ్యరాజునకు తటాలున వైరాగ్యము	37
శాస్త్రప్రశంస	38
విష్ణుపారమ్యస్థావనకు మన్ననారు విష్ణుచిత్తు నియమించుట.	
విష్ణుచిత్తుడు	38

విషయము	పుట
మన్ననారు విష్ణుచిత్తు ననుగ్రహించుట	89
విష్ణుచిత్తుడు మధుర కేగుట	99
ద్వితీయాశ్వాసాంతము	40
తృతీయాశ్వాసము	
విష్ణుచిత్తుడు రాజనభ కేగుట	42
విశిష్టాద్యైత వ్రతీష్టాపనము	
విష్ణుచిత్తుని వాదము	౫3
అన్యమత ఖండనము	,,
న్యమతస్థాపనము	44
ఖండిక్య కేశిధ్వజ సంవాదము	45
పాండుని వైష్ణవుంగా సంస్కరించుట	61
తృతీయాశ్వాసాంతము	,,
చతుర్థాశ్వాసము	
విష్ణుచిత్తుని విజయము	
వరాహజాలె తెగి కిందఁబడుట	63
విష్ణుచిత్తు నూరేగింపు	64
విష్ణుచిత్తునికి గరుడవాహనుడు ప్రత్యక్షమగుట	,,
విష్ణుచిత్తుడు స్వామిని స్తుతించుట	66
దశావతారస్తోత్రము	,,
విష్ణుచిత్తుల న్యపుర ప్రవేశోత్సవము	69
యామునాచార్య చరిత్రము	73
యామునాచార్యుడు పాంశ్యసభం జేరుట	77
అన్యమత ఖండనము	79
యామునాచార్యుని విజయము	80
వర్షాకాల వర్ణనము	,,
శరద్భతువు	90

విషయము	పుట
యామునప్రభుని దిగ్విజయము	98
అలర్కశాకము	100
యామునప్రభుని జ్ఞానోదయము	101
యామునప్రభు రాజనీతి	102
యామునప్రభువు తవన్సున కేగుట	115
చతుర్మాస్యసాంతము	"
పంచమాశ్వాసము	
గోదాదేవి	118
జననము	118
వయఃసంధి	"
గోదాదేవి యాశీరఃపాదపర్జన	119
గోదాదేవి హస్తోడి యయోగపు వేదన	122
హరి యుపాలంభము	124
మదనదశలు	126
న్యగతములు	127
ఉదజ్మహాలయనాథుని కొలుచుచుండుట	131
వసంతము	133
గోద మదనతాపభరము	141
విష్ణుచిత్తుడు కూతుం గూర్చి స్వామితో మొఱుయిడుట	143
పంచమాశ్వాసాంతము	144
షష్ఠాశ్వాసము	
మాలదాసరి కథ	145
మాలదాసరి	145
దారితప్పి మఱిమీది బ్రహ్మరక్షస్సుకుపట్టువడుట	147
వారి వెనగ్గులాట	148
దాసరి గోలగగైర త్రోయబడుట	150

విషయ సూచిక

విషయము	పుట
దాసరి యొట్టు పెట్టి తప్పించుకొని కైశిక సేవకు పోవుట	152
దాసరి మరలుట	154
దాసరి బ్రహ్మరక్షస్సు ననుగ్రహించుట	..
షష్ఠాశ్వాసాంతము	159
న ప్రమాశ్వాసము	
బ్రహ్మరాక్షసుని పూర్వజన్మ వృత్తాంతము	161
శ్రీరంగయాత్ర	
గోదాదేవి శ్రీరంగమున రంగనాథుని సేవించుట	167
గోదాదేవి శ్రీరంగనాథుని వివాహము	174
చ ప్రమాశ్వాసాంతము	168

గ్రంథసమాప్తి

ఆ ము క్త మా ల్య ద

‘పా ప్యు ల ర్’ ము ద్ర ణ ము

ఉ పో ధ్వా తా వ త ర ణి క

అమర్తమాల్యదకు ప్రాచీనకాలము (నూర్తయేండ్ల) నుండి వ్యాఖ్య ఉంగనే యున్నది.

అందు చాలమియు తప్పులకలిమియు కలవనియ, దానిచేత అది మూర్ఛితమై యుండెననియు, దానికి నమగ్ర సాధు వ్యాఖ్యలే నుండినవనియు ననియు నన్నట్లుగా కీ. శే. కళావహర్ష వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు తమ వ్యాఖ్యను, మల్లినాథసూరి సంజీవనీ జీవాతుష్ణావకముగా, సంజీవనీ యనీ పేరిడి 1927 వ సంవత్సరమున బ్రకటించిరి. కావున అది యిప్పటికి నలువదేండ్లుగా పండితులకును విద్యార్థులకును తత్పరితలకును కామధేనువుగా వెలయుచున్నది. అవ్యాఖ్య అతిపెపులమును ప్రౌఢమును. దానితోడి గ్రంథము ఎక్కువ వెలగలది యైనందున జనసామాన్యమునకు అందుబాటులో నుండునది కాదు. ఆకావ్యము కథయు తరహాయు సారస్యమును జనసామాన్యము అందుకొనగలయట్లును చొకగా నుండునట్లును ప్రచురించుటకు ఇపు డీప్రయత్నము. నర్వంకషమగు సంజీవనీకి సుదీర్ఘమగు సుపోద్ఘాతము రాయల్ ఆక్టెవెలో (ఇంగ్లీషుబాడి) నన్నని యక్షరములలో డెబ్బది పుటలకన్నను విస్తృతము గలదు. శాస్త్రునివారి తైలియు పేరా మాటగా ఘట్టితమైనంత యిమిడికి గలది. దానినెల్ల జనసామాన్యమునకు సుబోధముగా నందింపవలయు నన్న రెండవందల యట్టి పుటలు వట్టును. అప్పుడును అందుగల వ్యాకరణాది శాస్త్రవిషయములు అక్షేపనసూధానములు, దీని రచయిత కృష్ణదేవరాయడే యగునా అను ప్రశ్నకు సంపూర్ణవిమర్శతోడి నిర్ణయమార్గములు ఇప్పుడు దీని యుపోద్ఘాతమునకు ఎక్కింపఁదగినవి కావు. శబ్దశాస్త్ర విషయములే నలుబది యేబది శీర్షికలతో ఒక విసూతన ప్రౌఢవ్యాకరణమునకు సామగ్రి కాఁదగినంత యున్నది. అది యైనను వ్యాఖ్యాతృసిద్ధాంతము కాదు. తప్పులున్నవి కావున ఇది

తాయల రచన, పెద్దన్నది కాదు అన్న వాదమనకు అవి తప్పులు గావనియు అట్టివి పెద్దన్న తిమ్మన్న సూరన్న లింగన్న ఎఱ్ఱన్న మొదలగు అందఱుల రచనలందును కలవియే, మఱియు కాల భాషాపరిణతియు పరికింపఁ దగినను అను ఎచ్చరిక సేత మాత్రమే. కవిచరితము కావ్యచరితము దేశకాలవర్ణితియు గ్రంథ ప్రౌఢి సౌభాగ్య సారస్య ప్రస్తావములు మాత్రము ఇందు జనసామాన్యమునకు కుతూహలమును ప్రీతియు కలిగించునవి ఉండఁదగినను. ఇంచుక అట్టి వ్రాతకు యత్నించెద.

సంపాదయిత.

ఆ వలత్త వనా ల్పా ద

(విష్ణు చి త్తీయ ము)

ఉ పో డ్దా త ము

కృతి : కృతికర్త

కృత్రి గుణవిశేషములకు కృతికర్త ప్రతిభా పాండిత్యాదులవలెనే తజ్జీవితవిధానమును అచ్చద దేశకాలపరిస్థితులను కొంత కారణ మని విమర్శకనిపులు చెప్పదురు. 'Periclean age' 'Augustan age' 'Elizabethian age' 'Victorian age' 'Gupta golden age' అని యిట్టి పేరులు వినబడుచుండును. అవి దేశకాలపరిస్థితి జ్ఞానములె. అట్లే ఆష్టదిగ్గజములం బ్రఖ్యాతము అని కృష్ణదేవరాయల కాలమునకును గొప్ప పేరు ప్రసిద్ధులు గలవు. మఱియు దైవిరముగను ఒక్కొక్కప్పుడు గొప్ప కవులు పుట్టుదురు. నాటి చరిత్రచర్చి నేడు వలదు కాని, తేలిక విషయమును ఇట్లు ఉదాహరింపదగినను.

వంశవరంపరగా విజయనగరమునకు సరసింహప్రభుని యనంతరము అతని పెద్ద కొమారుడు వీరనరసింహుడు కొంతకాల మేరి చనిపోగా తదనంతరము చిన్నకొమారుడు కృష్ణదేవరాయుడు మున్నయైదేండ్లవాడు మంచి యనుభవశాలి శ్రీ. శ. 1509 లో రాజ్యవట్టాభిషిక్తుడాయెను. సెంకణాదిత్యుడు నన్నెచోడుడును నెల్లూరి దొర మనుషునిద్దయు తాము సూర్యవంశమువారు అను నభిమానము వహించి నట్లు 'కలశపాథోరాశి గర్భవీదిమతల్లి కడుపార నెవ్వాని గన్నతల్లి' అని యాచంద్రుని వంశమువాడు తాను అని కృష్ణదేవరాయుడును అభిమానము వహించినవాడు. పూర్తివిశ్రమము కాగానే అతడు తొడంగి కడంగి దిగ్విజయము చేసి రక్షణభారత మందు శ్రీ. శ. 1520 నాటికి తన ప్రభావమును సుప్రతిష్ఠితము గావించి, ఉత్తరభారతమున నైతము తోడి సుల్తానులను తనకు అరిగావులు గావించుకొని అభ్యుదయ వరమొచ్చితిం.బొందెను. అట్టి యభ్యుదయకాలము దేశమున నిజముగా గొప్ప కవులయు కావ్యములయు కాలముగా నుండును. కళలును శిల్పములును విశేష వికాసము పొందును. అన్నింటికిని 'విజయోత్సాహి' యగు రాజు నాదరము పోషణ

యుండును. అట్లే గదా, పీరుడును జేతయు నగు కృష్ణదేవరాయుడు తాను గొప్ప పండితుడును మహావ్రతిభాశాలియు మహాకవియు, వీణావాదనాది కళలందును అతితేజన వాడు కవిపోషకుడు కాకుండునా? అన్నిభాషల కవుల కిశాభిజ్ఞులను పోషించుటయు కాక, అష్టదిగ్గజములు అను ఎనమండుగురు ఆంధ్రమహాకవులను, వారికి తన యాస్థానమున పేర్వేల స్థానాసనములు ఏర్పఱిచి నిత్యకవితాగోష్ఠులు నమకూర్చుచు ఆనందించుచుండెను. వీనిచేత రాయల లోకానుభవము లోకవికాలమును సాగరగంభీరమును అగుననుటకు నందియ మేమి? ఎటు గన్నను ఆరాజ్యమున ఒక తృప్తి ఒక యత్సాహము ఒక పొంగు మిన్నండి వెలుంగుచుండెను.

మఱియొక విషయము. కృష్ణదేవరాయుడు మతమున పీఠవైష్ణవుఁ డాయెను. ఆయన ప్రియమిత్రులు ఆస్థానకవిచక్రవర్తియు నగు పెద్దనయ్య పీఠవైష్ణవుఁ డాయెను. ఆమతావేశమును ఒక యసాధారణ మహోత్సాహమును పెంపొందించును. అది యట్టి మతావేశకాల మని కృష్ణదేవరాయుడు తన గ్రంథాంతమున ప్రస్తావము తెచ్చి ఒక శతకోపయతిని వర్ణించుచు నూటిగాను విరిక్షణముగాను నూచించినాడు (చూ VI-౬౬), “అతంత్యయితిమీద యాదవగిరి లెంకణంబు పావండనంకులంబు గావచ్చినఁ, దయ్యుతకి శతకోపసమాఖ్య సంభవించి సీరంధ్ర వాదంబున నంద్రాదివిషయ విద్యజ్ఞనంబుల నధోక్షజవిషయవాద భిక్ష వేడి దిగ్విజయంబు నేని గరుడకుధర గుహాకుంత నృకంఠీ రవంబు కుహరాత్రిదండియై బ్రుసీసుఖాంబరాంభుకుండిక లొసంగ నంగీకృతాంతిమా శ్రమండై, ఫణిప కణభుగక్షపాద బాదలాయణ కపిల జైమిని శాసనంబులు మతమహా నన మహీసురులు మున్నుగా నెంతే వాని నంతేవాసులకఁ దెలివనటువం బరమహంసానుష్ఠాన పరకావ్యయై, వదయుగప్రసన్న భువనప్రపంచ పంచజన హృదయభవనంబులం బద్మావద్మాఖులు వల్లెర్లు దుడిచి పాడెక్క భక్తి బోధించి భూతంబుఁ బావనంబు నేయగంవాడు” అని. క్రీస్తు శకము 1200 నాటికే శ్రీరామానుజాచార్యుల మత దిగ్విజయము ముగిసి, వైష్ణవమతమునకు నకలాభ్యుదయములు గూడి దక్షిణభారత శైత్రములకు దేవళములకు జనులకు వ్యాపించి బలము గొనుచుండెను. తరువాతను అప్పుడప్పుడు గొప్పగొప్ప యాచార్యులు ప్రభవించుచు దాని బలమును వ్యాపిని పెంపొందించుచుండిరి. అమ్రాగమున రాయవికాలమున ఒక క్రొత్త యతీశ్వరుడు శతకోపముని అహోబలమున మతముస్థాపించి విశేషముగా ‘సీతాంధ్రవాదమున ఆంధ్రాది విషయ విద్యజ్ఞనములను’ తన మతమున కలుపుకొని రాజుల నందఱిని

సామంతులను సార్వభౌముని తత్ప్రవణులం జేసెను. మఱియు శిలాశాసనాద్యాకరముల పలన తెలియవచ్చునట్లు ఆది మహామాధ్వమతాచార్య సార్వభౌమ న్యాయరాయల విభవకాలమును. మాధ్వమతమును నాకర్షకముగా ఒక గొప్ప వైష్ణవమతము. వ్యాసరాయ మహిమయు 'వాదామగదరము.' కావున ఆకాలము, యూరపులో 'రినేనన్స్' 'రిపర్మేషన్' అను మహాసంస్కృతులు వ్యాపించిన కాలమును ఒకింత పోలినది క్రొత్త మతాల పర్వవలన పూర్వపు శైవమునకును తన్ను చక్క-బెట్టుకొను పోటి యుత్సాహమును కొంత పర్థిల్లుచు. ఇందును అందునుం గూడ కవివీరుల, రచనలు వుట్టకండి.నా?

శ్రీకృష్ణదేవరాయఁడు మనను కరగిన మహాభక్తుఁడు. తీర్థయాత్రలు గావించినవాఁడు. దక్షిణభారతమున పెక్కు దేవాలయములలో గోపురమండప ప్రాకారాదికములు కట్టించినవాఁడు. ఆభరణములు సమర్పించినవాఁడు. నిత్యోత్సవ విశేషోత్సవములకు ఏర్పాటులు గావించినవాఁడు. అన్నింటికిని చాలునట్లు, ఎప్పటికిని నెలువర అన్నియు జరుగఁగలయట్లు భూదానాదికము లొసంగినవాఁడు. నిష్ఠతో అప్పికానష్టానములం బాటించు ననాతన ధర్మశీలుఁడు. క్రొత్తవైష్ణవపుఁ గఱకు గలవాఁడు. మహావి. కావున ఆయనకు "మున్నే గరింగదేశ విజిగిషా మనిషం దందెత్తిపోయి, విజయవాటిం గొన్ని వాసరంబు లుండి శ్రీకాకుళ నికేతనుండగు నాంధ్రమధుమథను సేవింపం బోయి హరివాసరోపవాసం బచ్చటఁ గావింపఁ నవ్యుజ్యరాత్ర చతుర్థయామంబునఁ" గలలో ఆదేవుఁడు వశవశవశన ప్రత్యక్షమై తనకు—అనగా తానే యైన నిశ్చష్టదేవత యగు వేంకటేశునికి - అంకితముగా దేశభాష లందు లెన్నయైన తెనుంగిన అముక్తమాల్యద పెండ్లికథం జెప్పి తనకు మాలాకార సుదాన దత్త మలదారణ జుగవ్పం బాపు మన్న స్వప్నవృత్తాంతము విశ్వనసీయమ కాని పట్టికల్పనగాదని తలంపఁదగినను.

కావున కడు భక్తిపురస్కరముగాను దేవుని చెప్పుగోరు వినూతనోత్సాహముతోను అష్టదిగ్గజముల మించు పూనికతోను, వస్తువు క్రొత్తమార్గమున క్రొత్త మెఱుంగతో నుండవలయు నను తత్పరతతోను రాయఁడు ఇందులకు కడంగినాఁ డనుటకు సందియము లేదు. అట్లే క్రొత్తమార్గమున ప్రకాశించునదిగానే తనకు మఱి సాటియే లేనదిగానే తోడై యున్న భగవదనుగ్రహమున అది కుదిరినది.

ఇదే ఆ కథ - నంగ్రహము

పాండ్యదేశమున శ్రీవిలుబుత్తూ రను నగరంబు నెలంగు. అందలి మేడలు అంస మంటును. పీఠులు మగరానెలకట్టులై పార్శ్వముం కొబ్బరిచెట్లతో సూత్ర

పట్టినట్లు వంపులు లేక అందముగా నుండును. అందు ద్రవిడాంగనలు డిగ్గియల స్నానము చేసి దివ్యప్రబంధ మనునందించుచు గృహదేవతపూజకు అంబుజములు కోసి చేతఁగాని మంచినీటి బిందెలతో ఇట్లు చేరుచుందురు. ఆ వీరి యరంగులమీద ఆటవెలదులు పాచికలతో జూద మాడుచుందురు. వారు ఎంతో నాగరకలు, విలాసవతులు. ఆచటి పూదోటలలో అన్ని పూవులు పూచుచుండును. చేరిలో అన్ని వరులును వండచుండును. అందు సుగంధి యరటి తోటలలో పెద్దగెలలు నేల దాక వ్రేలుచుండును. చెఱకుతోటలును, పైకి తములపూడిగెలు ప్రాకిన పోకమాకులును ఎంతో అందముగా నుండును. మామిడితోపులుం గలవు. ఆ యూరిలో మన్నార్లు కృష్ణుని దేవళము గలదు. దాని చెంత లక్ష్మికి ఒక రథమును మన్నార్లు స్వామికి ఒక రథమును, మేరుమందరములందోనివి కలవు. ఆచటి బాగవతులు ఆతిథ్యాగంతుక భాగవతులకు మిక్కిలి భక్తితో భోజనాది సత్కారముల గావించుదురు. అందు ఉత్తమోత్తమఁడుగా విష్ణుచిత్తుఁడు ఎచదువు లేకయే పూర్వజన్మ కృత పుణ్యఫలముగా అచార్యకృపచే తన శిష్యత్వము నెఱింగి మిక్కిలి కుతూహలముతో ఆచటి దేవునికి తులసి పూలమాలలు కట్టి సమర్పించు కైంకర్యము సేయుచు నిరంతరము భాగవత సవర్యతో కాలక్షేపము సేయుచుండెను.

అనమయంబున పాండ్యదేశమునకు రాజుదాని మధురాపురి. దాని కోట ఆకాశ మంటును, అగర్భ పాతాళము దాఁచును. మేడలు నక్షత్రమండల మతిక్రమించును. అందలి కాంతం పొలయలుకను మేడలందు సప్తర్షుల తీర్థి కాంతులం గూర్తురు. పుష్పలావికలు విటులతో మిక్కిలి నరసోక్తలాడుచు పూవు లమ్ముదురు. సాయంకాలము సగరవీధుల తిన్నెలపై గట్టివాల్సతులు పరిమళ ద్రవ్యములను కవ్వరము జవ్వాది లోనగువానిని అమ్ముచుందురు. ఏనుగులు మడించి మాటవిననివై మాఫటిలచే చెలకువతో ఏధులం ద్రివ్యభిడుచుండును. ఆజానేయములును అతి వేగవంతములు ఎంతో సుందరములై ఒప్పారుచుండును. అయూరి వెలయాండ్రు మిక్కిలి యందగ తైలై సురతవై యాత్యసేధులై చెలువొందుదురు. అంగళ్ళు నవరత్నరాసులతో మెఱయు చుండును. బ్రాహ్మణులు జవయజ్ఞశీలురు. క్షత్రియులు 'వజ్రదోషవరిఘలు'. వైశ్యులు కోట్లకు వడగ లెత్తినవారు. శూద్రులు కొండలుగ దాన్యరాసులను పండింతురు. తోటలలో అన్ని జాతుల పూలు పూచును, అన్నివిధాల వండ్లు వండును.

అందు చంద్రవంశమువాఁడు మత్స్యంజ్ఞాఁడను రాజు పాలించుచుండెను. అతఁడు భతుడుప్రాయశేధి, పౌడుణ్యచక్రవర్తి. ఇంద్రు సైన్యం ఓడించగల నిలు

కాదు. గొప్ప చాత. తన రాజ్యమును ఈవిభాధ లేక రక్షించువాడు. ఆతని విభవకాలమున ఎప్పుటివలెనే యెక గ్రీష్మర్తువు వచ్చినది. అంతట నెలయేళ్లలో నీళ్లు ఇగిరినవి. దున్నలు వండులు తాపమునకు బుర్రలో పొరలజొచ్చినవి. వేడి నుడిగాడ్పులు! దావా వ్వులు! నూగ్యుడు ఎంతసేపటికిని క్రుంకడు. చెరువులో నీరు మోకాలిబంటి యయ్యెను. తోటలలో ఏతాలతో నీరు పాటించుచుండిరి. మల్లెలు పూచినవి. చలిపందిళ్లలో బాటసారులు ఎండవడకు అమ్మ అక్క అని చేతులొగ్గియు, మరనేటును తినుచు అచటి తరుణులు పోయు నీరు త్రాగుచుండిరి. శ్రీమంతులగు ధన్యులు పగలు దగ్గియలో ఈడుకాడి రాత్రి దఅవీవెన్నెలబయ్యె ప్రీయల గూడి రతుల దేలుచుండిరి.

ఆపేసవిలో రాజు ఒక రాత్రి యిట్లు వెడలి మణియొక వీధిలోని తన భోగిని యింటికి నవలసముగఁ బోవుచుండి దారి యరగుపై వెన్నెలో పరుండి ఉబుసుపుచ్చుచున్న బ్రాహ్మణులలో నొకడు చెప్పు సుభాషితమును—

“వినియె నెల లృతుర్దయిని వృష్టిదినాశికి, రాత్రికై దిపం
బున, జరకై వయస్సునన, బూని పరంబున కిప్పు, దుద్యమం
బునువుగఁ జేయఁగా వలయు నంచుఁ బురోహితధర్మ మాత్మ గి
ల్కొన నల విప్రుఁ దాద్విజులలోన సుభాషితము నృతింపఁగఁ.
విని, తద్గ్రంథార్థము నె
మ్మనమున నూహించి, తెలిసి, మ్రాన్పడి, కడకుం
దన మోసమునకు భయపడి,
ఉనవతి యటు చనక నిలిచి, సంతాపమునఁ.
ఎక్కడి రాజ్యవైభవము ? లేక్కడి భోగము ? లేటి సంభ్రమం ?
బక్కట ! బుద్ధుఁ ప్రతిమమైన శరీరము నమ్మి మోక్షపుం
జక్కి గణింపకంటి ; యుగసంధుల నిల్చియుఁ గాలుచేటి బర్
త్రొక్కుల నమ్మనుప్రభృతులుఁ దుది రూపజ కుండనేర్పిరే!
ఉన్నట్ల యుండ నద్దరి
కి న్నరులను నావ చేర్చు క్రియ వెనఁ దాఁ బో
కున్నట్ల యుండి కాలం
బు న్నరులకు వయసుఁ బుచ్చి మోసముఁ దెచ్చుఁ.
కానఁ దటిచ్చలమగు రా
జ్యానందము షరఁగి. యింద్రియారాముఁడనై

పో : నింతనుండి పరలో

కానందంబునకె యత్న మాపాదింతుకా,

అని నిజపూర్వపుణ్యపాకమున తటాలున మంచి తలంపు కలిగి అట్లు నిశ్చయము చేసికొని, ఓలగమున నానామతసిద్ధాంతముల వండితులం గూర్చి, వాదించి తత్త్వముం దెలుపుఁ డని కోరెను. అంతట వాదము ప్రవర్తిల్లుచుండగా, నాఁడు విల్లుపుత్తూరిలో మన్నారుస్వామి అవిష్టుచిత్తుఁడు తన్ను సేవింప వచ్చినప్పుడు ఆయనతో సీవు మధురకు త్వరగా పోయి రాజనభలో ఒరుఁడున్న వరితత్త్వ వాదములోచేరి, అందు నా మహిమను ప్రకటించి స్థాపించి ఆరాజును వైష్ణవుంగావింపుము, వాదమున నీకు జయము నేను సేకూర్చెదను అని చెప్పి భయముతీర్చి ఒప్పించి పంపెను. విష్టుచిత్తుఁడును అట్లు మధురకుం బోయి రాజనభ చొచ్చి, అన్నిమతాలవారిని దీరముగా నెదిరించి, 'గురుముఖ మనధీత్య ప్రాహ వేదా నశేషాకా' అన్నట్లు నేరువుకో వాదించి గెలిచి, రాజు ఏర్పడిన శుక్రామౌను ఒడిచికొనెను. అంతట ఆయన ఆముత్స్యధ్వజునితో 'తెలిసినది గదా, ముముక్షువునకు ఉపాశ్రయణీయుఁడు శ్రీమన్నారాయణుఁడు. నీవు ఈ భక్తియోగము సాధింపుము' అనియు, మరల 'నంతకన్న సుఖవంతుడాయము భగవద్గీతలో అర్జునునకు భగవంతుఁ డుపదేశించిన

సర్వధర్మాకా పరిత్యజ్య, మా మేకం శరణం ప్రజ

అహం త్యా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి, మా శుచః.

అను శరణాగత ధర్మము కలదు.' అనియుం బలికి అతని చిత్తపరిపాకము గ్రహించి అతనికి మూలమంత్రమును ద్వయమును ఉపదేశించి అతనిని భాగవత ప్రధానం గావింపెను.

అంతట అట్లు తనకు గురువైన ఆవాదజేతను విష్టుచిత్తుని ఆరాజు మిక్కిలి సత్కరించి ఏనుఁగుమీద మహావిభవముతో ఊరేగించెను. అప్పుడు ఆయనకు గరుడ వాహనుఁడు వ్రత్యక్షమై ఆయన 'జయజయ' యని పాడిన తిరుప్పల్లాండును దళాళికార స్తోత్రమును చిత్తగించి అనుగ్రహించి, విశ్వకర్మతో విల్లుబుత్తూరులో ఆయన యిండిని మణిమయమును సర్వవస్తుసమృద్ధమును గావించుమని ఆనందించి అంతర్హతుడయ్యెను.

విష్టుచిత్తుఁడును విల్లుబుత్తూరికి మరలి అచటి దేవాలయ ధర్మాధికారులు ఎదుర్కొని తన్ను బ్రహ్మరథమున అతి పరిడవముతో నూరేగిండ్ల దేవశము సేర్ప, ఆయన

స్వామిని సేవించి, సెలవుగాని, తన యిట్లు సేరవచ్చి, రత్నకాంచనమయమయి యున్న దానిని, ఆశ్చర్యముతో దేవుని మహిమను తలపోసికొనిప్రవేశించి, 'తొంటికంటె' శత గుణంబుగా భాగవతపూజావ్రవణుండై మాలాసమర్పణ కైంకర్యరతుండై కాలము వుచ్చుచుండెను.

అంతట నొక్కనాడు మధ్యాహ్ననమయ మాలికానమారోపణానంతరమున మందిరంబునకుఁ బోవు నాతనిం జూచి మన్నారుస్వామి తన ప్రేయసితోననెను. 'మునుపు యామునార్యునివలె నేడు ఈమహాత్ముడు మన దర్శనం బుద్ధరించినాడు గదా.' అని. అంత అమె తా నెఱుంగని యామున చరిత్రముం జెప్పుమనెను. అంతట స్వామి చెప్పం దొడంగెను.

వరమభక్తుడైన నాథముని మనుమడు ఆ యామునాదార్యుడు బాల్యమందె గురు కులమున వేదశాస్త్రముఖ్యవిద్య లభ్యునించుచుండ, మధురలో ఈ మత్స్యధ్వజుని పూర్వదే ఒకఁడు రాజ్య మేలుదుండీ, వెట్టిశైవము ముదిరి విష్ణుస్తోత్రము చెవి జెట్టక తద్విగ్రహమునకు మ్రొక్కక, హరుడె పరతత్త్వము అని, వైదిక బ్రాహ్మణుల బూజింపక, జంగమదేవరలను పూజించుచు, విష్ణ్వలయములను పాడువెట్టి జంగాల మతములు కట్టించెను. రాజ్యమున దండన సత్కారములందును వైష్ణవద్యోషమున శైవ వక్షపాతమును బాహుళ్యముగా అవలంబించెను. మఱి ఆతని భార్య రాణి తాను మిక్కిలి విష్ణుభక్తురాలై, తన విభుడు ఇట్లాయెనే యని అపారమనోవ్యథకు పాలాయెను. ఆమె హరివాసర ద్వాదశీ వ్రతములను కడువిష్ణుతో జరిపియు పాతివ్రత్యమును ఏడక పతి చిత్తమును చూఱకొనుచుండును. ఆమె రహస్యముగా అంతఃపుర వశ్చిమ ద్వారమున యాచకులకు తన నొకదులచే దానము లిప్పించి కౌరికలు తీర్చుచుండును. క్రియఃపతి ఆభక్తను అనుగ్రహింపఁగోరి, యామునపండితునికి ఆరాజానాస్థానమునకుం బోయి రాజు నెదుట వాదముచేసి శైవమును ఖండించి విష్ణుపరత్వమును స్థాపింపవలయునను తలంపు పుట్టించెను. ఆయనయు ఆ వశ్చిమద్వారము సొచ్చి, రాణిం గాన్పించుకొని ఆమెతో విష్ణు తత్త్వంబె పరతత్త్వమని వాదించి గెలిపెద, నీవిభుండు నీయం దనురక్తుండు, నీకు పథేయండు, విన్నవించి నన్ను రప్పించి వాదము సేయింప నోవుదేని వాదించి గెలిచి నీభర్తకు భగవద్వక్త్రుజ్ఞుడైంది కృతార్థుఁ గావించెదనని విన్నవించెను. ఆమెయు భర్తకుం జెప్పి అట్లె యేర్పాటు గావించెను. భర్త భార్యతో వాదమునకు ఇట్లు పందెము నిబంధించెను.

యడుగగా ప్రాణులకు మోక్షమునకైన లఘూపాయములు చెప్పదు, అన్నింటికన్నను శ్లాఘ్యమైన వని.

“జాగ రే తు విశాలాక్షీ, జానతో వా వ్యజానతః
యో మే వ్రగాయతే గీతం మమ భక్త్యా వ్యవస్థితః

.....
ప్రయుక్తః సర్వసంసారాత్ మమ లోకం చ గచ్ఛతి.”

అని చెప్పెను. దానికి ఉచితహరణముగా ఈ మాలదానరి బ్రహ్మరాక్షసుల కథనుం గూడ చెప్పెను. ఆ యుపాయమును తాను అనుష్ఠించి లోకమునకు ఉపదేశించు కుతూ హలమున లీలం గోరియే, ఆ భూదేవి ఇట్లు కూతురై అయోగమివ్వచేతి గంభీరార్థంపుఁ బాటలను పొందు ఇట్లు వియోగతవస్సు నటించుచున్నది. అంతకన్న వేఱుగాదు. ఆమెను శ్రీరంగమునకు రంగేశు సేవింపం దోడుకొనిపోయిరమ్ము అని అనతిచ్చెను. అట్లే విష్ణుచిత్తుడు తగిన సన్నాహముతో పరిధవముతో కుమారీరత్నమును వసిండి వల్లకిలో ఉంచుకొని పోయి శ్రీరంగముం జేరి తాను మాధ్యప్నాకాదిని తీర్చుకొని గోదాదేవికిని స్నానాలంకారములు చేయించి అనుచర భాగవతాళితో పోయి శ్రీరంగనాథుని సేవించి స్తోత్రముచేసెను. అప్పుడు రంగనాథుడు భూదేవి యవతారమగు ఆకర్మాణిని, తాను దిరము బాసిన తన ప్రేయసినే, ఆక్రొత్తవేసిన అతిమనోహరిణిగా నున్నదానిం గాంచి ఆ యందమునకు కై వెక్కినట్లు మరులు ఆవుకొన లేక ఆమెను తన శుద్ధాంతము నకు తార్చుకొని, ఆమెరూపాన ఒక మాయపిల్లను ఆచోట నుంచెను. అక్కడ తీర్థ ప్రసాదవినియోగమై స్వామిని వీడ్కొని అందఱును విడిడికి రాగా వల్లకిలో ఆశుభాంగి అగవతక పోయెను. అంతట విష్ణుచిత్తుడు దుఃఖసముద్రమున మునింగి. చేతులెత్తి అయ్యో! మా పిల్లను ఇట్లు హరించినాడే అని మొఱపెట్టఁగా శ్రీరంగనాథుడు ఆయనకుం దోచి యెలనవ్వి సీకూతును ఇంటఁ బెట్టుకొనియే నామీద వట్టి నింద పలుకుచున్నావు అనెను. అంతట ఆయన పరువున ఇట్లు సేరగా కూతురు త న్నెదు ర్కొని మ్రొక్కినది. ఆయనకు ఎంత యూట! ఆ దెంత సంతోషము!

తరువాత రంగవతి బ్రహ్మరుద్రులను సరస్వతీ పార్వతులను పంపి బిల్లు బుత్తురున విష్ణుచిత్తుని పిల్ల నిమ్మని అడిగిచిన. వారును అట్లే పోయి యడుగ, విష్ణుచిత్తుడు భక్తివినయములతో అంగీకరించి, తన పరువు నిల్పుటకు పెండ్లికొడుకు తన యిదికి వచ్చి పెండ్లిచేసికొని కూతురు స్వీకరింపవలయును అనెను.

శ్రీరంగనాథుడును గరుడు నెక్కి, బ్రహ్మాదిసురలును తమ తమ తత్త్వరూపి నెక్కి బలసి కొలిచి రాగ, తన నకలపరివారముతో విల్లుబుత్తూరు చేరి, విశ్వకర్మ కట్టిన మణిమయపు విడిదిపట్టున విడిసెను, అక్కడ ఆయన యథావిధిగా మంశ స్నానము గావించుకొని సర్వాభరణముల నలంకృతుడై సిద్ధపడెను. విష్ణుచిత్తునింబ అమూయికిని మంగళాభ్యంగాలంకరణములు ఐనవి. అంతట పన్నిద్దరు సూర్యులును దివటీలుగా నక్షత్రాలజాలరుతో చంద్రుడు గొడుగుగా అగ్నిదేవుడు పెట్టు ధూపముతో మేఘం మేలుకట్టుకొంద వీనుగైన గరుడుని ఎక్కి, వేదములు వేదములు పఠించు చుండగా, నారదాదులు సంగీతము పాడుచుండగా, అధ్వనులతో పెండ్లికొడుకు విష్ణుచిత్తు నింటికి వేంచేసెను.

విష్ణుచిత్తుండును తగిన విధమున నెడర్కొని ఆయనకు పాదప్రక్షాలనంబు చేసి లోపలికి గొనిపోయి ఐంగారుపీటపై కూర్చుండబెట్టి షోడశోపచారంబులం బూజించి మధువర్కంబు సమర్పించి, తాను, భార్య భారవోయంగా, కన్యకారత్నమును దానము చేసెను. రంగనాథుడును పరిగ్రహించెను. తరువాత యథావిధిగా ఒండొరులు ముత్యతైపుట్రాలు పోసికొనుటయు కంకణములు కట్టుటయునై మంగళనూత్రధారణమును నెఱవేఱినది. అనంతరము లాజహామమును, అంతట సర్వమంగళాశాసనముతో పెండిలి పూర్తియాయెను.

ఇట్లు తెలుగురాయని యానతిని కన్నడరాయడు కృష్ణదేవుడు 'ఏమునుఁ దాల్చిన మాల్యమిచ్చు నవ్వెన్నది రంగమం దయిన పెండిలి నెవ్వము' అన్న తెలుగు రాయని న్యుత్పాదేశమును జరిపి 'మున్నుఁ గొంటి నేవ* న్ననవండుయొక్క మగవాఁ డిడ' అన్న ఎవను ఆయనకు తుడిచి ప్రియాపరిభుక్తభాక్తధృతి ఆకొడువ గప్పినాడు.

కృష్ణరాయని కవిత

కవిగా రాయడు భగవంతునిచేత ఎట్టి ప్రళంస గన్నాడు, 'పలికి తుట్టిని షోపములు జాతి పెంపెక్క, రసికు లొనన' (1-18) ఇత్యాది సత్యావధువు నుండియు రసమంజరినుండియు ఉద్ధారములుగ ప్రపంచదర్పణమును నొక గ్రంథ మున దొరికినవట. ఆ గ్రంథములును తక్కినవియు ఎట్లు మాయమైనవో ఆపరిణత

* ఆ మాలాకార సుదానప్రస్తావమున విష్ణుపురాణమునఁ గాని శ్రీ భాగవతమునఁ గాని హరివంశమునఁ గాని ఈ 'ఏవ' ప్రస్తావము గానరాదు. "మాలాకాయకృష్ణోఽపి ప్రసన్నః ప్రదదౌ వరాః." విష్ణుపు. మణి దానిని కృష్ణుడు మనసులోనే దాచుకొన్నాడు గావలయు, సమయాన అపునితో ఈ భక్తునితో జెప్పుటకు.

దశలో రాయడు ఈయాంధ్రకావ్యమును అసదృశముగా చెప్పినాడు. వ్యుత్పత్త్యభ్యాస సంస్కృత యగు ప్రతిభ కావ్యమువకు కారణ మని ఆచార్యులు చెప్పినారు. నవనవోల్లేఖ (నీప) శాలిని యగు వ్రజ్జ ఆ ప్రతిభ అన్నారు. లోకస్పృత జ్ఞానము, శాస్త్రపాండితి, శబ్దశాస్త్రము, చందస్సు, నిఘంటు, స్మృతి పురాణేతిహాసాగమ తర్కనాటకీర్థ కామయోగాది గ్రంథములయు కాలిదాసాని మహాకవుల కావ్యములయు తత్త్వమున ఎత్తును అడుగును తాకిన పరిచయము వ్యుత్పత్తి అభ్యాసముచేతను వ్యుత్పత్తిచేతను నిండు సంస్కారము పొందినట్టిది రాయని ప్రతిభ. ఇందులకు ఆముక్తలో ప్రతి వాక్యమును ప్రతిపదమును తార్కాణయే.

ఇందు గ్రంథారంభమున వాడుకగా ఏర్పడియున్న ఇష్ట దేవతాభజన స్థానమున వాడుకగా చెప్పు దేవతలం దలంపక, కృష్ణదేవరాయడు తన క్రొత్త పీఠ వైష్ణవమునకుం దగిన యొక్క క్రొత్త మార్గమును త్రొక్కెను. ఆస్థానాగ్రహిణి, పెద్దసముహదశిత్ర వ్రాయునప్పటికి వైష్ణవ ధయ్యెను; కాని అది క్రొత్త. ఆర్యుల్యాది నానాదేవతాభజనకడ పూర్వసంప్రదాయమును మూసజానక, నారాయణనితో గూడ శివుని పార్వతీని వినాయకుని సరస్వతీని బ్రహ్మను స్తోత్ర పాత్రము చేసెను. మఱియు తన యాచార్యుని శతకోపయంత్రం గూడ కొలిచెను. ఆటం గొలుచుట మాత్రముగాక ఆశ్వానముల యంతమున అన్ని గద్యలయందును 'శతకోపతాపన ప్రసాదాసాదిత చతుర్విధ కవితామతల్లిక' అని నన్ను నిర్దేశించుకొనెను. అట్లు నిర్దేశించుకొనుచును 'పంకజాక్ష పాదాంబుజాభీగ మాససిందిందిర' అనియుం జెప్పుకొనెను. కృష్ణరాయడును ఆ శతకోపతాపననికే శిష్యుడని ఉపాసించెను. అయినను పూర్వోక్తక్రమమున గ్రంథాంతమున ప్రస్తావనమున అంత గొప్ప గురువుగా ఆంధ్రమునను తక్కిన దేశమునను అతి ప్రసిద్ధునిగా దర్శన ప్రవర్తక లక్ష్మణయోగికిం దీటుగా, ఆయనయొక్కయే అవతారాంతరమో యన స్తోత్రమును వ్యాజమునం జలికినాడు. మఱి ఆముక్తమాల్యదలో అట్టి నానా దేవతా భజన స్థానమున ఆ దేవతలను మాని సర్వ విలక్షణముగా శుద్ధ వైష్ణవి దేవతలకు మళ్ళి శ్రీ వేంకటపతిని అనంత గరుడ విష్ణుకేసాది సిత్యసూరులను పాంచజన్య నందక కౌమోదకీ శాజ్ఞానుచిర్యములను వంచాయధములను ఇల పన్నిద్దరు సూరులను పన్నిద్దరాశ్వారులను స్తోత్రము చేసి శాపావతారమును చెప్పబొడంగెను. ఆశ్వాసాంత గద్యస్థానమున వటుపగు నొక పద్యమును ప్రత్యాశ్వాప భిన్నముగా నిజవర్తాక్రమ విజయవర్ణనతో చెప్పెను. పెద్దన యొక్క వైష్ణవము ముదిరి పెద్దన్నయ్యంగారు అను అతిగీతముతోడి శ్రీ వైష్ణవనామ వ్యవహారముం గాంచిన

దినాలలో కావ్యము మతాచార్య ప్రస్తావమునకు తావుగాదు, ఆయాచార్య నృరజకు తావు నమయము వేటు అని తలంచి యుండునేమో. మఱి ఆముక్తమాల్యదకు సంజీవని యను వ్యాఖ్య వ్రాసిన శ్రీ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిలవాడు కవి యీ గ్రంథమున నెవ్వరును తన గురువు పేరు చెప్పలేదు, అని వాస్తవము నైనను సొడ్డుంటోలే తోచునట్లు వలికినారు. రాయుడు ఆముక్తమాల్యద వ్రాయునప్పటికి తన వైష్ణవము ముదిరి పండినందుననే గణపతి శివాదులను చెప్పగూడ దని మాని ఆ సంప్రదాయమున గల ఆల నిత్యసూరులను ఇల నిత్య సూరులను పంచాయుధములను స్తుతించుట. మఱి వైష్ణవము ముదిరియే వ్రాసిన ఏవేకళాలి పాండురంగ విజయకవి కృష్ణుని ఆదిలక్ష్మిని బ్రహ్మను శారదను శివుని పార్వతిని సేన మొదలియారిన గురుడుని శేషుని పూర్వ కవులను స్తోత్రము చేయుచునే అట్లు గ్రంథారంభమున సకల దేవతల భజించు సంప్రదాయమును పాటించుచునే, వైష్ణవమునకు వెలితి రాసేక, ఆనిత్యసూరులతోడ కీరమునకు విష్ణు సహస్రనామము నేర్పు పార్వతి యను మొదలగు విభంబుల తక్కిన యందఱిని వైష్ణవులం గావించెను. మఱి తన గురువును గూడ -

“వాక్యాంతాశ్రయ భట్టరు

చిక్కాచార్యుల మహాత్ము శ్రీ గురుమూర్తిః

నిక్కవుభక్తి భజించెద

నిక్కావ్య కళా కలావ మీడేరుటకుః.”

అని భజించెను. మఱి ఆశ్వాసాంతగద్యముల నాయనఁడొక ‘శ్రీ మత్సరస్వర నాథ నిరవధిక కృపా పరిపాక పరిజిత’ అని చెప్పుకొనెను. కవికర్తరసయన కాదుడును భట్టరు నాశ్రయించిన శ్రీ వైష్ణవుడయ్యు. ఆయనచేట ఆయనను భజించి, తన కావ్యారంభమున శ్రీరంగేశ్వరితోడ బ్రహ్మను శివుని పార్వతిని వినాయకని నఁస్మృతిని యథాధారముగా స్తోత్రముచేసి, “అభిష్ట ఫలప్రద పరమ పురుష ప్రార్థనంబును, కావ్య సాధారణ లక్షణోపస్థాప నాభిప్రాయంబున సీతరోహిత దేవతా నిరూపణంబునం గావించి.” అని చెప్పి, తాను రంగేశ్వ నొక్కనే భక్తి తాత్పర్యముతో మ్రొక్కి తక్కినవారిని హిరక! “కావ్య సాధారణ లక్షణోపస్థాప నాభిప్రాయంబున నిరూపించితి” నన్నాడు. అట్లునుట ఆ వద్యంబుల భక్తి యను రసప్రాణమును తన నోటితో కొఱికివేయుటయే కదా. ‘ఈ పుతః (?)’ అనియు ‘నందించుతః’ అనియు, ‘ఇచ్చుతః’ అనియు ‘హిరగూతః’ అనియు, వలికిన ప్రయోజన మేమి ? తత్పరత లేక ఆ మాటలు వలికిన ఆ దేవతలు తన మొగము

జూతురా ? దీనిని గాంచి శ్రీ వేదము వేదమునకు శాస్త్రమునకు తమ కవికర రసాయన ప్రతీయందు "Foot note" గా "ఇది యేమి సమాధానము, తెలివి లేదా?" అని వ్రాసియుంచినారు. ఆశ్వాసాంత గద్యములందును "వరాళరదేశిక్కేద చరణ సరసీపహ సేకోపసేవహ" అని చెప్పుకొన్నాడు. శ్రీ రామాయణ మహాభారత రఘు వంశాదులందు గాని, చైవ్వవాదాద్యులె సంస్కృతమున రచించినవాని గాని ఇట్టి బహు దేశతాస్తుతి గాని గురుస్తుతిగాని నియతిముగా లేదు. కావున ఆముక్తమాల్యద యందలి యీ ఘక్తిక క్రొత్తది, దానియందు మాత్రము శలది, రాయోపజ్జము, దాని గుప్తైతింగక, యితరులు నరిగా అనుకరింపనైనను చాలక పోయినది, గురువుం బేర్కనలే దని తప్పు చెప్పదగినది కాదు. అది వట్టి వస్తుకథనమైన సరే. ఇది దాని తత్త్వము. ఈ క్రొత్త చైవ్వ వైవతంబులు గురుచ్ఛయ ఆ మహావి కావించిన ఒక నూతన కల్పనయే యగును.

4

కృష్ణరాయని కావ్యపుర బదకము

దేవుని యానతిని గోదాదేవి రంగమన్నారును వెండియైన కథం జెప్పవలసెను. అందులకు పిల్లులుత్తూరిలో విష్ణుచిత్తుడు ఆమెకు నాయన కాదగిన యసాధారణ భక్తుడుగా నన్ను తెలుగును ఆయనయొక్క పునతనుం జెప్పుట ప్రాప్తించినది. కావున గ్రంథమునకు అతేడాశ్వాసములదానికి విష్ణుచిత్తీయమనియు పేరు రాదగినట్లు మూడునుంబరక యాశ్వాసములు — 270 పద్యములు — గ్రంథమున మూడవ భాగము ఆ కథ యైనది. గోద జనన వర్ధిన పరిణయములకు ఆముక్తమాల్యద యను పేరునకు తగినట్లు 200 పద్యములు — గ్రంథమున మఱి యొక మూడవభాగము నకు చెందినది. అనుషంగికములకు యామునకథ వద్దా శరద్రాజనీతులకు 280 పద్యములు, గ్రంథమున మఱియొక మూడవభాగము ఐనది. తక్కిన లేశము ప్రక్షిరకముగా కవి కావ్య ప్రస్తావనాదికమునకు ఐనది.

కావున ఇందు కొంత కావ్యరసదోషములలో చెప్పిన

"అజ్ఞీనోఽననుసన్ధాన మనన్గన్య చ కీ ర్తనమ్

అతివిస్తృతి రన్గన్య....."

సా. ద.

"అజ్ఞాతివిస్త రాన్గన్యననుసన్ధా నానజ్ఞాభిదాన."

హైమ కావ్యానుశాసన.

అనునవి కలిగినవి. అందు “అజ్ఞ స్వాప్రధానస్య అతివిస్తరేణ వర్తనమ్ -” యథా - అని హేముడు వృత్తి వ్రాయుచు హనుగ్రీయవధ హరవిజయ కాదంబరీ హర్ష చరితాదులనుండి ఉదాహరణములం జెప్పి, శిశుపాలవధను కైకొని “.....శిశుపాల వధాదౌ చాదితః ప్రకృత ప్రపజన్తి విజయ బీజోపక్షే పాపగాఢ వ్యాప్తిమ ద్వీర రసానుబంధేఽపి, త దనజిత శృంగారాజీభూత తత్తదృ తూపవనవిహార పుష్పావచాయ మజ్జనాది వర్ణనాను ఆత్మాసక్తిః త దిత్థమ్ అప్రస్తుత వస్తు విస్తృతిః ప్రస్తుత రసప్రతీతి వ్యవధానకారి జ్యోవి మహాకవిల జ్యేష్ఠ భూయసా దృశ్యతే ఇతి తత్త్వం త ఏవ విదన్తి.” అని ఆ విషయమును త వ్యనఁబోయి మాఘభారవ్యాదులకు జగన్నిరూఢమైన మహాకవి కీర్తిం దిలచి ఆనఁజాలక విడిచిపెట్టినాడు. “వీర రస ప్రధాన మైన శిశుపాలవధ కావ్యమున వీరరసానుబంధమున్నను, దానితో అసంగతమై ఆట నప్రధాన మగు శృంగారమునకు అంగమగు ఋతువులయు ఉపవన విహారము యొక్కయు పుష్పావచాయము యొక్కయు జలక్రీడ మొదలగు వానియు వర్ణన మెందుకొన్నది ఇట్లు అప్రస్తుతవస్తువిస్తరము ప్రస్తుత రసప్రతీతికి అర్థము కలిగించున దైనను అది మహాకవుల లక్ష్యములందు మెండుగా నగవడుచున్నది. మఱి యందుల తత్త్వ మేమో, అది వారికే ఎఱుక”, అని ఆ తప్పు తేలిపోవునట్లు పలికినాడు. అప్రస్తుతముల పెక్కువ గల మాఘభారవులం గూర్చి వ్యాఖ్యాతృ చక్రవర్తి యనియే కాక ఆలంకారిక చక్రవర్తియు ననఁదగిన మల్లినాథసూరి సర్వ ప్రశంసగా ఇట్లు చెప్పినాడు. ‘పూర్ణావర్ణ నా’ అనియు ‘తైరాద్యాని బహుశో ప్పజితాని’ అనియు ఉత్కర్షణ చెప్పినాడు — మాఘమున

“నే తాస్మి^౧ యదునన్దనః స భగవా^౨ వీరః ప్రధానో రసః
శృంగారాదిభి రజ్గవా నివిజయతే పూర్ణా పున ర్వర్ణనా
ఇన్ద్రప్రస్థగమా ద్యుపాయవిషయ శ్చైద్యావసాదః ఫలం
ధన్యో మాఘకవి ర్వయం తు కృతిన స్తత్సూక్తిసంసేవనాత్”

మఱియు .....

“శుభ్యద్భావతరంగితే రససుధాపూరే మిమజ్జన్తి యే
తేషా మేవ కృతే కరోమి వివృతిం మాఘస్య నర్వజ్కషామ్.”

భారవి యందును —

“నారికేళల నమ్మితం వదో భారవేః నవది త ద్విభజ్యతే
స్వాదయన్తు రసగర్భనిర్మలం సార మస్య రసికా యథేష్ఠితమ్.

నేతా మధ్యమపాణవో భగవతో నారాయణ స్యాంశః-

న స్యోత్కర్షకృతే త్వవర్ణ్యతతరాం దివ్యః కిరాతః పునః
శృంగారాదిర సోఽఙ్గ మత్ర విజయీ వీరః ప్రధానో రసః
కైలాద్యాని చ వర్ణితాని బహుశో దివ్యాస్త్రలాభః ఫలమ్."

కావునన ఈ విషయములం గూర్చిన సమాధానప్రయత్నముగా ఆముక్తమాల్యద వ్యాఖ్యయగు సంజీవనియందు తత్కర్త ౬వినహృదయ చక్రవర్తి శ్రీ వేదము వేంకట రాయశాస్త్రిలవారు తదుపోద్ఘాతమున ఆనతిచ్చినారు- "ఇందు ప్రసక్తము డిందై అప్రసక్తము మెండై న దన్నుమీఁట ఒప్పుకొనవలసినదే. ఈతీరు మనువు నందునుంగలదు. సంస్కృతములో కావ్యతల్లజమైన శిశుపాలవధ మందును మిక్కుటము. అయినను 'నాఁ నృషిః కురులే కావ్యమ్.' అని యున్నది. మఱి ఋషులు ఉపదేశహీనముగా కావ్యము చేయరు.

కావ్యం యశసేఽర్థకృతే
వ్యవహారవిదే శివేతరక్షతయే
సద్యః పరనిర్వృతయే
కాస్తానమ్మితత యోవదేశయుజే.

అని ఆలంకారిక నమయమందును ఉపదేశమే అంతమున నర్వోత్కృష్టముగాఁ జెప్పఁ బడినది. కావున కవి ఉపదేష్టవ్యతమంబులకు కతంబున భక్తిపారవశ్యమున విష్ణుచిత్త యాహున కైశికగానలంపటుల కితలం గూర్చినాఁడు. వ్యవహారబోధకై రాజనీతిని సద్యఃపరనిర్వృతికై ఋతువులను, అశివక్షతకై అమ్మవారి చరితమును, ఉపదేశమున్నకై ఆపూర్వోక్తములతోడి హరిస్వరూపమును వర్ణించినాఁడు, మఱియు నిటంబ్రతిపాద్యమాన మైన విశిష్టాద్యైకము ఉక్తావసరంబున విష్ణుచిత్తులవారు మాత్రమే కల్పించుకొన్నట్టిదిగాదు. ఇది అనాదిసూరిపరంపరా సంప్రదాయాగతము అని హెచ్చరిక నేతచేత దాని పరమ సిద్ధాంతమును నిరూఢిగావించువాడై మహాకవి వ్యక్తమైన విష్ణుచిత్తులవారి పావన చరిత్రమే గాక, శ్రీ కైశికగాత్ర యామునమునుం తావృశచరిత్రమునుగూడ నిస్తరించి నాఁడు. సంప్రదాయమునకు క్రమము కుదురుటకై విష్ణుచిత్తమొగింపన్న ఇవలివారైన యామునా చార్యులను ఈయరకంబెం బూర్వులగా ప్రతిపాదించుట. మఱి దాసరి ఎవరికి ఉపదేశించినాఁడుఅని యాక్షిప్త మేని, బ్రహ్మరాక్షసునకుఅని ఉత్తరము, భూత

పూర్వునిగా లక్ష్మణాఖ్యయోగిండుని అతనికన్న చిరకాలపూర్వుడైన బ్రహ్మరాక్షసుడు ప్రస్తావించుచు అట్టి యేవ్యంబులు తన దివ్యజ్ఞానంబుచే నెఱింగినవని చెప్పినాడు. యామునాచార్య కాంవ్యత్వానమునకను ఈ దివ్యజ్ఞాన సమాధానమునే చెప్పదగినను.

బుతురాజనీతివిస్తరము లప్రసక్తంబు లన్నందులకు సమాధానము-అతేడు వైరాగ్యోత్పత్తికై విప్రవతిత శ్లోకమును వినవలయును ; అందులకై ఆవిప్రుడు దానిని వీధితిన్నెవై గోషీలోఁ బాఠవలయును ; వీధితిన్నెగోషీకి వేసవి యనుకూలతరము ; అట్లు వేసవివర్జిత ప్రసక్తమైనది. విద్వాంసుడును ధార్మికుడును అగు (క్రొత్త) దొర యేలుబదిలో నుభిక్షిముతపవుడు. అందులకు నువ్వు వలయును. అట్లు వర్షాశరత్తులు ప్రసక్తించినవి. శరత్తులో జైత్రయాత్ర సార్యభౌమ ధర్మము. అందుకై రాజనీతి ప్రసక్తము. కథ వివాహాంతరము. వివాహమునకై ఆయోగవిప్రలంభము వలయును. అందుకై వసంతమును మించిన బుతువు లేదు. ఇవి యెల్ల విట్లు ప్రసక్తములైనవి." అని (ఈ ప్రసక్తకా నిర్ణయము వ్యాఖ్యాత కవిహృదయములో దూఱి కనుగొన్నట్టి బున్నవి!)

క్రొత్త మతానినివేశాతికయముతో నున్న తన్ను రసజ్ఞుని గోదాకల్యాణముం జెప్పుమని దేవుడు ప్రత్యక్షముగా ఆనతిచ్చినందున, రాయడు ఆయవకాశమున ఆంధ్రమున కావ్యమార్గముననే తన్నుతవిధానరహస్యములం బ్రకటించు తలంపుఁగొనుటయు న్యాయము. దానిని అత్యద్భుతముగా నెఱవేర్చినాడు. గొప్ప విద్వాంసుడు సభలో చేయు వాదక్రమమున, తన నభిలో అట్టి యెన్ని వాదములో ప్రవర్తిల్లఁగాఁ జూచి యెఱిగిన ప్రగల్భుడు 'అందులో నొక మేటి కలిముఖుండె .... III-6, 'నీ మేమంటివి' రిమ్మంచు....' III. 7. అని జయశాలి ధర్మించు ధీరతను, ఓడినవారు 'నెలవులు నాకును' IV-17 అని నిర్గమించి ఇండ్లకు చేరిన దేవతనమును నిపుణముగా వర్ణించి కన్నులకుఁ బ్రత్యక్షమున నట్లు నిరూపించినాడు. వాదపు వివరమును జయమును చెప్పి నారాయణుండు పరతత్త్వమని మఱి చెనక రాకుండ నిర్ణయించి ఆ పరమేశ్వరుం గనుటకుఁ దగిన యోగంబుఁ జెప్పెదనని—

“తత్త్వేన యశ్చిదచిధీశ్వర తత్స్వభావ-

భో గాపవర్గ తదుపాయ గతీ రుదారః

సస్త్యయ స్స రమమిత పుణాణరత్నం

తస్మై నమో మునివరాయ పరాశరాయ.”

అని యామునాచార్యుల మెప్పుగన్న పురాణరత్నమునుండి ఖాండిక్యకేశిధ్వజ సంవాదమును విపులముగా నుదాహరించుట తన్మర్మజ్ఞత యగును.

ఆ సంవాదము III-4 మొదలు 39 వరకును 75 పద్యములు విష్ణుపురాణ వష్టాంశ వృత్తన ప్రమాధ్యాయములకు నూటయేబది శ్లోకములకు అనువాదము. పన్ను పునకుం దగిన యుదాత్తతైలిలో నున్న యా యార్షవాక్కును తెనుఁగున వెంత ప్రౌఢము గాను సుబోధముగాను అనువాదమని తోపక తన సొంత యుపన్యాసమని తోచునట్లును రచించినాఁడు ! ఇది అనువాదకవనమునకు, శృంగారనైషధానుకారి మర్గదర్శకము. నాలుగుశ్లోకాల యుదాహరణము—

(11) అనాత్మ న్యాత్మబుద్ధి ర్ద్యా
చాన్వేస్వ మితి యా మతిః
అపిద్యా తరు సంభూతి-
బీజ మేత ద్విధా స్థితమ్.

(86) ఆత్మకాని మేన నాత్మబుద్ధియును, న-
న్వంబునందు మిగుల స్వత్వమతియు,
నవనివర, యపిద్య యను మహాతరుప్తు ను-
త్పత్తి కీద్యయంబు పిత్తుమొదలు.

(19,20) అనేక జన్మ సాహస్రీం సంసారపదవీం వ్రజః
మోహశ్రమం వ్రయా తోఽసౌ వాసనా రేణు కుణ్ఠితః
వ్రజాశ్యతే యదా సోఽన్య రేణు జ్ఞానోష్ఠవారిణా
తదా సంసారిపాన్థన్య యాతి మోహశ్రమః శనమ్.

(70) జని సాహస్ర బహు వ్రయాణ మగు సంసారంపుఁ ద్రోవఁ నదా
చనుచుండు స్థ నమోహభేద మలమఁ సంసారిపాంథుండు; వా-
సన లఁ ధూళి ముసుంగు గాఁగ, నెచ్చడేఁ జ్ఞానంపు టుష్టోదకం-
బునఁడత్క్షాళన నేయు, వాని కపు డమోహశ్రమంబుఁ జనుఁ.

(23) మన ఏవ మనుష్యాణాం కారణం బన్ధమోక్షయోః
బన్ధాయ విజయానగ్నే, ముక్త్యై నిర్విషయం ఘనః

- (78) ప్రాణికోటి కెల్ల బంధంబు మోక్షంబు
చేరుటకును మనమ కారణంబు;
విషయనంగి యైన, విను, బంధకారి;
నిర్విషయ మైన, ముక్తివిభవకారి.
- (79) యచ్చ మూర్తం హరే రూపం, యద్భు క్రింత్యం నరాధిప,
త చ్ఛూయతా, మనాథారా థారణా నోపవద్యతే.
- (80) ప్రసన్నవదనం చారు, వద్యవత్ప్రవక్షణం
సుకపోలం ' సువిస్తీర్ణ రరాటఫల కోజ్జ్వలమ్.
- (81) నమకర్తాన విన్యస్త చారు కుచ్ఛల భూషణమ్
కమ్పుగ్రీవం సువిస్తీర్ణం శ్రీవత్సాజ్జేత వక్షనమ్.
- (82) వశిత్రిభజ్జీనా మగ్న నాభినా హ్యవరేణ చ
వ్రలమ్భాష్టభుజం విష్ణు మథ వాపి చతుర్భుజమ్.
- (83) నమస్థి తోరు జజ్ఞం చ సుస్థితాజ్జీవ రామ్భుజమ్
చిన్తయే ద్రుహ్మభూతం తం వీతచిర్మలవాననమ్.
- (84) కికిట హార కేయూర కటకాది విభూషితమ్.
- (85) శాఙ్గ శఙ్ఖ గదా ఖడ్గ చ క్రాక్షవల యన్వితమ్.
వరదాభయహస్తం చ ముద్రికా రత్నభూషితమ్.
- (86) చిన్తయే తన్మయో యోగీ నమాధా యాత్మమాననమ్.
శావ ద్యావ ద్భూతా త త్రైవ నృప, ధారణా.
- (87) ప్రజిత స్త్రీప్రత్యేన్య ద్యా స్వేచ్ఛయా కర్మ కుర్వతః
నావయాతి యదా చిత్రాక్ సిద్ధాం మస్యేత శాం తదా.
- (88) మతే నిరవలంబి ద్యానంబు పొందువడదు గాఢన, ధారణా
ద్యాన విషయంబై శుద్ధంబగు స్థూలరూపాంతరం లయ్యనంతు
నకుఁ గలదు, దాని నవిస్తరంబుగాఁ జెప్పెద, నాకర్తృపుము -

(85) శవడిందు చకచక న్మయవ త్రప్తనన్నాస్య,

దొడ్డ కెన్దమ్మి కన్దోయివాని,

సతికమ్ర గల్లభా గాభోగ పాలాధ్యు,

మకరాంక రత్న కర్ణికలవానిఁ

గాంబి వోద్య ప్రీతివిడంబి వృత్త శిరోధి,

సిరి పొల్పు మచ్చ పేరురమువానిఁ.

నతనాభి యుత వశిత్రితయ కాతోదరు,

జానులంబి చతుర్ముఖములవానిఁ

గరివరకరోరు, రుచిరజంఘామనోజ్ఞ.

సమత బొందిన పదవల్లవములవాని,

హైమవనను, గిరీటహారాంగదాది

కలితు, శంఖరథాంగాదు లలరువాని,

(86) శ్రీవిష్ణు నీగతి చింతింపవలయుఁ ద-

న్మయుడయి యోగి క్రమంబుతోడ;

నొక్క యంగము మున్ను చిక్క లో భావించి,

యది దృఢం బగుటయు, నవలి యంగ-

కము మఱి చింతింపగాఁ దగు, నట్టి య-

భ్యాసంబువలన నయ్యవయవి మఱి

నడచిన నున్న మానక యెద్దియేనియుఁ

జేయుచున్నను మదిఁ బాయఁ డేని

యతని సొమ్మంబు గని ముక్తుఁ డగు; సురాది

భేద సంజన కాజ్ఞాన మేదఁ బిదప

నలము కల్యాణగుణముల హరికిఁ దనకు

లేని భేద మెవ్వఁడు కల్పింపఁగలఁడు?

ఇంత వివరముగా భక్తియోగముఁ జెప్పి, అట్లు తటాకాన ఒక్క రాత్రిలో మునుమున్నవైన ఆ పాద్యరాజునకు “మఱి దీనియం దొక్క కొఱత గలదు. అంత

రాయంబు నొందిన బుర్రవంబు బొంపించి మఱి ముక్తి జేర్చు. అట్లగుట నింత కంటె సులభోపాయం బాయోధనంబున నయ్యదోషజుండు గాఁడివి కువదేశించిన శంకాగత దర్శంబు సిరపాయ ధర్మంబు"ని వైష్ణవమత రహస్యోపదేశమును సమగ్రము చేసి విరమించెను.

విష్ణుచిత్తయోగి “ఇతవు రావతిక శాస్త్రగ్రంథ జాత్యంధుఁ” డైనను పురాకృత పుణ్యవశమున వుట్టు ప్రసన్నుడై భగవద్భాగవత కైంకర్యైకవరుడుగా నున్నవాఁడు అట్లు ఆకస్మాత్తునియై దివ్యసూరులలో మఱివ్వరికి లేని ‘పెరియాళ్వార్’ అని ‘పెద్ద’ అను నుపపదమును పొందినాడన. తనకు సాక్షాత్కరించిన దేవుని ప్రేమమీఱి, వాయన కొమారునిం బోలె, దృష్టిదోషపరిహారముగా ఆశీర్వాదించవలయు నను తలంపు తనంతట చిత్తమున మొలకెత్తనాయన. అదేపుడు పెండ్లికాగోరిన ‘అపిన్నదానికి’ నాయన. తనకు మామగారును కాబోవువాడు, తాను పాడిన ‘పల్లాంతు’ - జయజయ - వేదమునకు ఓంకారమువలె ద్రావిడవేదమునకు వ్రథమమం శక్తమే కాగన్వవాడు. అట్టి ఆయన చరితముం జెప్పుటకు రాయఁ డిటు నవకాశము సంపాదించుకొని అదెంత చక్కగా చెప్పినాడు !

అట్లే గోదాదేవి భక్తిపూరిత శృంగారము మఱియొకటి కావ్యముఁ గన్నది చెన్నది కాదు. కాళిదాసు కుమారసంభవములోని పార్వతి పెండ్లికథ తనకు సాటిలేనిదే ఐనను వేఱు తెలుంగుది,

“క్లిష్టచంద్రో మదయైః కచగ్రహై రుత్పభార్పితనఖం సమత్సరమ్

తస్య తచ్చిదుర మేఖలాగుణం పార్వతీరత మభూ దవృప్తయే.”

అని ముగిసివచ్చిది, ఈ మడి రచనకుం బ్రక్కనఁ జేర్కొనఁదగినది కాదు.

“..... ఎమక్కాగ

వస్తో వి జ్ఞాణ్ణా శవదరిత్రాళ్; కున్ఱద

వాఱ్ఱవాన వైగున్ఱవా పోగ వ్ఱన్నై యిగ్గున్ఱు.

అత్రివార్ తిరుమగళారాయ్.”

“మనకోసము గదా ఇక్కడ ఆంధ్రాశమ్మ అనతరించినది, ఇంచుకయు కొదువలేక (పరిపూర్ణ మగు) సుఖము గలిగియుండు శ్రీవైకుంఠమందలి నాథుని తోడియట్టి భోగములను విడిచి విష్ణుచిత్తుని కూర్తురై !” - అని తనయవతారమునకు వ్రశంసగన్నట్లై వుట్టి, “విజ్ఞానోపగ్రహితాః” “సిందోనే (జ్ఞానభక్త్యాదుల) పండితట్టిది ఆమె. మఱియు ఆమెంగూర్చిన

వానిని ఆచార్యులు ఆనతిత్తురు— “వట్టి దేహాత్మాభిమానులకును, అత్మస్వరూపజ్ఞానము గల ఋషులకును వరమాణు పర్యతముల వాని. ఋషులకును ఆశ్చార్యులకును గూడ వరమాణు పర్యతముల వానియే. ఆశ్చార్యులకును పెరియాశ్చార్యులకును అంతయే. ఆ పెరియాశ్చార్యులకును ఆయనకూడరు గోద—అముక్తమాల్యద—కును గూడ ఆ వరమాణు పర్యతముల వానియే కలదు” అని. ఈ విందె వందైన మాట మనస్సున నాదీనందునం గాబోలు—ఆ శిశువు దొరకేనది, అమ్మ గో మొప్ప పెండ్లినది యని యాదరాబాదర చెప్పి రాయఁడు తద్వయఃసంధిని వర్ణింప దొడంగుట. ‘పతి సంయోగసులభ’ మగు నా వయః సంధి అంకురించినది మొదలు ఆమె నిరంతరమును ఉన్మాద పర్యంతమైన ఉత్కటాయోగ విప్రసంభమును ఆశుభవిండుచుండినట్లే యున్నది ఆమె చరితము. భక్తి ప్రవత్తులు దేవుని శేషమును దేవుని సొత్తును ఐన జీవుని ప్రేమచే తత్కైంకర్యమునకు వండును. ఆ ప్రేమ వలు తెఱంగుఁది, స్వామినొకరులది, మిత్రులది, పితృపితృలది ఇత్యాది. అందు కాంతకు కాంతుని యందుగఁది, ఈ యన్నివిధములయు మొత్త మనందగినది మాధుర్యరూప పరిణతంజెందినది శ్లాఘ్యతమ మగును. మగవారి చిత్తమున ఆ భావము కలుగుటకన్నను స్త్రీ చిత్తమునం గలుగుట స్వాభావికతరమును రమణీయ తరమును అగును.

“Women are more fortunate than men having quicker hearts than they. Psychic science puts them as more mediumistic and quicker vehicles of spiritual influence than men. Psychology discovers greater sympathetic and responsive character in them than in men. Biology recognises more impulsive sacrifice and anabolic tendencies in them than in men, thus explaining to us why Nature wisely ordained them rather than men to the office of child-bearing by long long selection and evolution.....World - forgetting and world-forgot, self forgetting and self forgot, the Gopis moved irresistably where the Music of Krishna's flute drew them.”

కావున గోపచిత్తమందలి ప్రగాఢతమమైనట్టి యది ప్రకృష్టతమమైనది. ఆమె ప్రేమ పరవశయై, తా బ్రాహ్మణీయే సిండు గొల్లతయైపోయెను. ఎప్పుడును ఆమె ఆ పాటలలోనే మునిగి ఒళ్ళు తెలియక యుండెను. అట్టి యామె పెండ్లిం తెప్పమని దేవుఁ డనుట రాయని భాగ్యము. రాయఁడు సంప్రదాయముగా నెఱింగినదానికి భంగ్యంతరము గల్పించి ఆమెచే ఆ హరి యెప్పుడును తన్నుఁ గ్రామింపినవానిని అసద్దేవీని వేధించుచుండెనని వేఱుఁగఁగఁ డన్న మార్గమున భగవద్విష యార్థ్యత

రహస్యమును ఇరువది వద్యముల తడుపాంభమును రనము చిప్పిలఁ జెప్పించి, రాధవై ఈనుఁ జెంది “గోవికాశికిఁ బోక్కుగఁ జేసి తద్రుచిరభోగము గుత్తగ నీవ కై కొనఁ.” అని చెప్పించి, గోవికం విరహబాధలకు బోటును సాక్షియైన నయమునను ‘వేడి వెలుగు కూతురవు నీవు యమున చెల్లెలవేనే’ అని విట్టించి, ఆమెతీటు నెల్లచూచుచును వలుకు లెల్ల వినుచును ఉన్న చెలులు నీవు పోయిన జన్మాన సత్యభామవు గావా యన్న జ్ఞాపికకు తజ్జన్మాంతరపుఁ గ్రీడా వ్రవంచము చిత్రమునఁ దోవఁగా తాను వీడిచి ప్రాణత్యాగము సేయ సంకల్పించి చెలుల మాటలకు ఊఱడి ఆయూరి దేవునిఁ గొలిచి తత్సంముగా ఆయనదే వ్రతి బోధితుడై యిచ్చకు తగినట్లు నాయన నమకూర్చుగా పెండ్లియైనది. దీనిని రాయఁడు మిక్కిలి భక్తి తాత్పర్యముతోనే చెప్పినాఁడు.

‘రంగమందు పెండిలియైన యప్పిన్నది’ ద్రావిడి. ఆమెకు ‘కోద’ యని పెట్టిన పేరే నను తచ్చరితముంబట్టి ‘చూడి కొడుత్ర దెవి’ యను ద్రావిడనామము కలిగినది. దానికి సంస్కృతవర్యాయము అమృత (= ‘చూడిన’ = తాల్చిన) మాల్యద (మాల్యమును [కొడుత్ర =] ఒనంగినట్టిదనిదేవి). నాయన యాయూరి యుదజ్ఞహరియ నాథునికోసము కట్టి బుట్టలో నుంచిన మాలను, ఆయనను కనుమొఱుంగి, తాను ధరించి ఆ తనయందమును బావినబి నీతలో చూచుకొని తాను తన మనసులోని నాథునికి తగుదునని తనని తివిచి మరిం బుట్టలో యథాపూర్వముగా పెట్టుచుండినది. అది యెఱుంగక ఆనవారునాయన ఆ మాలను అట్లే కొనిపోయి స్వామికి నమర్పించుచుండెను. అట్లు నిజాంతామృత పూర్వము వ్రవృద్ధి వరిమఱిది గుణము అసి పెరిగిన యానతో ఆ దేవుడు దానిం దాల్చి వేషుడుగులుగా సంతసించుచుండెను. ఆమె తాను మాలను మును దాల్చుట అట్లు చేయగూడదను అజ్ఞానము చేతనా ! చెసిన నేమి యను ఆవిన యము చేతనా ? విష్ణుచిత్ర స్వామియింబ పెరుగుచున్న యామెకు ఆపాటి యుక్తాయుక్తవివేకి విసీతులు లేకయుండునా ? తాను భూదేవి యవతారమగుటచే ఆ వాననాబలమున తనకు దానిని ఎత్తి తాల్చు ధీత తనంతట కలిగినది. కూడదను నిషేధముతోవలేదు. నాయనను కనుమొఱుగుట నద్యస్తదప్రీతి వారణ మాత్రిమునకు. తా దాల్చుటయు నీతలో తన సొబగుం జూచుకొని తనియుంబయు బాలికానుంభ సౌభాగ్యాభినివేశ మత్సరమున. ఆమాలను నమర్పింపఁగా, స్వామికి సంతోష మతిశయించుట ఆయనకును

“తదజ్ఞ స్పృష్టానా ముపనతవతాం స్పర్శన మపి

వ్రతీకా రోఽనన్యవ్యతిత మనసాం కోఽపి గదితః”

“అలిక్య నే గుణవతి మయా తే తుషారాద్రివాతాః

పూర్వం స్పృష్టం యది కిం భవే దక్ష మేభి న్న వేతి”

“దయితయా గ్రథితా స్ర గియం మయా

హృదయధామని నిత్యనియోజితా

గలతి శుష్కత యాపి సుధారసం

పిరహదాహరుజాం పరిహారకమ్.”

ఇత్యాదిన్యాయమున దానివలన తద్విహరవిన్ోదము కలుగుటచేత. ‘ఒక్కొక్క సంకేతము గా కతఁడ రస స్నేఁ గానే’ అని తెఱఁగువల్లభదేవుఁ డన్నాఁడు గదా.

ఆ దినమువఱకు ఆమె ‘అముక్తమాల్యద’ కాదు. ఏలన దానిని స్వామికి తానీయ లేదు. తాను ముందు తాల్చి మరల బుట్టలోపెట్టుట ఎఱుంగక దానిని నాయన స్వామికి సమర్పించుచుండెను. ఒకనాఁడు ఆమె మాటను తలఁదాల్చుట తటాటన వచ్చిన నాయన చూచి అపచార శంకఁ జెంది, నాఁడు దానిని స్వామికి కొని పోకపోగా, స్వామి తేదపడి అయనను స్వప్న మనఁగ్రహించి. తనకు నిత్యము అట్లు అమ్మాయి తాల్చి తీసిన సూలనే, తచ్చిరః స్వర్కచే వదిమిశాద్యతిశయము గల దానిని నమర్పించి తన్ను నంతోషపెట్టు మని ఆనతియఁగా ఆ మఱునదీదినము నుండి ఆయన నెట్లు చేయజొచ్చి. “అమ్మ, దీనిని నీతలలో ఉంచుకొని ఈవే, స్వామికి అవి భోగ్యతరమగునట” అని చెప్పి, స్వామికి అట్లును సేవచేయఁ దే తనకు ప్రేమము అని అవినయకాలిని గోపికా న్యాయమున కా దనక అట్లే తలనుంచుకొని తీసి యీఁజొచ్చి, దాన తాను స్వామికి ‘అముక్త మాల్యద’ అయినది. అఖవారు నాయనయు నాఁటినుండి ఆమెయందు తన్ను కాపాఠ తనకు కూఁతురై వచ్చిన లోకజనని తన దొరసాని (= అండాళ్) యను భావముతోనే ఆమెకు తాను నాయన యైతివిగదా అని భక్తివ్రవత్తుల నమ్మకము దృఢతరమాయెను. అనుంగుకూఁతురు పామరత్వమును ‘ఁబుడు లెంత !’ ‘ఈ నెట్టికళిం’ అని వాగారంభము పొందుచు యశోద జనకులకుంబోలె వితకయించెను.

ఈ యాముక్తమాల్యద శృంగారచరితము సాహిత్యవ్రవంతమున అనన్యాయ దృశము, తనకు తాన సాదీయెనది. అమె ఆయోగభరమున నయోగసాధనకై ప్రీత్యాగదశలో ‘మదర్ ఏరాద’ (= తాదీమట్ల యొక్కక’) దానికి వైదై న యున్మాద

దశలో జాతిలో తా బ్రాహ్మణీయగుట మఱచి, భావమున గొల్లతయ యై ఆపూర్ణాభినివేశమున గోపాలకృష్ణ సంశ్లేషముం జెందుటకు వారినోము నోచినదని దివ్యప్రబంధమునం జెప్పఁబడినది. మఱి యందన్ననో 'సత్య సీ వహహ, కావా భామిసీ!' యని యన్నట్లు సత్యభామయను పూర్ణాభినివేశమున పూర్వావతారములయు కృష్ణునియు రాధాయమునాదులయు ఉపాలంభము మొదలైనవి చెప్పఁబడినవి. ఇవియు దివ్యప్రబంధ సంప్రదాయమునకు ఎడయనివే. 'తాటిమట్ట యేక్కుట' యనఁగా లజ్జపోనాడి తల విరబోసికొని తాటిమట్టపై కూరుచుండి వీధుల లాగించుకొనుచు 'చూడరమ్మ. నాకాంతుడ. నన్ను ఏదశకు తెచ్చినాడో! మీరైన తగఁజెప్పి కూర్చరమ్మ' అని ఆగాత్యముచేయుట, అట్టిది యఱవసాపాత్యమున తఱచును వ్రసినదమును. మఱి యీ యున్మాదమును ఇట్టి యుపాలంభమును రసవత్తరములని గ్రహింపఁబడినవి.

అట్లే యామునచరితమందును, పండ్రెండేంద్ర బాలుఁడు ఆయామునుఁడు.

“న వయం కవయ స్తు కేవలమ్

న వయం కేవల తంత్ర పారగాః

అవి తు ప్రతిపాది వారణ

వ్రకటాటోప విపాటన క్షమాః”

అనియు,

“ఆకైలా దద్రుకన్యా చరణనిలయ న్యాన ధన్యోవకీణ్ణా

దారక్షో నీత నీతా ముఖకమల నముచ్చాన్వనపేతోశ్చనేతోః

ఆ చ ప్రాచ్య వ్రతీచ్య క్షితిధరయుగళాదర్క సోమావతంసాత్

మీమాంసా శాస్త్రయగ్మ శ్రమ మృదితమనా మృగ్యతాం మాదృశోఽన్యః”

అనియు అత్యోద్ధత్యమతో ఆతఁడు రాజనభకు పోయి వాడించి గెలిచి తన మతిమునుస్థాపించినవాఁడు. విశిష్టాద్వైతమును శ్రీభాష్యముపేర ఆచంద్ర నిశ్చలముగా స్థాపించిన రామానుజాచార్యుల ప్రాచార్యుఁడు తత్ప్రేరకుఁడు సహస్థానాగ్రసనాధిపతి యగు రాయని చిత్తమును చూడకొని యుండెను.

“నంగతియె యోయి, యిసుమంత తింగణావు,
తత్త్వ నిర్ణయ వాదంబు దరమె నీకు ?”

అని చమత్కారముగా లాఘవము తోఁపఁ ఆ రాజుచే పలికించి, ఆ కథను రసము మీఱ నావృత్తిచేయు కఠూసాలమును ఆవుకొనలేకపోయెను. కావున దానిని అతిచమత్కారముగా రచించి తీర్చుకొనెను.

మఱి గోదయవతారమునకు కారణము దేవుని యారాధనకు తత్కథం గానము అత్యంతనులభోపాయ మని ఆయన సొంతముగా తన వరాహదంష్ట్రమీఁద నవిలాసముగ నిలపిన భూదేవికిం జెప్పుటయు, ఆమె “అట్లుగా !” అని ఆశ్చర్యపడి బోకోవదేశమునక కాక, తాను సొంతముగా అది చేసి చూతమను కఠూహంబుం గొనుటయు ప్రకరణవశమున ఆయుఁ జ్యోహాలయప్రభువును ఆశువారుతో ‘అహరహంబును విప్ర అంభదం భేరి తాగాధ గాథార్థ సమేత గీత రసంబునం బ్రొద్దువుచ్చుటకంటెను వరమ తపం బున్నదే.’ అని అట్టి పాంక్షిప్రభుదమగు గొప్ప తపస్సు అని రాయఁడు దానిని గ్రహించి తాను చిత్తమున నాటకము నవకాశముగొనుటకు కైశికపురాణమును ఏదేట కా రికభక్తద్వాదశియందు వినుచుండువాఁడు వికాదశిప్రతనిష్ఠుఁడు తాను దేవుఁడు అనెడిలిం జెప్పుమన్నుండున ఇట్లు గ్రంథమున విస్తరింప దమకవడినాఁడు.

కుందరదాగ్ర నెన్నొనల గుమ్మడిగింజ తెఱంగు పొండు మృ
ద్బిందువుఁ దీర్చి, చెందిరము పేచకశీర్షముపైబలె న్గటిం
జుందర కావిజీ బమరఁ జల్లని రేయిటి తట్టు వు న్గజి
న్విందులఁ దేల్చి. నూనెముడి వెంట్రుకలుకా తడి తావు లీనఁగకా

బోటి గట్టిన చెంగల్వూవు చెత్తుఁ
దరు వరిణ తోరు కదళమంజరియు గొనుచుఁ
బోయి గుడినంబి విజనంబుఁ జేయఁ జొచ్చి
మ్రొక్కి వేదికఁ బలువన్నె మ్రుగ్గు వెట్టు.”

చున్నదేని చిత్తమున కావింప రాయఁడు విజముగా మ్రొక్కులిడినాడని తోచుచున్నది.

బుతువర్జనము, మనోహర ప్రకృతి వర్జనము సద్యః పరనివృత్తి పరము, మహాకవులకు అత్యంతప్రియము. వాల్మీకిరామాయణమునందలి ఆయుతురసవర్జనలకు మైమఱచి కాళిదాసు తన తొలి ప్రయత్నముగా బుతుసంహారమునే తన నైదర్శ విపంచిలో పాడినాడుగదా. రఘువంశ కుమారసంభవములందును కథాధోరణిని మాని అంతగా ఇటు నటు పోవనవాడు వసంతగ్రీష్మాదుల కడ నాఁగు విలంబమును మానఁ జాలదాయెను. మాళవికావిక్రమోద్వసులలో అదుకు తెలియనీక ఆతఁ డదికిన పరంత వర్ణలు రామణీయకమున మఱి యింఁలో సాటిలేనివి. కేవల మాముతు ప్రకృతి ప్రీతికే మేఘదూతమును రఁపెను. మహాకవుల కది మానరాని చాపలము. కృష్ణదేవరాయఁ డును అందులకై గొప్ప యవకాశములం గల్పించుకొనక ఉండఁజాలఁదాయెను. మఱియు అవి తన లోకానుభవమును ఆయా సాకులచే రాశిగా పోయ నిర్మించున్న కొటారులు.

కృష్ణరాయఁడు యామునాచార్యులచే తత్పుత్రుని కువదేశింపించిన రాజనీతి ఇట్టి పుస్తకపాఠము గాదు. తాను అనుభవమున ఎఱంగిన రహస్యములు గలది. అం దినేక ములు నీతిశాస్త్ర భారతకాం త్యనుశాసన వర్ణాదులయం దున్నవైనను వానిం జెప్పిన తెలుగు అని వట్టి యనువాదములుగా తోఁపక స్వానుభవమును మనకు వట్టియిచ్చునట్లే ఉన్నవి.

మఱియు పరాహమూర్తి సొంతముగా చెప్పిన దృష్టింతమును ఆచందాల బ్రహ్మరక్షః కథను విస్తరించు చావలమును మానఁజాలఁదాయెను.

కన్నడతాయఁ డగు కృష్ణరాయనిఁ దెలుగు వల్లభుఁడు తెలుగున తనకుఁ గృతి సెప్పమన్నాఁడు. తాను తెలుగు వల్లభుఁడ నని తాన చెప్పచున్నాఁడు. “తెలుగొ కండ, ఎల్లనృపులు గొలువ నెఱుంగవే బాసాడి, దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స.” అని. రాయనికిని తక్కిన యన్నింటి మీదికన్నను తెలుగుపై వక్షపాఠము- దాని చవి యెఱుంగును, ‘కండ’ - పులకంతము - మాధుర్యభరితము అని. ‘దేశభాషలందుఁ దెలుగు లెస్స’ యను నూక్తి రాయం కల్పితము గాదు. అంతకు చాలఁ బూర్వమే వల్లభ తాయఁడు తన క్రిదాభిరామవీధియందు,

జనని సంస్కృతంబు సకలభాషలకును

దేశభాషలందుఁ దెలుగు లెస్స

జగతిఁ దల్లికంటె సౌభాగ్యసంపద

మెచ్చు టాడుబిడ్డ మేలు గాదె.

అని చెప్పియుండెను. అతనికిని అది సంతము గాక పూర్వమునుండియే కలిగిన నూత్నిగా దోచును. ఇన్నయడట్లు ఇదియొచ్చునవి నకల భాషావాగనుశాసనుడు

స్వస్థాన వేష భాషాభిమతాః

సన్తోరన ప్రలుబ్ధ ధియః

లోకే బహుమన్యనే వైకృత

కావ్యాని చాన్య దవహాయ.

అని రసప్రలుబ్ధ ధీశాలులు అన్యమును (= సంస్కృతమును) మాని నైకృత (= తెలుగు) కావ్యముల బహుమనెను రసయు, ఉభయకవి మిత్రుడు తిక్కన ఆంధ్రమున భారతము రచించునయ కాక, ఉత్తర రామాయణమున "ఒప్పునను జాత్యము గామిదే ఎయ్యెగను సంస్కృతమును చొన్న" ననుటయు ఇత్యాదింబట్టి చూడ 'దేశభాషలందు తెలుగు తెన్న' యుచునది సంప్రదాయముగా 'నానుడి'వలె 'దేశమున నెంతయు నానినఁ నుతిగా జూపట్టుచున్నది. రన్నడరాయఁడు తెలుగుపై మమత గొనుట కీ. శే. వేదము వేంచురాయ శాస్త్రులివారు తాము పుదురి ద్రావిడులు అటవలు-అయ్యు తెలుగుపై నుట్టుతెలుగులకన్నను వేయింతుల పక్షపాతము గొని తమ యెల్ల నరస్పృతిసేవయు తెలుగునకే కావించుచును జ్ఞప్తిసేయును. 'అమితం పాశిత కబ్బం వడికిం సోకింత' అనియు, 'పరుసా నశ్శిత బన్ధా పాశిత బన్ధో వి హోఇ సు ఉమారో పురుస మహిళాం జేత్తి అభిమానరం జేత్తిఅమిమాణం.' అను ప్రాకృత ప్రశంసయు దీనికి దిక్కుచూపునదే అగును. ఆ 'తెన్న' యగు 'కండ్' కు ఉదాహరణముగాను సమర్థనముగాను రచించఁబడినది, ఆముక్తమాల్యద. ఆంధ్రమున ఇంత కంటెను ప్రౌఢమగు కావ్యము లేదు. సంస్కృతమున మురారి యనర్థరాఘవమ్ము ఎట్టి ప్రౌఢిని సాధింపఁగోరెనో తెలుగున అట్టి ప్రౌఢి సాధింపఁబడినది. ఆ ప్రయత్నమున సంస్కృతమురారికంటెను తెలుగుకృష్ణరాయఁడు శ్లాఘ్యతరవిజయమును సంపాదించిచాడని కవి చక్కవయ కక్రవర్తి శ్రీకేశు మేకటరాయశాస్త్రులి యభిప్రాయము. వాక్యేధియ కాక కల్పనప్రౌఢియు అసంపూర్ణము. ఇది వ్యవ్యంశాశ్వాసాం తర్జునవర్ణన యందు నిరూపమై యున్నది. పాండిత్య వైదగ్ధ్య సంస్కృత ప్రతిభా నమూనా వాక్కు ప్రౌఢివార మగు నని భవభూతి వృహత్స మూతులు వానిన్ని చెప్పినారు. చూపు గతు వయః' అనియు 'నాకేళ పు సమ్మితం వసో భారమే సపది త ద్విరత

జ్యోతే' అనియు మాఘ ఖాఠపుల నిద్దేశించి మల్లినాథుడు వాని ప్రౌఢిణి నూదించి వారి వాక్కుల రస నిర్భరము రసితాస్వాద్యము అన్నాడు. తన యాశ్వాసాంతపద్యమున అనుకృతుఁ డగు సర్గాంతశ్లోకాల 'విద్యదావధ' మగు నైషధము చెప్పిన కవి శ్రీహర్షుడు తన కల్పము 'మధువర్షి' యనియు 'సుధ' యనియుం జెప్పినాడు.

ఇట్టి మెప్పుతోడనే రాయని పూర్వగీర్వాణరచనలంగూర్చిన భగవద్వాక్యమున ఆయాకావ్యమును విశేషించిన తెలుఁదనంబున రాయనికి కవనమున ఏ గుణములు ఇష్టములో తెలియును.

వలికి తు త్రేక్షోపములు జాతి పెంపెక్క
రసకు తొనన మదాలన చరిత్ర,
భావ ధ్వని వ్యంగ్య సేవధి గాఁగ జె
ప్పితిని సత్యావధూ ప్రీణనంబు,
శ్రుతిపురాణోపసంహిత లేచి- కూచి-తి
సకలకథాసారసంగ్రహంబు,
శ్రోత్రమచ్చటలు విచ్చుగ రచించితి నూత్తి,
నైపుణీ జ్ఞానచింతామణికృతి

అతియు రసమంజరీముఖ్య మధురకావ్య
రచన మెప్పించుకొంటి గీర్వాణభాష
సంధభాష యసాధ్యంబె ? యందు నొక్క-
కృతి వినిర్మింపు మిఁక మాకుఁ బ్రియముగాఁగ.

ఉత్క్రేక్షలు ఉపమలు జాతి భావవ్యసవ్యంగ్యసేవధిత కథాకథన నైపుణియు అని. దశావతారస్తోత్రము, అంగాష్టకయోగము, యామునశ్రీరంగము, గోదావిష్ణుచిత్తం శ్రీరంగము, అమ్మవారి పెండ్లి సదస్సు-ఇవన్నియు, విన్నమాత్రన, అమచ్చటల విప్లవవే. అమ్మవారి వయఃసంధి, రూపసౌభాగ్యము, అయోగవేదన, వ్రేయో పాలంభము, అనంగదశలు, కృష్ణగోపికల స్మరణ, గుడికి పోయిముచ్చటలు - ఇవన్నియు ఎంతయు మాధుర్యమునకు నెలవులు. శ్లేష అత్యంతవిరళము. అది ఆజోలియే పెట్టుకొనని కాళిదాసునందు సయితము నూటి కొకటి కొటి కొకటిగా నుండును. ఉన్నంతమాత్రన అసంసంకముగను అత్యంతహృదయంగముగను ఉండును.

ఇందును అట్టిది పుష్పలావికా విట ప్రిథః సరసపరిహాసోక్తులంబోని యెడల రవంత కందు. అది అత్యంతలలితము. భవభూతి మాలతీమధవ శృంగారమున కథావస్తు వకముననే శృంగారభీత్యమును చెప్పి అందులకు ఎంతయో పేరుగన్నాడు. ఆలంకారికా చార్యు లంతటి భీత్యతోదాహరణములకును అదే 'ఆస్తి.' రాయఁడు జొమ్మరాకాని మట్టి చెట్టుల బీభత్సమున అతనితో బవలేశమైనను న్యూనత లేక తులతూగినాడు. ఇందలి నగరవర్ణనలలోను ఋతువర్ణనలలోను సిద్ధేశించిన ఉత్తమాచారములును అభ్యాసములును తా నెఱింగిన వగుటయే కాక తన యశస్థానమున కలిగినవియు కాదగును. రెండు నగరములు విల్లుబుత్తూరును మధురయు వణికించిన, ఒక్కదాన పుణ్యక్షేత్రసదృశతను ఒక్కదాన రాజదాని సదృశతను నిరూపించినాడు. విష్ణుచిత్రియ యామునీయ చరితములకు కైశిక ద్వాదశీవ్రతానుష్ఠాన మహిమను గోదను ఆకల్యాణమును తాను చెప్పఁ గడఁగి అట్లు తాత్పర్యముతో నిర్వహించుటచేత రాయని వైష్ణవంపు నైశిత్యము శీలసంపత్తి భక్తివ్రవత్తులును హింపింపదగినవి. అట్టి ఇందలి రాజనితి యవన్యాసము నుండి రాయని సుజాతిశయములు కొన్ని హింపింపదగినవి. తాను రాజై అనుష్ఠింపకుండునా ?

అట్లేగదా :—

కృష్ణరాయఁడు మిక్కిలి నాగరకుఁడ. విల్లిపుత్తూరి వేళ్ళం నాగరకతను ఎంతయో సుమారముగా చెప్పినాడు. రాయఁడు మహాదాత.

"పాత్రభూతు లెన్న బరికించి, యతఁ దడు

గకయు నొకఁడు నెప్పకయు.....

ఒసఁగి వెఱుగువలుచు బొన్న."

అని దానవైఖరిం చెప్పినాడు. దీనిని వాత్సానించుచును జీవనియందు 'ఈ యువదేశము కృతయుగధర్మాతీతముగా నున్నది 'అభిగమ్య కృతే దానం' 'కృతే ప్రదీయతే గత్వా' అని ప్రతిగ్రహితము దాత తా జేరబోయి యిచ్చుట అని మూతము చెప్పబడినది. ఆ యభిగమనమున దాఁగిన రహస్యముం గాఢోలు 'అతఁ డడుగకయు ఒకరు సెప్పకయు' అనియు అకన్మికముగాను అతిపుష్కలముగాను అనియు రాయఁడు నిజోదార్యముతో ఇండు వాత్సానించినాడు. ఈటి కలియుగాన 'సేవయా దీయతే కలః' అని యేదేని పని చేయుచుకొని దానికి ప్రతిభంముగా-కూలిగా-ఇచ్చుట దాన క్రిమము

అని న్మరించినాడు. ఈ పాత్రభూత్యాదలో చెప్పిన ప్రకారము ఎంత ఉత్కృష్టముగా హృదయంగమముగా నున్నది! రాయడు అట్లు ఆశ్చర్యము గొల్పునట్లు దానములు చేసిన వాడుగా నున్నాడు. తాను మెచ్చినదానినే కాదా గ్రంథస్థము చేయును. రాయడు మహావీరుడు, జేత. పిరియనగరరాజ్యము ఏ యుద్ధేశముతో నెలకొల్పబడినదో, తురకం ప్రాభవమును అడంపి హిందువులకు అవదలేని యోగ క్షేమ ప్రతిష్ఠ గూర్చుట యను నాయుద్ధేశమును కృష్టరాయలవలె సాధించినవారు మఱిలేరు. అంగాష్టకయోగమును జనకుడు ఉపదేశించినదానిని గ్రంథమున తాను జొనుపుట అసాక్షాత్కారానందమును తా ననుభవించినవా డగుచుచేతనే అత ణావింపదగినను. ఒక్క యర్థంతివాక్యమున “ఇంతకంటె సులభోపాయం నాయోధనమున నయ్యుద్ధోక్షజుడు గాండివి తవదేశించిన శరణాగత ధర్మంబు సెరపాయ ధర్మంబు” అని చెప్పినను, ఆయోగోపదేశంపు విరివిచే తనకు అంద తాత్పర్యమని నూటించి తన యనుష్ఠానమును ఈపాంపజేసినా ఉచితంపదగినను. ఆయోధ్యనము ముగియఁగానే ఆశ్వాసాంతవద్యమున వేంకటేశునికి తొలి విశేషణంబుగా ‘వకుళాంకృతయోగిహృన్నియం’ డన్నాడు. ఆయోగి జన్మాది ప్రయాణపర్యంతము ఒక చీప్టయోగముననే ఉన్నవాడు, తా నున్నచోటినుండి కదంకయే అవేంకటేశుని చూచుముననే సేపించినవాడు, తన్ను తపస్సుచేసి నాశాత్కరించుకొన్న మహామూలము. అతని యోగవశయందే సర్వవిద్యవేదమును ఉపదేశించినవాడు. ఇట్లెల్ల ఆయోధ్యను ఉపాయములును ఉపవృత్తియు. రాయడు వరమ జాగవతుడును శిష్టుడును ఏకాదశీవ్రతానుష్ఠాతయు. అవినము అమంచికం గన్నవాడు, తన యనుష్ఠానమునే పాంథ్యమహిషియందు

“దశమినా దేకభుక్తము సేసి, యవలినా

దోర్బి జాగరముతో నులడు నిద్రు,

జారసి పోనీడు, వైనిద్రు బాటుట-

క్కలు పాడు మత్పుణ్యకథలైదోయు.”

అని తాత పిరయనగర చెప్పినాడు. సత్యావహృత్తీతనము రసమంజరిని తన రిదవలుగా పేర్కొన్నవాడు తా నెంత రసీకుడో! అంతపురవ్యవహారమున తాను ఎట్టిదో వికృతిగవి, పారిలాతాపహరణమున “వామపాదంబునకా దొంగగండ్రోకెంతాంగి” యని విని ప్రశ్నకు గన్నా ఉచిత తన్నుంబూర్చిన యోగ్య ‘పుక్కిటి పూజ’ వ్యాప్తి

గంవాడు ఆ నత్యావధూప్రీతినను ఎప్పింగి వ్రాసెనో! వికృతిమాట మ్మన కాబోలు.

“వవలెల్ల దీర్ఘికాంబువు చల్లు పోరాట

నలని, మృణాళికా జడములై న

బాహువులు.... ఇత్యాది...

ప్రియం వేకువఁ డొడ నెవ్వరించి కలసి

రెంపి ధన్యులు దఱపివెన్నెం బయళ్ళ - (II-6I)

అనుటయందును హృదయములు తాకని వెకతోగిలింతతోడియు మేలుకార్యములకు బొజ్జని నల్లవ చమత్కారములతోడియు దంపతుల పొందు (III-82) అనుటయందును తాయడు తన సొంత వృత్తమునే ఉదవివాదా అని నంజీవనిలో నందేహము నూచితము. విల్లుబుత్తూరిలో విష్ణుడిత్తుని భాగవత సేవను అతిథిసవర్ణను. ‘తదీయాధా’ థనను.

“అనిష్టానిధిగేహసీమ నదురే యాలించిన స్మృయు నెం

తే నాగేంద్రశయాను పుణ్యకథలుం దివ్యప్రబంధాను సం

ధానధ్యానము ‘నా నీశాకబహుతా, నాస్త్రుష్టతా, నాస్త్వపూ

పో, నాస్త్రిదనసౌష్ఠవమ్ చ, కృపయాబోక్తవ్య’ మన్మాటలు.”

అని యిట్టివి భావించినవాడు, అట్టి భాగవతగృహానుసంఘాన కలిగియు, ముడియు, తాను ఇట్టి జరుగుపాట్లు కలుగనట్లు పుణ్యక్షేత్రమున నుండెడు తగిన యవేశజతోడి సత్తములు ఏర్పడిచియున్నందునా?

ఇది అది

కవికి ఎంత భావనాబలము గంపావితైసను, ఎంత ప్రతిభాశాలితైసను. తన వైవి తన దేశకాలముల మహిమను అతిక్రమింప వంపిగాదు. కృష్ణదేవరాయుడు అముక్తమాల్యదను చెప్పచున్నాడు. ఆమెకాలపు దేశకాల స్థితులను ఆ కథలో విశేషించ వలయును కాని తన కాలమువాదిం జెప్పంగూడదు. పాల్మీకి వ్యాస కాండాసాదులు యుగాంతర పునపుం కథలం జెప్పిరారు. వారికి భావనావ్యాపారము ఎక్కువవలయును. తాయడు చెప్పిన కథ ఎంత ప్రాతలైసను ఈ యుగముదే; కాగా వారికన్నను అందులకై తనకు పంతు భావనపని తక్కువయే. అతియ కాక, వసంతగ్రీష్మాదుం

వర్జనమున ప్రకృతి నాడును నేడును, ఎన్నడును ఒక్క-చెఱంగే యగును, పరదేశమును, మెడిటరేనియన్ వట్టు, కాంగో మిసిసిపి ఆమెజాన్ తీరదేశములు-అను నటువంటిదానిని తన కావ్యమున వస్తువశమున ఆకర్షించు నక్ష-జలైతయున్న, మతియు మనదేశమున జనులకు ఎంతలైన బాహ్యపు బెను సంస్కృతి కరణములు తగిలినను, అవి ఎంత మార్పు జాలినను, జనసంస్కృతి “నివేశః శైలానాం త దిద మితి బుద్ధిం ద్రధయతి” అను నాయమున హిందూసాతన ధర్మప్రభావమున, రామాయణ మహా భారతములం దోచునదే, ప్రైపౌరలలో ఎట్లైనను, కంఠలోను మూలకందానను మార్పు లేనిదే అని తలంపదగును. కావున ఆముక్తమాల్యద దేశ కాలములను గూర్చి ఇంచుక-

ఈ కథ పాండ్యమండలమునకు, విశేషముగా విల్లిపుత్తూరు, మధుర, శ్రీరంగము, కురుంగుడి మొదలగు శ్రీ వైష్ణవ దివ్యక్షేత్రములకును, విష్ణుచిత్త యామున పండాంగాత్మ ప్రభృతి దాక్షిణాత్యులకును చెందినది గావున ఇందు ప్రాయశఃముగా అందలి క్షేత్రారామాదులును ఆ దేశముల జనులును తత్సంస్కృతి ధర్మము ఆచారములును వరామృష్టము లగుచుండును.

ఇంద్రవాకిళ్ళ ద్వారబంధముల మీద, గృహంశ్శివి సింగారించు భావనలో, గజంశ్శియు ఆమెకు ఇటు నటు శంఖచక్రములును త్రాయించి యలంకరించు వైష్ణవ గృహంకరణప్రక్రియ రాయని మెప్పువశననదే. నగరవీథులు వట్టి మట్టి దొంకలుగాక తెల్ల రాతి కంకరతో మట్టితములు అగుట కలిగినదే. వానికి ప్రక్కల అలంకర శార్థమును నీకకోసమును చెట్లు నాటుటయు. అందు ఫలితులు దఫ్ఫి తీచ్చకొనుటకును, గృహోపయోగమునకును కావలసినవారు చేదుకొనుటకును, వీథులలో కావలసినవృదు నీరు చల్లుటకును ఉపయోగపడుటకును అటనట బావులుండుటయు పౌరుల యారోగ్యాది రక్షణ (Sanitation)కు సౌకర్యమునకును, సంబంధించిన ఏర్పాటు. దేవశములలో అట పాటలునేర్చిన దేవదానీజనము ఉండెననుట అబ్బురముగాదు, అది యిదివలె ఫలకునునున్న దేవశముల యాచార మేగిదా. బ్రాహ్మణులు శ్రీవైష్ణవులు అధుణోదయమునకే నడులున్న నదులలో, చెలువులున్న వానియందు, జలసంఘర్షిగల వంటకాలువలయందు సముతమును స్నానముచేసి తమదోవతి యంగవస్త్రములను తామఁఉదికికొని అందముగా పిండి పిడు చల చేసికొని కొంపోవుదురు. అటనట పోలీసులు - ఆరెకులా - విశేషముగా రాత్రుల, పురరక్షణకై కావలి 'beat' - తరుగుచుండురు. పట్టణపరిసరములందును వసదే లుండును. పండ్లయు పూవులయు తమలపాకులయు తోట లుండును. శ్రీ వైష్ణ

పులు భాగవతులు ఎక్కువ చదువులు చదువుకొననివారును తమ యింటను బయటను నిజమత నలవ్రదాయమున ప్రబలి నాటుకొన్న భగవచ్చేషతయు భాగవత శేషతయు, అన్యోన్య నై ద్యానుసంధానమును స్ఫురించు పరిభాషను, సంస్కృతమునకును ద్రావిడ మునకును చెందినదానిని అప్రయత్నసులభముగా వాడుచుందురు. దాననే విష్ణుచిత్తుంవారి యింట నిశీఢమందును జరుగు తదీయారాధనలందు “నాన్తి శాక బహుతా, వాన్త్యుష్టతా, నాన్త్యపూపో, నాన్తోద్యన సౌష్ఠవంచ, కృపయా భోక్తవ్యమ్.” అన్నాటలు విసంబడుట. [ఇది ‘అతిథి దేవోభవ’ అను వేదానుశాసన నిర్వాహము, ‘పండ సలయదు చేవురువచ్చి రేని నన్నపూర్ణకు నుద్దియౌ నతని గృహిణి, నతిథు లే తేర నడికిరేయైన బెట్టు వలయు భోజ్యంబు లింట నవ్వారిగాగ — అనుదానికి భంగ్యంతర శ్రీ వైష్ణవ సంస్కారము.] దాననే ఆ విష్ణుచిత్తు గెల్పుటత్సవమునను ‘అద్ధా’ ‘అహా’ ‘అహా’ ‘ఆకృతతాం గతః కలిః’ ‘శ్రీ సూక్తి’ ‘ఇద్దోద్ధత్యమగా ల్లయం హి కుభియాం’ అను కేకలు విసంబడు టయు. మాలదానరియు - ‘ఏను ఫలంబెఱుంగ. ఫలంబు వరమేశ ముఖోల్లాసంబ. ఆజ్ఞా కైంకర్యంబులకు ననుమతి కైంకర్యంబులకు ఫలపరిమాణగణన ప్రపన్నుల కేక్కడి యది? (ఆ. 9-22) ఇత్యాది వేదోక్తయు. భాగవతాతీత్యమునకు మంచి సత్రము లేర్పఱుపబడి యుండునా? రాజదాసులకు అరుల కిభేద్యములగు మిన్నంటు కోటలు పాతాళము దాకు అగర్దలు ఉండెను. వ్యాపారిమునకు సముద్రయానమును పరిచితము. అందు సముద్రమధ్యమునకు, నేలం దాకకియే ఒక దీవి యోడవారు పెఱిదీవి యోడవారి నరకలను కట్టల కొనలకు మూటలుగాఁ గట్టి అందిచ్చి మార్చుకొందురు. ఇది రూకలు ఎంచకే వస్తువినిమయరూపవ్యాపారము (barter). పాటమాధురికి మ్రోడం జిగురింపను జారఁ గరఁగింపను శక్తి కలదు. ఇది వట్టి అతిశయోక్తియైన దానికి ప్రచారమే? దోహదములు చెట్ల నకాలపుష్పములు పూయించునట్లు, అందు కొన్ని రాగములు అకాలవర్షములు కురియించుట మొదలగు అకాలకార్యములు సాధించున; అమాదాన మేఘరంజితాగమునకు వాన కురియును. ఇది దబ్బరయేని దీనికి ప్రతీతి ఎట్లు కలుగును. పొగతో కాటుక చేసికొనుట, పుసఁగును పూసికొనునపుడు దానిని రవంత కాచి కఠఁగించుకొనుట. సతి వసిదియు పతిపాదము లొత్తును. [మఱి యేతర్నివర్యయము కదా శృంగారమునఁ బ్రకృతము.] విటులు విలాసినులతో తద్దర్శన మున రేగిన పచ్చి సరసోక్తు లాడుచుందురు. మాదిగవాడలో కాపురము చేయరాదు. తటుడు మఱువు దార్చకయే యుద్ధజయము గొనుట ప్రౌఢ్యతీతయము. ధనికులు సంఘములో కోట్లకు వడగ లెత్తుదురు.

చిలో పాటలులు పూచును. శార్మిలలు పండి వగలును. బొమ్మలు సేయుటకు బంగారు వెండి రాగి మొదలగునవి కరగించి ఆచ్చులఁ బోయెదరు. వేసవిలో ఏళ్లు ఎండఁగా చెంబులు త్రవ్వికొని ఆ చల్లని నీటిం గొందురు. మొనల్లు గల యేటిరేవుల వెంత సీక్కు ఇగరగా, ఆ మొనళ్లు రాత్రులు ఊరిలో తిరుగును, కుక్కలు తఱుముగా బావులలో వడుచు. పూదోటలకు నీరు ఏతములం బాటెందురు. వానిం ద్రొక్కువారు శ్రమవినోదముగా బిగ్గ పాటలు పాడుచుందురు. చలివందిరులలో పెండలు నరసాలాడుచు బాటసారులకు దావాము తీర్తురు. ఎండకు కాగిన పీఠుల మావటను ఆవిరులు ఎగయుచుండును. వెన్నెలయు వానిని తగ్గింపలేకండను, వగళ్ల వడకు ఎప్పుడును డిగ్గియలలో ఈడలాడుచునే యుందురు. సదావగాహ శత వారినశ్చయః. రాత్రుల వెన్నెల బయళ్ళ నిద్రింతురు. వట్టివేళ్ల వివనం పీచుకొందురు. మఱి వేఱు చల్లగాలి యుండిదు. చెఱకు తోడల కది నఱుకుడు కాలము. బావుల నీరు లోతునకు క్రంగి పోయి పగళ్ళు మిక్కిలి చల్లగా నుండును. పొరుగు త్రాళ్లతో చేదుకొనవలయును. వాననకై న కొప్పులోని మల్లెలు వెంట్రుకల కొనల చిట్టించును; అప్పుడు పాటలములు దానిని మాన్చి వెంట్రుకలఁ బోషించును. దోర మామిడిముక్కలతోడి చేపవేవుడు దాం రుచిగా నుండును. కావి తరువాత కనరు త్రేన్పులు వచ్చును. దానిని చల్లని యినుకలో నుంచిన యెలసిడికాయల నీటితో తీర్చుకొందురు. వేసవిలో తెప్ప తిరునాళ్ళు చేయెదరు. అందు చందనము తానహర ఫలాదులు వడవప్పు పానకములు వినియోగము చేసెదరు. యాత్రకులు వీధి యరంగుల వరుండుదురు. దానినేపు తఱునుపుచ్చి నిద్రింతురు.

కేవలము లౌకికనుభవితావరూఢగా నున్నవారికి తటాటన దైవికముగా మనస్సు మఱి మోక్షవరత కలుగుట మానసికశాస్త్ర నమ్మతమే అగును. దానిని 'Conversion' (మార్పు) అందురు. వానిని 'Convert' అందురు. వాటి పాండిత్య భాజులు అట్టి 'Convert' లు, రాజు ఆస్థానమున నభి గూర్చి వాదములు చేయించి తత్త్వనిర్ణయ చేసి తాను దానిని అవలంబించుట లోకాన అమతపు బలమునకు వ్యాప్తి గొప్ప చేయూత 'యథా రాజాభిథా ప్రజా'. అట్లే ఒకఁడు చదువులే ఎఱుంగనివాడు దేవుని యసగ్రహము, అకస్మికముగా తటాటన గొప్ప పండితుఁ డగుటయు, చిన్నప్పుడు మొట్టలని పేర్గన్న యెండితో విదప అసాధారణ పండితులైన కథలు మన యనభవంపు నిజములు ఎన్నియో. కృష్ణరాయఁడు వైష్ణవమతమునకు 'Convert', క్రొత్తగా ప్రవేశింపఁడు. అట్టివారికి నడఁపంక్రవు

పైష్టమునకు నామాలు పెండు అన్న సాపేతగా మతాభినివేశ మెక్కువ. దేవళములకు దేవుళ్ళకు ఆచార్యులకు విరివిగా ఇచ్చి పోషించినవాడు. ఇ దెల్ల అతని పాండ్యరాజ కథాభిరుచిజేతను యాముసుడు రాజై పాలించిన కథచేతనుం గూడ ఊహింపదగినను చారిత్రకముగాను అది సత్యమే.

పరాజితరాజు అడవికి వలసపోయి తన పితృలం గూర్చుకొని యందుండి మరల తన బానిసి జయించుకొన టకు సన్నయ్యము షేచియుండ న్న. కేశిధ్వజుడు ప్రాయశ్చిత్త ముపదేశించినందులకు ఖండిక్యనకు గురుదక్షిణ యీగోరి వచ్చెను. ఖండిక్యుడును కేశిధ్వజునకు తనకు వరతత్త్వమును దానిం జేరు యోగమును చెప్పినందులకు అర్చన గావించెను. సోజన్య మన శబ్దిది! గొప్ప పండితులు అందఱంబుల రాకపోకలు గావించురు. కూడ పరిజనము పాదూవాహుంబోనిదియు నుండును. అది ఆచారము. చాద జయ రూఢికి జేతను ఊరేగించుటయు. వాహన ఖగరాజు రెక్కల మ్రోత నేటి వాయువిమానముల మ్రోతఘ జ్జప్తి నేయును. మానసియులకు మ్రొక్కు నప్పుడు గొడుగు విప్పుకొని యుండగూడదు. అది యవచారము. మూయుట మర్్యాద. పరికల్పన తరకలు పోవుటకు బేటలతో తూర్వాక్షుల బట్టుదురు. సాధ్వీ సావిత్రికథలో యమవరమున వునర్జాతుడైన నత్యవ తునిం గూడి తన మహారాజ సౌధమును జొచ్చెను. కుచేలుడు కృష్ణుం జూడవచ్చిన వాడు అచట నాతిథ్యము గొని యింటికి మరలగా అట నంతయు తనకు గలుగు తెలియనట్లుగా తన యిల్లు ఇంటిస్థితి కోటిశ్చంద్రసివి అనునట్లు ముఱియుటయెను. ఇవి యుంగంతర పురాణ ప్రస్తావములు. మఱి విష్ణుచిత్తుడు వాదమా గెలిచి తన యింటికి మరలినపుడు "నానారంకారసహితంబును రత్నకాంచనమయంబును అగు నాస్త్రియభవనంబుం గాంచి నీర్మితరై పుండరీకాక్ష మహిమాభిబ్ధ వైభవంబుగా దెలిసి ప్రవేశించి, తొందరికంటె శతగుణంబుగా భోగవరపూజా ప్రవణుండై యుండెను." ఇది ఈ యుగాన జరిగిన కథయే. అవిశ్వనసీయమగునా? ఐనను ఇది బొబిలింబట్టి రాయకల్పితంబుగా కన్పట్టును. ఆ కరమలయందు మృగ్యము.

ఊరేగింపునకు, దేవులు గింగురుమనునట్లుగా నానావిధవాద్యములు ఒక్కుమ్మడి మ్రోగవలెదము. దేవిమట్టుకు అది నిపుణముగానే వాయించబడుచున్నను అన్నియు గంపి పెద్ద హెచ్చగా నుండును. ఏది యిష్టమైనవారు దానిచుట్టును మూగి వినుచు సాగించుదురు. అందు అటనట ఊరేగింపు కొంత కొంత నేవు నిలిచి, నట్లు

వచెలువలు ఎదు రెదురుగా తిరిగి యానన్య మారుచును మరల ఊరేగింపు సాగించును ఉండును. వీధి నిండిన జనము. పొడుగున్నను ఇటవటలు సామంతులు రాజకుమారులు అధికారులు ఏనుగులమీదను గజాలమీదను బఠని నడుచుచుందురు. ఇతర పట్టణాలయ వల్లెలయ జనము వత్సహారముతో అందు కలసికొని నడుచుచుందురు. చేళ్ళ మేళములు అనేకములు వచ్చియుండును. నటవిజ గాయకు లందఱు సమాగతులై యుందురు. అందఱు పూర్వ పరిచితులు మిత్రులు ఒండొరుల గాంచి ఎచ్చరికలు చేసికొనుచు ఎగతాళు లాడుచు ఇట్లు అతి కోలాహలముగా నుండురు. ఇట్లు దక్షిణ దేశమున గొప్ప విద్యాభ్యాస యుత్సవములు ఊరేగింపులు ఇప్పటికిని ఇచ్చుమించుగా ఈ విధముగానే జరుగుచుండును. బయటి యూళ్ళ నుండి వచ్చినవారు ఆ పూట జంధులయ మిత్రులయ నిండ్ల గొప్ప యాతిభ్యమును అంగీకరించి తమ యూళ్ళకు తరలుదురు.

'యథా రాజా తథా ప్రజా' అనునది మత విషయమున చాల పాటెంపు గలది. రాజవలంబించిన మతమువారికి అస్థానమున ఆదరగౌరవములు. రాజువలన అట్టివి కోరి దాంతులును ఇచ్చుకలును అందు చొచ్చుటయు కలదు. ఇతర మతముల వారికి రాజ చేత వైశాల్య సంకోచములం బట్టి ఆదరానాదరములు.

జనులకు జ్యోతిషముందు విశ్వాసము గలదు. 'జన్మరాశికి మూడవరాశియండుండు నూర్కూడు శ్రేయోవ్రక్షాడు. కూతులు అత్తగారింటనే కాపురము చేయుచుండి గర్భిణులైనపుడు కాన్పునకు పుట్టింటికి వచ్చు నాచారము గలదు మఱి శాకుంతలమున కణ్వుముని గర్భిణిని లేతవూలు దానిని శకుంతలను మగవెంటికి వంపివేసెను. 'మరల నేనెపుడు ఇక్కడికి వచ్చు' యని యడుగగా, 'మునలితనాన వానప్రస్థా శ్రమమున చొచ్చు భర్తం గూడి' అని తాను బదులు చెప్పెను కాని, కాన్పునకు విలిపింతునులే అని యనలేదు. మఱి వాల్మీకి వివాహిత సీతను కఠోర గర్భను రక్షించినపుడు, 'జనకుడు నాకు పరమమిత్రము, నాయాశ్రమమును నీ పుట్టినిల్లుగానే భావింపుము' అన్నాడు. 'తన్నా వ్యధిష్టా విషయాన్తస్థం ప్రాప్తానీ వైదేహీ పితృ ర్ని కేతమ్.' ఇది భర్తవలని దెప్పురమున రక్షణకు పుట్టినిల్లు అశ్రయించుటయు కానోపును. దొంగతనముం గూర్చి రాజుతో విశ్వాదుచేసిన, రాజు దొంగను వెదకించి పట్టింప జతనపడగా, దొంగ దండనాదికము తప్పించుకొనుటకై సౌతుగలవారింటికి అట్లుటా తానగవడకుండ నోరితమును సేర్పుటయు గలదు. పూర్వము మంచి రాజ్యమున పోలీసులు ధార్మికులై యున్నంతవఱకు దొంగ తనము పట్టవడుచును, దోరితము పునర్లభ్యమగుచునుండెను గాని నేడు వారు

దొంగలకు షరీకును వారితో రహస్య భాగస్థులును ప్రేరకులుం గూడను జపించిన తరువాత ఇంక చొరితవునర్లబ్బి యుండునా ? మార్దంగికులు తమ వాద్యమునకు అక్కఱతో ఎట్టుకచ్చులు వేలాడు తెల్లజాలరులలోడి బురఖాలు తొడుగుదురు, తిరుణాళ్లం జూత వచ్చినవారు ధ్వజారోహణనమయమున ఆయూరిలోనున్న ఆవరోహణమునకు ముందు ఆ యూరిని వదలి పోగూడదు. అక్షేమకరము - అని జనులకు నమ్మక ముండెను. ఆనమ్మకము ఇప్పుడను రలదు. ప్రాయికముగా తోటకంచెలలో గేదంగు లను నాటుదురు. అవి ముండ్లుకలవగుట తోటకు మంచి రక్షకము. అవి వానకాలమున పూచును. ఆ పొదలలో నాగలు పరిమళలుబ్బులు కావురముండు ననుటయు ప్రసిద్ధము. ఇప్పుడును అట్లే. చెఱుకును వేసవిలో నాటుదురు. అది వర్షర్తువునకు నిడుపుగడగా ఎదిగి అన్ని రంగుల నిండుకొనును. శరత్తులో పండప్రాలును. వర్షలో సూర్యుని చుట్టును గాలి గుడికట్టుట ప్రకృతిలో కలిగినదే కదా. తొలివానలో వడగండ్లు రాలుట కలదే ఐనను, ఇపు డది విరళముగానే యన్నది మఱి రాయఁడు వర్షలో వానిని మాటిమాటికిం బ్రస్తావించుట ఆకాలమున ఆయనరాజ్యాన ప్రాయికమగుటను సూచించును కాఁబోలు, వానకు నేలలో-బీళ్ళలో-వచ్చిక దట్టముగా మొలగును. పాయలు ఎండిన నదులలో చెల్లువలు లేచి వడివడిగా, భయంకరము లగుచునే, రమణీయములునై నముద్రముం జేరును. అడవులలో నెమళ్ళు కూయాను. ఇండ్లలో పెంపుడువియు కూసి ఆడుచుండును. పాముల సంచారము ఉండు. బండ్రజాలికులు బనుమము గరిక నెమలికుంచె అనువానిని తమ యాట బరికరముగా వాడుచుండురు. దక్షిణాపథమున ఇప్పటికిని అడవులు, దండకమిగుళ్లు, గలవు. కృష్ణరాయని కాలమున అవి ఇంకను విస్తారముగనే యుండును. రాయఁడు తన పయనములలో వర్షలో అక్కడి ప్రకృతిని చెప్పవలెను కాయలను నెమళ్ళను చూచియే, కేవలము గంధవతనమునుబట్టి కాక, ఈ వర్షవర్షణ చేసియుండును. ఆటల ప్రేక్షాగృహంబులును అందు వరదాలును పాత్ర లాడునపుడు వానిని పట్టుటయు తొలగించుటయు మఱెల మ్రోగించుటయు పరిచితములే. వడగండ్లు రాలిన వానిని నోట వేసికొను చావలమును ఆపుకొనలేదు. మఱి దాన చలివండ్లు వడును. దారుల బురదకు వెఱచి మృగములు కొండలమీదనే గుంపులుగా నుండును. పక్షులు గూళ్ళలో మిక్కిలి ముడుచుకొని వడకుచు కదలక మెదలక ఉండును. బెగ్గురు లిన్ననో మేఘముల దావున ఆడుచుండును. చాల సంతోషకారణము కలిగినపుడు ఆకలిదప్పలు తెలియవు. సంతోషకార్యమే సాగును. దుర్దినములు ఘట్టెల్లగా సూర్యుం జూడక తినని ప్రతమగళవారికి ఆతనిం గనిపెట్టదే పని.

సంధ్యావేళ యెప్పుడో ద్విజులకు తెలియరాదు. సేద్యగాఁగ్రు అనకూలించిన యకాలమున చల్లకము చేయుదురు. అడవిమల్లెలు పూచును, సంతలు చెదరిపోవును. అడిగులు ఎక్కడికిని పోలేక వస్తుండువలయును. ఆకాలమున ఇంకను దేశాన మట్టిమిడ్లలు మెండుగా నుండినవి. అవి ఖానలో, ఉరియును. ఇత పాంథులబాధ చెప్పవలయునా? సేద్యమునకు దున్నులను ఎడ్లను నమానముగానే పూన్పుచుండిరి. ప్రజలకు కట్టెలు నాని మండ్రనందున వంటవని చాల క్షేతకారి యయెను. కెరోసీను నూనెయు ఆగ్నిపుల్లలు లేని ఆకాలమున వానమునురుల నివ్వు చేసికొనుట విసివించు వని. అందును విశేషముగా అనాధ్యుండు. ఇల్లిల్లు తిరిగి ఒక నివృకణిక సంపాదించుకొని దానిని ఉపాయముం నూది మండించి ఎట్లో వంటచేసిన, ఆవండిన యన్నము ముందు తినువారికే ఐపోవును. స్త్రీలు మఱల ప్రయత్నము చేసి అది యెంత సేపటికి ముగియక పడుకొట్టిలు చేరఁబోరు అక్కడ వీరికై కాంతులు కౌగిళ్ళుగై కనుపెట్టుకొని వేగించుచు విసుకకోనుచు ఉంచుదు పూరిండ్లవారు గడపకడనే కంచాలు కడిగికొందురు. పెద్ద జల్లులో గాలి గొడుగును వడఁగొట్టును. బాటసారులు తడియచునే నడువవలయును. అట్లు వారు వియోగ బాధను కొంత పీర్చుకొందురు. రచ్చలు దొరకిన అందు చేరుదురు. అంతలోనే లేగపోని వాదములు తీవ్రముగానే చేయుదురు. ఇంతలో జల్లు తగ్గిన, ఎక్కడివా రక్కడికి చెదరి పోవుదురు. కాకులు పీఠిచెట్లపై గూళ్ళుకట్టుకొనును. వానయైనందున కాపులు సేద్యపుఁబను లికై పంట చేనియఁదే గుడినెలో కాపుంముందురు. వారికి ఇండ్ల నుండి భార్యలు గూతలు చాల్చి అంబళ్ళు మోసికొనిపోవుదురు. చుట్టును వాన, వాకిలికి గూడ మూత. గుడి నెలో ఆ దంపతులకు చలికి వెచ్చని యొంటిపాటు. వారు ఆ వసులనడుమనే కాముని యట్లును కొంత యాడుదురు. ఆ వానకారులో సంపన్నులగు రెడ్లు ఆవృడు సులభము లగు పలు ఆసుల మిశ్రముల గూరను చింతబిగుతుతో చేర్చి పొరంటి ఆసాధకముతోనే వెడివేడి చిన్నాగుగిలియ్య. పన్నమును కలుపుకొని దండిగా నూనె పోసికొని గొంతుదాక తినుదురు. చలివినోదముగా మంచముక్రింద మేకెరువు కుంపటి అంటించి పెట్టుకొందురు. ప్రక్కనే కట్టివేసియున్న దూడలచే హితవుగా దేహమును నాకించుకొందురు. అనఁగా సంపన్నులయ్య, అనాగరిపు భోజనమును వడుకయు ఉబుసును కలిగియుండురు. సంపన్నులయ్య వినినితనమును పాతవాడుకలను మానరు. మఱి రాజులన్ననో భోగులు, ప్రొడ్డికి మేలుకొందురు. వారు నెమళ్లను పెంచుదురు. అనెమళ్లకు బంగారు రతనాలవన యుష్టులు. వానివైన ఉండి అవి కూయుట వారికి మేలుకొల్పవు. అంతట మండినువానకలతో

నలుగు పెట్టించుకొని చాలనేపు వేస్తేళ్లతో స్నానము నేయుదురు. తళతళని నన్నని దోవతి కట్టుకొని మణిహారము వేసికొని వాసనగల మొగలిజేకును తుఱుముకొని జామైన తరువాత కొలువొసంగుదురు. తరువాత అడవి జంతువుల జ్ఞాప్యంపు మాంసముతో రాజులాల యన్నమును దండిగా నేయి పోసికొని ఆరగింతురు. కస్తూరి యెక్కువగా వేసి గమయించు తమ్ములము నేసి అగరు చెక్కలు రాజు ఇనువ బండికుంవటి పెట్టుకొని మేడకిటికిలవద్దఁ బ్రియలంకూడి ఉఱుముల వాన చూచుచు హాయిగ కాలము గడుపుదురు. ఒక్కొక్క విషయమునను రెడ్లకన్నను రాజుల నాగరికత రసికత ఎక్కువగా చెప్పఁ బడినది. రెడ్లు అట్లండకన్న రాయఁడు అట్లేల కల్పించును? హేశన చేయనేల? అది నాటి వస్తుస్థితియే యన తలంపఁదలము. ఇటీవలం గూడ రెడ్లు వట్టి యెడలును తలకఁ పలుబారల పెనుమోపు తలగుడ్డయు తమకు ఏక లక్షణముగా చుట్టుకొని యుండిరి కదా.

శరత్తున తామరలును కలువలును పూచి సరస్సులు కనువిందు లగును. ఆకనము నలుపెక్కును. సూర్యచంద్రనక్షత్రములు కాంఠియెక్కును. వెన్నెల అతిరమణీయము. పరులు వందను. దోనలును. చెఱకు పండి వ్రాలును. నల్లని మింట తెల్లని మేషు ఖండములు. ఏడాకులయరేటలు పూచును ఇంద్రపుగింజందము వండునీటిని లేర్చు నకుట ఎఱిగినవిషయమే. మబ్బువిడిచిన యెండల వేడి!

నీచకులజులు గాక ఉత్తమకులజులగు బ్రాహ్మణోత్తములను దుర్గాధిపతులు చేయుట రాజ్యమునకు జేమకరము. వారు విశ్వసనీయులు, ఎప్పుడును రాజునకు తిరుగుబడరు, నీతిశాస్త్ర మెఱిగి అధ్యము చేయ వెఱుచు యనుమట్టిర బ్రాహ్మణులను ఏఱదిఏండ్లు దాటి డెబ్బదికేలోనగవారిని మంత్రులుగా నుంచుకొనుట శ్రేయము. అట్టి యుత్తములు దొరకకున్న, గుజహనులు అవకారు లగుదురు గాన వారిని మాని, సొంతముగానే తోచినట్లుచు చేత వచ్చినట్లును పనులు చేసికొనుట శ్రేయము. గొప్ప కార్యములకు ఒక్కనినే అధికారిగా పెట్టక పలువురిని నియమించుట శ్రేయము. బ్రాహ్మణునే గొప్ప యధికారమున నియమించుట శ్రేయము. అతఁడు క్షత్రియ. శూద్రుల పరిహాసమునకు వెఱచి కార్యసాధకుఁడగును. మణియు అతఁడు రాజును వక్రంగాఁ గొలిచి బ్రదుకుట తన ధర్మమని యెఱుఁగును. దేవాలయముల ధనమును పొరపాటుననైనను బొక్కనమునకు రాసికూచుదు. ఏలన అది రాజుం జేయుచును. రాజు రాజ్యమునకు తొలుత బయటి శత్రువుల తొలగించుకొని భరువాత

లోపలి శుద్ధుల నడంపవలయును. కొండెగానిని తటాలున తఱిమివేయఁగూడదు. ఒక పాటిగా ఉంచుకొనియే యుండవలయును. కొండల నడపులనుండు ఎఱుకుల పొరుగుగూళ్లను కుదురుగా నొక చోటనుండి సేవచేయని శూరుల కిచ్చిన వారొందొరులపై వ్యావృతులగుట తక్కిన రాజ్యమునకు శ్రేయము. పార్వతీయులు న్యర్థమునకే అతిమిత్రులగుదురు. అది తెలిసి మెలఁగవలయును. [ఇట్లు రాయఁడు యామునాదార్యులచే ఉపదేశించించిన రాజ నీతియెల్ల ఆ రాజ్యాన అనుష్ఠానరూఢ మని ఎన్నఁదగును.]

గొఢ్రానికి అనుంగు బిడ్డ అదృష్టవశమున దొరకి చిత్తమున వాత్సల్య మేపారిన నన్యంబు తానై పుట్టుటయుఁ గలదు. యంత్రకారుఁడు లోహనాశమున అశ్మముల నేయుట అనఁగా ఫిరంగివాఁడు కోటంగూర్చు గుండ్లను వలపుటం జెప్పటచే, తాయని కాలమున ఫిరంగులు యుద్ధాయుధములలో నుండెననియు వానిని కోటం గూర్చు నువయో గింతురనియు తెలియచున్నది. లోకాన తల్లిపోలిక కూఁతునకు చెట్ట, కొడుకునకు గుఱము అనియు, తండ్రిపోలిక కూఁతునకు గుఱము, కొడుకునకు చెట్ట యనియు సాముద్రకమునఁబోని విశ్వాసము అప్పుడును కలిగి యుండినది. దోహదములు గ్రంథ ప్రసిద్ధములే కాని అనుభవప్రసిద్ధములు కానట్లుతోచును. దోహదములు యథావిధిగా అనుష్ఠించి చూచినం గదా? రాయఁడైనను చూచియుండునా? మూలవికలో కాలాన పూరిక వెనుజిక్కిన యశోకము మూలవికతన్నతో నిందార పుష్పించిన దని కాశిదాసు చెప్పినాఁడు. మఱి యేవి గ్రంథముల కెట్లెక్కెనో!

ఆ కాలమున దేవశములందలి యర్చలు తాము నోరు విప్పి భక్తులతో మాట లాడుట విశ్వసనీయముగానే యుండెను. న్యర్థమున తెలుగు వల్లతుఁడు కృష్ణదేవ రాయనితో ఆముక్తమాల్యదం జెప్ప మని నోరువిప్పి ఆదేశించెను. విష్ణుచిత్తువితో వడ పెరుంగోయిలోడయఁడు మధురరాజు నాస్థానికిం బోయి వాదించి గెలుపుమని ఆన తిచ్చెను. మఱియు తన కూఁతు వ్యాధింగూర్చి ఆయనతో మొఱయిడ, దాని కలయాపును తద్వారణోపాయమును తాను నోరు విప్పి - అర్చకముఖముగాఁ గాదు - అనతిచ్చెను. శ్రీరంగమున రంగనాథుఁడును విష్ణుచిత్తుఁడు తన కూఁతు రగవడమికి దుఃఖించి తన యేదుర నాగాత్యఘ్న చేయఁగా ఆయనతో ఎలనపుడు వావిచ్చి నీయింటం జూచుకొమ్ము, నీకూఁతు రందే ఉన్నది యని ఫలితెను. ఆమె అర్థే అందు అగపడినది.

ఆ కల్యాణ విధవమంతయు తాయఁడు పూర్వవిశ్వాసముతోను భక్తిపరాకాష్ఠతోను చెప్పినదే.

భక్తిప్రపత్తులకును దేవుని యనుగ్రహమునకును చదువుతో పనిలేదు. జాతితోను పనిలేదు. విష్ణుచిత్తుఁడు చదువు పట్టుగొడియైన బ్రాహ్మణ వైష్ణవ భక్తిప్రపన్నుఁడు. దాసరి మాల, భక్తితత్పరుఁడు పాటతో చెక్కుల నానందాశ్రులు ప్రవాహముగా పాటు వాడు. పుట్టుప్రపన్నుఁడు. వినుక లిసాంగత్యాదులచేత జ్ఞాని, బ్రహ్మరాక్షస్సుకు ఎంతయో ఉపన్యసింది 'చంపకు చదువుల' నని యవిపించుకొన్నవాడు. "విష్ణుతో నివ్వల నొక్కవేల్పు గణించిన పాతకినాడు" ననుటచేతను "ఎనుఫలం బెఱుంగ ; ఫలంబు వరమేకు ముఖోల్లాసంబు; యజ్ఞాకైంకర్యంబులకును అనుమతి కైంకర్యంబులకు ఫలవరిమాణగణన ప్రపన్నుల కెక్కడియది? కాన బంధకం బగుట ఫలం బింతంత, యందుఁగొంతఁ గొ మ్మన వెఱుకు. భగవంతుండ రక్షించు" ననుటచేతను భాగవతప్రపన్నానుష్ఠాన పరమ రహస్యమును అనుష్ఠానపర్యంత మెఱిగినవాడు. (దీన తాయఁడును ఈ పరమ రహస్యములను తానును నిజానుష్ఠానపర్యంత మెఱుంగు ననుట నిర్దము.) బ్రహ్మరాక్షసుని పూర్వజన్మవృత్తాంత వివరణమున లెన్నగా చదివిన బ్రాహ్మణులు, పౌరోహిత్యవృత్తులు, అందందు వైదికవేషంబుననే ఎంత నీచపు బ్రతుకును, అతి భయంక రానంతర జన్మముం దెచ్చుదానిని, బ్రదుకుచుండిరో ఉదాహరింపఁబడినది. అతఁడు అదీతిబోధంబులు ప్రపన్నరహస్యపర్యంతము ఎఱింగి, "విష్ణువుతో నివ్వల నొక్కవేల్పు" ఇత్యాది యొట్టు ప్రపన్నుని నోట ఎంతటిదో ఎఱింగి దాని గణనచేసి వానిని విడిపించినవాడు. అతఁడు మరల రాగానే అతని ప్రపన్నత నిజముని చిత్తమున కెక్కి అతని పాట చరణ మైనను తన్నుం గావగల మహిమశాలి యని యెఱింగి, ఇప్పుడు నమ్మకము పొడమి, వాని పాదములం బట్టుకొన్నవాడు.

ఆ కాలపు దారి దోపిక్క విధమును ఆ దొంగల వన్నగడలను పాంథులు వారికి బలియగు విధమును వారిని తప్పించుకొను విధములును ఆకాలమున అందందు జరుగునవి రాత్రై తాను ఎలుంగఁగలిగినవి, తాయఁడు దీన సుదాహరించెగావలయు.

ఆముక్తమాల్యద రచయిత ?

ఆముక్తమాల్యదను కృష్ణదేవరాయఁడు కలలోని దేవుని యాదేశముబడి తా రచించితి నని అందు తన స్వప్నవృత్తాంతమును దాని తన యనుష్ఠానమును చెప్పి

యున్నాడు. ప్రతి ఆశ్వాసాంతమున 'కృష్ణరాయవనుధాధ్యక్షోదిత..... ఆశ్వాస మాద్యంబు' 'కృష్ణరాయ మహాభృన్నా మాస్మత్... ఆశ్వాసము ద్వితీయంబు...' 'కృష్ణరాయమహా న్యూత్నాదిత.... ఆశ్వాసము నప్రమంబు....' అని విన్నప్తముగా వీడింటి యవసానమునను చెప్పకొనియున్నాడు. శ్రీహర్షుడు తన నైషధమున విలక్షణముగా ప్రతి సర్గకును కడపలు ఇన్నవ సర్గ ముగిసినది అని "....దశమ స్రస్య వ్యరంసీ నృహ కావ్యే చారుణీ నైషధీయచరితే సర్గో నిసర్గోజ్వలః" అనియు, "....మహా కావ్యే తద్భువి నైషధీయచరితే సర్గోఽగమత్ షోడశః" అనియు, "ద్వావింశో నవసాహసాఙ్కచరితే చమ్పూకృతోఽయం సుహా కావ్యే తస్య కృతో నలీయ చరితే సర్గో నిసర్గోజ్వలః" అనియు అందలి యరువదిరెండు సర్గలయు కడపట అద్భుత ప్రౌఢసర్గరలు చెప్పినాడు. శ్రీ రాయఁడును ఇందు అట్లే అత్యుత్తమ త్రేభములం జెప్పి ఆ మహాకవిని అనుకరించినాడు. ఇట్లు షటి యెండండ నో, ఇతను "రచయిత ఎవరు" అను విప్రతిపత్తికి ఎడము ఎక్కడనున్నది? కవి తన పేరును ఇంత సుమటితము చేసియుండగ ఇక నేమి?

ఐనను రాయనికాలమువాడైన తెనాలి రామకృష్ణకవి ఒక చాటువున "అల్లసాని పెద్దన తెల్పే ముది మది దప్పి యాముక్తమాల్యద" అని చెప్పినట్లు కొంత జన విశ్వాస ముండుటచేతను, ఆపుకవియు "ఆంధ్రకవితావితామహాఁడు. 'కొనియె' ననుటకు 'కొనె' నని చెప్పె.... విష్ణుచిత్రియమునందు" అని చెప్పి యుండుటచేతను, అట్లే పూర్వ వ్యాఖ్యాతలు దీనిని పెద్దనకృతం బనుటచేతను, నిజముగా ఆముక్తమాల్యద రచయిత యెవరు అని విప్రతిపత్తి పొడమి దానిని నిర్ణయింపవలసి ఏర్పడినది. "కావ్యం యశస్వీఽర్థకృతే వ్యవహరవిదే" అని యిత్యాదిగా కావ్యప్రయోజనములం జెప్పుచు కావ్యప్రకాశమున మమ్మటాచార్యుఁడు. 'అర్థకృతే' అన్నందులకు "శ్రీహర్షాదేః ధావకాదీనా మివ ధనమ్." అని వివరించినాడు. దీనింబట్టి కొందఱు ధావకుఁడనువాఁడు శ్రీహర్షునివలన ధనముగాని, తన పేరుం జెప్పక, హర్షుని పేరనే ప్రయదర్శికారత్నా వళ్యాది నాటకాదులను రచించినాడు, "శ్రీహర్షో విపుణఃకవిః" అనుట ఉత్తమాట యనిరి. అదియైనను ఎంత సత్యమో ఎవ రెయంగుదురు? రుణపు ఏమి? అట్లే రాయఁడు పెద్దనకు ధన మొనంగి, మడిమాన్యము లిచ్చి, తన పేర ఆముక్తమాల్యదను వ్రాయించు కొనెను.-అని. "అర్థకృతే" అను శాస్త్రమునకు దీని నొక యుధాహరణముగా

కొందఱు గ్రహించునట్లున్నవి. అంతట రచయిత రాయడగనా పెద్దన. యగునా. అవి ఇప్పుడు వాదములు సేయఁబడుచున్నవి.

రాయడేమో వుట్టాండ్రుడు కాఁడు తెనుఁగు అతని తల్లిభాష గాదు. అతఁడు కర్ణాటకదేశ నృపులతో 'బాసాడి', ఆంధ్ర మెఱింగినవాడు. అట్టివాడు ఇంత ప్రౌఢ కావ్యము వ్రాయఁగలడా ? — అని ఒకటి. మఱి బృహదాంధ్ర నిఘంటు నిర్మాత, నరలాంధ్ర కావ్యములను వ్యాఖ్యానింపించి అచ్చు వేయించినవాడు, ఆంధ్రతత్త్వ వేది, ఆంగ్లవాడు బ్రౌణ్ దొర ఎట్టి యాంధ్రమును వ్రానియుండునో, మాటాడియుండునో. ఉదాహరణము మృగ్యము గాని, అతఁడు ఆ భాషనిగూడ రహస్యములతో ఈ యాముత్య పర్యంతము లా నెఱింగినవాడు. వుదూరు ద్రావిడులు, అఱవలు శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులవారు. మఱి వారికన్నను ఆంధ్ర కవియు పండితుఁడును ఉండునా? వారివి ఎన్ని పద్యములలో అచ్చము కృష్ణరాయనివే పెద్దనవే అను భ్రమగొల్పినవి తన్నాటకములం గలవు. కావున ఇది నిలుచు వాదము గాదు. రాయఁడు తన గీర్వాణ కృతులుగా ప్రస్తావించిన మదాలనచరిత్రాదులతో కొన్నింటినుండి ప్రపంచదర్శణ మను నొక యప్రాశీత లలిత వుత్తకమునుండి రసమంజరి సత్యావధువులవి అని శ్లోకములు ఒక్కొక్క ఉదాహరింపఁబడినవి. మఱి ౩ వియు అల్లసాని పెద్దన పేరనే ఉన్నవి. దానిం బట్టి రాయఁడు చెప్పిన సంస్కృత గ్రంథము లన్నియు ఉత్తవి కావు నిజములే అనియు, తొన న ఏకాక్షరముచేతనో అనియు నిశ్శబ్దమున పెద్దన మహాకవి పేరనే వ్యవహృతము లనియు ఎట్టో లిలమైపోయె ననియు ఉపాంపదగును. నకం భాషావాగనుగానన నన్నయయు, ఉభయ కవిమిత్ర తిక్కనయు దిండిమజ్జిత శ్రీరాధుఁడును పెద్దనయు సంస్కృత రచనలును ఏవేని చేసియుండరా? అవి ఉత్త విరుదులా ? మఱి తెలుఁగునా సంస్కృతయుగము దాటిపోయినది. కావున వానికి ప్రవాసము సంపాదించుట సుభుత్తక పోయినది. ఆ రచనయన్నచో రచయితృ ప్రీతికిని తాత్కాలిక పండితగోష్ఠి మెప్పునకును కొంత రాజసమ్మానమునకును పర్యాప్తమై మఱి క్రిందికి ఇవలికి దిగదాయెను. అది యుండనీ. రాయవాచకము లందు రాయని యుందలి తాత్పర్యముతోనే వ్రాయఁబడినవానియందు, ఈ కృతిం గూర్చిన ప్రస్తావము లేదే అని యనుచున్నారు. మఱి స్వప్న వృత్తాంత కావ్యరచనా ప్రతిజ్ఞతోను అన్యసాంత పద్యములతోను ఇట్టిది యొకటి దీపించుచుండగా, ఇది యుండుట మన కన్నను ఎంతో సన్నిహితులుగా వా రెఱుంగరా ? వారు ఎఱ్ఱంగినైన, ఇట్టో ఆటో, దానిని నూచింప

కయే ఏం విడుతుడు ? తెనాలిరామకృష్ణుడు ఒక తట్టునకు మ్రొక్కియు నుండెను. కావున అందు లేకపోవుట ఏ కోటికిని బలము గూర్చదు. ఇక చిరకాలమునకు తరువాత వ్రాయఁబడిన వ్యాఖ్యాతలమూట ఇట్లు నూటిగా లేనఁబడిన విప్రవత్తి కలిగినపుడు నిర్ణయమునకు సాయపడదు. వ్యాకరణ దోషాదుల కలిమిలేములును ఏకాంతముగ నిర్ణయమునకు ఒదవవు. దోషమా అను నిశ్చయమే తొలుత లేదు. కృష్ణరాయని యాస్థానిని శ్రీనాథుడు విరాజిల్లిన యాస్థానలను, వాని యనుషంగమున వేదాద్రిమంత్రి యాస్థానిని, తలఁచుకొని సొరిది నన్నింటిందలపోసికొన్న “ఇట్టి కవులకు నేను వాకట్టుకొఱకుఁ జెప్పినాఁడ.....పాండురంగ విజయ” మను రామకృష్ణనియో ‘వాకట్టు’, దీరత అద్దెట్టిదో అబ్బి ! మఱియు ‘కృష్ణరాయఁడే యైన ఉపనిషదాదులను ఎఱిగి చెప్పనా, పెద్దనయే యైన భేవ వేపుడు మొదలైనవి ఎఱిగి చెప్పనా, అను విచారము మందము. ప్రతిభకు అన్నింటి యెఱుకకు దారులుండును. నామిత్ర మొకఁడు నాతో జోడుపీడక తిరుగుచుండువాఁడు ఎన్నఁడును అంతగా వ్రాయనివాఁడు ఒకప్పుడు నాకన్నను. మేలనఁ దగిన వ్రాతలను సొంతముగా, నా కెఱుకలేకయే ప్రకటింపఁగా అన్మదుభయపరిచితి రెంతతో అవి యాతనిపేరి నావ్రాతలే యగును అతనివిం గావన్న యవిశ్వాసమును ఎంతయో పలుకుచుండి రనుట విశానభవవిదితము. మఱియు రాయని నాటి చారిత్రక విషయములందు, నందేహముల యొడ, ఇట్లే అట్లు గాదను నిర్ణయమును రూఢిసేయుటకు ఇంకను ఎంత సామగ్రి వలయునో, ఎంత విచారము వలయునో. మన దిపు దొక పామరన్యయుగము, అన్ని మతములకు చోటుగంది, నమాధానములు సులువయినది. కావున ఈ విప్రవత్తియందు గ్రంథములో పొందినదానిని అటులే అంగీకరింపుట శ్రేయము. అదియు శ్రీ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిలవారి సంజీవనియందు అంగీకృతము, డాక్టర్ సి. ఆర్. రెడ్డి ప్రభృతులచే ఆమగృహీతము.

మనుచరిత్రయందలి రాయలవంశావళి అట్లే తుచ తప్పక ఆముక్తలోను ఉండుట మౌఖ్యమే కాదు, అది కారణములచే మర్షణీయ మగును, అంతయ కాక మనువునందలి దశావతారాది యితరపద్యములును అట్లే పదపాదాంశ భేదములతో ఆముక్తలో నున్నవి. మఱియు మనువునందలి పెక్కు పద్యముల ప్రౌఢ మనోహరాసాధారణపు లైతు గతలును పోకడలును, అతిశ్లాఘ్యములు. మాలతీమాధవములోనివి ఉత్తర చరిత్రలోను,

ఉత్తరచరితవి మహావీర చరితమునన్లు ఉన్నయెట్లు, ఆముక్తమాల్యద నున్నవి. అక్కడనో భవభూతి యొక్కడే, ఇక్కడనో ఇరువురు పెద్దనయు లాయడను కలసికొని కూర్చినారు మార్చినారు పేర్చినారు, ఏకవక్తిక అని యనపించినారు— అని యెన్నందగును. — ఒక - యుదాహరణము—ఇది మనువులో సాయంకాలపుఁ జక్రవాకి—

“క్రుంకె వంకజబంధుడు, ఆ సమయంబున—

ఏవిహంగముఁ గన్న నెలుగించుచును సారె—

కును నైకతంబులఁ గూడఁ దారు :

దారి కన్గొని యది తన జోడు గాకున్న

మెడ యెత్తి కలయంగ మింట నరయు ;

నతని కన్నీటితో మరలి తామర యెక్కి

వదన మెండఁగ నరోవారి నద్దు ;

నద్ది త్రావఁగ నైవ కట్టిట్టు గన్గొని

ప్రతిబింబ మీషించి బ్రమసి యులుకు ;

నుటికి యెఱకలు దడియ, వేరొక్క తమ్మి

కడుగు, నరిగి రవంబుతోఁ దిరుగు తేట్లఁ

బొడుచు ముక్కున మఱియును బోవు వెదక

సంజ ప్రియుఁ బాసి వగ నొక్క చక్రవాకి.”

ఇది యాముక్తమున శరత్ కేకి—

అర్కమండలి కభ్ర మడ్డమైనంతనె,

యెఱ మాని మోము బిద్దెత్తి చూచి ;

ఘమఘమధ్వని గాలి గుహ జొరఁ, బురి యొకిం

చుక యెత్తి కని తలంచుకొని వంచి ;

నిష్కృష్ట శేతకి నేత్రాణు వొత్తి, భే
 క్షణఁడెరికి వడియచో గణా మొగ్గి,
 శేకకుఁ థ్యగ్రననఁగ్రీవమై లాక యొ
 క్కింఁతార్చి, వాత నేమేమొ కమిచి ;
 వెడలు బీటెందకును శరద్యుత్త మీఁగి
 వార్షికమె యెక్కి, త్రోటి నిర్వంకఁ బక్ష
 తులను నివుతుడు, వెట్టిచూపుల నురంబు
 కెలఁకులఁ గనుంగొనుచుఁ గానఁ గేకులుండె.

రంగనాయకులపేట

నెల్లూరు

1-12-1988

జానవలశ్రీపాదరేణువు

నే. రామదాసు

ఆ ము క్త మా ల్య ద

శ్రీరస్తు

ఆముక్తమాల్యద

ప్రథమాశ్వాసము

ఇష్టదేవతాస్తుత్యాదికము

శ్రీకమనీయ హర మణిః

జెన్నుగఁ దానును, గొస్తుభంబునం

దా కమలా వధూదీయు ను

దారతఁ దోవఁ, బరస్ప రాత్మలం

దాకలితంబు లైన తమ

యాకృతు లచ్చతఁ జైకిఁ దోచి. య

స్తోక త నందుఁ దోచె నన.

శోభిలు వేంకటభర్తఁ గొల్పెదన్.

మ. నీరి నొక్కప్పుడు కన్నొంటంగి. హరి ద స్థైర న్నహర్షించు ను
ర్యరకు న్వంచనఁ గూడఁగాఁ గలుగు బాస్వచ్చంద్రశాలా వరం
వర లయ్యె న్పతి పైన యెవ్వని పణా పంక్తు ల్పజింతు న్నిరం
తరముం దాంతుని నయ్యనంతుని నతీతబ్రహ్మకల్పాంతునిన్.

సీ. ఖ నట తృయోబ్ధి వీక్ష్య రసాతలాన్యోన్య
విండికృ తాంగ భీ తాండజములు,
ధృత కులాయార్థ ఖండిత సమి ల్లవరూప
చరణాఁతికభ్రమ త్రరువరములు,
మన గుహా మటిత ఝాంకరణ లోకై క ద్వి
దుమ్మభిక్యత మేరు మందరములు,
చటుల ఝంపా తర స్పృ నగరీ విపరీత
పాతితాశాకోణ వర్తిబ్బధములు.

తే. ప్రబలతర బాదబీకృతేరమ్మదములు,
 భాస్వరేరమ్మదీకృత బాదబములు
 వతగ సప్రమాప్తుతత ప్రభంజనములు,
 వృజినతూలౌఘములఁ దూరి వినరుఁగాత.

3

విష్యక్తేనుని బై తమునకు వందనము నల్పుట

ఉ. పూని ముకుందు నాజ్ఞఁ గనుబొమ్మనె కాంచి యజాంతభాండము
 ల్వానను మీదఁ బోవ నడువ నొనఁ దన్నన నగ్రనిశ్చల
 త్వానచలత్వనిష్ఠలె సమస్త జగఁబురి జాడ్యచేతన
 ల్గానుతికెక్కు నై న్యవతి కాంచనవేతము నాశ్రయించెదన్.

4

పాంచజన్య వర్జనము

మ. హరి పూరింపఁ దదాస్య మారుత సుగం ధాకృష్టమై నాభివం
 కరుహక్రోడమిళింపబ్బంద మెదు రెక్కం దుష్ప్రియాపంక సం
 కర లైత్యాను వరంవరం గముచు రేఖం బొల్పు రాకా నిశా
 కరగౌరవ్యుతి పాంచజన్య మొసఁగుం గళ్యాణ సాకల్యమున్.

5

నం ద క వ ర్జ న ము

మ. ప్రతతోర్ధ్వధరణిగ వీత యుగళి భాస్వత్ స్పరు స్తంభ సం
 స్థితిఁ దీంద్రించెడు జాబువా మొనలివా దీప్తార్చిగాఁ గజ్జ లా
 నిత్రత ధూమానీత రేఖ వై యలుఁగుగా విజ్ఞాన దీపాంకురా
 కృతి నందం బగు నందకం బమలతాశ్రేణి చ్చిదం జేయతన్.

6

కౌమోదకీ వర్జనము

ఉ. యాదవసార్వభౌమ భయదాచుత బాహునియుక్తిఁ జేసి యెం
 డే దనుజేంద్ర సాశ్వపుర పామమణీవరణంబు నంగతం
 బై దివి నాత్మకంకణము లం దొకె కంకణ మయ్యె నట్టి కౌ
 మోదకీ మోదకీలిత సముజ్జ్వల కల్పకమాల్యఁ గొల్చెదన్.

7

శా జ్ఞా వ ర్ణ న ము

చ. వీడితెడు కౌనుఁ గొప్పుఁ గని ప్రేమఁ ద్రివక్ర సమాంగిఁ జేసి, తేఁ
బిడితెడు కౌనుఁ గొప్పుఁ బయిఁ బెచ్చు గుణంబును గంటి నంచు, నే
ర్పడఁగ నిజప్రవక్రతయఁ బావఁగ మ్రొక్కెడు నా, సుమాలిపైఁ
జడిగొన నమ్ములీను హరి శాజ్ఞాధనుర్దత గాచుఁ గావుతన్.

౮

సుదర్శన వర్ణన

చ. అడరు గళానధారలు మహాముఖ వాంత సుధాంబు ధారలు
నొప్పవగు వహ్నికీలములుఁ బొంగును గాఁ, బెటవై త్యక్తోదీకి
నెప్పిడిదవుఁ గిన్నతో నెసరు వెట్టిన పెద్దపనంటిఁబోలె, నె
క్కుడు వెన రాహు మస్తకముఁ గొన్న సుదర్శన దేవుఁ గొర్చెదన్.

౯

పన్నీర్దటు సూరులం దలంచుట

మ. అం పన్నీర్దటు సూరులందును నమద్యల్లీలఁ గా పున్న వె
గ్గలవుం దాపముఁ బావ నా, నిజమనః కంజాత సంజాత పు
ష్కరామార్దీకరురి న్మురారి సౌగియంగాఁ జొక్కిఁ గన్యాత్ము లౌ
నిల పన్నీర్దటుసూరులం దలఁతు మో షేచ్ఛామఱిం దివ్యులన్.

౧౦

వ. అని యిష్టదేవతావందనంబుఁ జేసి మున్నేఁ గళింగదేశ విజిగీషా మనీషం
దండెత్తిపోయి విజయవాదీం గొన్నివానరంబు లుండి శ్రీకాకుళ నికేతనంతగు
నాండ్రమధుమథను సేవింపం బోయి హరివాసరోవవాసం బచ్చటఁ గావింప
నవృణ్యరాత్ర చతుర్థయామంబున.

౧౧

కలలో వ్రత్యక్షమైన తెనుగు వల్లభరాయని వర్ణన

సీ. నీలమేఘముదాలు దీలు సేయఁగఁ జాలు
మెఱుంగుఁ జామనచాయ మేనితోడ,
నరవిందములకచ్చు లడఁగించుజిగి హెచ్చు
నాయతం బగు కన్నుదోయి తోడఁ,
బులుంగురాయనిచట్టువలవన్నె నొరవెట్టు
హంబట్టుజిలుగు రెండెంబుతోడ,

నుదయార్కబింబంబు నొటపు విడంబంబు
దొరలంగనాడు కౌస్తుభముతోడఁ,

తే. దమ్మికే బుండఁ బెఱకేల దండ యిచ్చు
లేము బుడిపెడు లేఱుపులేమతోడఁ
దొలఁకుదయఁ దెల్పు చిటునవ్వుతోడఁ గలఁ ద
దండ్ర జలజాఘఁ డిట్లని యాన తిచ్చె.

౧౨

భ గ వ ద్వా క్య ము

సే. వలికి తుత్రేక్షోపమలు జాతి పెం పెక్క
రసికు లౌ నన మదానచరిత్ర,
భావ ధ్వని వ్యంగ్య సేవధి గాఁగఁ జె
ప్పితివి సత్యావధూ ప్రీజనంబు.
శ్రుతి పురాణోపసంహిత లేర్పి కూర్చితి
సకలకథాసారసంగ్రహంబు,
శ్రోత్రమచ్చటలు విచ్చుగే రచించితి నూ క్తి
నైపుణి జ్ఞానచింతామణికృతి,

తే. మణియు రసమంజరీ ముఖ్య మధురకావ్య
రచన మెప్పించికొంటి గీర్వాణకావ,
నంద్రభాష యసాధ్యంబె యందు నొక్క.
కృతి వివిర్మింపు మిఁక మాకుఁ క్రియము గ. గ.

౧౩

౪. ఎన్నిఁగ గూర్తునన్న, విను, మే మును దాల్చినమాల్య మిచ్చు న
ప్పిన్నది రంగమం దయిన పెండిలి నెవ్వము; మున్ను గొంటి నే
వ న్ననదండ యొక్క మగవఁ డిడ, నేను దెలుంగురాయఁడ,
నన్నదరాయ, యక్కొదువఁ గప్పు ప్రియాపరిభుక్తభాక్కుఁ.

౧౪

ఆ. తెలుఁ గ దేల యన్న, దేశంబు దెలుఁ, గేను
దెలుఁగు వల్లభుండఁ, దెలుఁగొ కండ,
యెల్లనృపులు గొలువ నెఱుగవే బాసాడి,
దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు తెన్న.

౧౫

క. అంకితమో యన, నీ కం

వేంకటవతి యిష్ట మైన వేల్పుగుండ దదీ
యాంకితమునేయు; మొక్కొక
సంకేతముగా కతఁడ రస స్నేఁ గానే.

౧౬

తే. పొత్త మిటు నేయ నీ కుత్తరోత్తరాభి

వృద్ధి, యని పోవ, మేల్కొని, వెఱుగుతోడి
భక్తిఁ దద్గుహగోవుర ప్రణతిఁ జేసి
వేగుటయుఁ గల్గి కరణీయ విధులు దీర్చి.

౧౭

ప. సెం దోలగం బుండి దండనాథ సామంత సందోహంబులం బిలిపించి బెందల
కదన మందిరంబుల కనిపి వివిధ వేదాగమ విదులగు విద్యజ్ఞనంబులఁ గాని
పించికొని నమస్కరించి యాశుభస్వప్నంబు వినిపించిన హృదించి వారును
సవిస్మయస్యాంతులై 'దేవా, దేవదేవుండు విజయంబు చేసిన యాస్వప్నం
బనేక శోభనవరంవరలం దెలుపుచున్న యది. ఎట్లనిన, ప్రథమ మ వృత్తౌక్షణ
స్వప్నసాక్షాత్కారం బితోధికభక్తియు, నతండు ప్రబంధనిబంధనంబు
గావింపు మనుట యితోధికాగాఢసారస్వతో ద్బోధంబును, నతని దేవీసమాగమం
బితోధికాఙ్గదబాండాగారసమృద్ధియు, నతని యాసతిచేతి విశదశతచ్ఛదం
బితోధికాద్వితియనీతిచ త్రైతయు, నతం డశేషస్వపనేపం దత్తద్వాష లెఱుం
గవె యనుట యితోధిక సమస్త సామంత సమాజ సమాకర్షణంబును
ప్రియోపభోగ పరిశిష్టభోగం బింపనుట యితోధిక బహుప్రేయసీప్రాప్తియు
కృతివెప్ప సుత్తరోత్తరాభివృద్ధియగుననుట యితోధికావత్య పరమాయుర
వాప్తియు, నగు. సఖ్యమహిమాతిధూర్వహుఁడగు తుర్వసువంశంబునం
బుద్ధినట్టి నీతిట్టి శోభనవరంవర లేమద్భుతంబు, లవధరింపుము.

౧౮

సీ. కలశపాథోరాశిగర్భ వీచిమతల్లి

గడుపార నెవ్వనిఁ గన్నతల్లి,
యనలాక్షు ఘనజటా వనవాటి కెవ్వఁడు
వన్నెవెట్టు ననార్తవంపుఁ బువ్వు,
సకలదైవత బుభుక్షాపూర్తి కెవ్వఁడు
పుట్టు కామని లేని మెట్లవంట,

కటికి చీకటితిండి కరముల గిరిగింత

నెవ్వఁడు తొగకన్నె నవ్వజేయు,

తే. నతఁడు వొగడొందు మధుకైటవారిమఱి,

కశల నెలవగువాఁడు చుక్కలకు తేఁడు,

మిసిమివరసీమ వలరాజు మేనమామ,

వేవెలుంగులదొరజోడు రేవెలుంగు.

౧౯

తే. అనుదాదాము విభవ మహాంబురాః

కుబ్బు మీఱంగ నందనుఁ డుదయ మయ్యె

వేదవేదాంగశాస్త్రార్థ విశదవాస

నాత్రధివాదురంధరుం దైన బుధుఁడు.

౨౦

క. వానికిఁ బురూరిపుఁడు వ్ర

జ్ఞానిది జనియించె సింహనద్యకుఁడు తద్బు

జానికి నాయువు తనయుం

దాన్యవతికి తనయుడై యయాతి జనించెన్.

౨౧

క. అతనికి యదు దుర్వసులను

సుతు బుద్ధవమండి రహితనూదనులు కళా

న్యతమతులు వారిలో వి

క్రుత కీర్తి వహించె దుర్వసుఁడు గణనిధియై.

౨౨

తే. వానివంశంబు తుకువాన్యవాయ మయ్యె,

నండుఁ జెక్కెందు నృపు బుదయంబు నొంది

నిఖిల భువన వ్రహ్మార్థ నిర్లిదకీర్తి

నదికు లైతి. తదీయాన్యయమునఁ బుట్టి.

౨౩

మ హా న్ర గ ర

మనఁదై తిమ్మ క్షితిశాగ్రణి శతకమతగ్రావ సంఘతవారా

శనరా దాశాంతదంతి స్థవిరకిరుల ఒంజాటము ల్కాన్తి యిమ్మే

దిని దోర్ధందై కపిలిన్ దిరమువఱిచి కీర్తిద్యుతుల్ రోదసిన్ బ

ర్వ నరాతు ల్కన్ములై పార్శ్వములఁ గొలువఁ దీవ్రప్రతాపంబు నూఁచెన్,

క. వితంజునియత్తిమ్మ
 షితిపగ్రామణికి దేవకిదేవికి నం
 చితమూర్తి యీశ్వరప్రభుఁ
 దతిపుణ్యుడు పుట్టె సజ్జనావనపరుడై. ౨౫

చ. బలమదమత్తదుష్ట పురభంజనుడై పరిపాలితార్కుడై
 యిలవయిఁ దొంటియీశ్వరుడై యీశ్వరుడై జనియింప రూపతన్
 జలహస్తేత్రం దొంగి తైలవనంబుల భీతచిత్తులై
 మెలఁగెడు శత్రుభూషణులు మేనులఁ దాల్చిన మన్మథాంకముల్. ౨౬

సీ. నిజభుజాశ్రిత ధారుణీ వజ్రకవచంబు
 దుష్ట భుజంగాహితుండికుండు,
 వనజేశితా మనోధన వశ్యరోహరుం
 దరిహంసనంన దక్షాగమంబు.
 మార్గణగణవిక మధుమాన దివనంబు
 గుణరత్నరోహణ శోణిధరము,
 బాంధవసందోహ పద్మవసీ పాశి
 కారుణ్యరస నిమ్మగాకశత్రుఁ.

తే. డన జగంబుల మిగులఁ బ్రణాళితిఁ గాంచె
 ధరణిధవదత్త వివిధోపదా విధాన
 మార్జిత శ్రీవినిర్జిత కర్ణధార
 యేశ్వరుడు తిమ్మభూవతి యీశ్వరుండు. ౨౭

క. ఆయీశ్వర నృపతికిఁ బు
 జ్ఞాయతమతియైన బుక్కమాంబకుఁ దేజ
 స్తోయజహితు లుదయించిరి
 ధీయుతు లగు నారసింహ తమ్మనరేంద్రుల్. ౨౮

క. అందు నరసప్రభుఁడు హరి
 చందన మందార కుంద చంద్రాంశు నిభా
 న్నంద యశస్తుందిల ది
 క్కందరుడై ధాత్రి యేలఁ గలుషము లభగన్. ౨౯

సీ. అంభోధి వసన వికృంభరావలయంబు

మనబాహువురి మరకతముఁ జేసె;

కకుబంధ నిఖిల రాణ్ణికరంబుఁ జరణ మం

జీరంవు సారథంజికలఁ జేసెఁ

మహనీయ నిజ వినిర్మల యశస్వరసికి

గగనంబుఁ కలహంసకంబుఁ జేసె;

నశ్రాంత వీక్రాణ నాసారలక్ష్మికే

గవికదంబముఁ జాతకములఁ జేసె;

తే. నతిశిత కృపాణ కృత్త మత్తారిపీఠ

మందలేశ నకుందల మకుటనూత్న

మస్తమాల్య వరంవరా మంకనార్చి

తేక్యరుంధగు నారసింహేశ్వరుండు.

30

తే. ఆ నృసింహప్రభుండు తిప్పాంబవలన

నాగఃపూంబిక వలన నందనులఁ గాంచె,

నీరసరసింహరాయభూవిభుని నచ్యు

తాయతాంశజు శ్రీకృష్ణరాయ నిన్ను.

31

క. వీరనృసింహుండు నిజభుజ

తారుణ కరవాల పరుష దారాహత వీ

రారి యగుచు నేకాతవ

వారణముగ నేలె ధర నవారణమహిమన్.

32

క. ఆవిభుననంతరంబు భ

రావలయముఁ బూని తీవు రహిమై దిరుమ

ల్లెవియును నన్నపూర్ణ

దేవియుఁ గమలాబ్జముఖియు దేవేరులుగాఁ

33

సీ. తొలఁగెను ధూమకేతుక్షోభ జనులకు,

నతివృష్టి దోషభయంబు వాసె,

గంటకాగమభీతి గడచె, సుధృత భూమి

భృతకంబెల్ల నెటువడియె

మానె నమస్కూర్తి, మరుభూములందును
నెల మూడు వానలు నిండఁ గురినె,
సాబాల గోపాల మఖిల సద్రక్షమును
నానందముగ మన్ని నతిశయిల్లె,

తే. బ్రజల కెల్లను గడు తామరాజ్యమయ్యె,
జారుసత్త్వాద్యధ్య, యీశ్వర నారసింహ
భూవిభుని కృష్ణరాయ యభ్యుదయమొంది
పెంపుతో నీవు ధాత్రిఁ బాలింపగాను.

34

క. తునియలు తొమ్మిది యట! వరు
నెనమండ్రఁట మోచువా రనేకప కిటి కూ
ర్మ నగాహ! లేటి లావరు!
లని తాపకబాహు వొకటి యవని భరించెన్.

35

నీ. తొలుదొర్ల నుదయాద్రికిలఁ దాకి కెరలు నీ
యని లోహమున వెచ్చనై జనించె;
మఱి కొండవీ డెక్కి. మార్కొని నలియెన
యల కనవాపాత్రు నంటి రాజె;
నట సాగి జమ్మిలోయఁ బడి*వేగ దహించె,
గోన విచ్చేర్చె; గొట్టానఁ దగిలె;
కనకగిరి స్ఫూర్తి గరఁచె; గోతమి గ్రాఁచె;
నవుల నాపొట్నూర రవులుకొనియె;

తే. మాడెములు వ్రేర్చె; నొడ్డాది మని యొనర్చె;
గటకపురిఁ గార్చె గజరాజు గలగి వఱవఁ
దోక చిచ్చన; నొర నీ దురవగాహ
భేదదుగ్రప్రతాపాగ్ని కృష్ణరాయ.

36

ఉ. చిత్రము, కృష్ణరాయనృపశేఖర నీదగు ధటి కోడి న
ర్వృత నిలింప కామినుల వాడకుఁ గావులు వోయి, రుత్సం

క్షత్రియపాత్రులెల్లఁ గనుగందని మేనులఁ దొంటిపెద్ద లే
సూత్రముఁ బన్నినారో బలనూదనువీటికిఁ గొండవీటికిన్!

౩౭

ఉ. కూరిమ్మి గృష్టరాయ నృపకుంజరఁ బేరఁ గళింగ రాజ్యం
క్షీరమణి లలామ నిను మిన్నులు ముట్టిన మోహనారతోఁ.
గారణ మట్ట. లక్ష్మి గనుగందని వేడుకఁ గృష్టరాయనిం
జేరునకాక, వావి సెడఁ, జెందునె సోదరుడైన రుద్రునిన్?

౩౮

సీ. కచనక్త ఫణికంచుకము మోళి వీరకే
చారంపుఁ బాగ చందంబు నొందఁ,
గలయ నంగమున మర్కటకీటకృత మైన
మగ్గంబు నేత్రనంపద పహింప,
ధ్యాంత గహ్వర శిలాతాడితాళికిక
జ్ఞానవంకము చంద్రునై పొనంగఁ,
దను భృశ త్రాంతవేష్టన లగ్న బర్హిబ
ర్హంబు మువ్వన్నె చుంగై చెలంగ,

తే. నిద్ర మేల్కొంచి, సెలయేట సిడఁ గాంచి,
గోపవేషంబు సెడి, తొంటి భూపవేష
మగుట యవ్వనమహిమగా నలికి యచటు
విడుచు గజరాజు సింహాటి వింధ్యవాటి.

౩౯

చ. అభిరతిఁ గృష్టరాయ విజయాంకము లీపు లిఖించి తాళన
న్నిభముగఁ జొట్టునూరికడ నిల్చిన కంబము సింహభూథర
ప్రభుతిరునాళ్ళకుం దిగు సురప్రకరంబు కళింగమేదినీ
విభు నవకీర్తి కజ్జలము వేమలు పెట్టి వరించు నివృణన్.

౪౦

సీ. సనకాది దివిజ మనక్కరి ఫాల గోపి చం
దనవుండ్రవల్లికి ల్పాకి నాకి,
సెలవి హాహహూహపుల దండియల తంత్ర
ద్రెవ్వ సింగిబులుగాఁ దివిచి తివిచి,
సప్తర్షి కృతవియజ్ఞుర వాలుకాలింగ
సమితి నుద్బౌలికాళ్ళఁ జమర చమర,

రంభాప్రదానాప్సరఃపుకూరోజకుం
భంబు లెచ్చటఁ గన్నఁ బట్టి పట్టి,

తే. తిరుగు హరిపురి సురతరు సురల మరగి
బహుళ హళహళి భృత కలబరిగనగర
సగర పురవర పరిబృథ జవన యవన
పుతన భవ దసి ననిఁ దెగి కృష్ణతాయ.

౪౦

మ. అలక స్తోటక థట్టికా ఖరపుటి హల్య స్థరాసాని పు
చ్చలు వోఁ దున్నె తలచ్చమూ గజ మదాసార వృతి నీర్తి పు
ష్కం నన్యం విడి, యేకదాటి బళితా కట్టించి తౌ దృష్టి తే
దులభా నోగ్ర కపాల మర్థప హరి ద్వా జాంగల శ్రేణికిన్!

౪౧

చ. సుమతిఁ బునఃపునా రచిత షోడశదాన వరంపరా వనం
తముల ననంత విత్తము ననంత ననంత మహాగ్రహార బృం
దమును నొసంగు ని న్నొరసి తారెన రాక కదా నిలింప కూ
జములు వహించు దుర్యోధము షట్పద తోకిం కై తవంబునన్.

౪౩

తే. ప్రబలి రాజాధిరాజ వీరప్రతాప
రాజవరమేశ్వ తార్థదుర్గానదేశ
సాహితీనమరాంగణసార్యభౌమ
కృష్ణదాయేంద్ర కృతి వినిర్మింపు' మనిరి.

౪౪

వ. అంతః బ్రహ్మష్టాంతరంగుండ నై .

౪౫

ష ష్ట ం త ము లు

క. అంబోధి కన్యకా కుచ
కుంబోంభిత మున్మణమన్మణ గురువక్షునకు
జంభారి ముఖాభ్యక్షున
కంబోజాక్షునకు సామి హర్యక్షునకున్.

౪౬

క. మర్దితకాయపణిఁ గ
వర్ధ భృ ధజ నిలలితాదృపదనఖమ్మణికి.

దోర్దండ శాఖ్గిణి కమ
కర్దమదినమణికి దనుజకరివగన్మణికిన్.

౪౭

క. గుహపుష్కరిణీతట మన
గహనగుహఫేటవంచక పుశ్చిందునకుఁ
ద్రుహిజాండతుందున కయా
వహదీర్వాపాంగదృక్ కృపాస్యందునకున్.

౪౮

క. బంధురరథాంగధారా
గంథవహస్తజ్వలచ్చిభావటలపున
స్సంధుషణమృతరాహుప
లాంధోస్పృక్ష్పృతికి వేంకటాచలపతికిన్.

౪౯

క థా ప్రా ర ం భ ము

వ. నా విన్నవించఁజూను నాము మామాల్యదా మహాప్రబంధమునకుఁ గథాక్రమం
బెట్టి దనిన.

౫౦

వి లు బు త్తూ రి వ ర్త న

మ. అలికాద్వాన నరంపరా పిక శుకాలాప వ్రతిద్వానము
ల్లరిబీ నీల హరిన్మణి పిక శుక స్వానభ్రమం బూన్మ మి
న్నంతో రాయు నువర్ణ సౌధముల నెందుం జూడఁ జెన్నొంది శ్రీ
విలుబుత్తూరు సెలంగఁ బాండ్య నగరోర్వి రత్నసీమంతమై.

౫౧

చ. మలిచి వయోజ కోశముల మాడ్కి నొనర్చిన పద్మరాగవుం
గలకపు దెట్టదా ల్పొమిడికంబులతో నవరంజి యోడుబి
ల్లరి నల నై జయంతమాఁ జలంబున గెల్వంగ దంతంబు లై
విలిచిన యట్లు మాడుపు లనేకము లుల్ల సీలు న్మరంబునన్.

౫౨

నీ. పాథోధి జలయుక్తిఁ బ్రాచీవర్ణిన దిశా
కరులు నాఁ దగు మరకతపుఁ గరులఁ,
గరులఁ దొండము నీక్కఁ గబళించి మ్రింగిన
హరులు నాఁ దొండ మొవ్వగుఁ భద్రశృ

శన సిద్ధ ద్వంద్వ బృందాలయ విలతట కల్యాణమంధ్రదురో నా
వనజాక్షిన్యందనద్వంద్వము లిఖిత నరావాప్త దాంపత్య మొప్పు. ౫౮

సీ. నవలయధ్వని గాఁగ సారె వ్రేయు నదల్పు
యతినైన గుండె జల్లనఁ గలంప,
నుడిసిన మొగమెత్తి చూడకుండు వరాకు
కుసుమబాణుని నైనఁ గువిటుఁ జేయ,
శ్రీకార్య పరులఁ గాంచిన లేచి మ్రొక్కు నం
జలికి నిండుండు నక్కొలువుఁ గోర,
హరిగృహవనరశంఖార్థనకుఁ ద్రిప్పు
గడగంటి జిగి వ్రజఁ గాడి పాఱు,

తే. గవజ లుంకించి వ్రేయఁ గొ ప్పవియ నవలి
కరమున నమర్చు బైటతో మరుని బలువు
బిల్వక్రియఁ బట్టుఁగంచెలఁ బిగువుఁజన్ము
నిక్కఁ దిన్నెలఁ బాత్రాఁ నెత్తమాడు ౫౯

సీ. వీడంపుఁ బలుకెంపు విరిసి వెన్నెల గాయ,
వరిగింజ నొకటఁ బల్కరునఁ దోమ,
నొరసి యెత్తిన మజుం గొందిక మైనె ని
గులు దేరఁ బను వీడి జలక మాడ,
ముడుక గాకుండఁ బయ్యెదలోనె గేలార్చి,
కలయఁ జుంపును నొట్టఁ గలప మలంద,
రత్తిరయల్పిన్న సూత్రమునఁ జిక్కక ముతై
ములుఁ దాల గరగరికలు వహింపఁ,

తే. బొలసిననె యెట్టివరునైనఁ గుంముఁ దెలియఁ
బ్రభుత నెడి వల్లవుడు వేద పడిన నేద,
స్వవతివెలియంతివురముగా నెన్న మెలఁగ,
బాసఁ గృతి సెప్ప వలెఁగు లవృద్ధముఖులు. ౬౦

ఉ. అంచిత హారవల్లి పరియాభరణంబుల తక్కుఁ ద్రోయుఁ జి
ల్లందుఁ బనింది, యేణమద మంగముఁ జేర్చుట తక్కు రోయు జి

ధ్వంశ జవాదీ, ధూపితమ యందుట తక్క విదుర్పుఁ బూవుఁ జె
మ్మంచు, జీలుంగెదక్క నగుయోవత మొత్తు నటంచు నన్యమున్. ౬౦

ఉ. నేవిన మేడఁబై నలభి వేణికఁ జంట నహించి విప్రుఁగాఁ
బూవులు గోట మీటుతఱిఁ జోయెడు తేఱుని మ్రోత కామి శం
కావహ మో గృతాభ్యున్న లోటను దంతపు మెట్ల వెంబడిం
జే వడి వీణ మీటుటయుఁ జి కెడఁదలించుటయు న్సరింబడన్. ౬౧

క. ఆశివచః కార్పణ్యం
బా లేమం చెవులు సోక దధమాన్వయ జీ
ర్ణలావణ్యుల పిలుపున
కైలాభముఁ దెలిపెనేని నవి శ్రీంగుటన్. ౬౨

చ. ద్రవిడ కుటుంబిను బ్రసన్ను రాచిన రత్నపుఁ దావక్రింద సం
బువు దెరవాఱుగా నిదురవోయి గరుత్తత వచ్చబాఱినన్
భవనసరోమరాశములు భర్మమయద్భుద గుచ్చవిస్ఫుర
ద్దివిజధునీ మరాళ వితతి భ్రమఁ బూన్పుఁ బురి స్ఫరించుచున్. ౬౩

మ. తలఁ బక్షచ్ఛుట గ్రుచ్చి బాతువులు కేదారంపుఁ గుల్కాంతర
స్థలి నిద్రించఁగఁ జూచి యారెకు లుష స్సొత్ప్రయాతద్విజా
వలి పిండికృత శాటిక ల్పని దదావాసంబుఁ జేర్చంగ రే
వుం డిగ్గ న్నెను బాటువానిఁ గని నప్పు న్నాలిగోప్యోమముల్. ౬౪

మ. సొరిదిం జేర్చిన తీగమల్లియలు ఖర్జూరంబులు స్పృష్మమం
జరులు న్నామిడిగుత్తులు స్లనుమము ల్పంపెంగలు స్వచ్ఛగ
న్మెరులు న్నాకలు గల్గి రాజనపుఁ గాంతం దారు ము ల్పావే చే
లరుదార న్నగుఁ బూవుదోటల బలాకాసీకదంభంబునన్. ౬౫

చ. బరిసేన హర్తికచ్చటలనై దమ జంజఱములెద్దు రాయఁగాఁ,
గలమము లుండుఁ బండి యొఱగంబడి నీ రెడలింపఁ దృష్ట లోఁ
దం కొన, పంగి మున్ జలముఁ ద్రావడు క్రిందటి వ్రేట్లు పొదటన్
నిలిపి, మరంద మాను కరణి న్నికిటోపవనానిలాహతిన్. ౬౬

చ. అడుగునఁ బండి ప్రేలి యనలై మధువుట్టఁగఁ, ద్రావఁ దేట్లు మ
ల్లడి గొవి చుట్టు రాఁ, బననం న్నొలుచు న్నలుగుండ్లతోడ నీ

దృఢుఁ ఘోషుఁబండ్లు, దిన్నకట పాంసుర కూరి మదాంబుసేవనా
జడదృఢశృంగలాయత వనంతనృప ద్విరచాధిపాకృతిక. ౬౮

ఉ. చాల దేశంబుగాఁ బృథుల చంపక కీలనఁ బొల్పు బొందుఁ దో
మాలె లనంగఁ బండి మహిమండలిఁ జీటుచు వ్రాలి గంధ మూ
ర్ఘాన యైన భృంగతతి నాఁ దుదక పృమర నృలావళు
ల్లిలి గెల ల్గుగంధికదళి వన పంక్తుల నొప్పు నప్పురిన్. ౬౯

చ. మన కనుర క్తి పాచ్చ నిదె మం దని కంతముఁ గొఁగించి ని
క్కిన ఫణిరాజవల్లి యెఱిఁగింపఁగ నో యనఁ బూగము ల్పరం
బుఁ బడు మట్టచేఁ జెఱకు ముత్తియము ల్పిటిలించి తద్రసం
బనిశము వండు నంతిక తలాంతికఁ జూర్జముఁ జేయు నప్పురిన్. ౭౦

చ. అరుఁబురంబునధి దొగల సంతరదామరఁ బ్రాచిఁ గవ్రవుక
వలవులు మీఱ. లో వలుద వాలుగ మొత్తము పోర, నీరుకో
క్కొరి కొరి మంచుఁ బ్రుంకుమెత గుంపుల పంపులుదోప; మావితోఁ
పుల విరుల న్నయి న్నుడువఁ బొల్పు పురాతనశీర్థకుండముల్. ౭౧

క. సాయంకాలములం దదీశ మురజి తృదృన్దన్దంబు
స్నాయత్కాహళికాప్రతిన్దనత దోవ స్థంజగల్పంబుల
నోక్రియుం గేళిపసిం గులాయ గమన ప్రోత్తివ దస్తస్వర
స్థాయి శ్చేతగఁ దు ద్ధత్పటపటాత్కారంబుఁ గ్రేంకారముక. ౭౨

మ. పొలయుం గాఁ బుదజ్జహలయవ దంభోజాశ్చవక్షస్తుల
న్యలఘుస్రజ్జః కందలిందువులఁ బఞ్చారంపుఁ బుణ్యంపుఁ గం
పులఁ జానత్రయి మీటి మీట నటన ప్రోద్యోగ సజ్జితవ
ల్ల లనావర్జిత కైశిక క్షరిత కన్దాశా నల్లార్చుచుక. ౭౩

చ. మలయపుణాలి రేలు వనమాలివిమానవతాక ఘట్టఘం
చులియఁ బసిండి మువ్వగమి నొక్కొకమాటు గదల్చి, నుల్కిమి
శ్చలము తదియ పేష వరణాంచలచంపక కాఖలందుఁ బ
మలు రొద నేయ, వేగ నని కూడుదు రల్కలు దీటి దంపతుల్. ౭౪

చ. కలఘృతపెంకున ల్లివిదకన్యలు ముంగిట గాఢమండి, త
జుండుమానాభిగేహ దురుళాబము సాతెకు బొక్కులాడఁ గొ

దెలవయి కమ్మ గ్రామ్యతరుణీతతి డించిన పేషగంపలం
దల మగుచున్న చెంగలువ దండలఁ దోలుదు రప్పరంబునఁ.

25

భాగవతులు

సీ. ఎదు రేగి సాష్టాంగ మెరగి పాద్యం బిచ్చి,
నారితేళకటాననముల నునిచి,
నునుఱోకపొత్తిఁ గుట్టిన దొప్పగమితోడ
రంభావిశాలపర్ణములు వఱిచి.
కాల్యన్న నూ పాజ్యకుల్యా బహువ్యంజ
న క్షీర దధు లర్పణంబు చేసి,
వార్చినపిదప నంవాహన మంఘ్రుల
కొనరిచి, తాంబూల మొసఁగి, కుశల

తే. మడిగి, పోయెదమన్న ద. వ్యనిచి, నీరికిఁ
దగిననక్కృతి చేసి, భేదమున మగిడి
యర్ప గావించు రెవుడు ని ట్లతిథు లైన
భాగవతులకు నవ్వరి భాగవతులు,

26

విష్ణుచిత్తుడు

కా. అం దుండుం ద్వయసద్మపద్మవదనుం శద్వంద్యుఁ శత్రాంతయో
గాందూబద్ధ మధుద్విషద్ది వ్రదుఁ శన్వర్థాభిధానుం దుతు
చ్చందోబ్బిందతదంతవాగపతనా నంజాతతజ్జన్యని
ష్యందతై వ్రతనునంవిదాలయుఁడు నిష్ఠ నిష్ఠచిత్తుం శనఁ.

22

ప. అ మ్మహీసురవరుండు ప్రకృతికంటెఁ బరుం డగు తన్నును, దనకంటెఁ
బరుం డగు వరమేశ్వరుం, బరమేశ్వర ప్రసాద బహుజననకృత సుకృతఫల
రూప యగు నాచార్యకృత గుప్తదానంబు నిధానంబుఁ దెలివిన గతిం దెలు
వగా; నాత్మీయ తదీయశేషశేషిత్వ సంబంధం బనాద్యంబుగాఁ దెలిపి; “యీ
తెలివి గలిగి యఖండనిర్వృతిం గాంచి సుఖించు పరమయోగికి బహుక్లేశ
దంబు లగు చదువులం బనియేమి? యీ వివేకంబు లేనివాని హేతువాదంబు
ధాతువాదంబు, కాణాదంబు ప్రాణాదంబు, కాపిలంబు చావలంబు, మీమాంస

హింస, వ్యాకరణం బుర్రాం; బటు గొర్రె పడున దొరకొనిన నరునకుఁ గాలంబు
 నాలంబు, విష్ణుఁబలులు సక లోర్వ్యసమ్ముంబు, లందులకు సామగ్రి గిట్గిటన;
 కొంతెఱుంగ నగు మదఁబు పుఁపుంబు; దుదముట్టు జదివెనేవియు. సముత్పన్న
 విజ్ఞానుండై త్రైగుణ్యవిషయంబు లగువాని నానీతధాన్యుండు నిష్పలం బైన
 పలాచంబును లబ్ధమధుఁడు సీతకంబును విడుమనడువున విడువవలయుఁ,
 గావున శాంతిదాంఠివరతంత్రత బరమైకాంగి నైన నాకు మొదల నివి యధిగ.
 మింపం దుడ విసర్జింప నేమి ప్రయోజనంబు; వాదిభంజనంబు రాజరంజ
 నంబును జేయుచుఁ బునర్జననంబులకు వినువసజనంబులకుఁ గానిమ్ము,
 మాదృశులకుఁ ధర్మీయత్యాచార్యుల, లాభంబు ఊభంబు, పూజనం బుద్వేజనం
 బని వితర్కించి యుర్వరఁ బూర్వంబున సౌమీరభూరమజునకు గౌరవం
 బంగీకరించి బోధించి ముక్తి కనిచిన భరత భూమినురవతంసంబునుంబోలె
 దుర్విభావ్యబోధుండై పరమపదంబునను భాగవతుల కప్రాకృతంబు లగు బహు
 భద్రమూర్తులు భరియించి భగవత్పరిచర్య సేయుటయ పరమపురుషార్థం
 బగుట యెఱిగి యచటి పథచరణపాణిమాలికారణ కైంకర్యంబున కంకురిత
 కొతూహలం దై చేయుచుండె, మఱియును,

౭౮

క. న్యాయార్జిత విత్తంబున

నాయోగీశ్వరుఁడు పట్టు నన్నం బాప్రా

లేయ వజీరాదల వ

ద్యాయాతాయత వైష్ణవవలి క్లృణ్.

౭౯

చ. గగనము నీబిబుగ్గ కెనగా జడివట్టిననాళ్ళు భార్య క

న్సొగ సొరకుండ నారికెడవుంబొటియ ల్లిగిలించి వండ న

య్యగవల ముంచిపెట్టుఁ గలమాన్నము నొల్పినప్రవృ నాలు గే

న్సొగవినకూరలు స్వడియము ల్వరుగు ల్పెరుగు స్వృతప్లుతిన్.

౮౦

చ. తెలియలివెచ్చయోగిరముఁ దియ్యని చారులుఁ దిమ్మనంబులున్

బలుచనియంబులు ల్పెఱుకుపా లెనసీళ్ల రసావళి ల్పలం

బులుకు నుగంధిశీతజలము ల్పకపిందెలు నీరుఁజల్లయు

న్వోయఁగఁ బెట్టు భోజనము వేసవిఁ జూదనచర్చ మున్నుగన్

౮౧

మ. పుష్కలదావి నవోదనంబు మిరియంపుం బొళ్ళతోఁ జట్టిచు
య్యను నా దాఱునూరంపు, ముకుమం దై యేర్చునామం జిగు
క్కినువచ్చుటను. బాయసాన్మహుల, నూరుంగాయలుఁ, జేనుఱు
క్కుననేయుం, జిఱుపాలు పెల్లువగ నాహారం బిడు న్నితునన్. ౮౨.

వ. కదళగభీరపుష్పపుటికాచ్చుఁ జేతుల నెవ్వనిఁడివైఁ
గుదురుగ నిల్చి, యోపు గతి గూనల సునియ నింది, త్రాట ము
న్నుదికినశాటి ప్రేల నవి నొక్కఁ గ్రుంకిడి వత్తు రెందఱే
వదలం యాతనెంట శసవారమున స్ఫురదేశివైష్ణవుల్. ౮౩

శా. ఆనిష్ఠానిధిగేహసీమ నడురే యాలించిన న్మోయు నెం
తే నాగేంద్రశయాశువుజ్యోకథలుం దివ్యప్రబంధానుసం
ధానద్వానము 'నాన్తిశాకబహుతా నాన్త పతా, నాన్త్యహా
పో, నాన్త్యోదనసౌష్ఠవం చ. కృపయా భోక్తవ్య' మన్మాటలున్. ౮౪

దే. ఇతైఱంగున నవైష్ణవ వోత్తముండు
జాగరూకతఁ దైర్థిక భాగవతుల
కితర మెఱుంగక యెవ్వ రే మేమి వేడి
రలయ కవి పెట్టి సంతుష్టి సలుపుచుండె. ౮౫

ఆశ్వాసాంతపద్యములు

శా. బాలార్కంశువిజృంభితామరిశరత్పద్మాక్షి వద్మాక్షమా
నీశాశాంబవతీశ యాశ బలభి న్ని రేరుహోద్భూత ది
క్పాలామూర్ఖశిరోమణిద్యుతికనత్పదాబ్జ పాదాబ్జపా
లాలంకారకచావలీ మకరదీప్యత్కుండలాంచన్ముఖా ౮౬

క. జలచర కిటి హరి వటు భృగు
కుల రఘుకుల సీరి బుద్ధ ఘోటి ప్రముఖో
జ్జ్వల జనికృత రక్షా
యలమేర్పఁగాభిధేందిరాలయవత్సా. ౮౭

భుజంగప్రయాతము.

బలద్విడ్వినిర్దిష్టపాథోధరోరూ
పలాసారధారాతపత్రీకృతాద్రీ
ఫలస్మార్థచాణూర భంగోగ్ర బాహా
కలా క్షిప్తకంసా శిఖండావతంసా.

౮౮

మ. ఇది కర్ణాటకరాధృతిస్థిరభుజాహేవాక లభేభరా
డుదయోర్వీధర తత్పితృవ్యకృత నవోపాయనోష్ఠిష ర
త్నద్వగంచత్పద కృష్ణరాయ వసుధాధ్యక్షోదియము క్తమా
ల్యదే నాశ్వాసము హృద్యపద్యముల నాద్యంతై మహింబొల్పగున్. ౮౯

ప్రథమాశ్వాసము నమాప్తము

—: ౦ :—

శ్రీరస్తు

ఆ ముక్తమా ల్య ద

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

శ్రీనయన కువలయుగళా
నూన జ్యోత్స్నాన్ని తన్మితోజ్జ్వలముఖ దై
త్యాసితసురశ్రీ పున
రానయన క్రమణ వేంకటాచలరమణా.

వ. అవధరింపు మానమయంబునఁ బాండ్యమంతలంబున.

మ ధు రా పు ర వ ర్ష న

సీ. ఏవీట నతులపాలిండ్లపై గంబూర
నవహారములచిప్పకపుదు మాన్పు,
మలయజం బేవీటఁ దొలుఁజెక్క- డులిచి మే
డల కిడ్డమిగులు భూములకు దిగ్గుఁ,
గలఁచు నేవీటి నింహళగజంబులగాలి
చైత్రవేళ నుదగ్గిశాగజంబుఁ,
చాల్చు రేవీటి ప్రాక్తనభూపనిర్మాల్య
మరకతంబులు పెఱధరణివతులు,

తే. కవిపర నియుక్త గిరినదృ గ్గహననిలయ
గాత్రగాహితకనకముక్తకవాట
గోపురావేదితోచ్చతాక్షోభ్యవప్ర
దనరు దక్షిణమధుర సాంద్ర ద్రుమ ధుర.

క. శమనరిపుత్రిపురఙ్గదో
ద్యమవద్దోర్వర్ణ్యవలయితన్వర్ణగిరి

భ్రమదంబై కాంచనవ

ప్రము దీప్తం బగుచు నవ్వరంబున కొప్పున్.

౪

తే. సొరిదిఁ గనువట్టు పేమరశ్మలు నెలంగఁ
బొడవుకతమున నూత్మమై పొల్పుఁ జూడఁ
బట్టజము కోటకొమ్మలవం క్తి గగన
మండలశ్రీతి నంపంగిదండవోలె.

౫

మ. పరిఖం దత్తురకామిసీజనము లంభకేశిసల్పంగఁ ద
ద్గురువక్షోరుహ లి ప్రసంకుమదకస్తూరీమిశచ్ఛందనా
గురుపంకంబుల సౌరభంబులఁ జూపి కుంభినసావాస ని
ర్జరకల్లోలిని కందు భోగవతి నాఁ జన్మంజు గల్గె న్దగన్.

౬

తే. కాద్రవేయులు భూమియు గైకొనంగ
నురగలోకంబు వెడలి తత్పరిఖనీట
నెగసి తోడనె క్రుంకుదు ర్నిలువ లేక
శత్రుటబద్ధగాదుత్మతముల కలికి.

౭

తే. తరుణతైచాల జలజవత్త్రముల వాదువ
మరకతచ్చాయఁ బొల్పుఁ దత్పరిఖజలము
కోట బంగారు సేయుటకొఱకు మున్ను
బ్రహ్మ విడిచిన మందాకు వస రనంగ.

౮

చ. అడుగున నుండియు న్నదిలమై చదంబెడుకోట నొప్పు ప్రో
ల్పెడనికదంబ దంచనపుఁ జేతుల గంగను గానెఁ చూఱుగా
నడుమన యున్నిఁ జేసి యల నాకపురిన్ సరికై వెనంగి లా
వెడలంగఁ బట్టివేయుటకు నెత్తె నన న్నను మల్లపోరిలోన్.

౯

తే. ఉదుటు సుబ్బలు గరితల్పుటరము నూచి
గందవద్దెలా నూచి బంగారు నూచి
వీటివాకిటిపోటనే విడవ కెప్పుడు
నుట్లు వెట్టుచు నుందురు సోమరవులు.

౧౦

మ. స్థిరసౌధాగ్రవిహారియౌపతరతిచ్చిన్నాచ్చహరస్సుర
ద్గురుముద్రావళిఁ జేటిక ల్విరులతోఁ గూడంగఁ ద్రోయ. న్నిజో

దరలగ్నంబగుదాని, నెమ్మొగి లధస్సంబై తటిరాల్చి, నా
కర మత్రం జనియండ్రుగా కదలి దక్క గుట్టునే ముతైముల్. ౧౧

మ. మనసొదాళి వియ్యద్ధునీజలధి వీడ న్నావలై నీడదో
ప నెలంత ల్యజిగాక్కులి న్నగకు మార్చునోలల స్టబ్బియి
చ్చు నిజదీపవిచిత్రవట్టవనసస్తోమంబు నా భొల్పు బె
ల్లనిలానోన్యవిమర్శితన్నగగనాకానేక కేతుచ్చటల్. ౧౨

ఉ. సోరజగండ్ల రాఁ గొదమచుక్కలు పట్ట సతు ల్కావాఁము
లేరుప మౌక్తికంబు లని చిల్లలు వుత్తురు ద మ్మటంబు బొ
ల్పరువితానహరములయం దొగి హఁత ప్రేలి ప్రొద్దు వో
గా రతి దన్సి గాడులకుఁగాఁ దెలువ స్టప విచ్చి మేకలఁ. ౧౩

ఉ. ఆపురి సౌధవీధి నధరాధరభూముల గర్జ ముమ్ముగా
నావయికి నివనంబకనియట్టుగ వ్రాలుపునాళి దార్చి లీ
లావరతఁ మడింపుదురు లాస్యము సేయఁగ మే. ౧౪
లాపము సేసి పోషితకలాపిఁ గలాపికలాపముల కలల్ ౧౪

చ. అనిమిషపట్టంబు పురహర్మ్యనతాకలు పుష్పమోతతో
దనగ్రహవంక్తివై గంళతామరినంబులఁ పుండ్రంద నం
డును నిజలక్ష్మి చేనరివఱుల్ మొదయంగఁ దడియలక్ష్మి శం
కను మొగ మెత్తి చూచుతటిఁ గన్నలు కేళికోమూయఁగా బలెఁ. ౧౫

చ. మనగతశంపఁ గంచ మిడి కాటుకఁ దీర్చి, పునం గినోష్ణ ద
ట్టినది యలంది, కైశికము లేవఁ బ్రభాతశశంకు మోప వి
చ్చిన నవహల్లకాళిఁ గయిసేసి, నతు ల్పతితో రిమింతు, ద
మ్మునిజరరాంగన ల్కలహము ల్క్రొవ వేడ్కొర్లుఁ దీర్చ మేడఁ. ౧౬

చ. రవి యరుదివ్వెఁ గేతువు చెరంగునుఁ జూచి ధుతోర్ధ్వయంత్రవా
రవిరళమర్మయై కలరవాల్చరవోక్తుల వాతధూపరా
జివరనిశ న్ననన్మదనచేతులఁ జాతురి నెయ్యవుంగయం
జువిదలు దార్చ విష్ణువద మెత్తుఁజురీగృహలక్ష్మి నూత్న నాన్. ౧౭

చ. గిటికొమగోవురాగ్రపరికీలితపంకజరాగరశ్మిఁగ
దైత్య యగుచాయ బొల్పుచివనెండ్రుడు సక్కనమించు బోవుచో

మఱచి విధాత పాటలిమ మధ్యమనంద్యకుఁ జేయ లేని యా
కొఱఁతయుఁ దీర్పుకొఁ దొగరు కొల్పినకై వడిఁ బట్టణంబునఁ.

౧౮

పుష్పలావికలు

సీ. , యీసీదండ వెలయెంత? నాదండ
కును వెలఁ బెట్ట నెవ్వనితరంబు ?
కలువఁదావులు గాన మలికదంబక వేణి?
కలువతావులు వాడకయ కలుగునె ?
కడివోదు నాకిమ్ము పడఁతి యీగేదంగి
ననఁ, గడివోమి ముందఱికిఁ జూడు.
జాతు లే వంబుజేషిణ ? పట్మినులు నైత
మును నున్నయెడ జాతు లునికి యరుదె ?

తే. యనుచుఁ దొలి నుడి నభిలాష లెనయ మూఁగి
పలుకుతోడనె నర్మగర్భంబు గాఁగ
నుత్తరము పల్లవశ్రేణి కొనఁగు చలరు
ఁమ్ముదురు పుష్పలావిక లప్పురమున.

౧౯

చ. సరనునర్మ మింపుల నొసంగఁ గదంబవుదండఁ గట్టవోఁ
గరఁగుటఁ దెల్పు దృక్తరశకాంతులు నుత్తర మిచ్చునంతరాం
తరముల నవ్వలు న్గులువతంకము మొల్లలు నంచు మిన్ను గ్రు
చ్చి రహిని రిత్తనూ లొనఁగి సిగ్గు వహింతురు పుష్పలావికల్.

౨౦

సీ. పద్మాన్య, పురి ననుభవితకు నీవ యె
త్తులు వెద్దె ధనఁగ రావలసె నిటకుఁ;
దెలుపుమా, జాముండు నల రింపొ మదీకాద్య
యం బుండు నల రింపొ కంబుకంతి ?
యే వేడుటకు నీవు ఋతు వేల చెప్పెద ?
పువిడ, మే మందఁక నోర్వఁగలమె ?
చేరఁగా రాదె. బానికము గేల్పోకిన,
యంతనే చెడునె యేజాయతాషి ?

తే. యనుచుఁ, బరిభాషఁ బోలెఁ ద మ్మాస బోలె
నాడ, మోవిఁ జెఱుంగిడి, యాఁగు నవ్వు
కంట నిగుత, విరు ల్నాన్పుకరణిఁ జల్లు
నరనపుజలంబె జాణల మరులు కొల్పు.

౨౦

సీ. ఇంద మ న్తటి దంతకుందాభఁ గూడి ని
చ్చలపుఁజూపులు మున్న సంత్రమింప,
వెల యొవ్వు కవలఁ బో విఱుచుమోవియుఁ గోవ
మొదవెడుచూపు మోమోటఁ ద్రిప్పఁ,
దిరిగిన సన్నితోక్తియుఁ జూపుటొయ్యార
ములు నగుఁ గా దను వలుకు లుడువ,
నవి గాని కావో నీ కను వరసావత్న
నంపాదనం బుబ్బు నింపుఁ బెనుపఁ,

తే. జతురవచనవిలాసాంగసౌష్ఠవములఁ
బసిఁడిఁ దా నిచ్చినట్టి యవ్వణఁతి మఱవఁ
బతికిఁ గైదువు లందిచ్చు రతివిధమున
విటల కిత్తురు మఱి వారు విఱులు పురిని.

౨౧

చ. దల మగు చంద్రఖండములు దారలు, సాంకవ మొవ్వుపాణిపా
టల ముదంతపుంగరవటంబు శళాంకుఁడు, గుంకుమైన చీ
రంజిగి కెంపు, గా బయటి రథ్యల నొప్పుదు రిందుకాంతవే
దులవయి నంద్యయే బహుతఁ దోచె నన న్పురి గట్టివార్పతుల్.

౨౨

సీ. ఉపరిస్తంజనవారణోక్తికిఁ జెవి దార్చి
యమ్మొగంబై బయ ల్చిమ్మి చిమ్మి,
గవను వెన్నోరయ మి న్నవియ దట్టించు తో
త్రతరు బందపుదాంట్లఁ దఱిమి తఱిమి,
వలువచే ద్వారవేదు లెఱింగి నిర్మి త
జ్జనజిమ్మక్షుఁ గేలు సాచి సాచి,
డిండిమంబుల కుబ్బ గండాల్పదాన మే
ఱులుగఁ దద్యహు ఖాల టువ్వి టువ్వి,

తే. వేణుకాహతులకు వీడు వెడలి వెడలి,

వరపథగజధ్వనికే బోక తిరిగి తిరిగి,

దృక్పూటలు నైరులకుఁ బంపు కృత్య లన వ

శానుగతిఁ జేరు వెలి గరు లగ్గలికల.

౨౪

ఉ. పై ననిశంబు సల్లుకొను పొంనువుపై ఖగతుండఖండిలా

లానమహామహిరుహఫలచ్యుతబీజము లుత్థివ త్కరాం

భోనిబిడాప్తతి న్మోలపఁ బొల్పు నగమృతఁ దూలుచు స్ఫురో

ద్యానముల న్మదేభములు ప్రాణముతోడినగంబులో యనన్.

౨౫

శా. మౌనిక్రోధవిదూతపత్త్రముల మౌ మాతో సవత్త్ర ల్లదా.

కానీ రం దని కేకరాక్షిరుచిమొక్క ల్పొక్కల న్నాజ్ఞతూ

జానల్పాపివకల్పకాంక్షతతులం దారం బురిం బొల్పు నా

జానేయంబులు ఫేనహన మిడి కె జామోర లల్లార్చున్.

౨౬

చ. 'చంమున సింగిజీతరకసంబులఁ గట్టక మాన, రంవపె

న్యెలగతి మాత్ర న్వెనుకఁ జిక్కక మానదు, తప్పిదారి వె

న్నొలసినఁ దారు ము న్నెఱుగకుండఁట యెచ్చెము సాదికోటి' కం

చలమినచింతఁ ద్రవ్వెకొను నంఘ్రితుద స్ఫురిలోని ఛాహముల్.

౨౭

ఉ. అంజ సమానవాయుగణ మంతయు ఖంజితఁ జిక్క, నాజవో

వృం జని యుట్టి చిక్కనినమానవువాయువు లో నొకండు గ

ల్పిం జనియించు దుర్యశము మేల్కొని లేహనవేశ వజ్ర లూ

ర్పం జెడుమాణిమంథముకురంబుల కాళిమపేరఁ గార్కొన్నన్.

౨౮

మ. ఇలఁ బాదద్వయి రాయ నల్కొనఁగు నెంతే బాణుచో, నంకెన

న్నెలు రెండై లఘువం దకీర్తనాడు మున్నే యెక్కుచో, నిండు నెం

దుల కే మౌదు మటంచు సాదు లలయన్, దూర్దోచ్ఛము ల్వాజు లం

దలయన్ బాహికపారసీకశకధట్టారట్ట ఘోటాణముల్.

౨౯

వణ్య యువతులు

సీ. ముడివిప్ప నడుగఁదమ్ములనె వ్రాలుటఁ దేంట్లు

నెఱిగరు లగుట నందియము గలదె ?

కన నెంతవానిలో గొనుట నాదర్శంబు

నెమ్మొగం బగుట నందియము గలదె ?

ఇతిగొను మింటిపై వెలుయుటఁ జక్కది

తయి చన్ను లగుట నందియము గలదె ?

పొలను దొర్లఁగఁ జూచు కలికిచూపులమీలు

దెలిగన్ను లగుట సందియము గలదె ?

తే. పొలసిననె తావి బులుకుకో నలరుదీఁగ

తిన్నని శరీర మగుట నందియము గలదె ?

యనఁగఁ జెలువొంది సురత వైయాత్య సిధులు

పణ్యయువకులు పొలుతు రప్పట్టణమున.

30

మ. ప్రతత ప్రాంత విశంగ కుంకుమ జటాపాళి కురంగిమదా

నిత విజాళికలస్యనంబు లెనఁగఁ జెన్నారు కర్పూరపుం

జ తతు ల్కంటికి నారదత్వమున మించ న్లామిఫీ కామి సం

తతి కేలా యెడతెచ్చు గంతుకల హాన్మాదంబు లాప్రోలునన్.

30

తే. నిం గిటు త్రిశంకుకతన మాతంగవాటి

యయ్యె నిక నుండఁ దగ దని యివని కరిగి

నట్టి నక్షత్రతారాగ్రహాలి యనఁగఁ

గాంత నవరత్న రాసు లంగళ్ళఁ బొలుచు.

31

చ. చీరసముపార్జితాగ్ని తడిఁ జెంది నశించు నటంచునో, కృతా

ధ్వరతఁ దదగ్ని మై నునికి దాన నొకంగము తాచుచేతనో.

పురధరజీనురు ల్నిగమభూధరము ల్జ్వలయజ్జ శీలు రా

హరిధనదాది కైవ వలహస్తము సాచరు దానదారకున్.

32

చ. ఉరవడిఁ బోరికై కవచ మొల్లరు మంత్రములందుఁ దక్క, ను

స్థిరభుజశక్తి నై దువది సేయరు దత్తిన తక్క, మంటికై

పొరల రథీకుఁ డి కమలబుద్ధి ఖహరికఁ దక్క, వృజదోః

వరిమహాకృతాస్యనరపాలకు లప్పరి రాకుమారకుల్.

33

౯. దంతాపేతవిఘ్నితోయములు రథ్యం బొట్టి హట్టస్థిత

స్తంభంబు ల్విగిరించుచున్నవి యన స్థైర్యకవిశ్యాల్లనన్

నంభూతం బగువైడికోటి కొకటై నానాటికిన్ హెచ్చు చ
య్యంభోదావళి గవ్వ గేతువులు వైశ్యశ్రేణి పొల్చున్ బురిచు. ౨౫

తే. నృపులపదహారేఖల కెల్ల మాఘ
జాగ్రహరేఖలే మూల మనుచుఁ గోటి
కొండలుగ ధాన్యరాసులు వండ్లవీట
సుజనభజనైకవిఖ్యాతి శూద్రజాతి. ౨౬

చ. ఉమియగఁ దన్న నవ్వ నన నొచ్చెము గాంచిన కొన్నిమ్రాకు లా
ప్రమదల నప్పగింపుఁ దని రండిలు సేతలు గన్న చెట్లకుఁ
దమ్మకళిశృంఖలక బెనఁచి నమ్మక ముట్టై బురంబుఁ గంతునై
న్యముఁ గొని నా వెలిచు కుకవికాదులఁ గేశివనాళి పొల్చునున్. ౩౭

నీ. మదగంధతారతమ్యము యామ్యకరికిఁ ద
త్కరులకుం గనబలఁ గడము లొరసి,
సురతశ్రమజ మౌటఁ జూపోవకయబలఁ
గామిసీమృదుఁడమర్మ ముడిచి,
పరిమళవాహేచ్ఛఁ బ్రాజమీబలఁ జించు
మృగనాభిచర్మభక్రికలు చూటి,
అహితపన్నగభేదు లనిలఁగె గృహవిడుం
కవుఁగలావుల నొయ్య గఱులు నిమిరి,

తే. వీటిసామగ్రిఁ దనుగొన వేగవడక,
నడవఁ దనదిక్కు వుష్పదంతద్వివంబు
నెక్కెనో యన జడగతి నెపుడఁ బొందు
నందుఁ జందనశిఖరిమందానిలుండు. ౩౮

మత్స్యధ్వజుడు

నీ. ద్విద్వయోపాయ దీవిద్వద్వతంసంబు,
షాడుజ్యచాతురీ చక్రవర్తి,
క్రిడాచలీకృత శ్రీఖండగిరిరాజు.
కనకాద్రిముద్రణ గ్రంథకర్త,

యందూనిబద్ధాభ్రబృందవేదందాశి,
వననిధిస్తంభ నాథునికరమువు.
తామ్రవర్ణమలపాథఃకేశిహంసంబు,
లంకేశమైత్రీప్రియంకరుండు,

తే. స్వస్తికృద్వాస్తవస్తుత్య గన్తి. మమవ
మకుటమోటన శరణోటి మంత్రభృత్య
భూతభూతాత్తశాంభవ భూమికుండు
దత్పురం బేలుఁ బాండ్య మత్స్యధ్వజుండు.

౩౯

ఉ. ఇందుకులావతంస మతః డేతటి నేతరిగాఁ; కరిం బ్రజ
ల్కందఁ గొనం; డొరుం డొరుతల స్వినిపించినమాట డెందము
జెంద ముదంబు దక్కినై ఖేయఁ డొరు; స్వింతాన్యుఁ డొ నుతిం
వం దనుఁ; బందనుం గొఱుత వల్కుండు శూరతఁ దాను మించియున్. ౪౦

సీ. పాటిరగిరివసీ శాటిఁ గ్రీడించియు
నపాభయం బెఱుంగఁ దావంతయైన;
నత్యంతమితభాష నవికత్తనుం డయ్యుఁ
బరులఁ గేరతమున భంగపఱుచుఁ;
బ్రేమఁ దాఁ దామ్రవర్ణికి నాథుఁ డయ్యును
సద్గోష్ఠిచే ననంజనత మెలఁగు;
మహనీయమహిమఁ దా మధురాస్పదుం డయ్యు
లావణ్యకలన నుల్లాస మొందు;

తే. విషధిలహరిభిదోత్పతత్పృషతజటిల
వలదురుక్రమతిమివర వాలవతన
తులితపరబలక రిశిరస్థలనముత్త
బహుశము క్రావిముక్రాసిపాతుఁ డతఁడు.

౪౦

శా. దానత్యాగపత త్రిమై తొలుపత త్రిం బంబుధార న్నదా
నానం, తత్ప్రితీర్తిహంసి చను మింటం: గ్రాత నా నేరి, నా
నానీరార్ధృపత త్రి యయ్యు వడి మిగుటం బాటు తజ్ఞాతి కే
లా నిల్చు న్గతి యన్యవత్త్రిగతిఁ బత్తైకవ్రదేశాప్తుతిన్ ?

౪౧

సీ. శుకకదంబము గొలుసులచే నిబద్ధమై
 వారాంగనాగారకారఁ బడఁగఁ,
 గిరికానికాయంబు లరిహన్యబహువుఁ
 హర్మ్యవాటికిలఁ జెండాడు చుండఁ,
 గ్రంధుగా నితరేతరంబు రాయిడి సేయు
 రాజులు దననూపురమున నొడుగఁ,
 నెగడు ననావృష్టి నిజబడేభస్పర్శి
 నమదాన్యకరటి గండములఁ జేరఁ,

తే. దానవేశిల నతివృష్టి తనకు హస్త
 గతము గాఁగఁ, బ్రతాపాగ్నిఁ గ్రాగిపోవు
 కంపకులయందు శలభత గలయ నుకఁగఁ.
 నేలు నాపాండ్కుడు మహి నిరీప గాఁగఁ.

వ. అమ్మహివల్ల భుం డివ్విధంబున సామ్రాజ్యవై భవంబు లనుభవించుచుండఁ
 గొంతకొలంబున.

గ్రీష్మము

తే. పాటలపసుంధురారుహ భాగధేయ
 మాతతమరీచికాంబువర్షాగమంబు
 ధరణి బొడనూపె నంత నిదామనమయ
 మదటుతో శాల్మలీఘం విదళనంబు.

సీ. నిర్ఘ్నరవబలవేణిక తిలక జటాలఁ
 జేరిన ప్రాచి పెన్నేటు లెగినె;
 నెఱుకులు పడయినీ రివున గివ్వలఁ బట్టఁ
 బోయునీ రాదాచఁ బోలము నెలనె;
 సురగాలి దవదగ్ధ తరుపర్ణతతి రేపఁ
 వాపురాంబి డేగవచువు దూఱఁ
 నిద్రితద్రుచ్చాయ నిలువక జరగ వెం
 ఒడిన యధ్వగ పంక్తి పొరలుపెట్టె

తే. క్షేత్రపాలున కుదికిననీర లాటు

చాకిరేవులగములయ్యె సకలదిశలు

దెలుపులుగఁదోచు నెండమావుల బయళ్ళు;

గందె నివి యెంత నన దిజ్ఞాఖములు రాఁజె.

౪౬

చ. నరి యగు నిట్టిపెట్ట నివి నల్లము నం చటమిదిస్పష్టికై
శరధివ ది జ్వరు జ్వలిత చండతరాతపవహ్నిఁ గాలఁగాఁ
గరువు లజుండు పీనివయిఁ గట్టె ననన్ గనువట్టె వెచ్చల
నగి కిది కాస రాంగములఁ గప్పిన తొంపులు నంద యాఁగన్.

౪౭

మ. దవదూమంపుఁదనుయితోఁ దమ రసద్రవ్యంబు బంకేజిబాం
ధవుభానువ్రతతు ల్లరింఘఁ గుయివెంట నెల్ల శూన్యోరుకూ
వవిలాసం బనఁ జూగఁ జూడఁ బుతమి న్నాటిల్లి వై విప్పులై
యవనం బంచుల నాడఁగా నెగసె వాత్యాః స్రజశ్చక్రముల్.

౪౮

చ. పకమర వెట్టు నయ్యుడుకుప్రాశన మొల్లక కూటిపేదలై
బకలిక నూడు కచ్చిలువ వ్రగ్గములన్ రవియాజ్ఞ మాటికిన్
ముడియిడఁ బిచ్చుగుంటు రథము న్నిలువ న్నయనంబు సాగమిన్.
జతను వహించె నాఁగ దివసంబులు దీర్ఘము లయ్యె నత్రతీన్.

౪౯

క. తరణిభరకిరణిభి శగ

మెరియింపఁగఁ బొడమి గాలి నెగసిన భసితో

త్కర మనఁగ శాల్యలీతరు

పరిణతఫలతూరి మర్క-పథమున నెరసెన్.

౫౦

చ. భరితనిజాంబుబింబితవిభాకరబింబవిజృంభితవ్రభాం
కురముల నధ్వనీనకృతకూపక వంతులు వొల్చె నబ్ధిరా
ద్విరహభరంబున న్నోకమువెచ్చకు శాంతి యొనర్చ వాహినీ
తరుణులు మేన ద్దమ్మగఁ దాల్చినము తెవుఁజేరులో యనన్.

౫౧

మ. అతివృష్టి న్మును వార్ధిఁ గూర్చునెడకాఁ డెటుం దమిం గూర్చున
న్మతి లంచంబుగ హేమటంకములు మింటం బొల్చుపర్జన్యదే
వత కి నెత్తినకే లనాఁ బొలిచె నిర్వారిన్రవంతి స్సయ
శ్చ్యుతి నమ్రచ్చదదృశ్యకర్ణికములై యున్నాశనాశీకముల్.

౫౨

సీ. నులివాడునాచువల్లం గొం తొగర్చి లేఁ
 బొం వల్పుగాలి వే పోక నెఱిగి,
 కడకు వెళ్ళంగ నొక్కకడనుండి త్రొక్కుచు
 నులుచలుఁ జిలుతగుల్లం నమలుచు,
 నెండ్రి కా లిఱికిన నెగసి యొక్కించుక
 తొలంగి శిత్రోదీఁ దూఁటి తినుచుఁ,
 దడి యింకునిలఁ జేమమడివోని తమ్మిగుం
 పోవులును జీలుగుం నెండలు గడపుచు.

తే. దనరు బకపంతులకు జానుదమ్మ మయ్యెఁ
 జెరువుగమి; యుడుము లన రే ల్లిరిగెఁ గుక్క
 వసికి బావులఁ బడుటకు బసులయెరువు
 చెఱలకు మొసళ్లు; మలుఁగుమీ న్నొటియఁ దూఱె.

౫౩

ఉ. మీ టగుమీలనెల్ల మును మ్రింగి క్రమంబున నానె, నెండవె
 న్నిడికవెంటఁ దోచుతొగవేరుబడి న్నొడువై వెలంగఁగా
 ద్రోడికఁ గర్దమద్రవముతో నెనయించిన బొమ్మిదాయ దా
 త్కూటకులంపులేజెన బకోటకులం బజలహ్రదంబులన్.

౫౪

గా. ప్రాతర్వేళం నట్టివెట్ట సొగసై పాచిల్లఁ గుంభోంభనో
 ద్భూతాంబుధ్వని వాద్యమై మరుదిధఃపుంజీభవత్పాటల
 వ్రాతామేడితనీ క్రభూసురబిఱారామాంబుకుల్యాబహ
 స్తోతస్సంధుం సంధుయంత్రనతికృత్యోద్గీతగేయౌఘముల్.

౫౫

తే. మెండుమీఠిన వగటి బీతెండ దాఁకి
 యొల్లఁబోయిన లేబొండుమల్లెపొదం
 తుదలఁ జప్పటలై కడుదొడ్డ లగుచుఁ
 బొడమె మొగ్గలగము లగ్గిబొప్పలట్ట .

౫౬

మ. నుడి నాభిచ్చలన, న్నరోజములు చతుఃప్రక్రియ, న్నాచు క్రొ
 మ్ముడి దంభంబునఁ, జక్ర ఫేనపటలంబు ల్చిన్నులు న్నవ్యుగా,
 నదరంజేసి నిదామబీతి నలింం బాగామిబీజార్థ మై
 కతవం బెట్టిన వారిదేవతలు నాఁ గాంతాఁ యొప్పు న్నృపన్.

౫౭

సీ. నెగ కుల్కి మఱుగఁ జొచ్చినజహ్నురవిజల
 సరణి మల్లెలతోడిజడలు మెఱుఱు,
 వలిచన్నుకొమరు మ్రుచ్చిలిన ది మృనులెఱుం
 గున ముంచుగరి కఱుఁగ మునుంగ,
 దారలో దోచు కన్దకులు వానితో
 తృంపత్రప్రపతననంభాంతి నొసఁగ,
 దెలిమోమువన మెచ్చి తలయూచు బెఱిగి మా
 నక నవ్వునేర్చు దెందముల గరఁవఁ

తే. దెఱవ లిటు నీరు వోయుపందిరియ చేరి
 యవలఁ గొఱగాక విచ్చుగం పై యనఁగఁ
 డనువు గోనఁ జొచ్చె గల్లగు ట్టమర వారి
 కధ్యగులు లాచి యిడు విడియములపేర.

౫౮

చ. తోడిఱడ నమ్మ లక్క లని తూలుచు దీనత దోయి లొగ్గుచున్.
 వడ మఱి తేరఁదేర, నలవాక్యము లెన్నక, మోము గుబ్బలున్
 గడుకొనుకొడిదీపులు నెగాదిగఁ గన్నొనుచిట్టకంపుఁడ్రా
 గుడుఁ గని సన్నం న్నగిరి క్రొల్పక పొంతుఁ బ్రపాప్రపాలికన్

౫౯

తే. ఎనఁగు కట్టావిక్రియ నావి రెగయఁ బగడి
 యెండ యుడుకొఱకుండు భూమండలమునఁ
 బొలిచె మాపటఁ బండువెన్నెల చకోర
 పోతవిరతికిఁ జావట్టు వోసినట్టు.

౬౦

సీ. పవలెల్ల దీర్ఘికాంబువుచల్లుపోరాట
 నలసి, మృణాళితాజకము లైన
 బాహువు ల్తమదుకూర్పరముల తెదురుగా
 మఱచి మూపులఁ గరతలము బునిచి,
 ప్రాల్మీడి మిగుల నార్చని కమ్మ క్రొమ్ముడిఁ
 దనిమొగ్గవిరవాదిధండ విరియ,
 దొతగంధామోదిశీతల ననములు
 వొందఁ గొఱిక్కుతో బోరగిల్లి.

తే. నారికేళానవపుడీపుటూరు పొలయ,

వలిపెయ్యెంతొల్లెతోనురస్థలులఁ గూర్చు

ప్రియంబేకువఁ దొడ నెచ్చరించి కలసి

రెంమి ధన్యులు దఱిపివెన్నెలబయళ్ళు.

౬౦

చ. హృదయము లెప్పుడు స్థయకే తఱచౌ వెకకొఁగిలింతలు

గదిరెడు మేలుకార్యములఁ గల్గక మాటలయందె కల్గిపె

స్థదురులు వట్టితైత్యములుఁ జాల మనం బయి మండు వేసవిన్

జొదలఁగ నిల్చె దంపతుల పొందు లనార్యుల పొందుకై వడిన్.

౬౧

ఉ. తీలగు కంతుమెబడినె తెమ్మెరలు స్రవిదీప్తి కల్గి పా

తాళముఁ బట్టుచుండఁ దమతావులు మ్రుచ్చిలఁ బట్టి యోషధీ

పాలున కప్పగించె ననఁ బై సురభిశ్చననంబు నించెఁ గాం

తాలనవక్రగ్రీవ విటు లార్చు నుశీరపుఁదాళవృంతముల్.

౬౨

చ. సమసి కథావశిష్టమగు చందనశైలసమీరణంబుఁ గృ

త్రిమగతి నింద్రజాలమునఁ దేఁ దొడఁగెన్ భువిఁ దావృంతజా

లము; లది మాయ యౌటకుఁ దలంపఁ దదీయమయారపించికా

భృమజమె సాక్షిగాదె, నగరంబున నట్టికడివివేసవిన్.

౬౩

తే. అట్టివేసవి చెడిదంపు వెట్టకతన

హస్తము నెమర్చి సారెకు లస్తకంబు

దుసికిలఁగఁ గాదె సవరింప వసము గాక

పుష్పబాణుని చెఱకువి ల్పుడమిఁ బడియె !

౬౪

మ. 'అరుదు ల్లలియెంత స్థవంబు లునుపం దచ్చైత్యము వీములై

పెరరేపం జుడచెఁగాక ! రవిదీప్తి గ్రుంగి పాతాళగ

హ్వారముల్ తూచిన వారి నీయదుకుఁద్రాళ్ళా తెచ్చు?' నా దీర్ఘత

చ్చిరకృష్టిం గనునిదితైత్య మలరించె న్నూతులం దత్తతీన్.

౬౫

మ. స్వ నిదా నోగ్ర నిదామ వై ఖరినె యూష్మ న్మల్లిక ల్కామిని

కనదానీలకచాగ్రవంక్తి నెఱియల్కఁ బావఁగాఁ, బాటల

ర్హనతం దేనియసోనఁ గూర్చె; నది యోగాఁ నాభియు నిర్నిషం

బును బోయెట్టపులయ్యు వేర్వద గుణంబు ల్సాగఁగాఁజూడమే ?

౬౬

కా. తారుణ్యాతిగ చూత నూత్న ఫలయక్తైలాభిహార స్వన
ద్ధారా ధూపిత శుష్కదంబుహృత మాత్స్య్య చేద పాకోద్గతో
ద్ధారంపుం గన రాద్భు భోగులకు సంధ్యావేళలం గేళికాం
తారాభ్యంతర వాలుకా స్థితః హిమాంత ర్నారికే శాంబువుల్

౬౮

క. గ్రామగ్రామంబున నొక
సామంతున కిడినచలువ చవ్వరములు త
న్నై మేడినిఁ గుంపటిలోఁ
దామరలుంబోలె నట్టితటి నొప్పారెన.

౬౯

తే. తోటఁ బగ లుండి, మల్లెలు దుఱిమి, కావు
లమర మా వైన నిఖయంత్రముల కొయ్యఁ
జేరుప్రజ వొల్చె బావివృష్టికిని గ్రుడ్డు
తో మధురిమేచ్చ డిగునెఱుంగిమ లనఁగ.

౭౦

వ ర దే శి వి వ్రు ఁ డు

క. అప్పెనువేనవి విభవము
విప్పుగఁ దన్నగరనికటవృషగిరి హరికిం
దెవ్వుతిరునాళ్ళ రా ముద
మొవ్వు న్నరదేశివివ్రుఁ డొక్కఁడు భక్తిన్.

౭౧

క. నేవించి పోవుతటి మధు
రావిభవముఁ జూడ వచ్చి శ్రాంతిమెయిసి మా
పా వైమనీటఁ గృతనం
ధ్యావిధి యై నృపపురోహితానానమునన్.

౭౨

నీ. వరివక్కసురభిరంభాఫలంబులతోడ,
దశమెక్కు- వననపెం దొలలతోడ,
మృతపిండనిభ కర్కరీఖండములతోడఁ,
బలుదెఱంగుల మావిపండ్లతోడ,
గోస్తనీమృదుగుళుచ్చస్త్రోమములతోడఁ,
గవ్వలేఱిన మదప్రస్పృతోడ,

సుమధురస్థూలదాడిమబీజములతోడ,
దనుపారు రసదాడిగ నెలతోడ,
తే. బానకం బతిథుల కిద్దఁ, దానుగ్రోలి,
యర్చనాద త్త చందన చర్చ దేలి,
పిరులు సిగఁ చాల్చి కర్పూరపీఠి జారు
కొట్టుచు ద్విజుఁడు వెన్నెల లిట్టుగాయ.

33

తే. మాత్రనంచి తలాపగా, మార్గవేది,
నొక్కఁ డార్యులు, గీత లొండొకఁడు, చా ను
భాషితంబులుగాఁ, దోడి బ్రాహ్మజౌష
ముబునుపోకకుఁ జదువఁ బరున్నవేశ.

34

రాజు భోగినికడకుం బోవుట

సీ. పన్నీటితోఁ గదంబమునేసి పూసి
మృగనాభివస రాచనగరు దెబువఁ,
బాటలానిము లార్చగఁ దపారవుఁజుంగు
లలరుఁదావికి మూఁగు నఖిలఁ జోవ,
గర్జడోలామౌక్తికచ్చాయ లెగఁబ్రాకు
నురుహారచులఁ ద్ర న్తరికి దన్న,
శశికాంతి చెంగావి దళ మలంచిన కేరి
స్వర్ణతనూవు వాడి వాలు మెఱయ,

తే. మెలఁత యడవముఁ దేఁ, జరన్నేరు వనంగ,
దలవరులు గొంద తొలసి ముంగలఁ జనంగ,
నర్థి రథ్యాంత రాంతఃపురాంతరమున
భోగిసీసంగతికి రాజు వోవుచుండి,

35

చ. వినియి, 'నెల ల్చతుర్దస్యిని వృష్టిదినానికి, రాత్రికై దివం
బున, జరకై వయస్సునను, బూసి, వరంబున కిప్పు, దుద్యమం
బనువుగఁ జేయఁగా వలయు' నంచుఁ బురోహితధర్మ మాత్మ గీ
తొన నలవిప్రుఁ డాద్విజులలోన సుభాషితము స్మరింపగన్.

36

క. విని, తద్గ్రంథార్థము నె

మృతమున నూహించి, తెలిసి, మాన్పడి, కడకుం

దన మోసమునకు భయపడి,

జనపతి యట్లు చనక నిలిచి, నంతాపమునన్.

22

ఉ. 'ఎక్కడి రాజ్యవైభవము? లెక్కడిభోగము? లేదినంత్రమం?

బక్కట! బుద్బుదప్రతిమ మైన శరీరము నమ్మి మోక్షపుం

జక్కి గణింపకుంటి. యగసంధుల నిల్చియుఁ గాలుజేతిబల్

త్రొక్కుల నమ్మనుప్రభృతులున్ దుడ రూపము కుండ నేర్పిరే?

23

క. ఉన్నట్ట యుండ నద్దరి

కి న్నరులను నావ చేర్చు క్రియ వెనుఁ దాఁ బో

కున్నట్ట యుండి కాలం

బు న్నరులకు వయసు బుచ్చి మోసము దెచ్చున్.

24

చ. సగరు నలుం బురూపపు ధ్రిశంకుసుతు స్ఫురుకుత్సుఁ గార్త వీ

ర్యు గయుఁ బృథుం భగీరథు నుహోత్రు శిశిం భరతుం దిలీపునిన్

భృగుకులు యౌవనాశ్వ శశిబిందు ననంగుని నంబరీషుఁ బూ

రుగురుని రంతి రామపు మరుత్తునిఁ గారిము కోలుపుచ్చదే?

25

క. కానఁ దటిచ్చుల మగు రా

జ్ఞానందము మరగి యింద్రియా రాముండ నై

పో; వింతనుండి వరలో

కానందంబునకె యత్న మొపాంతున్.

26

1. వర్గత్రయవరత మహా

స్వర్గజ్ఞామధ్యమాధ్యజ్ఞాంకతా

దుర్గతియు నొల్ల; మత్తీయప

వర్గదుఁ డేవే ల్పైఱింగి వాని భజింతున్.

27

క. అని తలఁచి మెచ్చి, యవ్వె

ప్రవునకు స్వీటిక రండమున ముద్రిత మై

యునిచిన యొక ముడు పార

తునిచే నిప్పించి, నగరు సొచ్చి, చనక.

28

క. కొలువై బహునమయంబుల

మెలగెడ కోవెడుల గూర్చి 'మీ మీ శాస్త్రం

బులలో నెవ్వడు మోక్షం

బెరియించునో చూచి నిశ్చయింపు' డటంచున్.

౮౪

తే. వాడ మొనరించి గెలిచి తత్త్వంబు దెలుపు

వాని కని బీరపువ్వలబోని టంక

సొలవాటులు నించి యాస్థాని గట్ట

గాంనర్పముగతి వ్రేలుజాలె జూచి.

౮౫

క. హరు నొకఁ డన, నుమ నొకఁ డన

హరి నొకఁ డన, శిఖి నొకఁ డన, నర్కు నొకఁ డనన్,

గరిముఖు నొకఁ డన, రజనీ

శ్వరు నొకఁ డన, నజు నొకఁ డన, వాడె నతఱిన్.

౮౬

తే. విల్లిపుతూరిలో నల్ల విష్ణుచిత్తుఁ

డతులతలసీగుంధిమాల్యమును మూల

మంత్రమున నక్కు సేర్పబో మన్ననా రు

దారమధురోక్తి నవ్విధ మానతిచ్చి.

౮౭

ఉ. 'నేడు, మహామతీ, మధుర సీపు రయంబున జొచ్చి. యందుఁ బాం

డీడు దివాణము న్నెఱయ నింజనఁ బ్రేరెడు గుర్మదాంధులన్

బోడిమి మాన్చి, మన్మహిమముం బ్రకటించి హరింపు శుక్రమున్;

వాడును రోసినాఁ డిహము; వైష్ణవుఁగా నొనరింపు సత్కృపన్.

౮౮

తే. ఆనిన వడవడ వడఁకి సాష్టాంగ మెఱుగి.

నస్మద్బాళులు పులకలు ముమ్మరింప

వినయవినమితగాత్రుడై విప్రవరుడు

వెన్నునకు భక్తి నిట్లని విన్నవించె.

౮౯

శా. 'స్వామీ, నన్ను, నితఃపురాపతికశాస్త్రగ్రంథజాత్యంధు, నా

రామశ్మాఖననక్రియాఖరఖనిత్ర గాహితోద్యుక్తిఁ

స్తోమాన్నిగ్ధకరు. స్వవద్భవనదాసు, న్వాది గాఁ బంపువో

భూమీభృతృభ నోభ మైన నయశంబు త్రికుఁ గాకుండునే?

౯౦

మ. గృహసమ్మార్జనమో, జలాహరణమో, శృంగారపల్లంకికా
 పహనంబో, వనమాలికాకరణమో, వాల్లభ్యలభ్యధ్వజ
 గ్రహణంబో, వ్యజనాతపత్రధృతియో, ద్రాగ్ధీపికారోపమో,
 నృహరీ వాదమునాకు ? లేరె యితరు ల్ని లీలకుం బాత్రముల్ ?

౯౦

మన్ననాడు విష్ణుచిత్తు ననుగ్రహించుట

తే. ఆనిన తదృక్తి కెద మెచ్చి యచ్యుతుండు
 మొలకనగ వొప్ప శ్రీదేవి మోము నూచి,
 'వా దితనిచేనె గెలిపెంతు; నాదుమహిమ
 మువిద కను' మని ప్రాభవం బొప్పఁ బలికి.

౯౧

క. 'నీయిచ్చయే ? మిన్నక పో
 వోయి; మునివ్రవర, నిన్ను నొప్పించును భూ
 నాయకుసభ; నిందులకై
 యేయద్దము వలవ, దవల నే మన్నాడనీ.'

౯౨

ఆ. ఆనిన, మాటు వలుక నలికి యయ్యాళువా
 రియ్యకొనియెఁ బోవ; నింతలోనఁ
 బద్మనయనుఁ డతని వయనంబుఁ దూఁగింపు
 మనుచు నెచితోడ నానతిచ్చె.

౯౩

విష్ణుచిత్తుడు మథుర కేగుట

క. ఆనతిఁ బడి, శ్రీభండా
 రాన న్పంబకముఁ దనదు ప్రాతందలమున్
 స్థానికుఁ డొసంగి వనువం
 గా, నానతిబడిన నిమిత్తకాండ్రు వహింపన్

౯౪

క. లావు గల యద్దెగుఱువుఁ
 జావడములమీఁద మాత్రసంచులు దూలన్,
 గ్రేవల నేకాంగులు రా,
 పీవధముల నటిసె లవనివిభునకు, గొనుచున్.

సీ. భక్తిఁ ద్రోవకు సాధ్య పరికరంబులు వెట్టి
 కట్టిన పొరివిశంగాయ గమియు,
 నెనదిపోతలు గాఁగ నేర్పరించిన చిరం
 తనపు శాలిక్షేమతండులఱు,
 వడిఁబెట్టి లోఁ జెఱకడము సాఁబా లూన్పుఁ
 జెలఁగు నంబారంపుఁ జింతవండు,
 పెల్లు లోహంధికావళ్ళ కొమ్ములప్రేలు
 గిడ్డిమొత్తపు నేతిలడ్డిగలును,

తే. బెరుగువడియంబులును, బచ్చివరుగు, బేడ
 లురుతరాచ్యత పూజోపకరణపేటి
 కలును, సొత్తిన సొత్తనికులము బలసి
 విధినిషేధము లెఱిగి తే మధుర కరిగె.

౯౭

ద్వితీయాశ్వాసాంతము

చ. యమనియమాచిలభ్య, ద్రుహిణాది జరన్మరునిభ్య, నంస్సతి
 శ్రమహరనామకీర్తన, మురప్రవికర్తన, పాతకావలీ
 దమన, రహంగనాకమన, తామరసాయతనేత్ర, భక్త హృ
 ద్ప్రేమతృణదాత్ర. భూయవతి రంజన, వర్ణ జితాభ్రాంజనా.

౯౮

కి. దోర్ధార్యతదుర్ధరగో
 వర్ధన, రాధానురాగ వర్ధన, లీలా
 వార్ధషికా, యిషికాకృత
 వార్ధశ్రవనైకనేత్ర వైకృతినిపుణా.

౯౯

మాలిని.

ద్రుహిణజముఖమౌనిస్తోమని నంద్రభాస్య
 ద్దహరవిహరమాణాతామ్రపాదాంబుజాతా,
 బహిరబహిరపారప్రాణికోటి ప్రహర్షా,
 మహిమవినుతివాణిమాధురీవేద్యఫర్షా.

ఏ. ఇది భూమండనకొండవీడుధరణీభృద్ధుర్గపూర్వార్వాదిభా
 స్మదిభేదాత్మజవిరభద్రదశనజివగ్రాహరావరాయమా
 ఐదృథాంచదుజకృష్ణరాయమహాభిన్నామాస్మదాముక్తమా
 గృధ నాశాసము హృద్యవద్యము ద్విశీయం భై మహిం బొల్పగునీ.

ద్వి తీ యా శ్వా సము నమాప్తము

— :: —

శ్రీరస్తు

ఆ వసుక్త మా ల్య ద

తృ తీ యా శ్వా స ము

శ్రీక్షితి నీశా వర, దను

జోక్షప్రాణహర, దంష్ట్రీకోత్కృతహర

బ్యాక్షిక్షపాచర, కృపా

వీక్షాదృతబాహులేయ, వేంకటరాయా.

౧

వ. ఆవధరింపు. మట్ల రిగి విష్టుచిత్తుండు.

౨

విష్టుచిత్తుండు రాజనభ కేగుట

కా. నిత్యంబు స్ఫురితిహరి వాద మగుట నిష్కృష్టి లే కంవఁ, దా
నత్యూర్జస్వలుఁ డౌట భూపతియు సభ్యవ్రాతము న్సంకమైఁ
ప్రత్యుత్థానముఁ జేసి నిర్మలగ, సభాభాగంబు సొత్తెంచి యా
న్నత్యప్రోక్ష్యల రాజదత్త పరరత్న స్వర్ణపీఠస్తుఁడై .

౩

క. ఆతిథ్యము గొని, హరి తన

చేతోగతి నొలయ, రంతు సేయని విద్య

ద్యోతంబుఁ జూచి, 'లాఠుల

మా తరవా యుడుగ ? మాట లాడుం' డనుచుకా.

౪

తే. కతివయోక్తులతోనె తత్పరిభఁ దెలిపి

నగవు దళికోత్త రాజు నెమ్మొగముఁ జూచి,

'యీవు మాత్యన్యమున నున్న నేము గొన్ని

నొడీవెదఁము మాట' లని తదనుజ్ఞ వడసి.

౫

విష్టుచిత్తుల వాదము

సీ. అందుతో నొకమేటి కభిముఖుం డై యాతఁ

డనిన వన్నియును మున్నవదించి;

తొడఁగి యన్నిటి కన్ని దూషణఁబులు వేగ

వడక తత్సభ యొడఁబడఁగఁ బల్కి;

ప్రక్కమాటల నెన్న కొక్కొకమాటనె

నిగ్రహస్థాన మనుగ్రహించి;

క్రందుగా రేఁగివం గలఁగ కందఱఁ దీర్చి

నిలిపి; యమ్మొదలి వానికినె మగిడి;

తే. మఱి శ్రుతి స్మృతి నూత్ర సమాజమునకు

నైకకంఠ్యంబు గల్పించి, యాత్మమతము

జగ మెఱుంగఁగ తాదాంతముగ నొనర్చి;

విజితుఁగావించి దయ వాని విడిచి పెట్టి.

౬

క. 'సీ' వే మంటివి ర' మ్మం

బావలివానికిని మగిడి యట్లనె వానిం

గావించి; యొకఁ డొకఁడు రా

నా విప్రుఁడు వాదసరణి నందఱ గెలిచెన్.

౭

అన్యమత ఖండన

సీ. 'జగదుద్ధతికిని బీజము ప్రధాన' మన నీ

క్షిత్వాది వీకు నశబ్దవాదిఁ

బొరి 'నీకుఁ డేన' నా భోగమాత్రేత్యాద్యు

దాహృతిన్నూర్తి మాయావివాది,

'ఫలియింపఁ గ్రియయ' నా ఫలమత యిత్యాది

సర్వేశుఁ గొనని యపూర్వవాది,

'శాస్త్రమోనిత్వా' ది సరణి 'నీశ్వరునిఁ దె

లెడు ననుమాన', మన్నిలువాది,

తే. 'నిత్యులం దెల్ల నిత్యుఁ,' డన్పుర్యురూక్తి

క్షణికసర్వజ్ఞతేషి సౌగత వివాది,

'ననువపత్రేర్న' యసునూత్ర మచి యైన

వాణి నృపతీకుఁ బ్రత్యక్ష వాది, గెలిచె.

౮

కా. విద్యద్వందితుఁడాత డిట్లు నుఖ సంవిత్త త్వబోధైకమం

చుద్వైపాయనసూత్రనచ్చుతుల నీకు స్మృన్నిరూపించి, వై

దద్విష్టుత్వము దాని కన్య ద్వివిషద్యావర్తనంబు న్నిశి

ష్టాచ్యైతంబును దేటగాఁ దెలుప మాటాడె న్నగ్రమాణంబులకా.

౯

నీ. ఆదినారాయణుం డాయె నొక్కఁడ బ్రహ్మ

లేడు, మహేశుండు లేడు. లేదు

రోదని, లేడు సూర్యుండు, లేడు చంద్రుండు,

లేవు నక్షత్రము, లేవు నీళ్లు,

లే దగ్ని; యట్లుండ 'లీల నేకాకిత

చనదు; పెక్కయ్యెద ననుచు నయ్యె

జిదచిద్వయంబు సౌచ్చి' యని ఛాందోగ్యంబు

దెలిపెడు; నంతరాదిత్యధిద్య

తే. నక్కలోఁ బుండరీకాక్షుఁ డతఁడ యగుట

కక్షిణీ యని యష్టదృక్ప్రకృత్య దశశ

తాక్ష విధి నుద్ర శక్రాదులందు నొకఁడు

కామి కాశ్రుతియే వింక్షణతఁ దెలిపె.

౧౦

మ. తుల లేకుండు న్వరూప రూప గుణ భూతు ల్లోఁచు నేతచ్ఛ్రుతికా;

దం మై లో వెలిఁ దానె యున్కిఁ దెలిపె న్నారాయణం; బారుణం

బుల సాచూన్యవికేషరీతి నిఖిలంబు న్నృబ్జశాలంబు ని

ర్మలనారాయణశబ్దమందునె తుద న్నర్మావ్ర మయ్యె న్నృగితికా.

౧౧

క. వా 'దవహతపాష్మా ది

వ్యో దేవ' యనంగఁ బరఁగు నూ కులఘోదం

బా దగు నారాయణభద

మే దేవాంతరము లేమి కీ శ్రుతిఁ దీర్చెకా,

౧౨

ప. "తొల్లి జామదగ్న్యభయంబునఁ బరిత్యక్తరాజ్యాం దై వై రాగ్యంబున దివో

దాసాత్మజుం డగు వ్రతర్థమందు జనార్దను నెఱుంగక యపవర్గకాంక్ష నిల్చదు

నారాధించిన నతండు నన్నిహితుండై 'మా ము పా న్య' యనుటయు; ముందు గర్భమునందుండియు నఖండిత తపస్తులిత వామదేవుం డగు వామదేవుండు 'సూర్యోత్తహం మనురవాంకషీవానహ'మృని శరీరవాచక శబ్దంబు శరీరపత్యం తంబు పోవుటంజేసి చిదచిచ్ఛరీరకుం డగు నప్పరమాత్ముంగూర్చి యను సంధించెననియు (దెలిసి; చెతనుండైన తా జగత్కారణంబు గామి విబుధులం దెల్ల విజ్ఞానవృద్ధుం డగు నా వృద్ధశ్రవుండు తదనుసందాన స్వాయంబున నుపదేశించె నని శ్రుతినూతముఖంబు నిగమాంత శాస్త్రపక్కికఁ జాం వక్కాణంబుంపడు; నాత్మయు నవనియు ననల పవన గిగన కాం మృత్యు వ్రభృ త్యఖం చిదచిచ్ఛరీరంబు లతనిశరీరంబు లనియు నందె వినంబడు; నట్లుగట్ల నశేష దివిషచ్ఛరీరంబు ల్పూరాయణ శరీరంబులే కదా, యని ముముక్షువున కవ్వుంపరీకాక్షుఁడు నేవ్యక్తి నైన సుపాసింపవచ్చునే? విష్ణునకుఁ దత్త్వాల విగ్రహంబు లగుట బ్రహ్మ రుద్రార్జున వ్యాస భాను భాగ్గ వాచి భజనంబు త్రైవర్గికురకుం గాక యవవర్గ కాంక్షుల కయుక్తిం బసి నృత్తి చెప్పు; నదియునుంగాక, యీశ్వరునకుఁ జేతనునకు విత్యంబుంబంబు 'మాతా పితా భ్రాతా నివాస శ్వరణం సహృద్గతి ర్హారా యణ' యని సమస్తంబునకుఁ బరాయణంబుగా, వతనిం బ్రతిపాదించు శ్రుత్యంతరంబు గల; దట్టి పరమేశ్వరుం గనుటకుం దగిన యోగంబుఁ జెప్పెద; ఖాండిక్య కేశిధ్వజ సంవాదంబు వినుమని యిట్లనియె. ౧౩

ఖాండిక్య కేశిధ్వజ సంవాదము

మ. జనకాభ్యాఖిలరాజ మొప్పు నిమివంశం; బండు ధర్మధ్వజుం
డను భూజాని మితధ్వజాఖ్య వసుధాధ్వజుం జగద్రక్షిణా
వనజరాక్షుఁ గృతధ్వజాఖ్యుఁ గనియె; న్నారీద్ధు యర్మతున్
మనవిజ్ఞాను గ్రహంబునం గనిరి తత్ఖాండిక్యుఁ గేశిధ్వజున్. ౧౪

మ. వారిరువురు దమలోపల

వేరము గొని, రాజ్యకాంక్ష విజిగీషువు లై

హోరాహారిగఁ బోరిరి

వారాదిదినంబు లవని వ్రజలు దలంకన్.

౧౫

త. పలవల వేగ నిచ్చలును బొజులు దీర్చి యతండు నాతఁడున్
వెలువడి వచ్చి, యిటుమతివేణిక యేవిరిగాఁగ నీగుచున్

- దలపడుచుం బెనంగఁగఁ, గృతధ్వజనందన నైనెకావళి
హళహళికిం జెడ న్నిటిగె నార్తి మితధ్వజనందనుం డనిన్. ౧౬
- క. చెడ విటిఁగి యడవిఁ బడి, యెడ
నెడఁ గట్టులతుదలఁ గోటి యిడి, లోఁగడకున్
దడుకు వొడిపించి, యాకుల
గుడిసెల వనియించె మంత్రిగురుభటుముతుఁ డె. ౧౭
- కా. ఆ కేశధ్వజుఁ డంత నా నృపునిరాజ్యం బెల్లఁ జేర, నృలం
బాకాక్షింపక 'గెల్తు మృత్యువు నవిద్య. న్నుట్టకుందుం, దుదన్
జా కుందు న్నడి' నంచు యోగనియతిం జ్ఞానాశ్రయం దై మఖా
నీకంబు బ్రచించు చుం దొకటికిం దీక్షించి తా నున్న చోన్. ౧౮
- చ. పులు మఖాలికానికటభూముల మేయుచు నేటివెంటఁ బె
ల్లంమెడురీతియుం దటిసి యామృతతాకన మర్మధేను వా
కెళవున నాకువాంఛజగిం గని గోండ్లని యంగలార్చుచున్
గళగళమంట్రమోయ నులుకం బిడుగుం బలెదాఁకి యుద్ధతిన్. ౧౯
- ఉ. గబ్బు నమక్షికం బయి మొగం బడువ, స్థరుపర్ణము ల్పడన్
ద్రొబ్బుచుఁ, గార్మోగిళ్ళరొడతోఁ జెఱలాడెడు బొబ్బరింతగా
దృబ్బి వినంజ్జగాఁగ, జెవు లూడిన, వల్లవుఁ దుర్విఁ గూలఁగా,
బెబ్బులి గొంతుక్రో ల్లబిది పెల్లున మార్పెడ ద్రెళ్ళ దాటుచున్. ౨౦
- ఆ. తనువుఁ గొమ్ము గొరిజ గొనకుండు మలఁపుచుఁ,
జప్పు దెనఁగఁ దోడ నవృంించి,
శోణితంబు గ్రోలుచునె నేర్పుమై మర్మ
గవిని గవికి నీడ్చు నవనరమున. ౨౧
- చ. పొంతురు లంది కూత లిడ. భూసురు లన్నదిలోన వాచ్చి, మ్రా
కుల కుద లెక్కి, చప్పటలు గొట్టి యవల్పుఁగ, సాహిజీలు మా
వులఁ బఱవంగ, వైచి సెలవు లైన నాకుచుఁ బోయె వృక్షమం
డలికయి తేలుచున్ గుటగుబధ్ధని సారె మలంగి చూచుచున్. ౨౨
- క. జాటుజాటుకని నెత్తురు వెలి
కులుకుచు రొవసేయ, నటితి యొకపినె యూర్పురే

వఱవ, మిడిగ్రుడ్ల వణకుచు,

గొఱప్రాణముతోడఁ దన్నుకొను నమ్మెదవు.

సీ. విన్నపించుటయు ఋత్విజులఁ బ్రాయశ్చిత్త

మడిగె రాః జడిగిన నడుగు మనిరి

వారు క సేరువుఁ దా రెఱుంగక పోయి;

యతఁడును శునకుని నడుగు మనియె;

నతఁడు దాను నెఱుంగ నని వల్కి, 'నృప, విను;

మా ఋత్విజులవిండు నాక సేరు

వేను నెఱుంగ లేః మిఁక నొక్కయేమె కా,

దిల మఱి యెవ్వఁడు నెఱుంగఁ; డెవ్వ

తే. డేని నప్రాంగములు నీకు నిచ్చి చెట్టు

వట్టి పెన్ద్రానితివలు వట్టితిరుగు

నట్టిభాండిక్కుఁ దొక్కిడ యరయ నెఱిగె

నే నెఱుగు; వేడు మడి కర్ణమేని' యనిన.

౨౪

చ. నరవతి పల్కి, 'హాని వర, నారిపు నిష్కృతి వేడఁబోయిన

స్థర హతుఁ జేసెనేని నవనంపు పలం బొడఁగూడుఁ; గా కమ

త్పరగతిఁ జెప్పె నేని మఖతంత్ర మతంత్రము గాక పూర్ణ మో:

నిఱుదెఱుగు న్మదీప్రతమె, యేగెడ' నంచు రథాదిరూఁడు దై.

౨౫

క. హరివాజినోత్త రీయుఁడు

నిఱాయుధుఁడు నగుచు నతని నెల వగు నడవి

జొరఁ, గొట్టికాండ్రు దెక్కెముఁ

ఐరికించి, యెఱిగి, కలయఁబడి, కూఁత లిడక.

౨౬

ఆ. వలస బెదర, నృపతి కలఁగక వ్రజవగ

లార్చఁ బనిచి, కనుమ లందు నిలువ

వేఱు వేఱు యేర్చి విలుమంద్రి పనిచి, తా

దడుకు పెందె మలుక వొడమ వెడలి.

౨౭

౨౮

క. వచ్చుతివుఁ జూపులనె చుఱ

పుచ్చుచు, నీరఁ గొనుట మగుగఁ బొడముట రుష ము

చ్చిచ్చన లావెచ్చగ వి

ద్యుచ్చలదాపమునఁ దూపు దొడుగుదుఁ బలికె.

౨౮

మ. 'ధన దాన్య ద్విర దాశ్వ గోగణ నమేతం బెల్ల సామ్రాజ్యము
గొనియుం జాలక తాటకేయ పరిభు క్కూటాకృతిం జింకతో
లున నాచ్చున్నుఁ వై ప్రశాంతుగతి మారోఁ జొచ్చి ప్రాణంబులు
గొన నేతెంచెదె? దుర్మతి, కెడపెద స్థూరంపు భల్లంబునఁ.

౨౯

మహాస్రగధ.

అనినం, జేయి, "యోహో,

యలుగక విను; కా నాతతాయి: స్ప్రమాదం

బున వై కల్యంబు యాగం

బునకు (బొడమ, నే భూసురశ్రేణి వేడఁ,

నిను నావేదించి పంపెఁ:

'నృవ, యతఁనెఱుఁగు న్నిష్కృతి; నేర్దు పోపొ'

మ్మని, కోప మ్రొన రోవ '

మ్మయిన విడుపు; మె డైన మే లింకొన్ననఁ.

౩౦

వ. అనిన, నతండు తరుషంధంబు సొచ్చి, ముత్రి పురోహిత ప్రభృతి సుహృ
జ్జనంబులకుఁ దద్వృత్తాంతం బంతయుం జెప్ప, మంతనంబునకుం జొచ్చిన
మంత్రు లిట్లనిరి.

౩౧

క 'పాలు గల వాడు మన కొక

జాలి యిడక తానె తారసానకు వచ్చెఁ;

వేళ యిదె, తెమ్ము, నృవ కృవ

దాలు, న్నాకు మేవి చంపకు వ్రజంఁ.

౩౨

ఉ. అంటలు గట్టి చెక్కిలకు నాంధ్రును విథలుఁ గూరఁగోయఁ బోఁ,
గంటకము ల్పదాబ్జములఁ గాడ నొదర్చిన నొప్పిఁ గూయిడఁ,
గంటికినిద్ర గాన కొడుఁగంబిది వేగెద మిందు; నొక్కమా
కంటయ కాదు; నీవు వడునట్టియవస్థ వచింప శక్యమే ?

౩౩

తే. స్వా మ్యమాత్య సుహృ తోక్త జనవద బం
దుర్గములు స్వామి గలిగిన దొలుతఁ గలవు,

అంగి నుఖయైన సంగంబు లింకు మనుపె
చారి నుఖు లొట మవకు దృష్టంబు గాదె ?

38

క. అతనివగు దీర్ఘ రాజ్య

ద్వివిధము నినుజేరు; నెట్టినెరవున నై నన్
క్షీరపురి కరిజయము ధనో

న్నతియుఁ బ్రజానదయరక్షణము ధర్మంబుల్.

39

క. అన్యాయమున దుస్సహ

మన్యుం డగు ప్రబలరిపుని మడియించిన ధ

ర్మన్యకక్రాంతి కగు నిష్కర్మాతి

సన్యాయంబుగఁ బ్రజాశి సంరక్షింపన్.

39

క. తనరాష్ట్రము చెడ వచ్చిన

ననిమిషవలె వివ్రుఁ డనక యాచార్యుఁ

ర్జునిఁ దునుమాడె ? విడువుము దయ;

నిను నమ్మిన వ్రక్షలు నవయ నీ దయ యేలా ?

32

క. శిష్ట నిను నింతఁ జేసిన

దుష్టాత్మునిఁ బిలుకు మార్చి, దురితము పేదవఁ

నష్టంబుగ, భూవల్లభ,

యష్టాపూర్తములు సేసి యెనఁగఁగ రాదే ?

30

తే. ఇంక రెన్నాళ్ళ నూచి, నీవంకఁ దెగువ

గలుగ కుండినఁ బ్రజ లూళ్ళ దలంచి పోవ

మౌని వగుటయె యొందె, విహీనసంధి

నితనిఁ గను తొందె గా కొండు మతము గలదె ?

37

క. జనవర, తపమునకుం జొ

చ్చినఁ గన్నులు మూసికొందె నెం; వింతియకా

క నిదిధ్యాసకు బ్రహ్మం

బెనయనె వరిభవపుకల్య మెదలో మెఱుఁ ?

40

క. అవమతిఁ బితృఘ్ను లగు భూ

ధవుల వెదకి పిల్లపిల్లతరము దునిమి భా

ర్గవుడు: ముని యయ్యె; మఱి వై

భవము వలదు, శాంతి కైనఁ, బగ దెగ కగునే ?

౪౦

తే. పగయు పగయును లేక యేపాటి గన్న

నలరు సామాన్య సంసారి యగుఁజేలు;

మఱి తగితేనేని శాంతిచే మఱవఁ దగదు

రాజ్యభూమికఁ దాల్చిన రాజునకును.

౪౧

క. పులి మల డిగి యూళ్ళకు న

పులరుజ రా జనము మాన్పుకో; బనిచి, గవి

నెంకొన నురియలు గొని చని

పొలియునా ? యూరఁ గుయిరేగి పొడుచునా ? -చప్పూ,

౪౨

క. ఈవేళ బలియు నతనిం

బో విడిచితి పొమ్ము పాడిఁ, బోయినరాజ్యం

బేవిడిఁ గ్రమ్మఱు ? నావెర

పీవెర వని వ్రేలు మడిచి యేర్పడఁ జెప్పుమా.

౪౩

తే. ఆలసతఁ బరున్న మనుజుఁడు కలియుగంబు;

ద్వావరం బెన్నఁ కూర్చున్న వాడు; త్రేత

యుత్థితుడు; యాయ మఱి కృతయుగఁ; మ టన్న

నముచిదమనో క్తి ఋగ్భూహృణమన పీనమె ?

౪౪

క. చిద్రవహారి, రాష్ట్రో

వద్రవ పరిహారి, యాత్రబాషణ రుచి, వే

శోదిక్తుండు నవేశా

నుద్దిక్తుఁ, డనల్పకాల ముర్వి భుజించున్.

౪౫

వ. లే లెమ్మనుటయుఁ బ్రధానులకు భూనాథుం డిట్లనియె.

౪౬

క. మీ నొడివినయది కార్యం

బొ; నివ్వని సేయ రాజ్య మంతయు మనకుఁ.

వానికిఁ బరలోకము జిత

మో నొక్కట; నిందు వాను లరయఁగ వలయుఁ.

౪౭

క. పరలోక సుఖము శాశ్వత

మరయ ; మహిరాజ్యసౌఖ్య మల్పానేహః

పరిభోగ్యం ; బిందులకై

దురితము కావించి తొలగుదునె వరమునకున్ ?

౪౯

౬. 'బద్ధాజలిపుటు దీనుఁ'

గ్రుడ్డుండై శరణు చొరగఁ గూల్చుట కడుఁ గీ;

డుద్ధతి వరలోకార్జన

బుద్ధికి ' నను కణ్ణవాక్యములు దలఁప రొకో?'

౫౦

ఆ. అనుచు వెడలి వచ్చి, యారాజు నడిగి, త

ద్వర్త నైచికి వధ క్రమంబు

దెలిసి, తగిన విష్కృతి వచింప నాతండు

మగుడఁ గ్రతువు సాంగముగ నొనర్చి.

౫౧

ఆ. అవభృథావృతో త్రమాంగుడై : ఋత్విక్వ

దస్యగణముఁ బూజుఁ దనివి, విదవ

సూత మగధ వంది వైతాళికప్రభృ

త్యర్థికోటి కభిమతార్థ మొనఁగి.

౫౨

తే. మణియుఁ గోరినవారి యొక్కజలు తీర్చి

యును మనఃపూర్తిచాలి కొయ్యనఁ దలంచి,

'యకట గురుదక్షిణ యొసంగ నయితి' నంచు

మగుడఁ జని, శంక నతఁడు సంభ్రమపడంగ.

౫౩

క. వారించి, 'నీకు నెయ్యది.

కోరిక ? యేతెంచినాడ గురుదక్షిణ యీ,

భూరమణ, వేడు' మనుటయు,

నారాజన్యండు మణియు నాపురితోడఁ.

౫౪

క. 'గురుదక్షిణ యిచ్చుట కీ

నరవరుఁ డేతెంచె ; మీరు నా కనురక్తుల్;

వరికించి పదింబదిగా

నరయుఁడు మది నెద్ది మేలు ప్రార్థించుటకుఁ.'

౫౫

ఉ. నావుడు, వార లమ్మనుజనాథున కిట్లని రుద్ది; “నేడుగా
వైవము గల్గె; వేగ గురుదక్షిణగాఁ జతురర్థపీఠతో
రీవలయం బశేషమును వేడుము, భూవర; మమ్ము నందఱఁ
బ్రోవుము; బాంధవాప్రజనపోషణకన్నను బుజ్జ మున్నదే !

౫౬

ఉ. ఎన్నడు లావు గూడు మన? కెన్నఁ దగు న్నతి? యయ్యె నేని పో
రెన్నిక యోనె? పోంన జయింపనె చెప్పిరె? నీదుభాగ్యనం
పన్నతఁ జేరఁ గార్య మిటు : బంధు సుహృత్తతి కొక్కీడు రా
కున్నటు లుండఁగానె, నీరు లూరక చావక నోవ కబ్బునే ?

౫౭

చ. అనవుడు నల్ల నవ్వి మనుజాధిపుఁ డిట్లను:- “మీర లర్థసా
ధనవరతంబ్రతకోవిదులు దక్క, మహానుభదాయి మోక్షమా
ర్గ నయ విచారకోవిదులు గా, రతిచంచల రాజ్యలక్ష్మి నే
మని చని వేడు వాడఁ, బరమార్థము వేడక యప్పుహామతిఁ ?

౫౮

క. నిమిషశోత్పన్నుల మఱి,
మముబోఁటల కకట రాజ్యమా లక్ష్మము? వా
దమలిన యోగాశ్రయుఁ ; డు
ప్రమయోగము గొనుట యరవో, ధరఁ గొను టరవో ?

౫౯

సీ. విడుఁ.” డని వీడు వెల్లడి వచ్చి ఖండిక్యుఁ,

దారాజుఁ గనుఁగొని గారవమున.

‘గురునిష్క్రయంబు నిక్కువముగా నొనఁగెదే ?’

యని పల్కి, ‘యిత్తుఁ దథ్యముగ’ నన్న;

‘సవనీతలేంద్ర, వీ వధ్యాత్మరతుడవు ;

దక్షిణ గురున కీఁ దలఁచితేని,

సకలభవత్తేశ సంక్షయం బెయ్యది

యవ్విద్య తోధింపు’ మనిన నవ్వి,

తే. ‘యహహ ! నిష్కంఠకాన్మదీయాధిరాజ్య

మడుగ నొల్లక యిది యేటి కడిగి తివుడు ?

క్షత్రియుల కెల్ల రాజ్యంబు కంటె మఱి ప్రి

యంబు గలదే ?’ యటన్న నిట్లనియె నతఁడు.

౬౦

మ. 'ఏను, కేశిధ్వజ, చాత్రి వేడమికి నావేదించెద న్నేతు : వ
జ్ఞానకుం గాక వివేకి కేల జనియించు లౌల్య మెందు ? రజం
బునఁ బాడిన్ రివు గూల్చువాడియుఁ బ్రజాపోషణు ధర్మంబు రా
జున కె; నైన నశక్తుఁ డ్వద్విజితరాజ్యా న్న న్నమంబంటునే ?

౬౦

సీ. నరనాథ, యీ రాజ్యపరిపాలనారాతి
హననాదికృతరూప యగునవిద్య
యనధికారికి విసర్జనముఁ గావించంగఁ
గలుషంబు రా; దధికారి యైన
వాడు విసర్జింప వచ్చు వర్ణాచార
లోపంబుచే నగు పావలేప;
మైన నేనిత్తుఁ గొ మ్మన గొనుధరణి భో
గమునకుఁ గాక ధర్మమున కగునె ?

తే. కాన సత్త్వత్రియంబుకు బై క్షంబు కీడు ;
మత్స్యధానులు వేడు సామ్రాజ్య మనెడు
పలుకు ధర్మచృంపులోభం, బయ్యక;
మిది యెఱిగి రాజ్య మడుగ నే నెచ్చగింప.

౬౧

తే. ఆనవడుదురె బుధులు, రాజ్యంబు, మమత
మానని జడాత్ముల ? ట్టహంమాన పాన
మత్తులకుఁ గాక యది యే మద్యకులకు ?
ననిన హర్షించి మెచ్చి యజ్ఞునకుఁ డనియె.

౬౨

ఆ. "ఏ"నవిద్యవలన మృత్యువుఁ దరియింప,
ననపు, రాజ్యములు మఖాదికములుఁ
జేయుచున్నవాఁడ, క్షీణింపఁ జేయుదుఁ
బుణ్యఫలము భోగ భుక్తివేత.

౬౩

క. మన యీ నిమిషంశము పా
వన మగుభాగ్యమున, మనుజువర, తత్త్వవివే
చనచింత నీకుఁ బొడమెను ;
విను మిఁక వినిపింతు నేనవిద్యావిధమున్.

౬౪

అ. అత్మకాని మేన నాత్మబుద్ధియును న
స్వంబునందు మిగుల స్వత్వమతియు,
నవనివర, యవిద్య యను మహాతరువు ను
త్పత్తి కీద్యయంబు విత్తు మొదలు.

౬౬

క. సరనాథ. పాంబభౌతిక
శరీరమున దేహి మోహ సాంద్రతమతముః
పరివృతుఁడై, 'యే. నిజీ నా
పరికర' మని యవధి లేనిభ్రమఁ బడి తిరుగున్.

౬౭

క. జల వసు ధాంబర పవన
జ్వలనంబులకంటె దా నజస్రంబు వెలిన్
వెలుగొందు నాత్మ యుండఁగఁ
గళేబరము నెవ్వఁ డాత్మగాఁ దలపోయున్ ?

౬౮

సీ. చవు రువభోగ్యముల్ నృప గృహక్షేత్రాదు ;
లవి బొంది వొగక, యాత్మ వగునె;
యట్లన వుత్తరీపొత్తాదికములు నాత్మ
కాని మైఁ బుట్టుటఁ, గావు తనపి ;
గాన మృత్యువుఁ గను కాయంబుని జనించు
పుత్తాదులెడ స్వత్వబుద్ధి దగదు ;
ఎవుడేని యాత్మ వేతే యనునప్పుడె
యడరు భోగంబు లీయాత్మకంట ;

తే. వట్లుగా కియొడలె యాత్మ యన్న నంటు ;
మద్గృహము నిల్చు నెట్లల్లు- మృజ్జరాది
నట్లు భౌతికభోగాళనాది భౌతి

కాంగములు నిల్చు ; భోగ మిం దాత్మ కెడి ?

౬౯

మ. జనిసాహస్రబహుప్రయాణ మగు నంసారంపుఁ ద్రోవ నృదా
చనుఁడుండు స్తన మోహభేద మలమ స్సంసారిపాంతుండు, వా
నన లక ధూళి ముసుంగు గాఁగ ; నెవుడే జ్ఞానంపు టుష్టోదకం
బునఁ దత్కాళన సేయు, వాని కవు డమౌహాశ్రమంబుననున్,

౭౦

తే. ఆట్టి మోహశ్రమం బాలు నాశరీరి
 స్పృహ దై తా ననన్యోశయ మబాధ
 మనఃగ విలసిల్లు నిర్వాణమును భజించు
 ననఘ తొల్లియు నిర్వాణ భనియ కాన.

౭౦

వ. విను జనేశ్వర ! జలం బస్పృష్టదహనం బయ్యుఁ దదీయ యోగంబునఁ గల
 శోదరంబున నునికిం దా నతిశీతలం బయ్యు నుడికి; శబ్దోదేకాది ధర్మంబులం
 బొందున, ట్లాత్మయుం బ్రకృతి సంబంధంబున నహమ్మానాది దూషితుండై.
 ప్రాకృతంబు లగు ధర్మంబులం బొందు; వీని కత్యంత విలక్షణుండు నక్ష
 యుండు నాత్మ; యట్లగుట నింత యనర్థమూలం బగు నీ యవిద్యాబీజంబు
 నీ తెలింగించితి. నేవం విధంబు లగు నకల క్లేశంబులకును సంక్షయకరంబు
 యోగంబుదక్క మతియిం దుపాయము లే." ధనుటయుఁ బ్రీతుండై
 ఖండిక్యుండును "మహాత్మా, యిన్నిమివంశంబున విజ్ఞాత యోగశాస్త్రార్థుండ
 వీవు; నాకు నయ్యోగంబు నమస్తంబు విస్తరింప వలయు." ననినఁ గేళి
 ధ్వజుండు కృపాశుండై, "మహిపాలా, విను మెందేని సంస్థితుండై ముని
 మతి పునర్వవంబునకు రాక బ్రహ్మసాధర్మ్యంబు బొందునట్టి యోగంబుఁ
 జెప్పెను, సావధానుండవై విను." మని యిట్లనియె.

౭౧

ఆ. "ప్రాణికోటి తెల్ల భంధంబు మోక్షంబు
 చేరుటకును మనసు కారణంబు;
 విషయనంగి యైన, విను బంధకారి; ని
 ర్విషయ మైన, ముక్తివిభవకారి.

౭౨

సీ. విజ్ఞానమునఁ జేసి విషయాదివలన నె
 మ్మన మాహరించి బ్రహ్మముఁ బరేశుఁ
 జింతింపవలయు నిశ్చేద్యునంబున; కట్లు
 చింతింప నతఁడు తచ్చింతకునకు
 నాత్మభావం బిచ్చు, నాకర్షకము వికా
 ర్యశ్మసారముఁ దార్చునట్లు; యోగ
 మన, యమాదివిషయమైనది యాత్మప్ర
 యత్నంబున కధీన యైన సాత్త్వి

తే. కవుమనోగతి యెయ్యది గలదు దాని

బ్రహ్మనంబుండెడిగఁ జేయు ప్రౌఢి నూవె;
యిట్టి వైశిష్ట్యధర్మ మెందేని గలుగు,
నట్టి యోగంబు గలిగిన యతఁడె యోగి.

౭౪

వ. మఱియు, బ్రహ్మచర్యాదులగు యమంబు లేనును, స్వాధ్యాయాదులగు నియమంబు లేనును, నిష్కాముండై యోగి యగు వాఁడు. మనోనైర్మల్యనంపాదనకు నాచరింపవలయు; నివి కామ్యంబు లైన, విశిష్ట ఫలదంబులు; నిష్కాములకు ముక్తిదంబు లగు, నట్టి యమ నియమంబులు వదలక భద్రాననాదులందు నొకటి నవలంబించి ప్రాణాభిదానం బగు పవనంబు నభ్యాసవశంబున వశ్యంబు సేయవలయు; నదియే ప్రాణాయామ మనంబు; నట్టి ప్రాణాయామంబు సఖిజ నిర్మిజ సంజ్ఞలగు బరంగు; నదియే ప్రాణాపానంబుల మిథోనురోధంబుల సుఖయ నిరోధంబున రేచకాది క్రైవిధ్యంబునం బొందు; మొదల నా చెప్పిన సఖినిర్మిజ సంజ్ఞలందు నంతస్థుల రూపావలంబి యగునదియ నలిజం, బితరం బఖిజంబు; మఱి శబ్దాదిపషయంబులం బ్రవణంబులగు నింద్రియంబులం ద్రిప్పి మానసంబున కధీనంబులు నేయుట ప్రత్యాహారం; బిట్టి బ్రత్యాహారంబు ముముక్షున కవశ్య కర్తవ్యంబు; దీనివలన నతిచంచలంబు లగు నింద్రియంబులకు నాత్మవశ్యత గలుగు; నివి గన వశ్యంబులు గాకుండిన నాయోగి యోగసాధకుండు గానేరండు; ప్రాణాయామంబునఁ బవనంబులు, ప్రత్యాహారంబున నింద్రియంబులు, వశంబులైన విష్ణుటఁ జిత్తంబు శుభాశ్రయంబునం దిడునది." యనుటయు ఖండిక్యుఁ డిట్లనియె.

౭౫

క. 'మనమున కెట్టి శుభాశ్రయ

మనము, యెఱింగింపు, మఱి సనుస్తాదారం

బనఁ జను యద్దస్తువు ? య

న్మనన మశేషోరుదుఃఖ మందలిఁ జెఱుచున్ ?'

౭౬

తే. అనినఁ, గేశిధ్వజుఁడు వాని కనియె ;' బ్రహ్మ

మాశ్రయంబు మనంబున ; కిదియ పరము

నపరము ననంగఁ బొలుచు; నం దవర మనంగఁ

మూర్తము, పరం బనంగ నమూర్త మనఘ.

౭౭

మ. మును నాచెప్పిన రెంటిలోఁ బర మనఁ ముక్తాత్మః దూరం బుపా

సనఁ గావింప నమూర్త; మింక పరసంజ్ఞం బజ్జరాగ్గుది బ
ద్ధవికాయం బది మూర్త మైనను బరిత్యాజ్యంబు శశ్వత్త్రిభా
వనలం గూడుట నారురుఘన క సేవ్యం బీద్యయంబు న్నుదఁ.

ప. ఆభావనాశ్రయం బెద్ది యనినఁ చెప్పెదః— బ్రహ్మభావనయం గర్మభావనయం
బ్రహ్మకర్మభయభావనయం; నందు బ్రహ్మభావనాయతులు సనందనాదులు
దేవాది స్థావరాపదులగు ప్రాణు లందఱు కర్మభావనాభావకులు, పారణ్యగర్భాదు
లుభయభావనాపదు; లీమూఁడు తెఱఁగులవారు భావనాశ్రయాన్నితులు గావున
సీత్రివిధాత్మక రూపంబ సేవ్యంబు; సనందనాదులునం బ్రాగ్రహ్మకల్పంబుల
నంసరించుట భావనాబద్ధతె; యబ్బావనాత్మకంబగు విశ్వంబుసంస్థితికి నవధి
దేవమనుష్యాది విశేషజ్ఞాన కర్మంబులు షీఱించుటయ; యట్టి విశ్వంబై
తోచు పారణ్యగర్భాదులకలదె నన్యంబు వరాఖ్యం; బిది ముక్తరూపం
బమూర్తంబై యొకనని మొదల నూచించితిం గదా; తదాకారంబు దేట
వఱిచెద; పూర్వోక్త దేవాది భేదరహితంబై తద్వేదరహిత్యంబున నిట్టి దట్టి
దని వచించుట గోచరంబుగాక యవశ్యయాది రహితంబును సచ్చిబ్దవాచ్యం
బును నాత్మసంవేద్యంబుననై, జ్ఞానైకనిరూపణీయం బగును జ్ఞానశబ్ది
వాచ్యంబునుం దానయై, బ్రహ్మాత్మకం బగుట బ్రహ్మసంజ్ఞయ్యుం గాంచి
యొప్పు; మఱి భావనాశ్రయాత్మక విశ్వ వైలక్షణ్యంబె లక్షణంబుగాఁగల యీ
రూపం బభ్యస్యమాన యోగుండగు యోగికిం జింతింప నశక్యంబు; మఱి
యపరంబి చెప్పంబడిన పారణ్యగర్భుండు వాసవుండు ప్రజాపతులు మరు
త్తులు వసువులు రుద్రులు ఆదిత్యులు తారకంబులు గ్రహంబులు గంధర్వ
యక్షిరక్షో దైత్యాది సమస్త దేవయోనులు మనుష్యులు పశువులు ఆద్రులు
సముద్రంబులు ద్రుమంబులు వెండియు నేకపాద ద్విపాద బహుపాదాపాదంబు
లగు నితర భూతంబులుం దదుత్పత్తి పేతువులుగా విలసిల్లినట్టి ప్రధానాది
విశేషాంత చేతనా చేతనాత్మక ప్రపంచభావం బగు స్థూలరూపం బుప్రకాంత
యోగునకుఁ జింతింప శక్యంబు. శక్యమేసియుఁ దద్భావనాశ్రయాత్మకం
బగుట నశుభాశ్రయంబుగావున ముక్తిసాధనంబు గా; దీ చెప్పఁబడిన సకల

ప్రపంచంబును విష్ణుశక్తి సమన్వితంబై యతనికి శరీరంబుననైయుండు; నట్టి
విష్ణుశక్తులు మొదల నేజెప్పిన వరావరాఖ్యలను దదతిరిక్తయగు కర్మాఖ్యనుం
ద్రివిధములై యుండు; నందుఁ గర్మాఖ్య శక్తిచేత వేష్టితయై యవరాఖ్యయగు
క్షేత్రజ్ఞశక్తి జన్మజరామరణాద్యనేక సంసారతాపంబు లనుభవించుచుఁ దత్త
త్కర్మానుగుణ శరీరంబు లెత్తి విజ్ఞాన తారతమ్యంబుల నొందు; దత్ప్ర
కారం బాకర్షింపుము.

సీ. ఉండు నప్రాణులం దొక్కించు కాశక్తి ;
స్థావరశ్రేణిఁ దజ్ఞాతికంచె ;
నెఱ్ఱ రోకటిబంప జెట్టి మన్దింపి ము
న్నగు సరీస్పపములం దంతకంటి ;
ఖగములయం దంతకంచె మృగాపలి
యందు నూహింపంగ నంతకంచె ;
దంతి గోముఖ పశుతతి సంతకంఠఁ, మ
ర్త్యవదంబకములయం దంతకంచె,

తే. యక్ష గంధర్వ నాగాశి నంతకంచె,
నంతకంచె నిలింపులం, దంతకంచె
హరిహరయనియందు, దక్షుకం దంతకంచె,
నాద్యుఁడు హిరణ్యగర్భునం దంతకంచె.

౮౦

ఆ. ఇట్టిరూపకోటు లెల్ల నబ్బొప్పుని
తనుచయంబు సుహృద్ధరణీనాథ,
యతఁ డచింత్యశక్తి నఖిలభూతముల నా
కసమువోతె నీందీ యొసంగు గాన.

౮౧

సీ. ము న్నెన్నిన వరాఖ్య సమను ద్రివిధయమై
విష్ణుసంజ్ఞానం సర్వీతలేశ
యోగిహృద్ద్యేయ మై యొప్పు నమూర్త రూ
పం బొండు ; నత్సంజ్ఞా బ్రాజ్ఞకోటి

దాని వచించు; నేతద్రూపమె నమస్త
శక్తుల కెల్ల నాశ్రయతఁ బొంది,
ప్రాగుక్త విశ్వరూపవిలక్షణతఁ గాంచి,
కల్యాణగుణ భూతి గరిమఁ దనరి,

తే. యతిమహత్త్వంబుచే వెల్గు; నట్టి శక్తి
నలరు బ్రహ్మంబు దేవతిర్యజ్మనుష్య
నామచేష్టావ దవతరణముల నాత్మ
లీల జగదువకృతికిఁ గల్పించుచుండు.

౮౨

ఆ. కర్మభుక్తికొఱకుఁ గా దిట్టి తల్లిలఁ
యతఁడు సకలజాతులందుఁ బుట్టుఁ;
బుట్టినట్టి యతని భూరిచేష్టితము ల
వ్యాహతములు రావణాదివలన.

౮౩

వ. అట్టి పరమేశ్వరునకు బద్ధముకాది రూపంబు లనేకంబులు గలిగిన ముముక్షునకు
జ్ఞాననీధికిఁ బరమవ్యాహ విభవాది రూపంబులే చింతనీయంబులు; ప్రక్షలిత
శిఖుండగు పవననఖుండు నీరన నిఙంజంబు నెట్లు దహించు. నట్లు చిత్తస్థుల
డగు నవ్విష్టుండు యోగిజనంబుల సకల కిల్పిషంబులు నిర్దహించుఁ గావున
సకల శక్త్యాశ్రయం దైన యపురమాత్మనియందుఁ జిత్తంబు నిల్పుట
విశుద్ధయగు ధారణ యనంబడు; సర్వస్యంగంబునఁ జలాత్మకం బగు చిత్తంబు
నకుఁ ద్రిభావభావనాతీతుం డగు నద్దేవుండు శుభాశ్రయిండు ముక్తికరంధగు;
నేతద్యృతిరిక్తులగు బ్రహ్మాదిదేవతలు కర్మయోగులగుట నశుద్ధులు గావునఁ
జిత్తంబున కవలంబనీయులుగారు; మఱి నిరవలంబధ్యానంబు పొందువడదు
గావున, ధారణాధ్యాన విషయంబై శుద్ధంబగు స్థూలరూపాంతరం బయ్యనం
తునకుం గలదు, దాని నవిస్తరంబుగాఁ జెప్పెద నాకర్షింపుము.

౮౪

సీ. శరదిందు చకచకస్మయజి త్ప్రసన్నాన్యు,
దౌడ్డకెందమ్మి కన్దోయివాని,
నతికప్రమ గల్లభాగాభోగ ఫాలాధ్యు,
మకరాంక రత్నకిర్ణికలవానిఁ

గాంబవోద్యచ్ఛ్రీవిదంబి వృత్త శిరోధి,
 నీరి పొల్పుమచ్చ పేరురమువాని,
 నతనాభియుత వశ్రిత్రితయ శాతోదరు,
 జానులంబి చతుస్సుజములవాని,

తే. గరివరకరోరు, దుచిరజంఘామనోజ్ఞ,
 సమతబొందిన పదవల్లపములవాని,
 హైమవసను, గిరీటహారాంగదాది
 కలితు, శంఖరథాంగాదు లలరువాని.

౧౫

సీ. శ్రీవిష్ణు సిగతిఁ జింతింప వలయుఁ ద
 న్మయుఁ డయి యోగి క్రమంబుతోడ;
 నొక్కయంగమె మున్ను చిక్క లోబావించి,
 యది దృఢంబగుటయు నవలియంగ
 కము మఱి చింతింపఁ గాఁదగు; నట్టి య
 బ్యాసంబువలన నయ్యవయవి మఱి
 నతచిన నున్న మానక యెద్దియేనియుఁ
 జేయుచున్నను మదిఁ బాయఁడేని.

తే. యశనిసామ్యంబు గని ముక్తుఁ డగు; సురాది
 భేదనంజనకాజ్ఞాన మేదఁ బిదప
 నలము కల్యాణగుణముల హరికిఁ దనకుఁ
 లేని భేద మెవ్వఁడు కల్పింపఁగలఁడు?

౧౬

క. నరవర. యిటు బంధద్యుతి
 కరమగు సంగావ్దకాఖ్య మనయొగము'వి
 న్నరముగఁ జెప్పితి, నింకఁ
 గరజీయం బెద్ది నాకుఁ గల్పింపు' మనఁ.

౧౭

తే. 'పువ, కృతార్థుండ నైతి; నా కింతకంటె
 వర్ధనీయంబు మఱి యెద్ది?' యనుచు నతని
 కర్చఁ గావించి వల దన్న నతఁ దొసంగు
 తనదు తొంటిరాజ్యంబునఁ దనయు నిలిపి.

౧౮

మ. ఇది పాత్రప్రహరేశ్వరప్రభృతి బంహిష్టోత్కలానీక గు
 త్తదివిన్నుక్పటుయంత్రకౌండవలి హృద్భాహాని కద్రూజ దీ
 వ్యదుదారోద్యమకృష్టరాయస్సవ సంజ్ఞాస్మశ్శ్రాముక్తసూ
 ర్యద నాశ్వాసము హృద్యవద్యము తృతీయంబై మహిం బొల్పగున్. ౯౩

తృతీయాశ్వాసము సమాప్తము

శ్రీరస్తు

ఆ ము క్త మూ ల్య ద

చ తు ర్థా శ్వా న ము.

శ్రీమందిరభుజమధ్యమ,
గోమండలకర్షి వేణుగుంభన, గృప్య
ద్యౌమాహృతసురజనయి
త్రీమణితాపంక, వృషగిరిస్థ, ఖగాంకా.

౧

వ. ఆవధరింపు మాసమయంబున.

౨

విష్ణుచిత్తుని విజయము

మ. బలిమి ద్రెంపఁగఁ బోలెఁ బాయవడుదం బర్యాయభంగంబుగాఁ
గలనూ లెల్ల నంటు మోవఁ దెగి లాఁగా, గొంతనే వుండి, తా
బెలువ న్గంటు వుటుక్కునందునివి వే పృథ్విం బడెన్జాలె, మి
న్నుల మ్రోసె స్ఫురదుండుభు, ట్లకెనెఁ బెన్నొనై విరు లోరునన్.

౩

శా. ఆవేళ న్నతి సారితోషికము లీ నందంద పంపన్, భ్రమ
లేవప్రవాతముజే ద్రుతస్థలిత యై దీవ్యస్మణిస్వర్ణభూ
షావానశ్చట జానుదమ్ని యగుచు న్నంసవృతుశ్శాలికా
రై వేశ్మాంతరపద్ధతి స్ఫురనె గోత్రాచిత్రమాల్యం బనన్.

౪

ఆ. వేదవేద్య మైన విష్ణుతత్త్వంబిట్లు
వాడి గెలిచి, తెలిసి, వసుమతీశ
భక్తి నోలలాచ్చి, భగవత్ప్రపన్నుఁగాఁ
జేసి, లోకహితము సేయుటయును.

౫

శా. అద్దా వా గ్విబుధం, బహోవచన కష్టాహర, మాహావచ
స్పిద్ధం, బాః కృతతాం గతఃకలి ర్భితి శ్రీనూక్తివిద్యాధరం.

బిడ్డోత్తత్య మగా ల్లయం మీ కుదియ మీత్యున్నద త్తిన్నరం,
బద్ధిరాగ్రణి గెల్పుటత్సవమునం దయ్యె న్నభం బంతయున్.

సీ. నెలవులు నాకుచు వెలియకంగులు నూడ

కరిగి పాదూవాహు నరయువారు;
తమమ్రొం నుండునందలముఁ గనక దాఁటి
పేరెలుం గిడి బెన్ద జీరువారు;
నగరు వెల్గుడుదాకఁ దెగి పోయి మఱి నిల్చి
తోడిపిచ్చాంసులఁ గూడువారు;
నెదురైన తమవాని గృహకృత్య మడిగి వాఁ
డనునవి తప్ప నూకొనెడివారు;

తే. 'వాద మేమాయె?' నన్న. 'భూవరునివక్షి
పాశ మాదాసరికిఁ గల్గి బ్రతికె, ' ననెడు
వారు; 'నొ లెం, డిటు విమర్శ దూరమైన
వాకిట వసించు నెవ్వఁ ? 'దవ్వారు ననుచు.

తే. కలిసి యొకకొంతసేపు శృంగాటకముం
నగరిదెనఁ జూచుచునె మంతనంబురాడి,
చనిరి విద్వాంసు లింద్ర, క్షనవితుండు
రూఢి కతవి మహాగజారుడుఁ జేసి.

మ. 'పురి యేగించి తవీయ మైననగరంబుం జేర్చు' డంచు నృధిన్
దొరం రాజకుమారులన్ బనువఁగా, దూర్యన్యనంబు ల్నిరం
తరవంధిస్తుతులుం. గజేంద్రహయమంటా వారకాంతాంఘ్రినూ
పురము లోక్రియఁగఁ, గొల్చి వారిరుగడం బో మార్గమధ్యంబునన్.

విష్టుచిత్తునకు భగవంతుడు సాక్షాత్కరించుట

ఉ. ఇంగిలికంబునం దడిపి యెత్తు కనీనపు రెంచెమో యన
న్నింగి గరుత్పతంపరంనిగ్గన లేదొగ రెక్కె; నంత వీ
చెం గలకాబ్ధిమీఁగడం జి డెఱిగింబెను కమ్మగాడు; నిం
డెం గడు మ్రోతః పెన్దిరువడిం గని; రాభిగరాజ మూపునన్.

సీ. చివురుబొట్టపుదోయి జెంచుస్మృతనఁ దాన్వ్య
హస్తోదరముల దివ్యాంఘ్రము లమర,
నురుగవృషేనఁ దోచిన తదూర్ధ్వచ్ఛాయ
లీలఁ దాల్చు వసిండిచేల మెఱయ,
ప్రాలిగ యోగివర్గము నిర్మలాంతఃక
రణములువోలె హారములు దనర,
నీరికిఁ బుట్టిందెనెచ్చెలు లోట మనవికి
దానె మకరికుండలము లమర,

తే. శ్రిత సిత చంద్ర వాత్సాభిహత పరాగ
వలయమండిత కల్పశాఖలో యనంగ
శంఖచక్రాంచితోరుహస్తములు దనర,
దోచెఁ గమలేక్షణుండు చతుర్భుజుండు.

౧౧

క. ఎప్పుడు హరి గని రమరులు
ముప్పదియును మూడుకోట్లు మునిఁ గనుఁగొనునా
రత్నంబు తత్కరములతో
విప్పిన గొడుగులును మించి వేగమ మొగిడెన్.

౧౨

తే. సమ్మద దిదృక్షుభిన్ రక్షిః పిశాచ
పుంజ మహిభు కృతత్రైవభంజనములు
సోఁక వెఱుఁ బాఱెఁ కళ్ళాన శూర్పవాత
పట్టనలఁ బాటు వెఱుఁబొల్లకట్టు వోలె.

౧౩

క. నీరంధ్రకుసుమధారా
సారచర చ్ఛందరీక సంకుల కల యుం
కారానుకారి సంస్తవ
కారి మునిస్తోమ సామగానం జెనఁగెన్.

౧౪

తే. అట్లు ప్రత్యక్ష మైనపద్మాక్షు నంత
రిక్షమునఁ గాంచి, ముని ప్రమోదాక్షిజలము
నిగుడఁ బూకించి, కరటిమండికలె తాళ
ములుగ నిట్టని యమ్ముహూత్ముని నుతించె.

౧౫

విష్ణుచిత్తుడు శ్రీమహావిష్ణువును స్తుతించుట

క విరాజ విరాజితము

జయ జయ దానవదాంజకారణ శారరథాంగగదానిధరా,
 జయ జయ చంద్రవినేంద్రశతామృత సాంద్రశరీరమహాప్రసరా,
 జయ జయ తామరసోపరసోపర చారుపదోజ్జితగాంగరురా,
 జయ జయ కేశవ కేశ నిషాదన శౌ శరజ్జులకాక్ష హరీ.

౧౬

మత్స్యావతారము

- మ. దివజద్వేషి నుదారపరిచరమూర్తిం జించి చాతుర్య మొ
 ప్ప వడిం జొకవుడెల్ల కౌచుగమి దంభం బొంద మ్రొ చాల్చి, వే
 దవిశుద్ధాక్షర వంక్తి గ్రమ్మఱుగ వేళం జేర్చెదో నాగఁ, ద
 ద్భవనం బభిసితాంబుబిందు లలమం బ్రోద్యద్రుది వ్వాటమే. ౧౭
- చ. ఎలమి యుగాంతవారి కెదురెక్కుతఱి వడిఁ దాచుగహ్వరం
 బుంఁ జునునీటివెల్లిబడిఁ బోవు నవక్ష నగోరువాశ్వరం
 బులు దనుఁ దాక, దద్గతత మ్రోయు నజాంతమ దైత్యు వేదవం
 క్తులు గొన కూల్చినట్టి జయదుందుభిఁ జేసితి కా మురాంతకా. ౧౮
- చ. మిత గధవం దిమింగిత మెయ్యెయిఁ జెంచిన నీదు వాతఁ గు
 న్నతపలలాశియైన చిటుజేఁ వది డ్రెట్లు సేవు మ్రుంగుదే ?
 శ్రుతు లగుచూచువు ల్మగుఁ జొచ్చుతఱి న్నవదేధనైధనై
 చిత జవళ క్తి నీడ్చికొని తెచ్చుటకాక తదలృతాల్పత ? ౧౯

కూర్మమూర్తి

- మ. జలపూర్ణపహునమృణ్మయమహీసంరక్షకై గార యీ
 బలె ముక్తామణీశు క్తిశంఖనికురంబం బెల్లఁ జూర్ణంబుగా
 బలభిద్యజ్జనదృష్టిజోపరిపరిభ్రామ్యన్మహామందా
 చలనంఘృష్టిఘరట్ట మైన కమఠస్వామి న్నినుం గొల్చెదక.

౨౦

వరాహమూర్తి

- చ. ఒకమఱి బుద్ధగింప విలయోదకము ల్పయి కుబ్జి, చిప్ప ప్ర
 చ్చుకొని, మహాభ్రపీఠి జన, నూకరత న్మయి వెంచి, వెండి క్రిం

దిశిఁ గయివ్రాలు తత్సలిలనిర్మలధార నదఃపరస్సుర
తృప్తకృతికి నీ యజాండమునె బంగరు ముంగటగా నొనర్పవే? ౨౦

నృసింహమూర్తి

మ. అనుకేంద్రాశయకుశికాత్పరునిరవ్యాప్తస్యకచ్ఛాయఁ గాం
చి సముద్యత్ప్రతిసింహమత్సరమిశచ్ఛేష్ఠః దదుద్ధామదీ
ర్ఘ సటాయాటముఁ బెల్లగించుగతి నాంత్రశ్రేణిఁ గిన్కఁ వెరం
జా సితక్రూర భవన్నభావఫలు ప్రోచు న్మర్త్యవంచాననా. ౨౧

ఉ. మునుము నైబ్బును, దూబ్బుమాట చుటి కెంపు, న్వెండియుం దూఱఁ గం
దనగాయం గలనబ్బు, డోచ నఖకోజ శ్రేణిచే విక్రమం
బున వాడుగ్రతఁ గొన్నయట్టి విరసన్మూర్తిత్రయారేజముం
గొను లీల స్వైరళింపవే యసురవక్షోభి త్తి విధ్యాహరీ? ౨౨

వామనమూర్తి

మ. బలివై తేయ భయాంకకాంభరిత బ్రహ్మాంక గేహంబురీ
వలఁ బై మందెడితత్ప్రతాపమయదీపజ్వాల దింద, న్గడుం
దలమై మింటికి గ్రక్కున న్నెగయు నుద్యత్తన్మహాచ్ఛాయ నాఁ
గల సిలాంగము శింశుమర మొరయుగాఁ బెంపవే వామనా? ౨౩

పరశురామావతారము

మ. శమితక్షత్రకళత్రనేత్రజలవర్షావేశ నీకి ర్తిహం
నము క్రొందన్సుతావకాంబకసుషిం జాఁగంగ వీక్షించి, ప
ర్షము తా నంచలు నంద నేఁడుఁ జప నిచ్చ న్నాటి తచ్చేష్ఠి వా
యమిఁ; దిర్యక్తతి దా గతామగతికం బొఁగా కురారీ హరీ. ౨౪

శ్రీరామావతారము

మ. పవిధారాపతనంబుఁ గైకొనని యప్పొలన్మ్యమై సప్తధా
కువులం దూఱు పరిశ్రమంబునకు నుద్యోగించె నా; సప్త సౌ
లవిభేదం బొనఱించి సల్పిక సలీలఁ జన్న యుష్మన్మరు
జ్జవనాశ్రం బొనఁగు స్పిరుల్ రఘుకులస్వామీ రమావల్లభా. ౨౫

సీ. స్వందనస్థితవిదోజశ్చ తృణాశ్చకృ

జ్ఞంక్షూమరుద్గతజ్ఞాత్కృతములు,

క్రవ్యాశిరాద్ధాతకనదస్సగృహన

స్ఫుటశల్యహవ్యభుక్పూతకృతములు,

యోధవర్మితహృత్పద్మాశ్చక్రితనిజపాత

సాలాశ్చక్రతముహష్ఠాతకృతములు.

పతితోగ్రరక్షఃపిబందభారభృశార్తి

భుగ్నుభోగఫణింద్రపూతకృతములు,

తే. శ్రాంతరథ్యనిరంతరచ్చాయదములు,

దీవ్యతావకకార్యుకోత్పేరితములు,

కలుషము లదంచుగాత లంకాపుతాంగ

కాంబరచలత్కలంబకదంబకములు.

౨౭

బలరామావతారము.

ప. 'షితి హంకృష్టిః బుద్ధి యశఃగౌ షితియందునె నీత' యాఘః ద

త్సతి విరహోర్జిఃపాండినుముః దాలిచి రామశరీరమైత్తి; యా

షితినిననత్రయ వృగుడః జెందఁగఁ గాక, కళిందజాతదిశ

షితి దున నేటికి న్నలమ చేఁగొని నీ కవశాత్మత న్నలి ;

కృష్ణావతారము

ఉ. ఆయతయుష్మదాకృతి కరాగ్రనగాంచలవాంత వారిధా

రాయతచంద్రకాంతఫలకావశింబిత యై చెలంగ, నా

రాయణమూర్తిమత్కవచరత్నముచే బరిరక్షఁ గాంఠె నా

నోయదువీర, వృష్టిఁ బని నూటకఁ బ్రోవవె సప్తరాత్రముల్.

౨౯

భౌద్ధావతారము

మ. తరుణత్వత్సతబాణవంచకమునఁబై త్యాబలాశ్రేణి త

ద్వరసందోహము యష్మదాత్మకజరద్బాణం బొకంట నైడఁ.

ద్వరఁ గావించితి వేటికో ? యహహ, బుద్ధం బయ్యె నీభావ, మ

తరుణిశీలతనుత్ర మేరికి నసాధ్యం బొటఁ గా కేశవా !

౩౦

క ల్క య వ తా ర ము

శా. ఘోరాపార మహాపంచకముఁ జక్కఁ త్రేయంగా నేర్పు నా
ధారాపంచకధావనం జెల్లఁగు గంధర్వంబుఁ ద్రొక్కించు బ
ల్పిరంపున్నెఱుఁతుఁ శిశుశరాశీవారవాణీభవ
ద్దోరుద్బాంధకృపాణికాద్వితయవిద్యుద్గ్రంథి నిన్ గొల్పెదన్. 30

చ. అని ఏనుఁజింపగా హరి సుధాశనపర్వతిఁ జూచి 'పాండుఁ డి
చ్చినదన విమ్మునీశ్వరుఁ డశేషము భాగవతాన్మదీయగే
హనివహసాత్కంఠించి, యుక్తిఁ కడు రిక్తత నొందు: నేతదీ
యనిలయ మప్పురి నృణిమయంబును సార్థముఁ జేయ' నావుడున్. 31

తే. విశ్వకర్మయు నట్ల కావించె; నంత
నంబుజాతుఁడు వమ్ముని నాదరించి,
యీక్షణాగోచరుం డయ్యె; ఋషియు నేఁగి
పౌరులు క్షణింపఁగానె వుత్తూరి కడఁగె. 32

విష్ణుచిత్తుని స్వపురప్రవేశము

క. స్థానికులు దన్నుఁ దిప్ప
జ్ఞానందితు లగుచుఁ బురము గై సేసి. ప్రజ
త్తొనడవ నాగవాసము
తో నెదురుగ నేఁగి; రంత తూర్కము లులియన్. 33

వ. ఇ ధైరుక్కుని పట్టవవిత్ర భగవత్ప్రసాదతీర్థంబు లుపాయనంబులుగా
బ్రహ్మమంబు లాచరించి లేచి, ప్రాంజలులై, భర్మపరికర్మ పర్మితం బగుబ్రహ్మ
రథంబున నబ్బాగవశవతంసంబు నునుచుకొని పోవునమయంబునఁ, బుర
స్పరనమేతంబు లగు పౌరజానపదజనంబులు గలసి మెలసి నడచునెడఁ
మృదంగం బుపాంగం బావజంబు దండె తాళం బురుషు కిన్నెర సన్నగాకె
వీణె చుఖవీణె వాసెగ్రోలు జోలు మారి భేరి గొరు గుమ్మెట తమ్మెటంబు
డుక్క డక్కి చక్కి చుయ్యంకి తోనగు ననంత్యాతవాదిత్రత్రితయవరం
పరలు మొరయ; నెడనెడఁ బడఁతుకలు మలంపుగొనఁ బట్టణాగతగజ
ధట్టఘోష్టాణఘోడుక మంటాకదంబుర్హుర ఘోషంబుల కనుప్రానంబులై, విలా
పిని మంజు మంజీరంబు లెలుఁ గయ్యె నల్లనల్లనం బాఁగితటిఁ గెలంకులఁ

గవితకుడాకర్బుల లగు కడివరిచిరేణుకంధరలం గనకాంకుశంబులు కేలం
 బూసి సేవించి పోవు సామంతభూకాంతకుమారదట్టంబులం బిట్టు గాంచి,
 యొండొడఁ గడవ స్సంభ్రమించుచు, మ్రొక్కినిక్కి చేయెత్తి యొత్తిలి
 నేత్రంబులు బ్రతానతరళతారరంబులుగా మగిడి మగిడి పొగడుచుఁ బోవుతఱి;
 దద్రాశకదంబకం బచ్చటిపడఁతులకుం దమకుం బురికిం జనుదెంచునప్పు
 డెల్ల నెడకాం ద్రగుట మేలమాడఁబోలు నాప్రోలిమేశంపుఁ గళావతుల
 వైచుఁపంబునం గ్రామగ్రామగ్రామములొనంగు నారంగ మాతులుంగ జంబీర
 కుంద కండుకాదులం బూర్వానుభుక్త లగనక్తంకరముఖుల వైవః ధశధశ
 తరళతాటంకంబును నంకురితవిన్మయంబునుగా, నాతన్మృఖప్రేభోశితస్తీత
 సాకూతవిప్రమాకేకరాపాంగ విలోకనంబును నాచలితథమ్మిల్లంబునుగా,
 మొగంబులు తివిడికొని నమ్మర్దంబునం జనుమార్దంగికుల మూపుల మఱు
 గులం డాగి, యన్నాగవాసంబులు నాగరక విలోకనంబునం జెలరేగి, మొగం
 బులు కిగింకికొని, వేదు రెత్తినగతి నరిదియెత్తఁ బ్రతిపదంబును మర్దం
 ముఖానమర్దనకుఁ గ్రుంగుటయు, బయటఁ బడి చేయనని లేక యకదకు మగిడి
 తులుము దిద్దుచుఁ దద్వారణాభినయవత్పరాసినక రాజులై నుడిపడునెడం
 బొడము కర్ణకుసుమావతంసః పోఁబురశీకించిచ్చలనోపరిష్య వైరిష్యహాస
 కుండంబులు సాంప్రతరచంద్రికాకందంబులం దీటుకొలువఁ జాటూక్తివాచాజ
 లగుజరతవనితలు తమకు మ్రొక్కం దారు మ్రొక్కి కొక్కించుక యొర
 మోమిడి, వారియరుపక్కియల నొడిగి తొంటియంటుఁ దలంచి తలవాంఁన,
 వంచనం గటాక్షించి యొక్కనక్కెంబునకుఁ దమచేత మ్రొక్కించుకొనువేక్క
 నక్కడం బుడమితేడు లేమి సామాన్యమానపులం గైకొనక. సుమాళంబు
 వేద్యంబుగా విద్యావయోవృద్ధుల రగమీరు మ్రొక్కగా దారు మ్రొక్కమి
 యెట్లు మ్రొక్కింపుం దనుటయు; గ్రక్కనం బొడము మొలకనగవుల మోముఁ
 దమ్ములకు వే తొక్కవంత తెలివి యొక్క, మ్రొక్క కక్కడఁ గెడఁగూడి
 నడచు తోడి చేడియల కద్దారలకుఁ దమకుం దద్దయుం బొందు గల దను పెద్ద
 తికం బెలుకపలుపఁ గెమ్మొవులు మంచి తోలోన నొయ్యనొయ్యన నుచు
 క్కన నక్కిలెఱింగి దక్కె సొమ్మని తమ్ము నమ్ముదునట్లు ముందఱికి నూకి
 'యక్కక్క, మ్రొక్కవే మనపాలివేలు' వని. బుజ్జవించియు బొమలుగాని
 జంకించియు నెట్టకేలకు నొడంబఱిచినఁ; ద్రపాతరళనయనలై విరళవిరళాంగు

కాంచీ బండలుగా మ్రోగి, కిక్కిరింప జేర్చి మ్రోగి, హెచ్చి, యచ్చి
 య్యట్లు మేడవడకయడగఁ జిగడగఁదెలివోలె నట్లకొని గొల్లననగు
 నల్లోలాంగనఁ గల్లకోవఁబునఁ గొట్టి కనరుఁజూప నా రాజనంపుఁబుమీద
 నిగుడ, మగడ మఱువడు. కొమిరెహరిజలోచనల చలితకంఠజనకులక్రేంకా
 రంబు లాలనామోదమేదురాశియుంకారంబుల బింకంబు లడంప; జెవులనంకులు
 లోవంకభుజంబులు కొంకినిగలు గావిదువ్వుటులు నొప్పి. నిమ్ము దెప్పరింబై
 మువ్వున నవ్వురంబుఁ జేరి, రసికజనబాంధవంబున బంధువియోగంబుమఱచి.
 గంధకలరాకునుగుగ్రగ్గధరాదులనాంధ్యంబు లే కలరు నంద్రదేశియు లగు
 గంధకారులు పాటిపాటి వద్యంపుమొక్కుటతో వెట్టివెట్టి కై వారంబులు
 గొరుత్రతడులపై వచ్చు రాచవారిపై నాడువారిపై నాటవారిపైఁ జల్లగాఁ
 జల్లఁబెల్లెగనీ సృష్టియొల్లను ముష్టి కరించుచు. నన్నవ్వు భేదయగువరిమళసమష్టిం
 బెట్లు విష్ణాతకంబు నబోమంతలికం జండాతకంబై చంతకరకిరణంబుల మాటు
 పలువఁ, బన్నీరు నించిన తన్నీరుతిత్తులొత్త; వియత్రలంబునం బాణి కై
 వ్రాచు దాచల వాఙ్మలంబులు దడిసిన విద్యోపక్షిపులు పుష్కరంబులుగ్రావ
 నగ్గిరోయుచుండ; నమ్మొత్త మత్తటి నృత్తంబుఁ జూచ నిలిచి మెత్తమెత్తన
 నత్తచుచుండు మింజతంకంబునుం దారు నప్పిండు పుండరికాస్య లవకాశంబు
 గాంచి కాశకునుమవ్రతిఫలనపాండురంబులై పద్యాతి హృద్యపార్శ్వద్యయో
 ద్యాన పాదవంబులకుంబాటు చెంగలువకాలువలకుం దిగ్గి కానరీదధిమండ
 మానరంబులుగాఁ బిసికి యారంబెట్టిన నారంగశృంగబేరభంగంబులతోఁ
 గట్టిన కలమాన్వంపుఁజలిది పోకపొత్తులం గుడువఁ గూర్చుండ విక్షించి;
 కుక్షింభరిత్యంబున ముత్తాములై తిరిగితిరిగి వేనతి యోసరిలిన దాసరిగుంపు వారి
 పాల గోపాలభిక్ష విక్షించి భక్షింపఁ దీరక్షింబు నిలిపినతోరంపు దివెదారికోరిల
 రంద్రగోళంబుల నుత్కిలంబులై మండు ధగధగని జగజ్జాతిదీపజాలంబుల
 మధ్య ధూవకుండికాంగారంబుల పీరాఱఁ గ్రాచి, నాడుఁ బడికింప వాయించు
 దిమిదిమిద్యానంబులకుం బెదరి యీవలియువవనశుకంబు లావలికావలి యువవన
 శుకంబు లీవలికి దట్టంబుగాఁ గట్టనితోరణంబులై వఱవఁ, దలలు పెనరుటయు
 నోరు దెఱచుటయుఁ గేట సఱచుటయుఁ దక్కు మిక్కుటం బగు నక్కొలా
 హంబున నేపాటియుం బాట విసరాక మూకగట్టిన బాగవతజాతంబు లేతేర;
 నూరూరినంతనంతకుం దిక్షగఁ బెద్ద లింటింటినంతరించిన పిలుకువాటుగోడి

గల జాడదేలులకుం బుట్టి కల్గిటి విడవ నెత్తఁబున మెత్తని గఱిక మేసి
 పోనరించి మాపుమాపున మేవునజ్జకవణంపు మేవున బిడుక గొఱవంబు తోమ
 కంబునఁబుడఁపుడనై కఱియకఁబడిప్రాకఁ గనియైన నీడం గనియైనం బెదరు
 కొదమ తట్టవగంపు కలికొలందికి వ్రేలు లాటుకుంచెలు గీలింకినగ వ్యదండం
 గండం నలంకరించి, మోలుగ మడ్డిం దోచి మూర కొక్కండునుజేనకొక్కండు
 నుగాఁ గట్టినదొల్లు టల్లారు బుల్లసిల్లంబల్లించిన పల్లంబులవైఁ జిల్లలైలం
 బును వాననకొడుపులం బూసినమటుంగుఁ జంద్రకచేలరె రవణంబులుగా
 నెదురుగా వేడుకం జూడవచ్చిన యప్పిటి మేటిసారె యగసారె పటుసారె
 వానెవై జాతి సారె లేతులకొమరులు తుములమై వచ్చు తుచ్చమూసామజం
 బులం జూచి. యేచినవెఱం దమయెక్కిరింత లెక్కికొని వాగె లిరుగేలం
 గుదియంబట్టిన నిలువ కయ్యుత్సవం బీక్షింపవచ్చినప్రజలం ద్రొక్కుచుం
 బోవఁ; దన్మత్యవృద్ధవద్వాతురాదులు దిట్ట నిట్టట్టనలేక ప్రాణంబులు విడి
 కిటం బట్టుకొని పోవుచు. నవీననవిధకేదారంబులం ద్రెళ్ళి చట్టులు ధిగఁబడి
 వెడలలేకుండం దారు దిగ నిమ్ములేక విమ్ముఁగొని నలుదెనలంజూడం; జూచి
 కేలు నఱచి కోహో యని గేలిసేయు గణికాకదంబంబుల చప్పటులు నివిడ
 నిమ్మపిటిపిరూఁటంబులం బ్రతిశబ్దంబులు పుట్టింప; లిట్టనూనవిధవంబు లేగు
 రొత్త నత్తిరువతి సొచ్చి యచ్చక్రధరునగరిమోనల నిలుచుటయు, నవ్విష్టు
 చిత్తుండు దద్రథావతరణంబు చేసి, ధరణీధవస్థానికసమూహంబు వెంటరా
 నవ్వైకుంతు సేవించి, తత్రస్సాదంబుం బగు వరిపట్టంబున నలంకృతుం దై,
 నానాలంకారసహితమును రత్నకాంచనమయంబులు నగు నాత్మీయభవనంబుం
 గాంచి విస్మితుండై పుండరీకాక్షమహామఖిలబైభవంబుగాఁ దెలిసి తత్రత్య
 రాత్రీకశత్రవర్గంబుల ననివి ప్రవేశించి, తొందికంబె శతగుణంబుగా భాగవత
 పూజాప్రవణుండై యుండె నంత.

౩౫

మ. ఉలుపా ల్పట్టినయింద్ల మజ్జన నృపార్హోదారభుక్తిక్రియో
 జ్వలలై, రే హరికొల్పనన్ వివిధలాస్యస్పర్ధి సుత్రూక్రుకుం
 సులవాదు ల్పరిదేర్చి పుచ్చి, మణివాసోభూషణగ్రామమున్
 జలకాతాతునకున్ సమర్పణము నిష్ఠం జేసి, యువ్వైకువన్.

౩౬

తే. ప్రభువు లరిగిరి క్రమ్మఱ బాండ్యనగరి,
 కమ్మునియు నట్లు వైష్ణవాభ్యర్చనంబుఁ

దన చిరంతన తులసికాదామకరణ
దాస్యమును జేసికొనుడు: దత్తరత నందె.

౩౭

ప. ఒక్కనాడు మధ్యాహ్న సమయ మా లికా సమారోహణానంతరంబున మంది
రంబునకుఁ బోవునతనిఁ బ్రసాదమందస్మిత సుందరవశశిం బగుకటాక్షంబున
వీక్షించి వక్షిపుంగవకేతనండు పుండరీకనికేతన కిట్ట నియె.

౩౮

యామునాచార్య చరిత్రము

తే. 'యామునాచార్యఁ డొక్కఁడు సీమహాత్ముఁ
డొక్కఁడును గాదె దర్శనం బుద్ధరించె
రన్నదీయకృపాతిశయమున,' ననిన
నిందిరాదేవి తన భర్త లట్టు లనియె.

౩౯

క. 'ఇతనికథ యెఱిగినదె కా,
యతఁడేమి యొనర్చె?' ననిన నబ్జాతుం దా
శతపత్త్రనిలయ కిట్టను,
'నలవ. కలం దొడఁడు మత్పదాశ్రితుఁ దాదీన్.

౪౦

ఆ. అతఁడు చిఱుతినాడె యాచార్యకులమున
వేదిశాస్త్రముఖ్యవిద్య లభ్య
నించు చుండ. నపుడు బెలువ. యిప్పటి పాంథ్య
నృపతి పూర్వవంశ్యుడే యొకండు.

౪౧

తే. వెఱ్ఱితై వంబు ముషిరి మద్వినుతి వినఁడు,
నతి'యొనర్చఁడు మామక ప్రతిమలకును.
హరుడె పరతత్త్వ మను, మదీయాలయముల
నుత్పవంబుల కులుకు, నెయ్యురును నట్ట.

౪౨

సీ. అశ్రాంత జంగమార్చాసక్తి వర్తిలు
వేదవిద్విజుహుజ వీటిఁ గలివి;
భౌమవారపు పీఠభద్ర వశ్యర మిడు
గృహదై వతంబు లిట్టింకు లింక:
షణ్ణవతిశ్రాద్ధభయ మారఁ బెట్టు సం
కరదాస మయ్య భక్తప్రపతికి;

నాద్యంబు లైన దేవాలయంబులు వ్రాల
నవని నిగాళ మఱా? నిలుపు;

తే. జందె ముత్తరశైవంబుఁ జెంది తెంచు;
బలితు లారాధ్య దేవశ్చ ప్రాప్య బసుచు
నుపనిషత్తులు వారిచే నుల్కి వినుచు,
వెండి యే జంగ మెత్తిన వెరఁగువడును.

౪౩

క. శివలింగముఁ దాల్చిన జన
నివహం బేమైనఁ జేయనిది పాపము దా
నవుఁ గా దనఁ; దా సమయము
నవు నను విప్రులర యగ్రహారము లిచ్చున్.

౪౪

తే. అతఁడు రాజ్యంబుఁ బాలించు నవనరమునఁ
దనవశం బైనయట్టియత్తామవర్తిఁ
గలుగు నలవుద్ధరాని ముక్తామణికు
లంబు మా హేశ్వరుల కందలకునె తీతె.

౪౫

తే. అప్పు దీచ్చకులగచు బ్రాహ్మణులు కొంద
తాత్మజనిభూమి విడువలే కలికభూతి
గడ్డముల నాన రుదురాక లిడ్డసంది
నూతనంపిత లిడికించి చిరఁ చొడఁగిరి.

౪౬

క. శింముఁ బట్టియు గంజా
హాల లుపాంతున భుజింపనభముల బై పం
జాలఁడు వైవన్, విప్ర
స్థానిత్యము బై బుసేసి కనుగొనవు సభన్.

౪౭

క. ఆరాజునుహిషి యేని హ
దారాధనవలర నుండఁ; నట్లుండియు దు
ర్వారవ్యభిచార గానడు
పారహ, వికుఁ డన్నదంఘ్రిభక్తుఁడు గామిన్.

౪౮

ప. మఱియు నప్పుండ్రీరత్నంబు.

౪౯

సీ. వింగడం బైనట్టి ముంగిట నెంకొన్న
 బృందావనికి మ్రుగ్గు వెట్టుఁ దానః
 దళిమినాఁ డేకభుక్తము నేసి, యవలినాఁ
 డోర్చి జాగరముతో నుండు నిట్లు;
 బారసి పోసీదు, వైనిద్రఁ బాటుట
 క్కలుపాడు మత్సుజ్యోకథలఁ ద్రోయుః
 నేమంపుమూనాబు కామింప దధినాథుః
 మఱునాఁడు కన్నును మనసుఁ దనియె
 తే. నారజపువన్నెఁ బ్రియునెజ్జ కరుగుఁ గూర్చి;
 నరుగుచో నాథిఁ దుడిచి కప్పురపు నాథిఁ
 బెట్టు; నిట్టుల మద్భక్తి వృత్తియును ని
 జేతునెడ భక్తి చెడదు మదిష్ట మగుట.

౫౦

క. పనజజ గుద్రాదులు మ
 తనువులె; తత్పూజనంబు తథ్యము మత్స
 జనమె; తదీప్సిత ఫల దా
 తను నేనె; యదైనఁ గలవు తరతమ హృత్తుల్.

౫౧

క. కేవలశరీరదృష్టిన
 దేవతల స్వేతి కలుగఁ దెలిసినజడఁక
 నా వాసుదేవతాస్థితి
 భావింపని పూజ సాంతఫలమై త్రివృక్ష.

౫౨

ప. మఱియు నీరహస్యంబుఁ దెలియ కల్పాపతి తామసుండె. మామకీనంబులగు
 జనంబుల సామాన్యబుద్ధిం జూచుచు, దద్వైత్తుల కగునుప్రదవంబుల నుపే
 షించుచు, రక్షావిముఖుండె యుండ విశ్చించి; కలియుగంబున ద్రవిడ మంత
 లంబునఁ గృతమాలా తామ్రవర్ణితటంబుల మద్భక్తులు తఱచగుటను, దద్దే
 శంబున కొడయం దతందగుటను, రక్షణశీఘ్రంబులు రాజముఖంబునం
 గాక నేన సాక్షాత్కరించి చేయమియు, దద్రక్షిణేచ్ఛ యస్మదాభిముఖ్యంబునం
 గాక పొడమమియు, నాయాభిముఖ్యంబు సంబాదంబునం గాని వృత్తిమియు,
 నే విచారించి; తదాభిముఖ్య కలకాశంబుగ నాస్థానం బెక్కి వాదితయంబు

సేయజయు నన. తలం వవ్విప్రకుమారునకుం బుట్టెవ; నతం డేగి నానా
దేశాగతదీనానాథవృద్ధభూసురకటంబులకు ధాన్యాజినపట్టాదులు, వటువు
లకుం బెండ్రొడ్డు, కనవనీతుల కవనయనంబులకు, బంగ్గంధభధిరాదులకు
సౌరభేయాదియానంబులు: ఘటియఁ జెలుపు గడమపడియే ననియు; బేద
గుఱులకుఁ బూజ నడవ దనియు, నెడవునం జలివఁచి రిడియెద మనియు,
దిథి చిక్కు ననియు, తీర్థయాత్రఁ జనియెద మనియును; ప్రతోద్ధావన కని
యును, వ్యాధి మన్మతో ననియును, జెప్పింప, నారాణివనంబు గిప్రాగుప్త
ప్రకారంబులం బంపుద్రవ్యంబుఁ దెచ్చి యిచ్చు ముడుస శృగువర్షధరులచేతు
లకుం గ్రందుకొని చే సాఁచిన సందిబితోరణంబులై తోచు నేకదండి త్రి
దండి బ్రహ్మచారుల యున్నమితదండంబుల నిందారు కాషాయకద్రువస్త్ర
కొవిన పరంపరలం గ్రమ్మి, కావశ్యవడగంజాడఁగొని, కార్పణ్యంబు విద్యగా
దక్కినవిద్య లెలుంగక వేడు. నీదృగ్విధానేకప్రాణల కాధారంబగు పద
మడివ్వారంబుఁ జేరి. ప్రతీదినాస్మత్పాదక్షణన కిథాత్రుతపూర్వ యగు నా
యుద్విదవుడేవి కాశీర్యచనాక్షతంబులు దౌవారికమంబునం బంపి: 'వైదే
కుండ వైష్ణవ వటుండ, వాది గలిగిన విష్ణుతత్త్వంబె పరతత్త్వం బని
వాదించి గెలిచెద, పసుదావరుండు పిష్టుభక్తి విముఖుండు, గావున వైష్ణ
వునిమనవి విన్నవించ నెవ్వారు వెఱుకురు: నీపుభక్తిపరాయణవు, పతి
హితాచారవుం గావున నీకు విన్నవించి పంపితి: నీవిభుండు నీకు విధేయుండు,
విన్నవించి నన్ను రప్పించి పాదంబు నేయింప నోపుదేని వాదించి గెల్చి,
నీదుభర్తకు భగవత్పక్తి బుట్టించి కృతార్థుం గావించె' నని విన్నవింపం
బంచిన.

౫౩

లే. గ్రీష్మసమయనిరుత్సాహకేరమణి
నవమనభ్యని కలరుచందమున నలరి,
యేకతమ నర్మగ్రోషిఁ బ్రాణేకుకోడ
నతని, విథ మెఱిగింప, నిట్టులు వడచు.

౫౪

క. భూవల్లభుఁ 'దెట్టెట్టా!
తా వాదము సేసి శివమతంబు జయింపం
గా వచ్చెనో? చూతముగా,
రావింపుఁ మటున్న నాఁదిరాత్రి చనంగఁ

౫౫

వ. ప్రభాతంబునం బరిమితజనం బగు నాస్థానంబునం గొలుపున్ బ్రత్ర మ్రోలఁ
దా నుండి యయ్యుండునదన యతనియనుమతిం బ్రతిహరిచేతఁ బిలువఁబంచిన,
నబ్బునిలింపకుమాసుండు.

౫౬

- యామునాచార్యుఁడు పాండునభం జేరుట

క. ద్వారంబు సొప్పి, కీలిత
గారుడమహి వజ్రవేళికం జివురులఁ గెం
పారు నొకవిప్పులముఁ గని,
యా రావి న్నాదసాక్షి కై వలగొనుచున్.

౫౭

నీ. వనిడిగ చ్చమర సోపానముల్ మూటఁ దుం
గిత విశాలితయుఁ జిత్రితయు నైన
నభ మహాకుఠముపై శార్దూలచర్యఖం
దావృతుల్ జటిలులు నైన జరత
మాహేశ్వరులు చుట్టురా, హారనంధి రు
ద్రాక్షాయతముఁ దాల్చి యశిక భూతి
సురదీగాడ్పుల రాల, నరుజాయతాక్షుడై
కుఱుగదై బిల్లఁ బ్రకాశ మునిచి,
నంది ముద్రితపాణియందుఁ జెక్కుఁది యీ
గమములు వినుచు, హేమము పొదివిన

తే. యంతి రుద్రాక్షగమి కుట్టులందు మెఱయ,
వెలితపారంబు మించ దువ్వలువ గప్పి,
యడవమును వాడివా లొక్కయతివ దాల్చి.

భార్య వింజామ రిడ, నొప్పుపాండుఁ గనియె.

౫౮

వ. కని విసితుండై చేర నరిగి యక్షాపవీతంబు గాను కిచ్చి కూర్చున్న నాదరిం
పక నందంబియై య విశ్వంభరాభర యిట్లనియె.

౫౯

తే. 'నంగతియె యొయి, యినుమంత తింగజావు,
తత్త్రనిర్ణయవాదంబు దరమె నీకు ?
నోడితేనియుఁ బట్టి, మొట్టో యనంగ
లింగమును గట్ట కడుగు, మెఱింగి నొడువు.

౬౦

తే. వాదుల ముందుఁ జెప్పించి వత్తు; రోట
మైన దయ సీరె యేమైన నని విరిజ్జ
జూటుదనమున నభ లెక్కు చొరవకాండ్రు;
పాటువారలనుద్ది నెప్పుంగ నేల ?

౬౦

వ. అని వలికి దరహానాబుతో దేవిదేవఁ జూచి యిట్లనియె.

౬౧

క. 'అన్మన్మతస్థుఁ డోడిన
భన్మము రుద్రాక్షములును బాని యితనిచే
విన్మయముగ నొత్తము ముర
మన్మరచక్రాంకితుండఁ గాఁ గలవాడ౯.

౬౩

తే. ఉవిద, యీసిద్ధవిద్వాంసుఁ డోడెనేని
సీకు నితని కే నన్నపూనికయ' యన్న,
'నొప్పితిమి దేవ రానతి దప్పకున్మఁ
జాలు మఱి పంచభూతము ల్పాక్షిగాఁగ.

౬౪

వ. అని పలుకు నయ్యురువుర ప్రతిజ్ఞ లాకర్తించి.

౬౫

తే. అతఁడు మృగకృత్తి పెళ పెళ యనఁగ, బనువు
గోచి కట్టిన మోదుగుఁగోల నెగయఁ,
బ్రాంజలి విసీతుడై విన్నవం బటంచు
నర్థము క్రాననత నిట్లు లనియె ధృతిని.

౬౬

క. 'దేవా, యిట్లని యానతి
యీ వల, దేఁ గడువుఁగూటి కిటు రా, నాడం
బేవారిఁ బ్రోవ ? భిక్ష
జీవిక వర్తికిని విని నృజించెనె గాదే?

౬౭

తే. ఎవ్వఁడే సర్వభూతస్థుఁ డితైఱంగు
నకును బ్రేరేచె, నతనియానతియె తెచ్చె,
నెఱిగినవి నాల్గు నొడువ నేమియున లెన్నఁ
యతఁడ బొంతిన నేమిసేయంగ వచ్చు?

౬౮

తే. పంతమైనను గానిమ్ము పార్థివేంద్ర,
యుక్తులను నిగ్రహస్థాన మొదవెనేని,

యమ్మ దెచ్చినవిద్వాంసుఁ డనఁగ వలెఁ,
దెట్లు గావింప వలయు నట్లట్ల చేయఁ.

౬౯

వ. అని యులుకు విడిచి వలికి, మగుడం గూర్చుండి, యతని యనుమతి వాదం
బునకుం దొడంగి.

౭౦

అన్యమత ఖండనము

సీ. అందులో నొక మేటి కభిముఖుండై యాతఁ
డనిన వన్నియును ము న్ననువదించి;
తొడఁగి యన్నిటి కన్నిదూషణంబులు వేగ
వడక తత్సభ యొకఁడఁగఁ బల్కి;
ప్రక్కమాటల నెన్న కొక్కొకమాటనె
నిగ్రహస్థాన మనుగ్రహించి;
ప్రకండుగా రేఁగినఁ గలఁగ కందఱఁ దీర్చి
నిలిపి; యమ్మొదలివానికి నె మిగిడి;

తే. మఱి శ్రుతిస్మృతిసూత్రనమాజమునకు
నై కకంఠ్యంబు గల్పించి, యాత్మమతము
జగమెఱుంగఁగ రాధాంతముగ నొనర్చి;
విజితుఁ గావించి దియ వాని విడిచివెట్టి.

౭౦

క. 'నీ వేమంటివి రమ్మం'
చావలివానికిని మిగిడి యట్లనె వానిం
గావించి, యొకఁడొకఁడు రా
నావిప్రుఁడు వాదనరణి నందఱఁ గెలిచెఁ.

౭౧

వ. ఇట్లు జయించి విష్ణుదేవుండె వరం త్ర్యం బనియు విశిష్టాద్వైతంబు
నగుటయుం బ్రతిష్ఠించిన.

౭౨

క. ఆయెవను నొక్కవలు కెదు
రై యుండెడు విప్రులమున నాయెను విన, 'నో
హో', యిది నీకము, సృష్ట, నా
రాయణుడె వరంబు. కొల్వమతసే' నటంచుఁ

౭౩

వ. అప్పులుకులు విని భిన్నంబై యక్కాడినపాషండపండలు దలవంచుకొని పోయిన, నాయురీధవుండు నతని మాహాత్మ్యంబునకు సంతోషించి సాష్టాంగ మెఱచి, హర్షాద్భుతరసోత్తరంగితాతరంగుడై, భుజగళయన చరణకుశేళయభక్తి వొడచి కృతార్థతం బొంది, పాండ్యమండలమునకు భాగినేయుంక పట్టాదుండు గావునఁ బాత్రంబని బ్రహ్మచారి యగునతనికిఁ దన కడగొట్టు చెలియలిం బరిణయంబునీసి, యరణంబున నమ్మహాత్మ్య నకు ధారాపూర్వకంబుగా నర్పరాజ్యం బిచ్చి, యువరాజుం జేసి, యధీతసాంగవే దుడగునతనికి సహస్రశిరస్సభ్యంతం బని యెఱింగి, యందు దివ్యాస్త్ర మంత్రంబుం కలిమియుం దెలిసి, యమ్మహాత్మ్యం కెప్పరించి దుస్సాధం బగువిరోధియూఁడు సాధింపు మని దండయాత్రం బనిచిన, నయ్యాము నుండును నన్నద్దుం కరుణతో తత్పురోహిత వ్రధానమంత్రవర్గంబు నన్నిహితంబులగు నివ్వాదిక దిగుంబు గడచి శరత్సమయంబున భిష్యిషత్సంహారం బునకు విజయంబు నేయు మనుషయు, నత్రైత్యంబు రాజున కెఱింగించి తత్సమ్మతంబున నిలిచె నంత.

౭౫

వర్షాకాల వర్ణనము

ఉ. కర్కశుఁ డంబు కోర్క, కువకంబులు వాపతి గూర్చినట్లు ని
య్యొక్కఁడుఁ దానుగూర్చి. మఱి యానలిలాపిపచిహ్న వాహతం
బేర్కల గంగ నాతఁ డెలిమి నృకరస్థితిఁ గన్నసిద్ధ్య, దాఁ
కర్కటకస్థుఁ డయ్యెనన, గర్కటకస్థితిఁ గాంచె నత్తచిహ్.

౭౬

తే. వనతతి వరాహ వాహ రి వాయుకుగ్ని
రోధి వారణ వర్షాభు లాఘి దోఱగె
నెండ్రీ రవి చేర; మూడవ యెకకుఁజెరు.
తరణి ధరణిం బ్రమోదనంధాయి గాఁడె?

౭౭

తే. వనధిగమనజగర్పార్కజనిత మృణులు
మఱి వ్రసూతికి నతనిధామంబుఁ జేరె;
మనతఁజొచ్చినయింద్రును దనుక బుండ
కాన్పునకుఁ బుట్టిని లేర్చుక్రమము గనమె ?

౭౮

తే. ఉర్విః గాదంబినుల యలయుమ్మనీరు

దొరుగఁ గేకులు కేకలు తోన నేనె,

ద్విజిత వారణ్యకర్పణి వినఁగఁ జేసి

గర్భము సుఖద్యుతము నేయఁ గడఁగె ననఁగ.

౭౯

మ. అంపజన్మఁడు బాపఁ డనొలిమిలో న్నభావుఁ బెన్గొప్పెరఁ

జల మోగఁ బిడుగుక్కుజాత్యవుయస్కాంతంపు నత్తున్క తో

పలఁ జూప, నృహిమీదిలోహరజముల్ పైఁ బర్యె నా, లేచె వా

త్యలఁ బ్రాగ్దావమమ తొగి తొడల గ్రద్దంతై దివిన్ లేచినన్.

౮౦

తే. ఇలకు డిగి, చుట్టిచుట్టి దు మ్మెత్తి, యెగనీ,

పోయి, తము ముంచునుడిగాలిపుష్కరములఁ

గడలిసి రభ్రకంభము ల్గానె, ధరణి

సభ్రకరిశిష దివిఁ గాంచితట్టికంభణి.

౮౦

తే. కృతవయఃపాననవమేషువృథుకములకు

రాలె నొయ్యన వనగండ్లపావండ్లు;

మఱి బలాకాద్విజాశిసంప్రాప్తి గలిగె,

బెరుగఁ బెరుగంగ ధ్వనియు గంభీర మయ్యె.

౮౧

మ. తనతోయం బిరుంశ్మ లెత్త, నిల వాత్యారేణుమూర్తి నృహం

ద్రునకుం జెప్పఁగ, మ్రుచ్చుఁ బట్ట దివమందు నిర్విల్లిటింపం, భయం

బునఁ దద్రశ్మినహస్రము న్వెస డిగెం బో దాగి వే గ్రుమ్మరిం

వ, ననం ధారలు దోచె మించు వెలిగింప నృబ్బురి నెల్లివై .

౮౨

చ. తొలితొలి వచ్చుధారల నెదుర్కొని, తచ్చటఁ దీగచుట్టుగా

నలముచు. రాత్రి లేచి, పొలుపారె మలీమనబాష్పవట్లు; ల

తొలితొలిధారకే వెఱచి; తోన ఘనోఘము వానకాశ్శకుం

బలరివుఁ దాలయాభ్రముల భంగినె సంకెరి లూన్యెనో యునన్.

౮౩

చ. ఎడవక మున్ను మింటివయి నేతగులంబును లేక మూకతఁ

వెడలెడుచోఁ గఠోరఘనబృందము లడ్డము వడ్డ, వానిమే

యిడియ జవోష్మఁ బాతెడు రపిందులదట్టపుబండికండ్ల చ

వడుగుగతి, మ్రోసె రేవగలు భూరిభయంకరగర్జ లతటిఁ.

౮౪

చ. దినములపెంబడిం జడనిధి స్మను గ్రోలినసీరిలోనఁ బే
రినలవణంపుమట్టిముల్ దృవ్యదిరమ్మదదావము ల్దవు
ల్కొని వెటిలించునార్పటు లోకో, యన నౌ సతటిద్యయంకర
స్తవితములన్ సృజించె నతీసాంప్రభునామనగర్భగోళముల్.

౮౬

మ. ఇనఁశ్చ ల్పప వార్ధిఁ జేరి జల మొక్కిం తాన; నాత్మోష్ణఁ జు
య్యని వెంటం బొగ ముంటికో నెగసి, వాతాధూతతత్సంధులం
గన నౌచుం. సకదిక్రులై వడకురేఖం దిక్తుప్రోత్థిత
స్తనయిత్నుచ్చుటఁ జందరి తృణసె నాసారంబు దోరంబుగన్.

౮౭

మ. ఇలసం గల్గిసజీవనాంబుల నిజానిష్ఠోగ్రమార్తంధమం
డల మానం, దయ వైరివైరి సఖుఁ డెటం దద్రవిం బీల్చి, య
య్యిలఁకొప్పుమ్మడిఁ గుమ్మరింపఁ దగుఁ దా నెంతైన, నంతైన మం
డలముఁ రామా పౌసంగఁ దాల్చగతి మింటం బర్వెఁ గాలాశ్రమల్,

౮౮

క. పుట్ట పదలి నభోభితిఁ బట్టు శక్ర
కార్మురపుఁ బెద్ద పలువన్నెకట్టజెట్టి
వైన నెవచెడి కళ్ళగుం వనఁగఁ గాలి
గార్కొని దిగంతముల వానకాళ్ళ నడచె.

౮౯

చ. ఒకచిమ్మకు న్నసన్య యస సుర్వికి డిగ్గఁగ నీవు మూఁగి బా
తకము, లటంచుఁ లోఁ గనలి దట్టముగా నలమేముఁ దాడు చుం
డక చన నూడఁగాఁ దొరఁగు నాశపుటుండలు వోలె రాతఁ ద
క్కక పడువర్షధారం ముక్తము లై కరకానికాయముల్.

౯౦

సీ. ఎలగోలుజల్లు ము న్నెళవెళ నేటివా
ల్పడి గాలి నట్టిండ్లఁ దడిపి చనఁగ;
నట్టె తో వడగండ్ల కట్టాపులు దుమార
మాపుల రేచి రెండవదియుఁ జన;
మణి మూలవది నిల్చి మెఱసి బిట్టటిమి
కరవారి సృష్టిఁ జీకటిగ నలమ;
సుయ్యెలచేరుల యోజుఁ బైపై వెండి
జల్లునెజల్లు పె ల్లల్లుకొనఁగ;

తే. భూభిదాపాది మర్చరాంభోభరంప

వడి మరొజ్జుండుఁ దెరలక కడవ వంచి
నట్లు హోరని దారౌఁ మైక్య మొంది
ఏన్ను మన్నును నొకటిగా వృష్టి బలపె.

౯౦

మ. ఆంధ్రస్వర్ణుడు కేకిపాత్రములగుం పాడించుచో మేఘమం
డలపుక మట్టశ గ్రుంగ లేవను, మరున్మార్దంగికుం డర్థి నొ
త్త లలిక నేలనుఁ బ్రాలుచు న్నెగయించుం దారాడనతైల్లజ
ల్లలుఁ గిందుప్పలు నయ్యె, దారలును దల్తోలేంద్రగోపంబులుక.

౯౧

ఉ. ఓహరిసాహరిం బ్రథమ మొల్కెడుధారల గాడ్పు లేటవా
ల్గా హతి నీడ్చి, వీగుప్రజలం గలవ. న్మోగి లొందె నంబుభృ
ద్వాహచలద్రథత్వము, మొద ల్మొలు గక ద్వజ మెత్త నొకగా
నాహదనం జెలంగుజన మాంతము నూర్చి పోవ రామియుక.

౯౨

తే. మిగుల నామనిఁ బచ్చ చాంపేయకముల
నమ్మి, కడపఁ దము వైచి, నాడు మగడ
నానవడువారి నవ్వన ట్లల్ల విచ్చె
గలయ మూతులు కేతికీగహనతతులు.

౯౩

చ. అనయము నందనంపు దివియందునె యుండి, ప్రసూనవాసనల్
గని, పఱతెంచిపోవు నలకారుమెఱుంగులె పోవ రాక చి
క్కెనొ నవగంధలుబ్బుభుజిగీపరివేష్టన నా, మొగళ్ల పిం
డును జెలంగెం బనిండితగడుం దెగడుం బువురేకు మొత్తముల్.

౯౪

చ. బలునెక నించువి ల్లడుగు బట్టినదే యివు డాకుబూది గెం
వులఁ ద్రిరుచిత్ర మూది, మరుముష్టిఁగిగి దివిఁ గ్రాయు మౌక్తికం
బులజడి జుమ్మనం దొరంగు బో; యిది యింద్రునిదేని, పుట్టరా
గెలనమొ నాగ బో ల్విలుజిగిం గరకాన్రుతి నొప్పె మేఘముల్.

౯౫

చ. అతిజల మట్టి గ్రోలె నితఁ, డంతయు రా నరివృష్టిదోష మా;
మితి నిపు చబ్బతం బరిజమించినతోయమె చాలుఁ బంట; క
న్మతి నలదాత గట్ట గగనంబున, వర్తలత న్నమంతతో
వృతి యగు నేతుమంజలము శ్రీ పరివేషము సుద్దైఖానునిక.

౯౬

తే. గగనరంగస్థలంబున మిగులఁ బ్రౌఢి
మమునఁ గాళిక నీలికోలము నటించె,
బొరి మొగంబునఁ రాలునిప్పుక లనంగ
గుంపులై రాలె మహి నింద్రగోపకములు.

౯౮

క. ద్యుమణికరాళి మొగి శ్లయి
యమవస శశి గలయఁ గూర్చి హద నొటయు, న
య్యమృతపుటించులె క్రమ్మఱ
నుమినెడు ననఁ గలయఁ గరక లుడుగక రాలెన్.

౯౯

చ. పురణ మొగిళ్ళపై మొదలఁ బొల్చిఁ జలస్రుతి నాడునాటికిం
గిరఁగుఱుఁ బుట్టుచుండుమణికార్ముకర క్తిమ యెల్ల వెల్లిఁ గె
న్నురువులు గట్టినట్టులు గనుంగొన నొప్పెఁ దదింద్రగోపముల్
గరఁగినవిండ్ల య వ్వనమకై వడిఁ దెట్టువగట్టుపచ్చికన్.

౧౦౦

చ. వెళవెళ ముల్లు బిట్టలును, భీతి విదూరశిలాంకుర చృతో
తులకిని యై ప్రేయః న్నిదురవోవుహరి న్వడిఁ గొఁగిలింపఁగాఁ,
దలసి ధరిత్రి సాచుగఱుదాబువుఁగేళ్ళనఁ గంకణంపుఁమోఁ
తలఁ బులు దేరి వండు పయఁ దాల్చి నదు ల్వెసఁ జొచ్చె వారిధిన్.

౧౦౧

తే. కేకిషడ్డంబై దక్కఁ గోకిలపులుంచ
మం బలుటఁ, దోయివదరులు మఱి పొసఁగమి,
నదియుఁ బ్రియుఁ గూర్చ నదులవో నమృత మయ్యెఁ
బ్రోషితల చేరువకు నంపుబోటివోలె.

౧౦౨

తే. రతతసువు రాహు పోమామృతంబు మ్రొంగఁ
జక్రి దునిమినమెదఁగంటిచాయఁ బొలిచె,
నసిగ్గ మేఘస్థమణిధను వాసువర్మ
నం బనఁగ నింగిఁ బ్రతిసూర్యబింబ మలరె.

౧౦౩

చ. న్వరుఖరతాబ్రసాహరిపుజాలమదాచిరదుక్కితవ్రణా
కరకబకాచ్చవాస్రపుతులకై లవణేక్షుసురాజ్యదధ్యుదా
కరములు దుగ్ధశుద్ధజలకంధులు నాఁ గలయట్టి నప్తనా
గరములు మేఘుఁ దానెనొకొ కా యనఁగాఁ గనుపట్టె వీచిన్.

౧౦౪

మ. తనిమం బచ్చ మెఱుంగుగోచియు మణిభన్వోజ్జ్వలాషోభముం
గొని. పుట్టం గొడు గబ్బ నెమ్మిపురియాకు ల్వీప్పి శబ్దము మిం
చ, నతస్సారరజోబలిత్యమున నచ్చన్నూర్తి మిం దన్ని వే
మననీలాంగడు గాంచె బాదవళితోమఁబు మరుత్సృష్టముకా

౧౦౫

క. మనవృష్టికతన ఫణు లే

పున నలవల్మీకరంధ్రములు మూయగ నె

త్తినగొడుగు లనగ ఫత్తా

కవికాయం బవని నెల్లకడలం బొడమెకా.

౧౦౬

ఉ. సారెకు మింట మేఘుడు నిజస్ఫురణం బఱఁ గ్రూరమా పురోం
గారకయోగ మూడి తిరుగ, న్నకుటుంబముఁ దద్గ్రహంబు నెం
తే రుష ద్రొబ్బ నంతలును నితలునై వడు తన్నభక్తులైతాం
గారశీశుప్రతానములకై వడి తాలె సురేంద్రగోపముల్.

౧౦౭

క. కాకోదరాపీతుల వ

ల్యీకంబుల దూర్చె మెఱసి మేఘుం, డని గుం

పై కనగొని పొగడె ననకా

భేకధ్వను లెసఁగె వృత్త భేదానుకృతికా.

౧౦౮

తే. మొగిలు మైచీకటుల నెక్కు జిగిమెఱుంగులఁ

బగలు రాతిరి తాతిరి వగలు చేసె;

నకలమును నిద్రపుచ్చు కేశవుని నిద్ర

పుచ్చుమనునకు నిట్టి దద్యుతమె తలవ ?

౧౦౯

తే. ధూళి యడఁగిన మఱి మింటఁ దోఁడె శంప,

జలధరద్రోణి మన్ను పర్జన్యుఁ దెత్తి

ఖనది ఖశ్రీవిభూషేచ్ఛ గడుగ మెఱయు

మృదుమహిగతవనురజోరేఖ యనగ.

౧౧౦

తే. స్థూలపరివక్తకాననోదుంబరాగ్ర

రంధ్రముల వాననీరు సౌరంగ వెడలె

మళకవం క్తులు దావధూమంబు లణగ

రచ్చ సేయంగ వెడలె విక్రాంతి కనగ.

౧౧౧

నగర. గ్రావాలం గేతకీకోరకకుటజరణోరాజీ మార్వాంకురశ్రీ
 తో పీక్షింపక దినానుత్తుటి పుటువడుచుం దోచు, చిట్టా టిరో
 వావిర్పావంబులం బాయక పొరయ నభస్యాభ్రము ల్గప్పి, వై నెం
 తే విప్రై పింభికల్ బర్హిణులు దిరుగఁ, బెల్లింద్రజాలంబుఁ జూపెన్. ౧౧౨

తే. గిరులఁ దటజంబులరువులఁ దొరగ వండ్లఁ
 బుట్టె జంబూనదులు; గానఁ బొదవు మొగిలు
 మేన నవి సోఁకునెడలు గామితఁ దటిచ్చ
 లంబునను శుద్ధజాంబూనదంబు లయ్యె. ౧౧౩

తే. సురభిబడిఁ జన్న సప్తలాళోకకమల
 కునలయామ్రాళికిఁ గదంబ కుటజ నీప
 కకుభయాధిక లను సాయకములు మరున
 కెను గల్గి గేదఁగినురె యెక్కు డయ్యె. ౧౧౪

క. నటనవరకేకీపాత్ర
 స్ఫుటయవనిక లన మొగిల్లు పొదవెన్ భూభృ
 త్రటుల, నవి యాకు దిను చిట
 పొటరవము నెరింగెఁ దాళముల చవ్వుడు నాన్. ౧౧౫

చ. జలధర ముప్పతోఁ బులు పొసంగు రనం బని యవ్వయోధి సిం
 పొలయఁగఁ గ్రోలి, పై దధివయోధియుఁ గ్రోలఁగఁ, బ్రాచి దౌటఁ బె
 న్బులునుఁ గరుళ్లు గ్రాయ, నవివో వడగండ్లన రాలె, గానివో
 నిలఁ బడ వానిఁ దిన్నయపుడే చలిపండ్లు వడఁగ నేటికిన్ ? ౧౧౬

తే. అవు డనళ్లకు డిగక మేఘాళి పొదువు
 నచలములపై నె చొడిక ట్టగుమ్మగాళి
 జాడ చూవటై మీదివర్జన్యధన్వి
 న్నవున కగుతెరివేటయాయిత మనంగ. ౧౧౭

చ. తడి తల డిగ్గి ముంప, జడతం దుదరెవులఁ గన్ను వీడి, వు
 ల్పొదునుచు నీరు ముంగలరిపోలిక ముక్కులఁ గూడ, నోరఁ గొం
 తొడియరు గూటికణ్ణ సగ మొత్తుచు తెక్కవిదుర్పు మున్నుగా
 వడఁకుటె గాక చేష్ట డిగె వక్షము పక్షులు జానువుల్ చొరన్. ౧౧౮

క. చెందు నెఱసంజ కుంకుమ

క్రందునఁ గెంపెక్కుదివికిఁ గాశ్మీరత రా,

నిందుశిలాత్వము రవి గని

యెం; దోయముఁ గురియ నేల యటు గాకున్నఁ?

౧౧౯

చ. అలజలరాశిసీడిఁ బగ లర్కకరావళి చూలు దాల్చుఁగా,

సలమిన యీర్ష్య రాత్రి ధవళాంశకరాకులు తాము దాల్చుఁ ద

జ్జలముల నాన మూఁగికొనుచాడున నాడి వహించెఁ జూలు మ

బ్బుల నిల ముంచునీలఘనపుంజహవల్ల బలాకమాలికల్.

౧౨౦

క. ఉలుము విని యలకకై దివి

పెఱఁ బఱచుమరాళపటలి విడిచినఁ బడన

క్కఱచిన బినలవవినరము

తెఱఁగున వడగండ్లు ధవళదీధితి రాలెఁ.

౧౨౧

క. తటిదుత్పారితఫణభృ

త్పటలి నిరన్నంబు లయ్యఁ దక్కిపు బద్ధుల్

నటన; మతిహర్షహేతూ

త్పటలాభం బిడునె మది తుభ స్నీర్వట్టుఁ?

౧౨౨

సీ. రవిఁ జూచి కుశుదువారలకును గృకలాన

ములకును దృష్టి మిన్నులనె నిలిచె:

సంద్యార్వ్యదాయద్విజ్రళేణి కిలు నేరు

మొదిపులకును త్రాంతి మది జనించె:

హలజీవినందోహములకు బలాకికా

వినరంబులకు మంచి వెగలు దొరకె:

నెలమిఁ బొల్పుఁగూర్మకలకు నంతలకూట

ములకును మతి విప్పుమొగ్గ లొనె;

తే. నతిఘనసంఘంబునకు నీనినట్టియెనువ

కధువులేఁగలగుమికి వాకట్టు లెసఁగె:

మట్టిమిదైలవారికి మరువనులకు

నెలఁతఁ బాసినవారికి నిడర చెడియె.

౧౨౩

ఉ. కాలునిదున్న నంది నయి గంటలు దున్నక మంటి నా. మహా
కాలునినంది దున్న నయి కర్దమమగ్నత లేక మంటి నా,
హాలికు లెన్నఁడుం దెగనియారలచేలును జౌకుమళ్ళునుం
గా లలి నేరు సాగి రిలఁ గల్గుపవీం గొని పేద మున్నుగఁ.

౧౨౪

క. వరఁజూబడి రొంపిఁ ద్రొక్కం,
జరఁజంబులఁ జుట్టి వసిఁడి చాయకడుపులం
బీరి నీరుకట్టై లమరెను,
బిరుదులు హాలికులు దున్నఁ బెట్టిరో యనఁగఁ.

౧౨౫

క. నాని శిఖి వంటచెఱకుల
చే నఱ, నవి వెండి వంటచెఱకులె యగిటం
బోనంబు ప్రజకు జక్కుల
బోనంబులె యయ్యెఁ బ్రొయ్యి పొగయమి వృష్టిఁ.

౧౨౬

సీ. ఇట్లెల్లు దిరుగ నొక్కిం తబ్బు శిఖి: యబ్బె
నే నిండిలోఁ బూరి యిడి వినరక
రాఁజదు: రాఁజిన రవులుకో ల్యాసాలఁ
గాని కల్గదు: మఱి దానఁ గలిగె
నేని కూడగుట మం: దైన బెన్నాగ నుఖ
భుక్తిసేకూర: దాభుక్తి కిడినఁ
బ్రాగ్భోక్తలకె శీఘ్ర బహుజనాన్నము: దీఱ
నారుల కొదవుఁ బునఃప్రయత్న:

తే. మాజ్యవటముఖ్యలయ మెన్న: రాయంగ
దారులయ మెన్న రంతిక: కారజనిక
వచన నాంధోగృహిణి రామిఁ బడుక మరుఁడు
వెడవెడనె యార్చ నొగిలి రజ్జడిని గృహులు.

౧౨౭

చ. విడుగుల కల్గి లో దొంచి భీరులు కంచముఁ, జల్లుదీధితు
ల్లడవల వెళ్ళిరా బొగలకావిరి బ్రుంగిన పుల్లహంబు లె
లైడఁ గనువట్టె నీళ్ళ నియ్యెల్లను ముంచి రసాతలంబుపై
విడియఁగ దండు డిగ్గినసవిద్యుదురు న్నవయిత్తులో యనఁ.

౧౨౮

చ. గొడుగుల గాలిఁ గూల్చి, నుటి తోలంతోడనె పాట, నాన్చెఁ జె
 క్షద జడి మేఘుఁ డ ట్లకట పాంథులవైఁ దన కెంతవై రమో!
 తడిసిన మేన నింకి యది దారవియోగజవహ్నిఁ గొంత కొం
 తుడిసె, విధాతరక్ష విష మొక్కొకమా టమృతంబు సేయఁగన్. ౧౨౯

తే. దవులఁ జల్లని తూట నంతక మనువడి
 జల్లునీ రూని వచ్చునాజల్లు, మొదలి
 గాలి యెలగోలుచే గొమ్మగదలి జల్లు
 దలవడకమున్న వంగుళ్ళఁ దడిపెఁ దరులు. ౧౩౦

చ. రయమున వృష్టికై యొడిగి రచ్చలపై. విధియింతు రుగ్రతఁ
 హయవతిహిఁద దంతివతి నాతనిపై నృవతిం గజాడిని
 ర్ణయముల మొత్తులాడుదురు, మ్ర బొక యింతయు విప్ప విచ్చు మొ
 గ్గయి మఱి పాసిపోదురు నమస్తదిశాతు లైన యధ్యగుల్. ౧౩౧

క. తనరె బలికు క్తతులు నిం
 డినగ్రామశ్రీం కఱితినిలము లగుటం
 గనియెఁ దృణగ్రాహిత ననఁ
 గానుకనవులఁ జైత్యతరుం గూం డ్డిమృభమణిన్. ౧౩౨

మ. వనతు ల్వెల్వడి, వానకై గుడిసె మోవన్ రాక తా నాని యే
 వనగా నిల్చినజమ్ము గూడఁ జొల మంబ క్లృచుచుం బట్టి పె
 న్మునురు స్నిగెడుకాపుగుబ్బెతలపెన్గబ్బ ల్పునాన ల్వెలిం
 బిసికిళ్ళుం బిసికిళ్ళు హలికుల కర్పించె న్నభన్యంబునన్. ౧౩౩

మ. గురుగుం జెంచలిఁ దుమ్మి లేదగిరిసాకుం దింత్రజీవల్లవో
 త్కరముం గూడఁ జొరంటి సూనియలతోఁ, గట్టావికుట్టారుగో
 గిరము ల్మెక్కి, తమిం ననుల్పొలము వోఁ గ్రేవు ల్మెయి న్నాక, మే
 తెరువుం గుంపటి మంచ మెక్కిరి ప్రభుత్వైకావీ రె ర్లజ్జడిన్. ౧౩౪

సీ. మణియష్టిఁ గేలిబర్హిజవత్సనుథ వీను
 లోలాడఁ బ్రొద్దెక్కి మేలుకాంచి,
 గమగమవ త్సుమగంధరాజాంగమ
 ర్దవవైఁ జిరోష్టమజ్జనము లాడి,

మిసిమిదువ్వలువ బన్ననరంబు మొగలితే
 కులు దాల్చి జామెక్కి కొలు వొనంగి,
 జాంగలామిషముతో కాల్యన్న మధిక హై
 యంగ్గపినంబుగా వారగించి.

తే. మృగమదము మించుతములంపుటిరులుమోవి
 దశముగా సాగరుహసంతి వెలుగ, సౌధ
 శిఖరవాతాయనాగతాదిరరుగంతు
 నతదృగవరోధములతోడ నగిరి నృపులు.

వ. ఇట్లు సాంద్రనలిలధారాసారమానరంబు లగు వార్షికవానరంబులు ప్రకాంతం
 బగుటయు; దదనంతరంబు. ౧౩౬

శరదృతు వర్ణన.

ఉ. రాజమరాశిబ్ధిగిరిరంధ్రము, శాలినీశరావలీ
 వై జననంబు, యజ్ఞహుతవాజమాతాశము, బాన్వదిండిరాం
 భోజనమాగమం, బుర్రబోధభుజంగశయోవచారనీ
 రాజనపుష్పహల్లకనరం, బువయించె శరద్దినం బిలక. ౧౩౭

క. కరము పొగ రెక్కె నంబర,
 మురువిద్యుద్ధీవకళిక లుమిసిన ధూమ
 స్ఫురజు బొగచూరె ననగా
 హరిమణిజంబూ ఫలానీతామలరుచులక. ౧౩౮

ఆ. సాంధ్యభాగలహరి సామిరంజితము లై
 తిరిగె మింట నదుర తెలివినట్టి
 యిందిరాదిపతికి నెత్తు కర్పూరనీ
 రాజనంబు లన శరద్దనములు. ౧౩౯

మ. ఆశిగురుద్దంచలామల తదంతరబింబిత మయ్యె బాకవి
 ర్దశితమహాఫరాపహరితచృపకర్కటికావనాలి నా,
 గలమవనక్రమచ్చుకనికాయమలోపల సాంధ్యరక్తిమం
 బలంతిగ దాల్చి మింట గన నయ్యె విప్రాండపయోదఖండముల్ ౧౪౦

క. ఘుణగణవిహరణః జివిశిన

మణిభనువువఁ దొరుఁగు నుని సమానము లై ద

ర్వణనిభనభమునఁ బరిణత

శణకణహరిణములు పొందుజలదము లొలినెన్.

౧౪౧

క. రవిశశిముకురములు శర

ద్యువతి మెఱుఁగుఁబెట్టుభూతియో యనఁ బర్వెన్

బవనాహతనప్తచ్చద

నివహపరాగంబు వివికి నిర్మలకాంతిన్.

౧౪౨

నగర. సంభూతజ్జప్తివాతాశనశయనము విశ్వంభరుం డూడి చేవం,

గంభీరప్రక్రియామగ్నత డిగు జగతిం గ్రంధుగాఁ బోచువర్షా

దంభోశిష్టారంధ్రోద్గతనీతవృథుపాతాళజాతాఁబుధారా

స్తంభంబు లోస్తలె నెన్న ల్పశరదుచి శరస్తంబవం క్రిం జనించెన్. ౧౪౩

తే. నీరజేక్షణఁ డవ్యేక నిద్ర దెలిసి

యడుఁగ దనఁగఁ మోవనో యవనిరమణి

కంఠకితగాత్రి యయ్యె నాఁగా విపాక

వరుషకంటకాలిమంజరులు వొలిచె.

౧౪౪

మ. స్ఫుటభూయోహృతిశంక వార్ధి నినరశ్మి ల్మిన్ను చేర్చం, దటి

చ్చట లౌర్యంబుగఁ గారుకొంచు, మనమై, జ్ఞాఁ దీఱ వర్షింప, న

చ్చొటనుం దోచి గ్రసించఁ బోలుఁ గలశీనూనుండు ! గాకున్న నొ

క్కొటఁ దాదాగ్రహభాస్కరేందుమణికుక్తు ల్యక్తమై తోచునే ? ౧౪౫

చ. అమలయాద్రి కుంభభవుఁ డన్మతకంబు శరత్తు కుండమం

డలి ప్రతిబింబ కై తనమునం దమ కిచ్చిన. వారిదేవత

లొలఁకులకేలఁ దావ నిడి తోమఁ గలం కడఁగెం, దదీయత

త్పలతకు హ్రస్వమౌటె కరి, తారక లంబువుఁ దేర్చునే యనన్ ౧౪౬

చ. ఇలకు సుధాసమత్వము రహింప శరజ్జలజాక్షి కుండమం

డలి సలిలంబుఁ గల్మష మతంగ మొగిల్పిరియెండఁ గాఁచువోఁ

జిలుకు నిశారజుపటలి చెన్ను వహించెఁ దరంగవం క్రిప్తై

దళ దరవింద కై రవ కదంబ కధార వరాగవృగముల్. ౧౪౭

౪. హెచ్చినమై త్రిఁ బద్మినుల కెల్ల మనాత్యయకారుకండు సొ
 మ్మచ్చువడంగ జేయఁకనై యలకౌంచనగంబుపెరిక
 మ్మచ్చున నీడ్చుకర్మగిరియందలి వెండిశలాకపిండు నా
 వచ్చి మరాళమాలికలు వ్రాలె గొలంకులఁ జక్రచంకృతిన్. ౧౪౮

లే. కుంభజుడు శార్థితోఁ గ్రోలి కుషి నున్న
 మించుముక్తాచ్చటె క్రుమ్మరించె ననఁగ
 జలజదళములఁ దేటలుఁ జవులు నయన
 యంబుకజములు వొలిచెఁ బద్మాకరముల. ౧౪౯

చ. కెరలు స్రవంతిఁ బై యనుక క్రిం దగువేళ నినుండు మేఘపుం
 దెర ననఁ జల్లగా, విరహచీవ్రకర్ణవృత మా నజీరకో
 త్కరగఁడ మట్ల వద్మినులఁ గ్రమ్ముఁ నకేనరమాధ్యి పొల్పెఁ బైఁ
 గర మరుదారెఁ దేంట్లు సెకఁగందినము తైపు సేనలో యనన్. ౧౫౦

చ. జలజదళస్థతోయములు సందులఁ గ్రందుగఁ దోచుమింటిసి
 డలుఁ గనుపట్టె నత్తటిఁ దటాకముల న్లమిమంబు రెంటిలోఁ
 దెలియఁ దరంగ బై కెగము తేటలఁదేరులఁ దూన్యఁ దోయము
 ల్బలుచనఁ దేటః మిన్నడుగఁబట్టె గడుం దళమౌటనో యనన్. ౧౫౧

మ. ఇలకు న్మ్రోలఁగఁ బండి తీరవనపుండ్రేక్షుచ్చట బీవు ల
 గ్గలమై వ్రాల, నురున్వనంబు లెనఁగంగాఁ ద్రివృ రాట్నంపు గుం
 ద్రలు నాఁ దేనెకొలంకులం బొరలి పాఱ ని్యచ్చ వంకేరుహం
 బుల నాడెం దొలునంజుఁ దేటివలయంబు ల్తారయంకారముల్. ౧౫౨

సీ. హలనసుత్కదళ కందాభ తిర్యజ్నతా
 శ్యమునఁ గొ మ్మొకటి మో ననఁగఁ గ్రుంగఁ ;
 గటముల డిగి చిబుకమున రే పేరిన
 మద మంజనగ్రంథిమాడ్కి, మెఱయ ;
 చిద్రోతృహతవలత్కద్రూజ మనఁ జాట్టు
 తో విప్పుతోఁ దరిఁ దొండ మాత ;
 తెల్లుబెళ్ళలు నీటఁ ద్రెళ్ళి పేనము వండు
 నయి పునుఁప్రొప్పుదాశయము నొనఁగ;

తే. మనరజోవృష్టికై మీదికన్ను మొగుడఁ.

గడిదెసలు నిక్క, బరితోలు గదలఁ, గీలు

మదముతి క్తత నదుల కీఁ, దదనుకృద్వృ

షాశితోఁ దేట్లు వఱవఁ, గోరాడఁ గరులు.

౧౫౩

కా. గండద్వంద్వగళత్కరాశమదరేఖల్ పుల్లిన ప్రచ్చదా

ఖండజ్ఞోదనీత ల్పక్ష్మీకములై కర్ణద్వయి స్మించఁగాఁ,

గొండల్పిన్వినమన్ను కత్తులగతిం గొమ్ముంగొన ల్ముంప, వే

దండంబు ల్పువదంతు లొఱ డెలివెం దండె త్రభూపాలికిఁ.

౧౫౪

తే. అప్పు డన్యోన్యవిజిగ్మ ల్లనదొరల

కవ దొనలనుండి లబ్ధలక్ష్మ్యతఁబడనీన

న్యకులశరపాశిచేఁ గీర్తిచాలఁగనెనొ

యన వనాశిఁ బ్రపుల్లకరాశి మెఱనె.

౧౫౫

తే. దరులతడివండు పొదువుమూఁపురము లంటు

తెల్లుగంటుల నాఁడోట లల్లసిల్లె,

గిరుల మోరుల నవి సముద్గీర్ణసలిం

జలదరచ్చేదములు వ్రాలఁ మెలఁగుకరణి.

౧౫౬

తే. గగనలక్ష్మి నిజోరు నక్షత్రమాలి

కలు వియన్నది జలములఁ గడుగఁ బినుక,

నెఱయు కుంకుడుఁబండులములువు లనఁగఁ

బలవలని పాండురాంబుదవంక్తు లమరె.

౧౫౭

కా. అప్పు ల్వారిధిచేతఁ బుచ్చికొని, కార్యఁబైన, మున్నోన్నయ

య్యప్పు ల్లో చనియు న్నవృద్ధికముగా నవ్వార్ధికే తీర్పుఁగ,

నవృజ్ఞాతివిశుద్ధజివులు నిజాచ్ఛాంగంబులఁ దోయఁస

ట్టొప్పారె న్నశిబింబగర్భితములై ద్యోచారికుఁబ్రాభముల్.

౧౫౮

చ. విశద వయోదవుంబొరవేష్టనచే నొకమై నభోమణిఁ

లకునపటంబు వొందుట మనంబున నారని, కాంచి, విష్ణుఁడ

య్యశివతకై వదంబు వలయంబునఁ బాసి, యవస్తులోభక

త్కళతఁ బ్రబోధ మొంది, నీరిఁ గాంచి చెలంగెఁ బయఃపయోనిధిఁ.

౧౫౯

ఉ. అంబరివాను లగ్నిఁ గ్రియకై ద్యుమణిస్సటికోవలంబునం
దుం బడయ న్మరజ్జలదతూలవలంపరఁ గొంత వై ఘటిం
వం, బెలుచం జనించి, యొక మట్టున నిల్వక యాక్రమించెఁ గా
కం బరితాప మూన ననఁ గానె మొగి ల్విరియెండ లత్తణిఁ.

౧౬౦

క. కంజహితాస్తోదయముల
సంజకడల, నడుముఁ గప్పు, నంధిల, మి న్నొ
ప్పెం జూడఁ బ్రకృతిశబరీ
గుంజానాసాపభూష కొమరు భజింపన్.

౧౬౧

తే. గూండ్లకై శాలిమంజరు ల్గొనుచు, మూఁగి,
యంబరంబునఁ బలుచు కీరాళు లొప్పె,
బనరుటొండొంటియాకుతోఁ బండఁ బాటి
చేదభయమున నెగసిన చే లనంగ.

౧౬౨

సీ. శ్రీలు దా రౌఁచి నాశ్రితపద్మకర్ణికా
కృతిఁ జెప్ప ల్కమలకర్ణికల మెలయః
నతనుసౌభ్యకృద్వ్రతిరేఖ మంచెవై
నడలించు రౌద చిల్క వదువుఁ బలువ;
దోగమొగ్గలను వై న దూర మేఁగఁమఁ జెట్టు
చప్పట్లఁ జిన్నులు జడలు గదల;
పెదత్రోవ మును చెప్పి, వడి నవ్వ, దిరుగు న
ధ్వగుకొలందినె యపత్రఫయు మరల,

తే. నథర రదనప్రసాదంబు నడుగ నోరు
దెలుచె ననఁ బండి స్త్రీలి ముత్రములు తోచు
చెలుకు జంఘలఁ బోలమి శిరసు వాల్చు
రాజనముఁ గాచు గోపికారాజి వొలిచె.

౧౬౩

తే. సింగియత్తణిఁ దా మహానీల మైన
గరిమకుం దగ బహుతృణగ్రాహి మయ్యె.
ననఁగఁ బరిణత కలమాది యవసరాశి
తతులు గిరు లన నత్రంకవతఁ జెలంగె.

౧౬౪

మ. అయన్విష్టా దవశాతపత్రి దగనయ్యాగంబు పాగంగ, నం
చు యమిత్రేణులు రాగఁ, బుంగవకకుత్స్థం ఉల్ల వర్షాదినా
త్యయరాముండు సలక్ష్మిబుం దీనున కోజ్జీవాప్తిగా, విల్లు ని
ర్దయతల ద్రుంవఁ, బ్రభగ్నశాల్యవని నీతాలబ్ధి గాకుండునే.

౧౬౫

క. మొగిలువిరియెండవేడిమి

నిగుడ, శుకశ్రేణి పనరు నింగి న్నిండఁ,
బెగఁదె బ్రజ. హరితవాజుల
గగననుజిన్యందనంబు గదినెనె యనుచుఁ.

౧౬౬

తే. భువి నరఃకైరవశ్రేణి పోవదోల,

దివి గనద్గహనక్షత్రదీప్తి దఱుమఁ,
గృష్టపక్షిపువాని లే కిరులు దనదు
నలుపునను గూడె నన నై ల్య మొలనె నభము.

౧౬౭

క. శ్రేష్ఠఁ దలఁచి పని మేయుచుఁ

జేవినపొలయ నొడచే బాంధవుల
దూపించమి కజుఁ ఉంపిన
యాపాగా యునఁ నదుల నంచలు మెఱిసెఁ.

౧౬౮

తే. వెదమొదవుకూడఁ బోలేనివెచ్చ గ్రోవు.

కల్ప మెదచాచ వెదలెనో యునఁగ, నెట్ట
శ్రేణును గ్రుంగి తెచ్చు అంతెలు నిగుడఁగ
మందగతి గున్యె వృషభము ల్బందపిఱుద.

౧౬౯

తే. శరధిజల మెల్ల రిత్తగాఁ గురియ, నుహ

దొక్కఁ బేరిన, నతెల్పె చిక్కి మీద
గాన నగుచున్న దచ్చతచే, ననంగఁ
బఱచు శరద్రభములమేని పొండు వమరె,

౧౭౦

క. శరనిధి మును గ్రోలిన ని

ర్పరజలములు గురిసి, మేఘభావం బఱి, య
కర్పరములు కరములె కా, జిగి
నొరిమె, ననక రవియు మెఱిసె, నుడిగెను మొయిలుఁ.

౧౭౧

క. ప్రాశించిననీ రంతయుఁ

భో, శరదభ్రములు మగుడఁ బూరింపఁగ, నా
వేశించెఁ గొలంకుల ననఁ,
గాశప్రతిబింబపటలి కడు నొప్పారెఁ.

౧౭౨

తే. కొలనఁ గరిదంపతులు పద్మకళిక లొకటి

కొకటి యీ నెత్త, మకరంద మొలుక, నమరె
నల శరత్పద్మనిలయకు నెలమితోడఁ
గవగ నభిషేక్షమున కెత్తు కడవ లనఁగ.

౧౭౩

తే. పంక మడుగంటి తేజిన బావు లెల్లఁ

బంకములె చేసెఁ గ్రమ్మఱఁ బంకజములు
గళితమక రందయుతరజఃకర్దమమునఁ;
గారజగుణంబు గలుగదే కార్యమునను.

౧౭౪

క. ఒసఁగి రగస్త్రాఘ్నములం

గొనరి జను, ల్వార్ధి సీరు గ్రోలితి వీనీ
ర్పసికై మా కి మ్మని క
న్యి-స రుడుగం గావ నవ్వగించెడు కరణిఁ.

౧౭౫

క. పరుషాతపతప్తం బగు

ధరణీపాత్రమునఁ బడుట దశ మయ్యెఁ జమి
వరివక్త్రంబై, యనఁగా,
శరదిందుజ్యోత్స్న రేఖ సాంద్రతఁ గానెఁ.

౧౭౬

తే. వృష్టితటి నిర్థజెనఁ ద్రావఁ గ్రిందనుండి

తేట నదిసిఁఁ దనవెంఁ దేలుమీర
తకుకుతో నాచులత దోచె వెలికి, జుమిడి
వెండి మీ లెక్కు వెండ్రుకవిల్లువోలె.

౧౭౭

క. హంసము క్రౌంచముతొలి లా,

మాంసంబుచి వచ్చెఁ దాను మలయము శిఖఁ బాల్
హంస విలువ, నీ ర్విణిదెను,
హంసమున కగ న్ని వరమహంసం బగుటఁ.

౧౭౮

తే. క్రౌంచ మొకకొన్ని గ్రుడ్డులు గాంచె మింట
నవి యహంసచ్చదాచ్ఛాదనాఁబూతి
హంసతతు లయ్యె, గా దన్న, నరుణ చూడ
గువ్వుకుజగాశనాంతము లులులు గావె?

౧౭౯

చ. కలమంగ వారిదేవతలు గామ సరోవరదంభదర్పణం
బులము దట్టపుంజిలుము వోవంగ చాచుకలము గీయంగ
బలె నిలువంకలం గలయఁ బాయక తేలుచుఁ జచ్చరేణువు
లెఱుకులఁ బాసి పోఁ జెంగి గ్రొక్కకు లిచ్చె చుశాశూరికల్.

౧౮౦

స. అర్కమండలి కప్ర మధ మైనంతనె.

యెఱ మాని మోము బి దైత్తి చూచి
మునుమునుధ్వని గాలి గుహఁ జొరఁ, బురి యొకిం
చుక యెత్తి కని తలంచుకొని వంచె;
నిప్పువృతేతకీ నేత్రాంబు వొత్తి, భే
కవుడెంకి పడియచోఁ గర్ణ మొగ్గి;
కేకకుఁ ద్యజనతగ్రీవ మై తాక యొ
క్కిం తార్చి, వాత నేమేము కమిచి;

తే. వెకలు వీతొకకును శరద్యృక్ష మీఁగి,
వార్షికమె యెక్కి, త్రోవ నిర్వంకఁ బక్ష
తులను నివురుచు, వెజ్జిమాపుల నురంబు
కెంతులఁ గనుంగొనుచుఁ గానఁ గేకు లుండె.

౧౮౧

క. వెలుతు రసంబి యెండియు,

ంలి, విప్పమి, జెడక, శిఖికలావము వని వ
ర్తిలె, బర్హన్యఁడు నటన
మ్ముల మెచ్చి మెఱుంగుఁగానె ముద్రించె ననక.

౧౮౨

స. చక్ర న్నప్రకాశమునకు ఫేనంపుఁ

గొం గిడి గొనగొనఁ గోళ్ళ గొణగి;
యశ్మనితంబులు హంసహారమును బ
రాగరేఖాన్వర్ణరశనముగను

జలశాటిపులిసంపుజమనంబువై జాఱ
 వ్యస్తవేతనభుజస్వస్తిక మిడి,
 తనిమితో వెచ్చనై తటశరప్రతిబింబ
 హసాశి.బాష్ప బుచ్చానములకు

తే. నగుచు, జెందొవకంటను నలిగి. త
 లంటు కైయొత్తు పదనతి నలర, కువల
 మధులహరి నల్లి జెంది వై మగతనముల
 నొక్కెకలఁ గూడుచు స్రవంతు బుచ్చు పెనిచె.

౧౮౩

యామునవ్రభుని దిగ్విజయము

ప. ఇట్లు శరత్పుష్యం బెనంగిన సంగీకృతక్షత్త్రవత్కండు గావున దిగ్విజయ
 యాత్ర భర్మం బని యానీతబలవృత్తుంబుగా నాకృష్టసామంతతాత్కుంబుగా
 వెడలి.

౧౮౪

మహాసగ్ధర

గజమోహస్యందనాశీకబళితధరణిం గాద్రవేయాపిరాజ్ఞా
 ర్థజరత్నశ్రేణు లంతర్మజులసవతు లై మ్రగ్గఁ బాదాతకుంత
 ధ్వజవాతామాతఘూర్ణద్వనధురవము ల్వాద్యము శ్రీఱఁగాఁ, ద
 ద్విజరాజస్యండు విద్విద్విదశన మనిఁ గావించె దిగ్విజయాత్రన్.

౧౮౫

క. జన్మములు చేసి, దానము

ల. న్నానాదేశవిప్రులం దనువులు సం

పన్నత ననిశము బహుభో

గోన్నతుఁ డై, యాదే మఱచి యుండె నశంకన్.

౧౮౬

ప. మఱియు నతని రాజ్యంబునఁ గనవుఁ గఱచి చేయెత్తి మొఱపెట్టుట కరుల
 యంద, యట్లట్లువడ మెడఁ బట్టి త్రోయుట వెడవెడం బోవునల్లవులం
 బండున తలంటులకు నిందికిం దెచ్చుపజ్జాంగనాత్రాతల పరిహాసచేష్టలయంద;
 నున్నమేఘముం బట్టుకారులంబట్టుటయు సౌభసౌవర్ణభూషోదినీ, ంబుల
 యదః శాసెకట్టుటయుఁ గత్తిదాల్చుటయుఁ గృకవాకుల కలహంబులయంద;
 యశుల్య సులహావిమర్షణాదోషంబులు జాంబూనద వరీక్షామలయంద;
 యేదేసయుం గన్నువేయుట మృదంగాదివాదిత్రంబులయంద; దాతువాదంబులు

తట దగుట శాబ్దికులయంద; కాక, యితరస్థలంబుల లేకుండ రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచుండె.

౧౮౭

తే. తత్పితామహః దైవనాథముని శిష్యః
దైవ శ్రీవుండరీకామననః శిష్యః
దైవ శ్రీరామమిత్రాఖ్యః దార్పిదనదు
పరమగురుపౌత్రునకు నిట్టిబంధ మెట్లు ?

౧౮౮

ప. యోగసామ్రాజ్యంబు మఱచి సామ్రాజ్యంబునం దోసక్తుఁ డయ్యె; నట్టి
మహాత్మువాశంబునం బుట్టిపట్టి యితం డిట్లును యతిస్మృతిక్రమాబు.

౧౮౯

సీ. వృషక్తై రిరురవారిఁ ద్రిషవణస్నానంబు
స్వః గావించి, యాహ్నికముఁ దీర్చి,
యేకాంతగుహత త్తటికుశాననమున
నుండి, లక్ష్మీకాంఘ్రివుండరీక
మంకురత్పులక హర్షాశ్రవై దహరపు
ష్కరమున భావించి, నవిల దిరుగ
యజ్ఞోపవీతపద్మాశ్చ మాతకలతో
యోగపట్టికఁ గూడి యురము మెలయ,

౬

తే. శౌరిఁ దద్ధుజీద్రవాస్తవ్యుఁ గొలిచి,
సతియు నాలర్కశాక మంచితము వండ,
ని ల్బుకుందున కర్పించి. వేల్చిఁ దీర్చి,
యిట్లు తనయూత్ర వడపు మున్నితనితాత.

౧౯౦

క. తోడిబడి, విషయాతురు నవి
విడు మనియెడుకంబెఁ గలిదె వేతే వగ ? నే
ర్పదరఁ గథాదుల నొకవెం
బడి దోఁపం బలికి మైత్రిఁ జావుల యొప్పుక

౧౯౧

క. వసుధం బుత్తాదికదు
ర్యసనమునైతమును దండ్రి వారించుటకు
వసవడ దఁట; మఱి రాజ్య
వ్యసనము వారింపఁ నెంతవాఁ డెవ్వారుక ?

౧౯౨

ఆ. నల్ల గ్రోల నిచ్చి మెల్లనె చివ్వంగి
 నోటి జింకఁ దివియుఁ నేరు పొదవు
 వేటకాఁడునోలె విషయాశివలనఁ ద
 తృప్తఁ దీఱ నిచ్చి త్రిప్పు టొప్పు.

౧౯౩

వ. కావున, నట్లయిన నితని విక నుపేక్షింపరా; దుపాయములుఁ జొచ్చి యొక్క
 రీతిం ద్రిప్పవలయు, నుర్వి నాహార దోషంబు విజ్ఞానవాశంబునకు మూల
 కారణం; బని వితర్కించి.

౧౯౪

క. ముల్లు దలకొనని నవకవుఁ
 బల్లవములతోడ ము క్తిభామ చెవులకుం
 బల్లెరుఁబువ్వులగు పువు
 బుల్లనిలు నలర్కళాక మొదుగుగఁ గొనుచున్.

౧౯౫

తే. తెచ్చి, యొక వైష్ణవుఁడు గానుకిచ్చె, ననుచు
 బాసనపు బాదబులచేతఁ బంపుటయును,
 నతఁడు ప్రేయపడి వండించి యారగింపఁ
 దెప్పు నిచ్చఁ, గొన్నాళ్ళిట్లు తెప్పుచుంక.

౧౯౬

వ. ఒక్కఁడతండు భోజనసమయమున నకలకాకాస్వాదనంబు నేయుచువచ్చి,
 తచ్చాకంబు నంజుచుం దలండుకొని, 'యేత చానేతయగు భాగవతు భోజనా
 నంతరంబ మమ్ముం గాన్పించు' డని వలికి, పాణిసాదప్రక్షాళ నాదమ నానంద
 రంబ గాన్పించుకొని, నమస్కరించి, వచ్చిన ప్రయోజనం బడుటయు, సతం
 డిట్లనియె.

౧౯౭

కి. "మీ పెద్దలు గూర్చిన ని
 జ్ఞేప మెకటి సహ్యాజాత సింధు జలాంత
 ద్వీపమున నుండ నీకుం
 జూపంగా వచ్చితిని వసుమతీనాథా.

౧౯౮

క. నా కేటికి నిజ్ఞేపము
 నాకు, నిధియు నాకరంబు నరనాథుల సౌ
 మ్మే కాన విన్నవించెద,
 నాకర్జున్వము తదీయ మగువిధ మెల్లన్.

౧౯౯

సీ. నృపతి మణుల్లాగి శాంత మై శ్వేత మై
 నట్టిత్రాఁ చొక్కటి చుట్టియుండు;
 రక్షోగృహీత మన్మథ తొల్లి గల, దది
 పొలయ దం దే డాటు నెలలు గాని;
 యేపాటిబలి యైనఁ జేపడుఁ బ్రాణిహిం
 సాదిపూజనముల కానవడదు;
 తనవెలుం గొగి నిరంజనదృష్టికినె లక్ష్య
 మై యుండు నయ్య నింతంత గాదు;

తే. రత్న మొక్కటి వై ననర్థంబు వెఱయఁ;
 గలదు పద్మంబు శంఖంబు; పలుకు లేటి
 కక్షయ, మనంత, మాద్య మేకాంతమందు
 భూవ, సీకొక్కనికె కాక చూపరాదు“.

౨౦౦

ప. అని విన్నవించిన నంతసించి, సేనాసమేతుండై యతండు మున్నుగా శ్రీరం
 గంబున కరిగి కావేరీచంద్రపుష్కరిణిఁ దీర్థం బాడి ధంగనాథుని సేవించి
 సాఖిప్రాయంబుగా నతనిం గటాక్షించిన నతం డిట్లనియె.

౨౦౧

క. “మీ పెద్దలు గూర్చిన ని
 జేవ మ్మిది గొ“మ్మంచు శ్రీరంగవతి
 శ్రీపదయుగ్మముఁ జూపిన
 నాపృథ్వీపతియు హతనిరస్తభముడై

౨౦౨

ప. గంకునఁ దనపూర్వదశఁ తలంచి యిన్నాళ్లు దన ప్రమాదంబునకుం బరమ
 నిర్దేదన నొంది ‘సీ వెవ్వంద?’ వనుటయు, ‘నే మీ పితామహుం దను నాథ
 ముని ప్రతిష్ఠ్యంద; నయ్యోగివరుండు భావి భవజ్ఞునం బెఱింగి భాగవతవతం
 నలలు వసుచేత నివ్విశిష్టాద్వైతంబు సకలభూతహితంబుగా వెలయంగలయది
 యని నిశ్చయించి, నీకు ద్వయం బుపదేశింపు మని, తన శిష్యుడగు పుండరీ
 కాక్షున కుపదేశించిన, నతండు భోగాసక్తుండ వైన నిన్నుపాయంబున దెలిపి,
 నీ కుపదేశింపు మనుటయు, బనివింటి,’ ననిన, సాష్టాంగంబుగాఁ బ్రణ
 మిల్లి, యతనిచేతం బంచసంస్కారసంస్కృతుండై, యంత నిబువక తురీ
 యాశ్రమంబునకు రాఁగలవాడై స్కంధావారంబునకు మగిడి వచ్చి, కుమారునందు

రాజ్యభారంబుఁ బెట్టి, బంధుమిత్రామాత్యసమేతం బగు బంధతుష్టయంబును
బ్రకృతివర్గంబును నతని కొవ్వగించి యిట్టనియె. ౨౦౩

రాజనీతి

క. 'ఏవట్టున నినువక ర

జాపరుడవు గమ్ము ప్రజలచక్కి; వివక్ష
ల్లాపెట్టిన విని తీర్పుము;
కావురుపులమీద విడకు కార్యభరంబుల్.

౨౦౪

తే. రాష్ట్రవర్ధన మెదఁ గోరు రాజు మేలు

రాష్ట్రమును గోరు; దానఁ గార్యమె యనంగ
రాదు; బ్రహ్మోత్తరము లై న ప్రజల యేక
ముఖపుఁగోర్కెఁ దదంతరాత్ముం డొసఁగఁడె ?

౨౦౫

ఆ. అజ్ఞవలయు నృపతి, కాభీరభిల్లాది

కంఠకోల నూరి నాజ్ఞ చెల్లు
నంట; సార్వభౌముఁ డై న భూపతి యాజ్ఞ
కెల్ల వారుఁ దల్లడిల్ల వలదె ?

౨౦౬

క. దుర్గము లావృద్ధిజవర

వర్గమునకె యిమ్ము; దుర్గవత్తతతి క
తల్లిగ్గళ ధరాధిరాజ్య వి
నిర్గతసాధ్వనత పౌత్రమ నిలువకు కొలఁదిన్.

౨౦౭

ఆ. మొదలఁ బెనిచి, విదవ గురియింత, నెవ్వఁడు

దనదు తొంటిపీనదళఁ దలంపఁ,
దలుగు; గాన శీల మరయుగుఁ గ్రమవృద్ధిఁ
బెనిచి, వేళవేళఁ బనులు గొనుము.

౨౦౮

ఆ. అపభిజాతుఁ, గీకటాలయు. నశ్రుతు

నలుకు మాని బొంకు పలుకువాని,
నాతతాయి, గదును, నన్యదేశ్యు, నధర్ము,
విడుము విప్రు నేరి వేడితేని.

౨౦౯

క. తక్కుము మిగలఁ బథిచ్యుత

పక్కణవర్ధితులఁ; దొల్లి భ్రష్టగు విప్రుం

దొక్కం. డలుగఁడె ప్రోచిన

కొక్కెరపై నొక్కపూట కూటికిఁ గాగన్ ?

౨౦౦

చ. చదివి యధర్మభీతి నృపశాస్త్రవిధిజ్ఞతల న్వయన్సు దె

బునిటికి'లోను నేబడికి బాహ్యము నై యరుజన్యపూర్వులై ,

మద మఱి రాజుప్రార్థన నమఃత్యతఁ గై కొని తీర్పు పొలువా

రొరవిన నంగము ల్మిగుల నూరిత మౌటకుఁ బూట సాలదే,

౨౦౧

వ. అట్టి మంత్రివర్గంబు దొరక దేని.

౨౦౨

శా. నీతిం దాన తలంచి చేయఁ బని గానీ కాకపోనీ, బల

వ్రాతార్థాధ్యత నెమ్మి నంక కొనుఁ బ్రోవన్మంత్రి యంచుం గజా

తీతుం, గుమ్మడికాయ యంత యగుముతైం బై మనం బేర్చు. న

ట్టి తా నాతనిచేతిలో బ్రదుకువాడే యో జుమి మీదటఁ.

౨౦౩

క. ఒక్కనివిరివికినె దొర

లైక్కండ్రే, నొక్కనొకని వెంబడి ననుగు

లైక్కండ్రు నిలువఁ బను లగుఁ;

గక్కనము గుడింపఁ; బెంపఁగా గాకుండున్.

౨౦౪

క. ధనముఖ్యము కేవల మే

వనియుం గా, దాన్త గలిగి పలువురు వ్రభువుల్

పనిసేయక, తద్వ్యక్తం

బువకు నలోభాన్యశంస్యముల్ బుతముఁ జెలుల్.

౨౦౫

క. భాండాగారహయాద్యము

లుండియు నను వగు మనఃస్య లొదవమి నవియన్;

మండలి నవయ నరి కొదిగి

యుండిన నింహననంబు లుర్వి న్విసమే ?

౨౦౬

తే. బాహు జాంఘ్రము ముఖవిదంబనకు నయినఁ

గొలిచి మను విప్రధర్మంబు ధెలిసి యైనఁ;

బూని నంకట్టముల నిల్చు గాన; దలచు

బ్రాహ్మణుని బ్రతు జేయుట పతికి హితము.

౨౧౭

౬. ఆయతికాని కికు మమరాలయముఖ్యము, లాతఁ దర్థత్వ

ష్టాయతుఁడై నిజోర్వి నగునప్పికిఁ దద్దనముం దొరల్చి, రా
జాయతనఁబు జేర్చు; మఱి యట్టి దపథ్యము, కాన నొంటిగాఁ

డే యధికారి గావలయు, నిండుక తిన్నను వాడె రూపఱుక.

౨౧౮

౭. మును దనసీమ చేసికొని, మల్లిది, గుద్దట వెండి చేనిమె

త్తనకయి పేరు పిల్లఁడియుఁ ద్రవ్వెడు కర్షకునట్లు, శత్రుతో

నెనసెయ యైన దుర్గబలమే కొని యైన, నిజాత్మ చింత లే

క నెగడఁజేసి, తోన మఱి కంఠకశోధనఁ జేయు దొప్పగుక.

౨౧౯

౮. మొదలనె యెరుదలకాని

జెదరంగా నాడ కాత్మఁ జింతింపు; పదిం

బదిగ మృష యేని మఱి విడు

ముదస్తుఁగాఁ గాక యుండ నొక్క ఘతమునక.

౨౨౦

౯. ధరణి నసాధ్యనగాటవు

లిరవుగ భూపీఠ సేయు నెఱుకుల పొరుగూ

క్లైర వగు నస్థితిహారుల

కెరవుగ నిచ్చనది, మిథము నెట్లయిన నురుక.

౨౨౧

౧౦. విశేషించియు నప్సార్వతీయజలంబు తోనం గూడకయున్న రాజునకుఁ బ్రజా

భాధ దఱుగ; దెట్లెని బెదరు వావి వారలం జేకూర్చుకొనవలయు; నవిశ్వా

నంబును విశ్వానంబును, నలుకయు నెంపియు, వతివై రంబును నత్యానుతా

ల్యంబును, నల్పంబులు నల్పంబునన యగు; నెట్లందేని.

౨౨౨

౧౧. విల్లుం దానును బిల్లుఁ దొక్కఁ డరుగ, నిం దింపి దుగ్ధాన్నమున్

బిల్లుం డన్యఁడు వెట్ట, నారయఁడుక స్వీక్షించి, దొబ్బించు వాఁ

డెల్ల న్నమ్ముగఁ జేసి, తన్ననువ రా, నెందే దెగం జూడఁగా

నుల్లంబై, 'వన నంపు, నార చెడు' నా, నూపించి పో నంపఁడే.

౨౨౩

౧౨. అపాలకూటనే నిజ

మేపాటియఁదప్ప తాదిరే; నెరనునఁ గొం.

తేపాటి గన్న నలుగురు;
రీవని యెం తనక వెడఁగుటెద నాటవికుల్.

౨౨౪

తే. ఆటవికవశ్యకంన నత్యమున, వైరి
మనుజువతిమైత్రి దూతనమ్మానమునను,
గూర్మి దఱి భృతిఁ గాల్వారకును. నపారి
తోషి కవుసేవ నెలమి రౌతులకుఁ గలుగు.

౨౨౫

క. మే లగు ఘోటకమును శుం
దాలంబును నా ప్రనుభటనకె యిమ్ము; తఱి
నై లగుమెలవున మందురఁ
బాలింపుము; దొరలపాలు పలువకు మేపుడు.

౨౨౬

తే. కార్య మొక్కఁడు గనిన మాత్యర్యమున నొ
కండు గా దని ఖండించు; గ న్నెఱింగి.
యిరువురను గా దనక కొల్వ విరిసి, మీద
నల్లవాఁ డెన్నినది సేయ నగు శుభంబు.

౨౨౭

క. వగ వెలిఁ గొని, తో దన్యులఁ
జిగిరింపఁగఁ జేసి, నృపతి చిక్కువడఁ బను
లైగి సేయక, తారే ది
క్కుగ నడతు రళంక నల్లకొని దున్నచివుల్.

౨౨౮

క. ఇప్పింతు రాత్యవశులకుఁ
దప్పింతురు పరుల, కార్పి తప్పింతురు, 'రా
జివృగిదివాడె' యని వే
చెప్పిన బెరవారు నమ్మి చేరకయుండ.

౨౨౯

అ. వాడిఁ బొదలు జురరవై శ్వానరుఁడు గవ
ప్రముఖదోషయుక్తి బలిమి చెడిన,
వెలి మహావధంబు బల మిచ్చుగతిఁ, బ్రతి
సేయ, వారిమధముఁ జెలుచుఁ బరుఁడు.

౨౩౦

ప. వారిమిగిలి ప్రతిసేయనెట్లంటేని.

౨౩౧

క. భండారముతో హయమద

భండారమాటాకి దనదు సొమ్మై పాగా
నుండిన, నాతడ వాయదె
పండితుడును బిరుదునైన పతికిని బయలై.

౨౩౨

క. కడుపున నొకకిడి దణిగిన

జెడఁ జూచుటె కాక పతికిఁ జెలియుం గలఁదే?
ఒడి దంద విడువఁజెల్లునే?
నడప వలయు నేర్చినట్లు నమ్మకయె కృపన్.

౨౩౩

చ. ఒకటికి రోయకుండు గను మున్నవియుం, ద్రువదుండు మారడే

ష్టికిఁ బనిఁ జూపి వేడ మునిసింపఁ దొకండు తమన్న వేల్పు?
దొకఁ డపవిత్రకూమిఁ గని యెల్లక యే జనఁ దా గ్రహించె రో
యకనియె. దాన న లైలుఁగ నొ. జనునర్హముఁ గాన శక్యమే?

౨౩౪

క. పీఠెడదరునఁ గీ డెన్నిన

వార దని, జయ మైన, హింస వదలి కొనుము శ్రీ
పోడి; యహి యేమి గొలు బ
శ్వాడి నెడిన, నట్టిదయకు వైరియు నమ్మున్.

౨౩౫

తే. దేశవైశాల్య మర్థసిద్ధికిని మూల,

మిల యొకింతైన, గుంటకార్వలు రచించి,
నయము పేదకు నరిఁ గోరునను నొనంగి,
ప్రబలఁజేసిన నర్థధర్మములు వెరుఁగు.

౨౩౬

తే. ప్రజ నవనీ చన్నఁ బిలువ, కప్పనులఁ గొలుచు

నమ్మి, యిండ్లింధనఁబుల కాయె, ననెడి
కలని నక్కైన యధికారిగం నృపతికి
నేడు దీవులు గొన్న సమృద్ధి లేదు.

౨౩౭

మహానగర

ఉరవోచాగంబు భోగం బుభయము నొకపా లుగ్రసేనావనార్థం
బిరువా ల్నిండాచుబండాదిలు చొర నొకపా లిట్లుగా నాయ మొప్పుం,

హవశ్యః దిగుః సన్యభూప్రజం రా జాయాయిత్యోచితః
 ద్రోవంగాదగః; దోట దొడ్డి గను లాపు ల్పాదః బంపం దగుః. ౨౪౫

ఆ. హదను వచ్చుదాక నవరాధిపై రోష

మాగి బెలువవలయు హదను వేచి,
 లక్ష్మసీద్ధి దాక లావున శర మాగి
 కాడ విడుచు సంపకాడువోలె.

౨౪౬

కా. పోవం బోలు లముప్రయాజత దినంబు ల్గొన్ని, యొండొంట నే
 కా వై రిక్షితి, కలబువు ల్వఱద రాగా నిల్పు జాలుంబలెం,
 ద్రోవక సైన్యము గూడ; వైరి బలసాంద్రుం దైన బూజాదులం
 బోవం బోలు, జరోక్తిచేత నసదే బో కావరింపం దగుః. ౨౪౭

చ. ద్రవిణము నొప్పు గొంట, నొక బ్రాబలతో నిడుచుంట, భూమి గొం
 తవలికి విచ్చుచుంట; బ్రథమాప్తక జూడక శంక నుంట, లో
 బావయు నృపాశక్తి యభయము నృజీభూషలు గుప్తః బంపి, భూ
 ధవుఁ తరియం దిడం దగు భదం, దనయం దివి మాన్పుకో దగున్, ౨౪౮

క. అహితుడు వేడిన, నేలెడు

మహి నగమే నిచ్చి, తెగనిమైత్రి గొని, విభుం
 డహిభయము మాన్పికో దగు;
 నహిభయ మహిభయముకంటె నధికము గాదే.

౨౪౯

చ. పలుకులు వేయు నేమిటికి? బారివుఁ డాత్మభుజాభృతక్షమా
 తలమున ¹ గుట్టుకీడు బహుధా యరయించి, యడంచి చంచలా
 తులగమిలో మెలంగు పురుషుండును బోలె నశంక నించుచుకా
 మెలంగడ యేని, రాజ్యఫలమే యేది? రాజ్యము దుఃఖలబ్ధికే? ౨౫౦

తే. బెదరి చేరని బలియుని విగియఁ బట్ట

కతనిమైవడినే వచ్చి హతఁ జేత
 క్రమము, పెనగెడు బలుమీను త్రాటఁ జేదు
 నొడ్డుగాలంపువేటకాఁ డుపమ గాడె?

౨౫౧

సీ. దండపారుష్యంబు, కొండెంబున నతర్క,
మరిసంది కెడయాక మరలఁబడుట,
యవలి తప్పెన్ని కన్న విదేశ్యుఁ జెఱచుట,
ప్రతిప్రవర్తకున కే ర్పడఁగఁ జేత,
జను నవిశ్వాసంబు గనుఁగొని మెలఁగుట,
విశ్వసనీయుని వేర్పఱచుట,
మోమోట మంత్రంబువో మిక్కిలి యిడుకొంటు,
మంత్రభేత్తకు నాజ్ఞ మఱచియుంటు,

తే. వింత పుట్టినఁ గనుగల్గి చింతసేయ
కుంటు, మాన్యులపట్టున నొక్క చూపె
చూడకుంటు, విహీనులఁ గూడుకొంటు,
వ్యసనియై యుంటు, చలముంటు, వలదు వతికి .

౨౫౨

క. త్రివిధోత్పాతము లొకవిను,
నవనివిభుఁడు విడువవలయు నధికద్రవ్యం
బననీసురముఖ సురముఖ
వననసఖముఖముఁ భుక్తిబలిహోమవిధిన్ .

౨౫౩

ఉ. స్పర్ధ పరస్పరంబు దొరపట్టున యోధునిపట్టున న్నున్నపుల్
గర్జన మొందఁ జేయఁ దగు: వానిహితాహితచర్య లొంద వం
తర్థి: మిత్రోవ్యభావహ హిత ప్రథమానసమానతాప్రథా
భూర్భరతామణం దగిలి ద్రోహపుఁజింతఁ దలంప రేమియున్ .

౨౫౪

గ. సరణి డెందునే దగదు తానె, నూటకొక్కనిం దగుం
నొక రించి వంప. నరి దుర్బులుదే జెడఁ, దాతఁ డర్థభూ
కతు క్షేపక కొఱగాఁ, డటు సేయ ద్విజాన్యుఁ డల్కఁకున్
నెరవ. నాతఁడున్ వలయు, నిండిరదుర్గబలోర్వి యీ దగున్ .

౨౫౫

క. అకవుఁ గడి దేశములవి
దడము గాఁ జెంపు; మాతృ ధరణీస్థలికిన్
నడుము పొన్నుపొన్నుగఁ
బొడివి ము దన్యుభాధ పొందక యుండున్ .

౨౫౬

చ. శ్రమఁ గురుమన్నెవుం గవానచారి జనంబెడ దోషదృష్టి కు
ద్యము గడుగంగఁ బూన్కి; దెగ దల్లిన సర్వము: బాస వీగి వ
శ్యముగ నొనర్చ దాడి కగు: నౌ గడి కొల్లలకు; నృతాపరా
ధమును సహస్రదండము నతర్కము సర్వము నేలువానికిన్. ౨౫౭

తే. నిండుర మహాశ్యముఖ్యము లేర్పర్చు దౌల
దీవి వణిజుల కూళ్లు సద్గృహములు పురి
గొలుపుఁ దేజుంబు వెల మేలు గలుగఁ బ్రాత
వారిగాఁ జేయు, నరి నవి చేరకుండ. ౨౫౮

తే. గడి నృపులరాయబాదులయెడఁ గొలుపున
సరనల్లాపములు రాజు సలువవలయుఁ;
గార్యఖడ్గము లనుచరు ల్గానఁ బలుక
వలయు; నవి మైత్రిఁ బాఁ దేలఁ బలుకవలయు. ౨౫౯

తే. తా నవంబుగ దొరఁజేయువాని మంత్ర
మునకు వేగమె లోఁజేయఁ జనదు; వాడు
క్రొత్తమన్నన రహి ననుఁగులకుఁ జెప్ప,
ఫయివ నదిచెడు, మఱి వాడు నడఁగుఁ గాన. ౨౬౦

సీ. హితబహుక్రుతఫర్పరతహరతాన్వహ
ర్వతల మన్విజుల దుర్గముల నిలిపి,
పులిజున్న మొదలుగాఁ బురుషాయుషావధి
కం దుండ నవరణ ల్పొందుపఱచి,
చీమంత యైనను సామంతకోదీకి
మితము దప్పక యుండ షీత లొసంగి.
య్యాయాధికవ్యయా నధికంబునుం బ్రజా
విరుజుంబు గాఁగ బండరువు గూర్చి.

తే. షీఱిపుధాత్రిఁ జరదృష్టి చేతఁ జూచి,
బకహతగతిగ్రహించి, తా బ్రజయు నొప్పు
కయ పగఱగాత్రములనె వీకాకుపఱుచు
నృపతి దెందానఁ జేయిది నిద్రవోవు. ౨౬౦

క. ఎదో గజఘోషక్రయ
తచ్చర్వణనుభవజీవితద్విజనురహ
జోచ్చనిజభోగముల కగు
వెచ్చము వెచ్చంబుగాదు విత్తంబునకుఁ.

౨౬౨

ఆ. ప్రతివ వాడు వైరిపట్టున నృపతికి,
దండువెడలఁ దీతుండుఁ దీటుఁ;
గాక యుండియుండి కాలాంతరమున నొక
గార్యకాండో యంకకాండో నృపుఁడు.

౨౬౩

క. పోరానిపట్టఁ బొడుచుట
వైరిబలము దిరుగ జయమొ స్వర్గమొ యగు; నా
నారూపయంత్రతత్త్వా
కారాదులపట్టఁ బ్రజనె కవియింప నగుఁ.

౨౬౪

చ. మనమున కొండు రెండు మఱుమంత్రముల స్మరిపోవఁ జెప్పినం
జనపతు లాతనిం బిలువ సాగదు: రాగతి సారె బిల్చిన
చ్చనవునకే ధనాది గొని సంగతి గానివి క్రొవ్వి చేయఁ జె
ప్ప: నృపతి దదృహిశ్చరితముం జరుచేఁ బరికింపఁగా దగుఁ.

౨౬౫

క. గడివాడు చెడునయే దగుఁ
జెడఁ జేయుట; చెడఁదయేని చెల్మియై తగుఁ; బై
గడివాడే పనికగుఁ దన
గడి వాఁ డరియెనఁ, దనకె గడి కావఁబడుఁ.

౨౬౬

తే. తావ్వి మెరియింపు, కొనుము దుర్గములు, తదవ
రోధ మగపడ్డఁ బుట్టిందీరూఢి నెరవు,
వరునములు తద్రిపులరాయబారు లెదుటఁ
బలుకకుము, సంధి యొక వేళ వలసియుండు.

౨౬౭

ఆ. ఆభిచారి ఘనగరాంబుదూషితరుజ్ఞి
రంతరాద్రిగహనదాతురోగ్ర
కీకదోర్వి మేరుగిరిఃసూర్యము వచ్చు
వేనిఁ జొరకు, పంపె యిడుము కొనఁగ.

౨౬౮

క. రాజీంపఁ బలి తనవని

జాడై కొనుఁ గొలుచు నంతనవుఁడటే, దొలఁగుం

ద్రాణ చెడఁ గవుడుమానివి:

నాటె మెఱుంగ బచ్చ గాఁగ నరపతికిఁ దగున్.

౨౬౯

సీ. తజ్జమండలిఁ గూర్చి, ధాతువుల్ దెలిసి, హే

మాదులఁ గొని, ప్రకృత్యనుగుణార్ప

జీవనాహృతులదే జెరిగి, మహాబలో

ద్రేకంబు మర్దన రి త్తజేసి,

స్నేహార్ద్రుఁ డగుచు నశేషంబుఁ బోషించి,

నరవర్జములతప్పనరణు లుడిపి,

సతతద్విజప్రతిష్ఠాశాలియై బలి

యించుపట్టులు బలియించి, వలుచఁ

తే. జేయుపట్టులు పలుచఁగా జేసి తేజ

మెనఁగ శోధన మఱవక యెనఁగ వలయు

సాంగరాజ్య మొకెత్తుగ స్వాంగరాజ్య

మొక్కయొత్తుగ నృపతి యాయుష్యవరత.

౨౭౦

సీ. సౌఖ్యానుక భిషక్పూర్వకము కల్య,

వేశఁ గార్తాంతిక ద్విజుల గోష్ఠి,

జాము వోప నమాత్య సామంతపూర్వకం

బర్ధారణస్థకాయస్థగోష్ఠి.

దినమధ్యమమున మర్దనమల్లపూర్వకం

బగుసూదనూపకృ స్మృగయుగోష్ఠి.

యవరాష్ట్రమున దేవతార్చనాపూర్వకం

జార్యదర్మాధిక్య ద్యుతులగోష్ఠి.

తే. భుక్తిమీధ విదూషక పూర్వకము పు

రాజకవిగోష్ఠి. చారపూర్వకము సంజ

జాము గాయకగోష్ఠి, నిశన్ సుషుప్తి

పూర్వకము ప్రేయసీగోష్ఠి పౌనఁగుఁ బతికి.

౨౭౧

క. హితులు హితాహితులు సదా

హితులునునై రాజునెడల నిటు త్రివిధమునఁ

క్షితి ననుచురు లుందురో నం

తతమున్; మఱి వారిఁ దెల్పెదన్ విను మనమా.

౨౭౨

చ. హితులు భిష గ్గ్రహజ్ఞబుధబృంద కపింద్రపురోహితుల్లితా

హితులు ధనార్జనాదిన్యపకృత్యసియ్యులు వెండి కేవలా

హితులు దశావశాఽపితనమృద్ధిరమాహరిణేచ్ఛు; లాట నా

హితమును నట్ల క్కాఁ జతుర వృత్తిఁ జరించుట నీతి డేనికిఁ.

౨౭౩

ఊ. పాత్రభూతు లెన్న బడికించి. యతఁడడు

గకయు నొకఁడు సెప్పకయు మునుపుగఁ

ఁననవండ్లఁ దిగిన వరిగ, నృష్ణము గన్న

నెఱిగ, నొసఁగి వెఱఁగుపఱుచు దొప్ప.

౨౭౪

క. విత్పదేవక్రియలను విధిఁ

విత్పక్రియలె నూక్ష్మి లగుటఁ బితృభక్తుఁడ వై

త్రుతిశీలతపశ్శాంతా

చ్యుతభక్తుల కొనఁగి పనుపు మున్నతగతికిఁ.

౨౭౫

క. దానము ద్విజరక్షణకును

జ్ఞానము నిజరక్షణకుఁగ శరణము చొరు మెం

డే నారాయణుఁ'లాజ్ఞా

నే నరకిం ద్రువ' మటంట దీఱునె యొంటఁ.

౨౭౬

తే. ఆలివతిభక్తి, శ్రీవుంసపాళి వావి,

యతి వశిత్యము, దిగుజాతు లగ్రజాతి

ననునరించుట, హితవృత్తి నధిపుపనికి

భృత్యుఁ డొదవుట, నృపదండభీతిఁ జుమ్ము.

౨౭౭

ఊ. చంపి ధార్మికుండు, సతీ బొంది మఱి బ్రహ్మ

చారి, బొంకి సత్యశాలి, యార

గించి సదుపవాసి, కేడించి శూరుఁడు,

చింది ధనియు, నగు విచిత్రసరణి.

౨౭౮

A—8

అ ప్రణిధి స్వపురగృహీయు, కాపావిదుడఁ ప్రణి
ధ్యంతరావిదుండు నగు ; నతండు
లింగమాత్రకృతుడు లిప్పాతిగ ద్రవ్య
ధానధనియుఁ గాక తిటియఁ జొరడు.

౨౭౯

క. తనుభృశ దమనజ సుకృతము
ధనదత్తిన కొనఁగవలయుఁ దత్తదృతుకమ
ర్ధన మజ్జన భోజన లే
వన వనన ప్రసవవహన వరతం బతికె.

౨౮౦

క. నానావిధషాడబముల
నాను నృపాహార మెపుడు, నవరాహ్ణమునం
గాని మణి కుద్రకోవ్వతఁ
గాని తమి స్సుక్తిమెపుడుఁ గడుఁ బథ్యమగుకె.

౨౮౧

క. విను, వర్గసమత నృపుఁ డు
న్నను, ధర్మాంశంబె హెచ్చెనా, శైబమడి తె
త్తిననీరును దెగి యలరా
జనపుమడికి నెక్కినట్లు చను ముద మందన్.

౨౮౨

క. వెలయించు నట్టి యొకమణి
చలుఁ గానం గొనుము, ధరణి వెండి నువేషి
జ్వలతకు వలదే పాసర
ముల మణులవిభూషణములు భూపతి దాల్చిన్ ?

౨౮౩

క. చేయునది రాజ్యమగుట, యమ
మే యవధిగ పీఁగువార మే, మనఁ జన ; దా
మ్నాయంబు సశక్యాను
ప్రేయముఁ జెప్పదు ; స్వశక్తి జేయఁగఁ జెప్పన్.

౨౮౪

ప. మనుదంతధరారులు విశేషించి దోషం బెఱింగి దండించియె ధర్మనదు లనఁ
బరఁగిరి; ప్రజాపాలనంబు పనిగాఁ ప్రజానాథుండు బహుముఖంబులం బుట్టి
పం బుట్టి విరాట్పుమాట్పుభృతి వేదోదితశబ్దవాద్యం దై దేవసదృశం దగు
మూర్ధాభిషిక్తుడు సోకోర్చి యిలకు నగునలజ్జు తీర్చినంగాక జన్మంబు నవ

లం బగునె; కేవలేంద్రియప్రితి బండికృత పరకశత్ర పథికపరివృత్తిహరణ
ప్రాప్తవిత్తములఁ బాటచర్చర ప్రభులకు జగదే? యింత లాంఛన్య మేమి
నని యని యవనియెక నవన వైముఖ్యంబు చెల్ల; దెట్లనినఁ దొట్లకృత
యగఁజునఁ గృతపీఠ్యనందనుండగు నహస్రబాహుం దాత్మీయదోస్త్రంజ
నంభృత యగు నీవిశ్వంభర నేష్వివంబున నేనాట నేపీట నేత్రోవ నేత్రవ
నేవేళ నెవ్వఁ డేమి సేయం దలంచు నప్పు చందఁడు ననే ముసల చాపాది
శస్త్రాస్త్రధారియై తోడి యాజ్ఞ యిడు; నట్లాజ్ఞ యిడ నంతిమం బు నీయుగం
బున యుగానుసారంబుగా మితసారం బు రాజులోకంబునకు శక్యంబుగాదు
గదా? యొక్క రాజులోకంబున కన నేల? యొక్కలంబునందలి భూసురులకు
నక్కాలంబునందలి భూమిదివిజులకుఁ గల శక్తి యున్నదే? యొక్క బావ
బుండు కడిలిసిరు గ్రుక్కింగొనియె, నొక్కవిప్రుఁడు న్రష్టసృష్టికిఁ బ్రతిన్రష్ట
యయ్యె, నొక్క బ్రాహ్మణుండు బ్రహ్మదండంబున బ్రహ్మత్రంబు వారింద;
నట్టియనుష్ఠానంబు మాకు లే దిందేమి ప్రయోజనం, బని శక్త్యుష్ణానంబు
పిరికి విడువవచ్చునే? ఏ రితరుల కుపాసనీయులు గాక వోయిరె? కావున సావ
రానుండవై శక్తికొలది శ్రుతదృష్టంబు లుపేక్షింపక రక్షణశిక్షణంబు లాద
రించుచు నశక్యంబున కార్తశరణాగతరక్షకం దగు వుండరికాక్షుమీద భారం
బిడి యనహంకృతిఁ బ్రవర్తిల్ల నెల్ల నంసిద్ధులు కరస్థంబులగు. నదియట్లుండె,
నట్లయిన వట్టబట్టుండగు రాజు ధర్మంబునంద దృష్టియిడి నవవలయు; వరుణ
వైశ్రవణ వాయు వైశ్వానర వానవాదుల జన్మంబులును బహుభవార్బక్రియా
ంబులంబు భూర్భువస్స్వరామలగు నిజగంబులును ధర్మప్రతిష్ఠితంబులు
కావునఁ దదావరణచంబుండవై ఋజుత్రయంబును నీగి నమానలం ధుత్రమ
శ్లోకుండవై రాజ్యవరిపాంసంబు సేయు మని యభిషిక్తుం జేసె. నది మదీయ
భక్తిప్రభావంబని యంబుజాలయ కానతిచ్చె.

౨౮౪

ఆశ్వాసాంతము

౧. దుగ్ధాంభోధమహాగృహోత్సుక, సుధాంభోబృందచందామణి
దుగ్ధాశాఖలీకృతాంఘ్రియగ, కారుణ్యంబునీనీధూభవ
ద్బృహా, దృఢమంథ, సింధురవరార్తిషేషిదోశ్చక్ర, శ్రీ
ముగ్ధాలాపరసాదరా, కృతవచాన్మూర్ఛన్యనోద్యద్ధరా

౨౮౬

క. కరధృతదరావివితరణ

వరిపాలిత తొండమాన్న పాలక, వునరు

త్రరిత నరన ప్రజాలక,

శరణాగత సేవధీ, భుజంగాశరధీ.

౨౮౭

మ త్ర కో కి ల

కుండలిద్విషమదగ్ర కేతన, గోత్రభిద్ధును హరి దో

శ్చండిమోత్పులకీకృతాంగకసత్య, దౌత్యకురూక్తవా

కృండితత్య. యశోవిధీకృతపాండవేయ, కవర్తి కో

దండఖండనపాపివాంచదుదారదారసమాగమా.

౨౮౮

శా. ఇది సింహదలచంభకేసరిపదాభిష్టార్చనాపుణ్యల

బ్ధదురుప్టంకణ పొట్టునూరివిజయ స్తంభోపలోట్టంకితాం

కదృఢేష్టాక్షర కృష్ణరాయనృపసంజ్ఞాస్మృత్యుతాముక్తమా

ల్యద నాశ్వానవరంబు నాలవది హృద్యంబై మహిం బొల్పునె.

౨౮౯

చతుర్థాశ్వాసము నమాప్తము

శ్రీరస్తు

ఆ ము క్త మా ల్య ద్

వం చ మా శ్వా న ము

శ్రీ సీతా జాంబవతీ

మానస తామరన విహరమాణ మికిందా

భా నద్యుదయ కకిందా

నానాంఘ్రిరోక్ష శేష నగ మర్యజ్ఞా.

౧

వ. అవధరింపు మువ్విష్టుడైతుండ.

౨

మహాస్రగ్ధర

ఒకనాఁ డా హ్రమాంకు రౌఘం బురు క్షునుమహదం గోదరక్షోజీ దం
ప్రకరం బై కాంక్షచే ము నృతుఁ బదరీ వైఁబ్రొడి వాదించి సిట్టూ
ర్యైకదౌటకా తన్ని పీఠాయిత మఱి మఱి తా రెట్ల ము న్నట్ల యోనా
యికలం గందర్క దోటం బెఱిగి తఱిమి పీ పేసెనా నంటు తోటన్. ౩

గోదాదేవి

ఉ. వింగడ మైన యొక్క వనవీధి గనుంగొనె నీడ సున్నపున్
రంగుటరంఘ పచ్చలయరం గయిపో వెలిదమ్మి బావికిం
జెంగట నుల్లసీల్లు తులసీ వన సీమ శుభాంగి నొక్క బా
లం గురువింద కడదళ దళ ప్రతిమాంఘ్రిరొదరాధరన్. ౪

చ కనుగొని విన్మయం బొదవఁ గాఁ గదియం జని సౌకుమార్యముం
దనురుచియు స్ఫులక్షణ వితానముఁ దేజముఁ జెల్వఁ గొంత నే
వనిమిష దృష్టిఁ జూచి యహహ? యనవత్తున కమ్ముకుండుఁ తే
తనయఁగ నాకు నీశిశువుఁ డాఁ గృష నేసె న్నటంచు హృష్టఁ డై. ౫

క. కొనిపోయి ధర్మగేహిని

కనురక్తి నొనంగఁ బొంగి యాయమయును జేఁ

పు నిజస్తన్యంబున లలిఁ

బెసిచెన్నో మొప్ప నిట్లు పెరుగఁ గ్రమమనన్.

౩

సీ. వాతెఱ తొండికై వడి మాటలాడదు,

కుటిలవృత్తి వహించెఁ గుంతలములు

అటులు సిరులు రా నతిగంటఁ గనుగొనె,

నాడించె బొహగొని యాననంబు,

ననగొమ ద్విగయ వక్ష ముపేక్షఁ గడకొల్లెఁ.

బాణిపాదము లెఱ్ఱవాఱఁ దొడగె,

సారెకు మధ్యంబు దారిద్ర్యములె చెప్పె,

తొ చొప్పుర్క కిటు తోగఁ జొచ్చె మేను,

తే. వట్టిగాంభీర్య మొక్కఁడు పెట్టుకొనియె,

నాది, నానాటి కీగతి నాటి ప్రేయము

చవుకయైనట్టి యిచ్చటఁ జనదు నిలువ,

ననుచు జాతినకఁజీ బాల్యంబు జాతె.

౩

కా. హేమాబంగ విభావరాజుణిమవక్త్రేంద్ర ప్రళాశీలఁ ద

ద్వాపూరత్నము వొంద దయ్యె మును దత్తద్వజఁ యుక్తాఖ్యలన్,

శ్యామాంకం బశి గర్వధూర్వహకచ చ్ఛాయాచ్ఛటం గాంధే నౌఁ

గా మున్నుర్ని 'శిరఃప్రదాన' మను వాక్యం బెమ్మెయిం దప్పనే.

౪

క. ఆయత భుజైక చక్రం

దా యదువతి దొమ్మి గెలువ నడచు మరుసి కా

లాయనచక్రవరంపర

లోయన నుంగరవుఁగురులు యవతికి నమరున్.

౫

తే. సకలసీమంతినిలోక నమతికాయి

బాగ్యవర్ణావళులు వ్రాసెఁ బద్మగర్భుఁ

దనఁగఁ గర్పూరతిలక రజోవదాత

ఫాలమునఁ గుంతలశ్రేణి పథఁతి కధరు,

౬౬

కా. నై రంధ్రుల్యయికెత్తి కజ్జలముఁ బక్ష్మశ్రేణికం దీర్చ వా
 లారుం గన్నుల మీఁదు చూచు తఱి పాలించ చ్చతుర్థినిశా
 స్సారేందుగ గనె వక్త్ర; మక్కనుట గాఁ బర్వేందుఁ డాత్మ ప్రభా
 చోరుం డుండఁగఁ తన్నుఁ దద్గతవిభా చోరం బనున్ లోకముల్. ౧౧

చ. కనుగవఁ దన్నుఁ గెల్వఁగ మృగం, బల సూతున కిందురేతు నే
 నని రుచిదక్కఁ దత్పరిమళాఢ్యత లేమి నతండు గొంకఁ, దా
 వినుపఁ జనున్ 'బగం'దనదు సత్తుటఁ బొట్టిడుకొంటు కాక వా
 నకు ?' యనన్మృగం బమరుఁ జానకు పాలము పచ్చికస్తురిన్. ౧౨

తే. కడిదివిలు చేది గుఱి కింకఱి నిలపు
 మరునికువలయశరముకంపములఁ బోలుఁ
 దార కడకంటిపై సారె చేరిచేరి
 వేగ మగుడ సరిజ్జ దృగ్విభ్రమములు. ౧౩

తే. నవ వయస్సిధు మదముచే శ్రవణ కూప
 ములఁ బడెడు శంక నలువ చావలము లుడుగ
 విడియె శృంఖల లనఁ గాలు కెడిన దీఘఁ
 పక్ష్మరేఖలఁ గనుదోయి పడఁతి కొనరు, ౧౪

చ. అనయము రాగ మొన్న నహశాననచంద్ర కటాక్ష వంక్తి వ
 ర్వి న నమ శంకఁ గణఁ మరు శ్రీ ముఖపెట్టుఁ జెరింగి చెందుఁ గొ
 ట్ట నవనిఁ బద్ధ కమ్మ ముడం గొను నంతకు నంసపాళి నం
 గన యికి దాచు పేరఁ బెర కర్ణము కమ్మ పయి దళుక్కనన్. ౧౫

కా. నాసా చంపకత స్ఫుగంధ మచటర్ రా భృంగముల్ గ్రోల నం
 త్రానం బందియుఁ, బల్కువో నలము వక్త్రం బేరి నా నేటి ? కం
 దే సౌరభ్యము లేమ. కుందములు గావే దంతము ? ల్లానినాఁ
 దానక్తి బ్రతిబింబ దంభమున నే లా వ్రాలఁ దజ్జాతికి ? ౧౬

తే. శంఖ సామ్యంబు రా మున్ను జరిజభవుడు
 నరసిరుహపత్త్రనేత్ర కంధర యొనర్చె,
 జవ్వనము వచ్చి వెండి సాక్షాత్కరించు
 శంఖమున జేసె న్నన్న గంధసారవర్ష. ౧౭

౬. కమలదళేక్షణ నంగీ

తమున నేగడు మంద్ర మధ్య తార త్రిస్తా

నములకుఁ దీర్చిన రేఖల

క్రమ మగు రేఖాత్రయమునఁ గంతం బమరణా.

౧౮

తే. లలన మృదుబాహు యుగబిసలతలు గడఁగి

బిసలతాశ్రీల నెల్లను వెన హరించె,

మఱి హరింపంగ నవి నెఱి విఱిగి కాదె

సారెఁ దనుయాత్రఁ దంతులఁ జరిపుచుండు.

౧౯

మ. తళుకొత్తు నృజిత్తి వజ్రపుణి సూత్ర సూత్ర హారస్ఫుర

త్కళికా చిత్ర కుచవ్యయోవరిగళాధస్సర్వవిస్తారదై

మ్యూలనత్తిర్యగైరస్తం బను వివాహాంభ నృనోజాత పా

టలవంతచృదబోధబాపికముదంత లోక్యలై గేల్లింతికిన్.

౨౦

చ. ఒకవెడు జవ్వనంబు వెలికొత్తఁగఁ, బయ్యెద సిగ్గుఁ గూడి బి

ట్టదుమఁగ, లేత లాట దిగ నాకకు మీఱు లేక, వక్షపుం

జదుమునఁ బ్రక్కల న్మెఱసి చప్పులై మఱి లావు గూడఁ బై

బొవలె ననంగఁ బిక్కటిలెఁ బొలుకచన్నలు నాడునాటికిన్.

౨౧

తే. ధృత రమూత్రమ శాప మొక్కింత విడిచి

విడిచి కడ కేగ నవ్వు దప్పుడ కలిపెడు

చక్ర యుగ మన తొమ్మిది నాక్రమించెఁ

గొమిరె చన్నలు లేగవ్వు కొనల నలర.

౨౨

క. తా రెట్లట్లుగఁ దమ్ముం

జేరిన ముత్రెంపు నరులఁ జేడియ చన్నుల్,

లోరెంటు లుడిపె. మన మగు

వారు నిజార్థవముఁ జేరువారికి నీరే ?

౨౩

లే. విరహితతిహీదఁ గోపాన మరుడు డివియ

వేగమై వైడి యెఱికిన వినఁ, గట్లు

దునిసి బైటికి ననిధార దోచె ననగఁ
కనకరుచి మధ్యలత నారు కాంత కలరు.

౨౪

క. అండ్ల గామిని యూరువుఁ
బిండువలపు లాన నాభిలము వెడలి చ
న్గొంతుల నడుముగఁ బ్రాకెడు
కుండలియో యనగ నారు కొమరొప్పారుకా.

౨౫

క. అంగన నిలిచిన బాహువు
లుం గొనును నేలువలుచు లోకమునకు ర
త్నాంగద కాంసిభేదము
లుం గెళవుల నడుమ నునికియు స్ఫూగారుకా.

౨౬

క. తనుమధ్య పశీభంగము
లమగూర్చుగ నవియుఁ దత్కులముల య. యఁ గం
తుని యిడినపత్తితో కనఁ
జను నొడ్డాజుమునఁ గొను చామకు నమరుకా.

౨౭

క. లేఁ గొఁ దీఁగ నితంబము
ప్రేమనఁ ద్రెంపుటయుఁ గని విరిం బిగింపక
లోఁగి ముడి యిడియె వదలుగ
నాఁ గోక న్తని గభీర నాభి వెలంగుకా.

౨౮

క. వెలఁది కటిపేర నిల నొక
పులిసము డిగఁబడియె సింధు పులిసపు పంక్తిక
నలువ యది వకఁగఁగాదే
తెలియుట కం దంచపదము దిరముగ నిలిపెకా.

౨౯

తే. కదలి దివియించె నాగ్రాంఘ్రికంబు లోధం
వెనుపు నెట్లన్నఁ బొరల సోదన నడంచు
కొన్న యాదోఁకపాటును గొప్పు విప్పు
మెఱయు గోర్పుఁజ్చలును గెంపు గుఱులు గావె.

౩౦

తే. ననుభలో నెట్టి శ్రీ గల వారివేని
కరభములు దాన్యములు సేయు సరసజాతి

యూరువుల కెట్ల ఓన్నఁ బైఁ దారు మోచు
గొడుగులును నల్ల కలశముల్ గుఱులు గావె.

30

క. వలరాజు కుటుంబము న

గ్గలముగఁ బోషించు కలమ గర్భము లయ్యెన్
బొలఁతుక జంప లతిశ్యా
మల మంజీరస్థ నిబిడ మరకతకాంతిక.

31

తే. ఉభిద నిద్దంపుజంపుల సవతుఁగోరి

కలమగర్భంబు లడఁచు లోఁ గంటకములు,
చాతురుల మించి మఱి దివసక్రమమున
నిలువ కవి బాహిరము లైనఁ దలలు వంచు.

33

చ. ఇలఁగల వస్తు నంతతుల కెల్లను గచ్చిడు మాన్యభావ పా

టల రుచి కేమొ వేఱ యొక డా లిక వచ్చునె? లక్కనీట మ
మ్మలమిన దెంత ముగ్ధ యిది యంచుఁ బదాబ్జము లంగుళీముఖం
బుల నగు నట్లు మించునభిము ల్మృతయన్ గొమరారు నింతికిన్.

34

క. లలనోవరివద కచ్చప

ములు బలిమిమెయిన్ గజ ప్రభూతగతి శ్రీ
విలసనముఁ గొనఁగఁగాదే
కలిగెన్ గజకచ్చపోగ్ర కలహం బుర్విక.

35

తే. తరుణి తనుకాంతియెదుట నూతనహర్నిది

తులకు రాలేక యత్యంత మలిన యయ్యె;
నొటఁగా తాత్రియన నిశ యనఁ దమిన్
యన నిశీధిని యన శ్చయ నఁగఁబరగె.

36

సీ, అయ్యిందువదన ధరాంగన గావునఁ

బ్రాజ్మేత్రిఁ బొరుగుల భాగవతుల
గృహములందు మరాళి కైకావళి హరి

జీ మనోజ్ఞా నగ్నిజీవనమాఖ్య
లమర శనించి వయస్య లై నాగక
న్యలు పుత్రికాభివాహములయందుఁ

బాడు పద్మాలయా పరిణయామేయగే
యముల ననంతు కల్యాణగుణము,

జే. లద్దుతం బొప్ప విని విని యతనిఁ గవయు
బుద్ధి ప్రాగ్జన్మ సంస్కారమున జనింపఁ
దదవతారానుమేయ కథానుధాను
కలిత లీలానుకృతుల వర్తిలుచు నుండి.

32

సీ. తమతంద్రి శ్రీశ దత్తశ్రీలు గృహమునఁ
ద్రవ్యైకతంతములయ్యఁ దనిదు తొంటి
స్ర గ్వినిర్మాణ దాన్యం బనుత్సేకత
జరపుచుఁ బ్రజ్ఞ వైష్ణవపురాణ
సంహితావ్యాఖ్యా రచనఁ బ్రొద్దుఁ గడుపుచుఁ
గట్టెడుకమ్మచెంగలువ విరుల
తోదూతె లలకలు దువ్వి కంతునకు ¹ బా
ర్హనిబద్ధభేటకం బనఁగ నీల

తే. వృషకకుద్రేఖ నెడమ కొక్కింత యోజుగ
నిడిన థమ్మిల్ల వలయఁ బు నడుగనందుఁ
గొంతనే పర్థి గీలించి కూపవారి
నీడ వీక్షించి క్రమ్మట గూడ నునుచు.

33

ఉ. ఆ నవలా యులంతి పనుపాడి, దుకూలముఁ దాల్చి, శుష్పివళ
గోనలఁ దాపు బువ్వతిలఁ గంకుమ తేటల నెగ్గు దేరఁ గ
ప్రాసన నాచి దీర్చి, విత్త బద్ధ లతాంతము లర్థి గొప్పనక
బూని యొకింత నే వునిచి వుచ్చి చెలిం గని వెచ్చ నూర్పుచుక.

34

క. మీ పాడిన హరిచందము
లే పాడిగఁ దలఁప వచ్చు? నితఁ దేనతులం
గాపాడినవాఁ దనుఁగై
త్రోపాడినఁ దన్ను వలచి, తోయ్యలులారా?

35

తే. తాను సురమోని నృపతనుల్ దాల్చి యుకట

కామినీతతి నుడికించుకంటె నద్దె

గండెయును నల్లదానరిగాఁడు కిరియు

హరియు నై పోవుటయ మంచి దనుయుగంబు.

౪౦

క. ఆ తనువుల లేరు గదా

నాతులు; మఱి కాక కలిగిన, స్వగఁ దిర్య

గ్నాతికి నీజాతికిఁ గల

యీతీవ్రత గలదె? యెఱుఁగ కి డ్దే లంటి? ?

౩౨

తే. “ఆత్మవ త్సర్వభూతాని” యనుట బొంతె?

ముద్దియల కైన వలవంత ముచ్చటఁను

నాట పాటలఁగతలఁ గొం తడఁగుఁ గాని

నోరు లేని జంతువులకె నొప్పి మనము.

౪౩

మ. దరపై సీతఁడు పూర్వ కల్పముల సక్తస్త్రిపళాలాంబ కాం

బురుహప్రశేణి జలంబు మ్రో బురకలుఁ బూరించుదుఁ వేచు దు

ర్పరకర్మం జలమంగ వచ్చు జలజత్వ స్థిరోమత్వ కే

సరిత ల్పూర్వవతార దిలభమున నాచ్చాదించుఁ దా బ్రోడిమై.

౪౪

క. అనిమిష ముని మనుజాధిప

జననంబుల సీతఁ డెట్లు జలజాతులఁ గూ

ర్చిన వాది నేఁచె దయలే

కనిన వినుడు మీదుపాట లంద తెలిపెదఁ.

౪౫

చ. మొదల నుచ్చేంద్రుడై యితఁ డమోఘహతిఁ భృగువత్నిఁ ద్రుంచి, య

మ్ముచునలి గోపానీ విరహముం దన యట్లన పొందు' మన్న, నా

కవియును దేవకార్యమున కయ్యెడు నంచు వహించి, తోచు లా

గెద వటువమ్ము లెచ్చి మది కెన్నఁడుఁ బాయని జాలి నింపదే?

౪౬

మ. ప్రశయాఝోగ్ర కురార కోణము నృపత్రైవిధ్యవప్రీతికా

ఖ్యలం త్రిస్థానము లేడుమార్లు వరునఁ పట్టించు దోశ్యక్తి గీ

రైలనద్యల్లకి ప్రతాపం రక్తయయి యెం తే వశ్యయౌ భూ సతీ

లిలకంఠుం దుదిఁ ద్రోడఁ గళ్యపున కార్తిం బిడ్డ యెపోవదే?

౪౭

మ. తన సౌందర్యము చెప్పఁగాఁ గరఁగి వద్మాకాంత పుష్పించి మో
హనకంజంబున వైచి తయ్య మిడు నెయ్యం బొప్ప బైకొన్న, మీ
తీ నృశంకర్తమునం చొఱంగి చని వెణ్ణిం జేరె, గాకున్ఱుఁ డై
న నిలింపారివిడారిచందములు డెం దానన్నిదారింపుఁడా.

౪౮

చ. బెలువముఁ దాల్చి త న్గవయఁ జేరిన రాగిణి రావణస్వస్థాన,
నలుపురు నవ్వ నతైఱఁ గొనర్చక యేల్లిన, వియ్య మై యతల్లి
డలుగఁడ, నీత కిట్టి తలఁ పాత్మఁ చలంపక యాయుష్షు స్పృహ
కలహమునం దనం దొఱఁగు కాకకు నాకకు లోను నేయఁడె.

౪౯

శా. ఫీట్కార స్రవదస్రమై పెదవి గం పింప, న్మౌఱిల్లిట్టి ప్రా
వృట్కాలంబుద గర్జ గెల్వఁగ. వల, స్పృఘంధశాఖానిత
త్తిట్కంభీనసరేఖఁ గే లనిలతా ధృద్భావం వెట్టింప, మఱ
రాట్కంఠీరవ మై యొనర్చె పడి సోణా, లంట మోణాచ్చిరఁ.

౫౦

తే. ఒల్లఁ బొమ్మన్నఁ బోదె, తా నుల్లనముల
నేఁప? నది రక్కసియయోట యెగ్గె? పలచి
స్త్రీలు దలవంపఁ దాన పచ్చె, నది చాల
కాటదాని యీతలు నే యఁగవలయునె ?

౫౧

మ. తను నంట నకు లొఁ గోరు మున్పిందంబు దదాపాపి వ
ద్వనజక్షోదము గల్గియు, నెఱజనిర దా వల్లవ స్త్రీలుగా
జననం బందఁగఁ జేసి కూడియు, న్ననంసకౌత్సలం గాంచినీ
తనయప్రేరణఁ బాసె భోజపుర యాత్రాదంభ సంరంభియై.

౫౨

చ. హతలనొనర్చె మోహితల నల్ల యయోముఖి నావృత్తస్యకూ
సుతను, విరూప లోట ననుచో, మునలి న్నెఱ్ఱు నిట్టఁ బాటిమై
యతివ రమింజె దా మునలి యయ్యు, రహిన్మఱుగుజ్జుఁ బ్రేవ్యకై
ధృతిసెడి యుగ్ర సేనునకుఁ బ్రేవ్యత నొందియ్యు చిద్ధి యెఱఁడె ?

౫౩

తే. తనకు నందఱుఁ గూర్చ బృందావనమున,
నొకతె రతిఁ దేల్చి, కాక నొం దొకతెఁ బ్రేల్చి,
యంత రాధకు మేలువాడై మురారి
యొల్ల నతులకు నెద నుడు కే యిడందె.

౫౪

హ. అని యిట్లు ప్రపాథదంబున నుపాలంభదంభంబుగాఁ జేయు పునఃపునస్సృ
రణంబున నంతఃకరణరాగంబు దేఁపదం దెలిసి బోలు లీబోటి కైటభారియై
నాటుకొన్న కన్నెకూర్మి లజ్జా వశంపదయై వెలివిరియంగానీక పుటపాక
నికాశం విగ్రహాకఁ జీకాకువడి నాడునాటికి నగుచున్నట్ల గిటగిటనగుచున్న
దింత నియ్యంతి యెరవు మాన్చి మనలను గుట్టెలుంగనీయని యింగితం
దెఱుక వలుచుకొని చింతావనోదనంబు సేయకున్నం బ్రమాదం విని నవ్వుచు
నర్మగర్భంబుగా నిట్లనిరి.

౫౫

ఉ. ఎవ్వఁడీ నట్లపో నెరను తెన్నకమానదు ప్రాజభర్తలం
దవ్వుటి నున్నఁ గాకకతన, న్మఱి పారలు వక్య లైనఁ దా
తెవ్వఁడీ నొల్ల కొక్కటయి యింద్రుడు చంద్రుఁ డటంద్రు. బోటి దా
నివ్వలఁ దేరకతై యగు, నిట్టివి నితల వెగెనే చెలి.

౫౬

క. అనుటయు నెంతగ వడచుచుఁ
గన లింతుక తెచ్చి యౌడు గఱచుచు నయ్యం
గనలక కందుకనికరముఁ
గొనిఁ ప్రేయచుఁ గెంను చూచుకొనుచుం బలికె.

౫౭

ఖ. ఎదువ్వు మీ గానము సొగ
సిడుటయు, మఱి పాడుఁ డనుట యెగ్గే? పాసెం
బిలుగిన వారే పేదరె?
కొడమెటు గట్టకుడి యతనిఁ గొని పనయేలా ?

౫౮

గా. పోసిం దన్న, వయస్య లిట్లని, రగుం బో నిక్క, మిం కిప్పుడే
కాసి, మ్మిం కొక కొంతనేవదికి నే కాసి. సఖీ, యెల్లియే
కాసి, నీనుడిఁ దన్ననోజ్జ గుణము వ్రాసి, తదన్యాయము
వ్రాసి, చిందినఁ జింత నీ కతనిపైఁ గా తెవ్వరిం దేర్చె దే ?

౫౯

సీ. నఖముబోజ్జిత వరాజ్ముఖముక్త బాష్పాంబు
వదిమ దీవపుఁ జిచ్చిటలు దెలువ,
బొది నుపాంశుత్సృష్ట పుత్రులు ల్కృశమద్య
పార్శ్వ ముహూవ్రకంవములు దెలుప,

నొదవెడు గాఢద్య మదిరిపాటునఁ బల్క
రింపఁ బుట్టెడు కేకరిత దెలువ,
వలవంత వినువు కాంతల పుట్టు దూషించు
కారణంబుల తొంటి కతలు దెలుప.

తే. నలఁతఁ బానుపువై బొరలొట దెలువ,
దెగువ లోలోననే నవ్వు నగవు దెలువ,
గలఁక్కుమోపిఁదవనిలేని కనరుదెలువ,
బొంఁతి రేలు నీయున్నియే పులుగగాదె.

౬౦

చ. ఎఱుగరుగా యొకద్యుతము ! నీచెలి దీర్ఘిక దీర్ఘ మాడ నా
యఱుతఁ దగిల్చి పోవుఁ దన హారము; వోయిన నేను బోవుదు;
న్మఱకువ వెంటఁ బోవ జలమగ్నత నొ నదినున్నః మైనఁ దా
గఱకఱఁ బెట్టి సొమ్ముదుగుఁ గాని నిశార్తి యెఱుంగ దేమియున్

౬౧

చ. అనిరచురా? పల్కు, ఎన వా హరిణి, యొకనాఁడు కన్తరిం
గొని యిడు బొట్టు నా కనుచుఁ గూర్చి నొసంగిన?, బెట్టుచుండఁ, జు
ట్టుచు మొగంబు వ్రేసినటు లౌ తన యూర్పుల నింకి యింకి పో
యిన వలుబేంట్లు గోరఁ గొని యెత్తనె పట్టెను మాటిమాటికిన్.

౬౨

మ. అనినఁ స్రగ్విణి వల్కె, దన్ను జెలులారా, నే లతాదోలఁ జి
క్కన నూఁపం దెగి వ్రాల, దీని చనువ్రేకం బేక్రియఁ దాల్తునో
యని వట్టం, దిన మధ్య మార్క రుచి శీర్షన్మంజరు లోని వా
దిన పాలిండ్లను బెండుబొమ్మగతి నుం దె న్నందింఁ జూర్కనై.

౬౩

వ. అని తన యవస్థఁ దోప నాదిన ననాదయంబోలె వారల కిట్టనియె.

౬౪

క. అర్చగఁ దీర్చగ మిక్కిలి
నేర్పు గల వయస్య లట్లు నెలఁతలు మీ మీ
నేర్పునఁ బలికెడి రక్కఱ
యేర్పడ మీ కి విచార మేటికిఁ జెప్పఁడి.

౬౫

వ. అని మేలంబు సేసికొని తేలి పోఁబలికి పుటపాక ప్రకారంబగు వియోగ దవధు
భరం బవ్యధూరత్నం బడఁచికొని యుండియు నుండలేక నిశానమయంబుల
నొక్కొకమాటు తనలోన.

౬౬

సీ. అభినవ కువలయ శ్యామకోమలమైన

దామూపు మకర కుండలముఁ దాల్చి,

నిస్తు లాస్యశ్రీవయః స్తంభ నిక్షిప్త

నింబచ్చద భూపు నిక్కసుంత,

వరువంపు మంకెఁ విరి వంపు నరవంపు

వాతెఱ చంద్రంపు వాన సురియ,

నద్దంపు మెఱుఁగు వాలారు కన్గవచూడ్చి

శ్రవణకుండల కాంతి సవతుగాఁగ,

తే. సప్తభువ నాంగ నానురంజనకు నవ్ర

విధ పరీవాహముగ గాన సుధ వెలార్చు

మాడ్చి వేణువువై వెక్కు మార్చి మార్చి

మరులు కొలిపితె గోవింద మందనతుల.

౬౭

ఉ. అక్కట రాధ నీకుఁ దగవా మగవారల నత్తమామలం

దక్కి ముకుంద వేణు కలనాదపు బీలకు లేటిమొత్తమై

త్రెక్కొనుకాకమై నడికి రే లరుదెంచిన గోవికావళి

బొక్కగ జేసి తద్రుచిర భోగము గుత్తగ నీవ కైకొనన్.

౬౮

ఉ. అక్కమలాఘఁ దొక్కతె నిజాంసమునం దిడి కుంజపుంజపుం

జక్కికిఁ గొంఁచు బోవ బెఱ చాన లినాత్మజవెంట వ్రేగుట

న్నిక్కిలి దిగ్గు పాదనరణం జని రోయుదు రద్దె! రోసి తా

రక్కడఁ గాంచు దేమి! వం దా యభిమాన మొకింత యంతికిన్

౬౯

చ. ఇలు గంఠైన వెల్లడని యీబువుటాండ్రకుఁ దావిక తైవై

యులు తెడలించి శౌరి తను యోగపు వావవిఁ జూచి మీదఁ

ల్లంము వియోగవహ్ని భవ దంతర నైకతవంకి పొంత వం

తలఁ బొరలించి. తాదు శమనస్యన పుగ్రమయాభనందనీ!

౭౦

వ. అని యెంటి పాటునం దనలోనం బలుకు వలుకు లాలించి పొందియున్న

వయస్య శాస్యంబు లవహస్యచంద్రికాతుందిలంబులుగాఁ దోచి భామ

యై మేమి? నీ మనం బెఱింగియే కదా మును మున్న యతనిమాటలు మానలే

నంటి' మని మూదలించినం గించి దవనతానయై వెమ్మొగంబు వెంవెం

పాటు లేనగవున నడంచి మఱి మొఱంగ ననువుపడక యందంబుగూడుకొని
వారి కిట్లనియె. 20

తే: 'నాడు మన మున్న నెట్లో పూబోడులార,'
యసిన, వారలు మఱి నా యమకు ననిరి
'యింతి, నా డుండ కెందు బోయితివి నీ?' చ
టన్న నచ్చెరువడి వారి కలవ పలికె. 21

తే: 'నకియలార, త్రైకాలిక జ్ఞానవంతు
తైన ఋషులట్ల పలికెద, రంత యెఱుక
యెదఁ గలిగెనేని యెఱిగింపు, డేను మొదల
నెవ్వతె' మున్న; మఱి వార లిట్లు లనిరి. 22

మ. "దివిజద్రువనవంబు గాంచిన సవత్నిం జూచి, చూ పోవ. కిం
తవుజిలుంబని యంత నేని, మది నీ ద్వాన్తరంబు ల్నందడిం
ప, విరిం బోక, ద్రుమంబుకై కొని, వతి న్మందన్న ప్రూ నెల్లఁ దే
నవడిం బెట్టిన నత్య నీ వహహ; కా వా ఖామినీ!" నావుడఁ. 23

వ. గ్రహగుణం బ్రత్యుత్పన్నవిజ్ఞానయై, గృహదీపికారోవణంబునం గృహగతి పదా
ర్థంబు లొక్కమాటె దృగ్గోచరంబు లగునట్లు. జన్మాంతరంబున నయ్యనంతుని
తోడి క్రిడాప్రపంచంబు సద్యస్సమనుభూతం బైన తెఱంగునం దోచిన. 24

ఉ. వాలిక కిన్నులం బొడము వారి నకజ్జల మూత్రశ్రవో
గోళక మై తదంతికపుఁ గుంతలవల్లికిఁ దల్లితోడుగా
మైలవలి న్నన ల్నిగుడు మైఁ బులక ల్నిగుడఁ శ్లథాంగియై
సోలినఁ జూచి దెందములు సుజ్ఞన హయని బోటు లర్మిలిక. 25

ఉ. ఎంతకుఁ దెచ్చెనే నరసిజేక్షణ చెయ్యఱు; లిందుమీద జ
న్మాంతర వర్తనంబు హృదయంబున కిత్తటి నెచ్చరించి గో
రంతలు గొండలంత లగు నట్లుగఁ జెనీతి, మంచు గూపికో
ద్యంత సతాశవృంత మృదు వాత హిమాంబుకజాళిఁ దేర్చినన్. 26

క. తెలిసి కను దెఱచి వెండియు
జంజేక్షణ తన్ముకుంద చరణన్మృతిని

- శృంగరఁ గను మొగిచి మఱి య
 ప్రలు తెప్పరి ద్రోవఁ దెలిచి జూచి నఖిలతోన్, ౭౮
- క. మీ రెవ్వ రనుటయును, శృం
 గాదిజి, మే మురగకన్యకలఁ మితకు ము
 న్నారుణి కేతెంచితిఁ మన
 నారామలఁ గొగిలించి, యార్తి న్పలికెన్. ౭౯
- ఉ. అట్టి మురారి కప్పు డనుఁగై, మఱి యాత్మలివేళఁ గ్రమ్ముట
 బుట్టి వియోగవేదనలఁ బొక్కెడు ని తను వేఁ? తండ్రి దా
 నిట్లు నన్ను నిం కొకని కియ్యక తొల్లన. యోగకత్తి బో
 బెట్టెద దీని, వెండియు నుపేంద్రవదాంబురుహంబె వట్టెదన్. ౮౦
- క. అది యెందె భక్తి, యెవతే
 నెద విశ్లేషైకభీరు వృత్తిఁబ్రియలా
 భదశన్మయిఁ దొంగించిన
 హదనన యదిగాక యున్న యెవి వై? ముల్. ౮౧
- తే. ఎనిని వారలు వల్కి. "రా యదువతంస
 మెందు జన్నాడు? విను, రంగ మంద విలె
 వెగఘా దేం? యతఁడ నీ విరుఁ డగుటకు
 నర్హవాదు నివ్వీటి హరి భజింపు. ౮౨
- చ. అలుకకు" మన్నఁ దేటఁ మఱి యంతటనుండియు వేళవేళ నెచ్చెలు
 చెల్లు లిడు తెల్లులు న్మగుడఁ జీతల నంతమనఁబులు స్వమా
 కలితత మించె సొమ్మిడని కార్యమునన్ హృదయంబున న్నదా
 వలవలగాఁగ నీండుం బన్నసరం బయి నిర్మలాంగికెన్. ౮౩
- తే. ఎనిని యేప్రొద్దుఁ గనువొంద నీక మరుఁడు
 కలహమున కంకకాడయి కాలు ద్రవ్వఁ,
 బాండుబహుశః పాపరంపరలు వెడల
 కిందిలో నేడుముల్ల య్యె నిందుములికి. ౮౪
- మ. తలిరుంగై దువుజోడునానతి వదూ దైర్యంపుఁ బెన్గోటఁ గం
 ద? తాహయ్యుఁ యంత్ర కారుఁ డలక న్నానాటికిం ద్రెక్కఁ గో

మంమార్తండుమరీచిదీవకళికొమ్మం జూచి యే యుం దళ
ర్థక పాథోరుహలోహ గళమహారోవ్యవృంచరికాశ్మముల్.

౮౫

౯. పొంత మటయంత్రనరముఁ ద్రిప్పుచు జపించు
మగువదృతి దూల మధ్యాహ్న మంత్రవాది,
సురుచిరవితానదంభ కొనుంభదారి
తుహినధారాగ్నహోగి బిందువులు నెదర.

౮౬

౧౦. తామరసావతామ్రముఖి దంష్ట్రిత విస్ఫుట మల్లి హల్లక.
స్తోమరక్షకటాంగక మధుద్యుతితార వియద్ధృగ్చక్రమో
ద్ధామ విత్పవనూ ప్లవన దైన్యరుతోత్త రథాంగ ప్రోత. చిం
తామయ నిద్రలం బొంసి తాపమునేయఁ దొడంగె నింతికిన్.

౮౭

౧౧. ఇతెఱంగన సకలకారంబుల నారటంబునకు నూరటఁ గానకుండియు
నప్పుండరికాక్షి యందుండు నెప్పండరికాక్షు నాచాధనంబున నా రాధారమణుం
గ్రమ్మఱజెంద డెందంబునం. దలంచి.

౮౮

౧౨. వద్యాస్య ప్రతిదిన ప్రత్యూషమును మౌన
నియతి మేల్కొని, నశీచయముమ్రోల
పేమపాత్రిక హరిద్రామలక్ష్మాదిక
స్నానీయవస్తు వ్రజంబుఁ గొనుచు,
దౌతాంశుకంబులు తడియొత్తులును దేర ?
నంతఃపథంబున నరిగి, నిజగృ
హరామదీర్ఘిక ననుసంహిత ద్రావి
దాహ్నాయయై స్నాన మాచరించి,

౧౩. పరనీలేక పూర్ణసౌభాగ్యదాంగ
ధూతి చక్కచక్క లీరెండతోడ మాటు
య, నిడువెండ్రుకలగుంపుమలఁచివైచి
వేగ వెడవెడ దడి యొత్తి, విధియుతముగ.

౮౯

౧౪. కుంవదాగ్ర నెన్నోనల గుమ్మడిగింజితెఱంగు పొందుమ్మ
ద్భిందువుఁ దీర్చి, చెందిరము వెచకశీర్షముపై బలె న్గచిం

జందుర కావిజీ ఖమరఁ, జల్లని రేయిచి తట్టున్మన్నఁ
నింగుదులదేల్పు, నూనెముడి వెండ్రుకలున్ దడితావు లీనఁగన్.

౮౦

తే. బోటి గట్టిన చెంగల్వ పూవులెత్తుఁ
దరు పరిణ తోరు కదళ మంజరియఁ గొనుడుఁ,
బోయి, గుడి నంది విజనంబుఁ జేయ జొచ్చి
మొక్కి వేదికఁ బలువన్నె మ్రుగ్గు వెల్లి

౯౦

తే. కపిలగవి సర్పిఁ బృథు దీప కళికఁ దీర్చి
ద్యయముతో పక్షమునఁ గల్వదండ నేర్చి
యగరు దూపంబు లిడి శర్కరాజ్యముక్త
హృద్యకదళిపలా? నై వేద్య మొనఁగి.

౯౧

క. ఖండిత పూగీ నాగర
ఖండంబులు మన శశాంక ఖండంబులచే
హిండితమగు లాంబూల
మ ఖండిస్థిరభక్తి నొసఁగి కదలి చెలులతోన్.

౯౨

తే. చెలువ గర్భగృహ వ్రదక్షిణముఁ జేసి
విసతయై మా? శతకోపమును ధరించి
చరణతీర్థముఁ గొని తత్ప్రసాదలబ్ధ
మైన మాల్యముఁ దాల్చి గేహమున కరుగు.

౯౩

క. ప్రతిదినము నిట్లు భనియ
చ్యుత పూజ యొనర్చి వచ్చి సుదతి వియోగ
చ్యుతదైర్య యగుచు నయ్యదు
పతిసుఖములు ద్రవికభావఁ బొడుచునుండున్.

౯౪

తే. మొదల నాముక్తమాల్యద-మదనతావ
తరణి పెనువెట్ట వేఁగిన దక్షిణాశ
మత్ప్రతోష్ణకుఁ దుదముట్ట మాఁడు ననుచుఁ
దొంగె నన నుత్తరాశు, దొంగె దరణి,

౯౫

వనంతర్లు

చ. తెలియఁగ నచ్చె నట్టితఱి దిగ్మకరుండు ధనాధిపాశక్తై
తొలఁగినకాఁజం, బతివ దుర్వహ దీర్ఘయోగవహ్ని, వె
ల్లలమిన తద్దేశం దగ్గిలి నట్టి తనూప్మ షనీభవన్మహా
జలమయశంకర శ్వశర తైలము కోసల చల్వఁ దీర్చుకోన్.

౯౩

తే. కినిసి వఁజేడు దండెత్తఁ గేతు వగుట
మీన మిలఁ దోచు టుచితంబ, మేష, మేమి
పని యనఁగనేల? ఏరహాఙ్గ బాంధయ పతి
దాహమున కగ్ని రాఁగఁ, దత్తదీధ్యు రాదె?

౯౪

చ. ప్రియ పరిరంభణ ద్రధిమపె త్లిక నామని వచ్చి చేయుఁగా
వ్యయ మని సీతునంద చెలువ లెదవు ల్లడువంగ వచ్చెఁ దా
రయమునఁ జేర్చి యా ఋతువు : రాఁ జలి విచ్చి తొఱంగ ర య్యవ
న్త : యచితమే కదా 'విపది దై ర్య' మనం జనుమాట యింతకన్.

౯౫

ఉ. సృష్ట బహువ్రణం బయిన సీతున కల్కి నిజోష్ణవల్లవో
చ్చిష్టముఁ గొన్న దిమ్మడు వి సీయన కింతులు మోవిఁ దన్మధూ
చ్చిష్టముఁ గొన్న యొచ్చె మఱ జేసిన. వారు కృతం బెఱింగి వి
స్మయముగా నొనర్చిరి. వసంతున కూటట దోహధంబులన్.

౧౦౦

మ మునుపే చంద్రబలంబు గల్గి మలయంపుంగమ్మ లేగాడ్పుదే
రున నేతెంచు లతాంత బాణునకు నూర్మండు నృపిం గ్రొత్తగా
ననుకూలించె జలంబున స్విరహిణి ప్రాణాపహరంబు సే
యన యూహించు విధాత కృత్య మది యేలా మాను నెప్పట్లన్?

౧౦౧

క. మలయ కటకోఽజస్థిత
కలశీసుత సేవ నిట్టు గనెనొ తదాశ
నిలఁ దనఁగ నలనవృత్తి
మలఁగుచు నావోశనించె మిహికాజుంధిన్.

౧౦౨

క. మలయతరు న్యాయఘ యిలఁ
గరి తరవులకెల్ల జేయఁగా నలఁగఁ జుమ్మి

యలిరించు నెపంబునఁ బరి

మళితములుగ ననఁగ నచటి మారుత మొలిసెన్.

౧౦౩

౪. కువ్వనము ల్వఁ ద్వి. వలి బ్బల నొత్తిరి హత్తి నేఁజా
మివ్వ లింర్పు గాడ్పురి కిదీకుఁ గ్రమంబున మమ్మ శంక మై
నువ్వుతిలంగ దోమతేర లవ్వర మేత్తిరిఁ దక్కి రూప్యముల్
దెప్పరవైన లోహశకటి ప్రకటికరణంబుఁ దామినల్.

౧౦౪

మ. అరుణాంకుండు హిమదుర్వహ రజని దీ లై క్రుంకి వువ్వరు వా
నఁ కల్యోగితుఁ దాచు మున్న యిడుట న్నామకదాదేవ నం
కరసాంధ్రాన్నిశితారుణప్రభఁ గొనెన్; గాకన్మఁ గలజ్జప
త్రి రుతం బెట్లు దెలింగు మానకఫిత స్త్రీ కర్ణ దంబోగియై.

౧౦౫

తే. మృగమదారేపమును మాని రగరుకలనఁ
జ్జగవ మీది కొప్పరి బన్ననరము,
నాంబి కరువేసు పోదకుఁ గంటగింప
లెరి రుజిమెను సరపువ్వులం దతిఁబు.

౧౦౬

చ. చిలువనుదారసాదలం బెల్లపుఁ బుక్కిటితాపిఁ దీయ నై,
వలిపుల నందు తట్టియై ల పత్రివిషజ్వలనొప్పి నొజ్జ నై.
చిలువది తద్గుణద్విరయ పథఁ జూచి యన మ్రాన వట్టుటల్
తలిరులు వుట్టుటల్ గలుగుఁ దార్కొనెఁ జందనతైలవారముల్.

౧౦౭

మ. మదనస్యందనతా స్వవృత్తిఁ దెలిపెం, దాడిరఁ భూకృద్వల
న్పుడవాతం బటవక్క పాదప లతా వృంతావళి మూలం
ద్రదళ త్వంకజకర్ణికాగణ హరిద్రాభంగ తా వాసుర
దృదన దృఢవివరి కాంచన కన దృక్రదృటానీర్మూలికా.

౧౦౮

చ. తదనంతరణ.

౧౦౯

సీ. యౌ పశా రక్త రాంకవ, ముంజాగ్నిమ
దూది తాడణిమ, వట్ట్యరగరసని
కోగ్గతి. తగుగడుత్మ ధరు ధణము, క్రీ
దాహర్యశిమూత రోహితంబు

చ. తనయుదరంబునం బొడమి తామ్రుచిచ్చట బుల్లనిల్లఁ గో
 తొను ధఁజీఁ సంతతికిఁ గోక దంతము లిందుకంతని
 క్కినయది యాదిగాఁగఁ జెలఁగెఁ వనలక్ష్మి ; గడుం జెలంగఁగా
 జను, బ్రియుడైన మాధవుని సంగతి మీదటఁ జాలఁ గల్గుట. ౧౧౨

సీ. ముచు నన ల్దమిఁ బట్టి, ముంగాళ్ళ, ముక్కుజో
 డనలఁ బీలిచి పసర్కొనిన విడిచి,
 పరువంపు విరి గొండు లరసి, చాలైత్రోవఁ
 బెట్టి యారము లీగు పిండుఁ దగిలి.
 క్రొవ్విరి దొలుత దొలుత నొక్కొండు గని యది వ్రాలు
 తఱి దాని పిఁ బసఁ దాకిగ్రోలి,
 యాకురాలుపుగండ్ల నానెడు నాన నిం
 తడు గూది బం కంటి యంగలార్చి.

తే. యెట్టకేలకుఁ నొక డబ్బఁ బొట్టనిండఁ
 గ్రోలి యరిగలిఁ గదలినఁ గూలు. నగుచు
 బ్రమదపనపాలికలు వేడ్కఁ బట్ట నగుచు
 మధుదినాది తుదాద్రమ న్మధుపచయము. ౧౧౩

సీ. మరుదూడ మలయాపి గరధూమ్య లనుగళ
 న్మనవిజ రథవ దాంజనకళికలు
 త్రాన భావ చ్ఛిశిరత్యక్త బాష్పముల్
 పికవందమస్వరోద్భేద పీఠ
 లబ్ధాగమన్మరం దాసార జంబువుల్
 హిందోళ సాక్షా న్మృకుందరోచు
 లభిసారికాంశుకోద్యన్నిలగుళికలు
 జాత్యనుల్లిననాత్ర శావతతులు

తే. చెత్రసంజీవనాషదీ జాతచేత
 నాత్మజని హేతు తరు పునర్యాయ యువతి
 కఃపిధూత హసంతికేంగాల చయము
 లకుల వంక్షులు పసల నజ్ఞాతఁ దొడఁగె. ౧౧౪

తే. ద్విజతః గాంచియు మధుసేవ విడువలేక
జాతి బావిన తేటనిస్వనము గూడు
కొనుటనో యనఁ గోకిల స్వనము నెలఁగె
దనకు మఱి పంచమత్వము దప్పకుండ.

౧౧౯

ఉ. పూచినమాపులం దవిలి పూవిలుజోదున కమ్మె మాధవుం
డేచిన శంక; నాతఁ డవియే కొనియే పథికావశీజయ
శ్రీచణుఁ డయ్యె; నట్టిద; యక్కత్యముచే నగునట్టి పీడయుం
గోచర మౌనె, వై వ మనుకూలము నై, పరుమేలుఁ దీఱినఁ.

౧౨౦

మ. ఉరుశక్తి న్మధుమాసదోగ్ధ వేదుకఁ జ్యోత్స్నీగవీచంద్రమన్
స్ఫుర దూధః ప్రవిముక్త మైన నిఱిడ శోభాన్నవయఃపూరమఁ
విరియంతాఱినగొఱ్ఱెగ ల్లరియ మున్నీరైన యక్కమ్మనీ
రు రహిం గూడిన నేర్పరించు గమ్మలై రోలంబికావంబముల్,

౧౨౧

ఉ. దిగ్గియ నంచ దూడు గొవి తీర వనేవువువంకమీదుగా
నగ్గడ పుల్లకేసరమునందు వసింపఁగ నెక్కనూలి ను
న్యగ్గము నందఁగాఁ దరు మరంద సరోమకరంద గోషికిఁ
వెగ్గల మాడు తేంట్లు మరు విండికి బూనె గుణద్వియత్వముఁ.

౧౨౨

చ. నిడుద మధూళిక ల్పదుమనే కొని తీగలు సాగఁ జుట్టుకొం
చడరి కడార కాచకటకాకృతి నుళ్ళ మెలంగె గాడువుల్
జడగతి నధ్వసినవరిషత్పటునిశ్వసితానలం బెదు
ర్పడ మఱి సార్కులై దుర దురం దుద నుట్లుగ స్రుక్కెనో యనఁ.

౧౨౩

చ. కురిసినక్రిందిపుప్పొడులఁ గొంచు నగంబుల మీదికై విశం
గరుచులఁ గొన్ని పెల్లెగనె గాడ్పులనుళ్ళుతి మాధవుండు రా
నెరవుఁగఁ బూవు సొమ్మిడి వనేందిర భూమికి వెండి మెట్టదా
మరరవణంబు తాఁ గొన, భ్ర మద్గతులౌ మలుచుట్టులో యనఁ,

౧౨౪

చ. తరుణు లదోనిదాన మధు ధార నశ ల్వకళాశి నింపఁగాఁ,
డరుణుల మేము గామె యన తద్గతలౌ పనదేవత ల్పూర్వ
ధర వక్రశౌఘ మెల్లను న నల్లనఁ గ్రాయఁగ నించుబుగ్గలఁ
దొరసె మధుప్రపూర్ణత మధూకములం బృథు పొందుపువ్వుముల్.

౧౨౫

చ. తరుణుల కౌగిలి ననుచు తమ్ము వృథా విరు తెల్లఁ జేసె మో
వరులుగఁ జైత్రుఁ డంచుఁ దదభాషమనోభవవహ్ని వెట్టి ని
ర్మరమధుపాశిదూమము పరాగిపుఁ నీటునుఁ దేనెగట్టెదాఁ
దరుదుగఁ ధార్యుఁగఁ గొరపు లై యెటుగంబడెఁ గొన్నిట జమల్. ౧౨౬

ఆ. ఫలకలాటు లురుల, నకులకై తవకూడు
చేటువ, మాపు లంది చెలువ పించు
మగుడ ననలు నింప, మొగముఁ గన్నులు నెట్టి
బాటె మిగుల శౌక వైకములకు. ౧౨౭

మ. అతుఁడ్రేమఁ సొల్పి యొర్తు శ్రీయహస్యక్రీడ సంకేత వం
డిత యై తత్తజ్జాంగజబ్బరమిశ చ్చిత్తద్రవం బున్న నా
వతి నోవృక్షమ కానవే యన నపుష్పం బయ్యెఁ గో గంతలో
నతఁడు న్నోడిన నప్పుడు నివిరిసెఁ బ్రాంతాంద న్నమెరుద్దవుకా. ౧౨౮

తే స్థాయి వొక్కండు మగవాడుఁ దలఁక క వియ
ఫల మొసఁగె నట్టె కియక ! వద్భవదన
వదనసురఁ గూర్చి నొనఁగ నీ వలదె పువ్వు
పైన ననుమాడ్కి నుమిసిన నలరెఁ బొగడ. ౧౨౯

తే మధువు గాఁతఁపుక్కిది మధువుఁ బేళ్ళ
యార్వయ్య, అస నూప, పొగడపై నెలయ, దాన
విరిసెఁ దొట్టది దళములు. విరులు జడిసె
దీన, నగ్గెబ్బునకు నదివి తేటు లార్చె. ౧౩౦

ఉ. మేకాని తాడినం ద్రూవు మెచ్చిన వనిక మర్త్య భార్య లో
శ్రీక నవాన మై చెలిమి సేయు నిట్టిప్రళాంతి గల్గె నో
కా కనఁ నారి దన్నిన వికాసము నొంది, వనస్థంసీతా
శౌకము సేసె మెచ్చునఁ బ్రసూనఁ జితకవిషేషకా. ౧౩౧

మ. అకు లేతదద్దద నేందురాగ మిశనా ప్రాదుర్భవశ్శౌర్యం
బుల తేనె బ్బద లందు రా, నొకతేనె మొ మెత్తఁ, జైత్రంపులు
వ్యంఠోఁ దద్గుణ బయ్యె గండఫలఁ బువ్వులుట్టి పోదోల నొ
చ్చెం చేజై. తలచెండుఁ దల్లిబడికా తెట్టాయేకా మహికా. ౧౩౨

చ. అలరె బ్రయాణ వోర్తు ప్రియ మౌట వనఃతముఁ బాడ, నవ్వు డ
వ్వెలఁది నవత్ని 'త క్తికిని వేల్పులు మెత్తురు గాన రాగముఁ
చలమునఁ దన్నుఁ బాడఁగ వనంతుఁడు దా దయదేసెఁ గాక, యో
యలె నిజశక్తి నా' యనుచు నావనకుం గొదవెట్టె నీనునఁ.

౧౩౩

తే. అధరసుడఁ బ్రాణిజతఁ బ్రాణి యగుచు మౌక్తి
కాండమాలిక నిదెను నూగ్రహౌక్తి
కంబ యనఁ జాలు నన లిచ్చె గతజరత్పు
మంపు వావిలి మొగ మూర్పు నింప నోర్తు.

౧౩౪

చ. మన మగు నాకు ర లి. లిలకం బిరిక్తత నున్న, నోర్తు, లోఁ
గవికర మూని, కిన్నుఁగవఁ గాయఁజఁ గిల్లడ యిద్ద తూవుచే
యనువుగఁ నెంచెఁగాక, మఱి యెంక ముట్టక యొక్క జేష్టరె
క నెగడఁ జేసె నంట యిది కల్లనఁగా, నాడించెఁ జూపుంక.

౧౩౫

తే. సాంద్రసుకరంద వృష్టి రసాతలంబుఁ,
దొరఁగు పువ్వుల భువియుఁ, బా ధూళి నభము,
నీక్రమశ్రయి మాధవుఁ వాక్రమించె
నురు విరోధగ జనిత మహావృ డ. డిగ.

౧౩౬

క. ఊడ కొనఁ బదు మధూళిక
యోడికలఁజఁ గ్రిందఁ గ్రహి యుండెడు తేంట్లఁ
నీడలు దిరిగియుఁ దిరుగని
జాడఁ దరు లొలిచె నవ్వసంతపు వేళఁ.

౧౩౭

చ. శతదశమంజరీ ధవళ బైత్ర నిశామల చంద్రికౌఘముర
ధృత వియదంత కేళి వన వృక్ష లతాంతరజగ్గుల న్గళం
కితఁ గని కామిని కమన కేళియుఁ దోఁ జెడవా నగాడవి
కతక వరాగ మొక్కదెనఁ ద్రుమ్మి యనదృత మాన్వకుండినన్.

౧౩౮

శ్లో. తైత్తిపాండినులు దుషారాంతమునఁ జేరె
నిరులుకొ న్నాశ్రవందిరుల విరుల,
వలయ గానము లయ్య క్తల కార్జ్యమునఁ జేరె
నులయంపుఁ గమ్మపివలుల నయల,

సొరబోల్తాసము త్వాతి గ్రుంగగ జేరె
నలరారు గొదమ క్రోవులను నెలను,
స్ఫుట జటామన్మరంబులు ప్రతిచ్యుతిఁ జేరె
నందన ప్లక్ష సంతతుల వృతుల,

తే. స్వభృతపరభృత వినుత రసాలవరిష
దహరహఃక్లుప్త బహరహఃప్రహరవిహర
మాణ మానవతీ పరిష్టాని మాని
వారి వారిజవన గంధవాహ మొలసె.

౧౩౯

ఉ. సారెకు గీరము ల్పొర సొలము శాఖలలోనఁ ద్రిమ్మరం
గా రహిఁ ధన్మధూళికకుఁ గా నళివంతులు వెంట గ్రుమ్మరం
గా రొద మించె నందుఁ జీలుక ల్వనలక్ష్మియుఁ దద్వచస్సుధాం
ధోరుమ లానఁగా సరవణు ల్లునుల ట్టిడి వెంపఁగా బరెక.

౧౪౦

సీ. ప్రతిహంతృతాత్త కీటత చన్న భృంగనం
మవుటంగములచేతఁ గాయమెత్తి,
యవదిశాగత మరు త్ప్రాజీయై దడళిరం
గ స్థలాబ్ధినిఁ దమ్మికన్న దెఱచి,
ప్రాంతపుల్లామ్ర సంశ్రయి తద్వటాహతో
ద్ధతి తేచి చెలిఁ జైత్రుఁ గొగిలించి.
యురు పరాగపుకాదీ సుద్ధండ వాప్యత్వ
లస్రవత్పీధు రత్యస్ర ముడివి,

తే. క్రమ్మఱఁ బలాశ కటకాముఖమునఁ గీర
చలితశాఖాస్ఫుటాశోకశరముఁ గూర్చెఁ
దద్రదికిఁ గాఁగఁ జలికాలఁ దన్ని మంచు
పాండురాంగండు విడిచిపో బదికి మరుఁడు.

౧౪౧

చ. చిగురుఁ బిశాకి, నృంముఁ జిల్కలగుంపునకు. నృధూళిఁ దే
దీగమికి, దావి గాలికి, విడివిటకోటికిఁ బువ్వులుం, దలం
బునఁ గృప నీవియు స్ఫురిచి పుంస్త్రముఁ బాంథులచోటఁ బూనె; న
ట్టిగుఁ బ్రజ కోర్కు లిచ్చుతన కార్థుఁ చలంఛన దబ్బ దే యనన్.

౧౪౨

సీ. నహకార ఫలరస సౌరభ్యములఁ గూడి
మాధ్వి మోవులఁ గదంబముగ వలవ,
మలయజ్ఞోదరత జంభల ఫలత్వగ్గత
శ్రీ మించెవులఁ గొజ్జెగలు మెఱయ
శశికదళోదర చృదవుఁ బావణ లూరు
చకచకఁ బట్టి పాలికిఁ బెనంగఁ,
ద్రొక్కు-తేంట్లకుఁ గాఁక లెక్కింపఁ జెరివిన
గందఘనీపం క్తిఁ గబరు లలరఁ,

తె. గేలఁ గలవంకకవుఁడావికిని బులిమిన
మాస్యజములు మించ, ననలఁబేరెనఁగవవన
ములు నమేరురజ్జోవృష్టిఁ బూడిఁ జఱవ
నింతు లెనసిరి పూఁబొద రిండ్లఁ బతుల.

౧౪౩

వ. అట్టి సమయంబున.

౧౪౪

ఉ కామిని మేమరంజి మధు గర్వ మిడంతు నవంతు. లో నిజ
క్షేమముఁ గోరి, పాడి, మణి చిత్ర మధు త్రృణతా చరద్యుతి
స్తోమ వలాహకావతులు దోచి, ప్రపుల్ల కిదంబ కేతక
ద్దామ సహిరజాహతులఁ దాపము నీ నొఱగు నివేషితన్.

౧౪౫

తే. అతివ పూర్ణేందుభీతిఁ ద దశ్యుళాలఁ
దెండి యతఁ తందు వికమడి తిండ్రఁ దోప
మింటివయి నుంట గా దని యింటి వైకి
దెచ్చుకొంటి నటంచు బెళ్ళ తిచ్చ వెతలు.

౧౪౬

తే. భ్రమరగీతిక మాయ విపంచి మీట,
దాన శ్రుతిఁ గూడి మిగులఁ ద ద్రక్తి హెచ్చ,
వే నివారించి లేచి, 'వైవికము నెదుట
యు క్తులు ఫలింప' వనుచు బిట్టార్చి నవ్వు.

౧౪౭

తే. వెలఁది కతితావదం బయ్యె విరులపొన్ను;
మును దదర్శిమిహతాది భర్తృనలుగన్న

తరుల, బొడమిన పూట... దన కొనఁగునె,
పొంచి తఱివేచి మిగులనొప్పించుఁ గాక ?

౧౪౮

౯. పూజాదంభమున న్నరాక్షమెయి మున్నూఁబోడి నేర్పూడి చే
తోజాతానల మార్చ కాస్త్రసఃజిక్ దూలి న్నరి న్నాస్తిపి ల
జ్జాజాద్యాకులదృష్టిఁ బ్రత్యవయవేక్షం జేయుచో నెండి వ
క్షోజాద్రదమఁ గాంచి తల్లిడిలు సీను న్దావమున్ మీఱఁగన్.

౧౪౯

౧౦. కముదరన న్నట స్ఫటిక కూల నవోత్పలకయ్య వ్రాలి, పూ
ర్తిమలఁ బిఠాశిఁ గట్టనురు త్రెక్కొన ధర్మపురార వట్టు శే
షము రెయి మల్లికాశరుతి చక్కఁగఁ జేయకయంద నిల్చు, నా
యమ మఱునాటికిం గలుగ, నాంతగళ చ్చ్యుతి గుండ్రితాశువుల్.

౧౫౦

తే. నెలఁతఁ గుచకుంభ యుగళ ముండియు వియోగ
జరిధి యాడింప లే దయ్యోః సఖలు వంచు
చున్పు పన్నీటి వెల్లి లోఁగొన్నకతన,
ముంప కది లాపవమునఁ దేలింపఁగలదె.

౧౫౧

౧౧. చంచలనేత్ర దాల్చు జలజాతమృణాలనరంబు వెగ న
ళించినఁ, బాటుతెంచి కలఁగింపి తరూన్మకు నంగలార్చు రా
యంచ కుజేష్టఁ గాంచి, యిఁక నైనను గండుమొ యంచు మోపె వి
క్షించినఁ, దోచు లేవగవు సేరుచు బోట్ల కొకింత ప్రాణమున్.

౧౫౨

౧౨. శ్రీవతి మీది గీభముల ప్రేమ వివచిక నందఁ, బాణి నం
తాపము సోఁకి మెట్లమయినఁబు గరంగిన, డించి, పాడ నా
లావీని దాల్చి, పెన్జెమటల న్మఱి తంతులు జ్ఞుకోఁగ గలా
లావీని దాన పాడును, గళంబును గద్గద మైన, మ్రాన్పడిన్.

౧౫౩

తే. ప్రతికసుపతల్యమునఁ జాటి వడిన తత్త
వలయ మలినాంకయుగము వరుఁతఁ బొలిచె,
జూత. నొక మాన దైర్యము ల్పున్న లనుచు
సుదతి బోట్లకుఁ ద్రవ వ్రాసి చూపె ననఁగ.

౧౫౪

౧౩. ఆ వనజాక్షి కాఁకఁ బొరలాడ, నలంగన సొమ్ముఁ జీరలున్
వే వెన నూడ్చి యూడ్చి మఱి వేఱ వహించుటఁ బాఠకత్తవన్.

గా వనమాలి సేవయెడఁ గాంక్ష నొడుంగక, కల్లతెల్లితో
నే వలపఁత దాఁగఁ జరియించిన. దాఁగమి జూచి నెవ్వగన్. ౧౫౫

క. పుత్రియఁదాఁ గామిని నొక
పుత్రియు నట్లుండుటకు సబుదేక్షుధనుః
వత్రి యగు విష్ణుచిత్తుఁ డ
పత్రివ లే కదియు నేతవంబో యనుచున్. ౧౫౬

వ. తలపోసి దినదిన ప్రవర్ధమాన తనయా తనగ్గాని కత్యంత దుఃఖితుండై
తత్కారణం బెఱుంగక వల దని మౌగ్యంబున వారిచి చూచి యంత కంత
కగ్గరిం బుండు గుడికిం జని పూజాంతిమ నమస్కరణానంతరంబున, దన
మనో నిర్వేదనం బన్నగరి వెన్నునకు విన్నవించం బునర్నమస్కృతిం జేసి,
“దేవా దేవరదాసి యగు మదీయ పుత్రి యేమి గుఱించియో విచిత్రంబగు
ప్రతిచర్యం గాత్రకోషంబు సేయుచున్నది. వల దన్న విన, దపుత్రికుండ
నగునాకుఁ బుత్రియైనను బుత్రికుండైనను దాన, యే నేమిసేయుదు; మఱి
తన తపశ్చర్య తెఱుంగు మా తపశ్చర్య తెఱుంగు గాదు, ఏము భవద్వివస, భవ
జ్జనిదివస రాత్రులం దక్క గణరాత్రజాగరంబు తెఱుంగి, మేము బినబీజాక్ష
వలయంబులు, దక్క కీనవలయంబు తెఱుంగ, మేము ప్రసాదకుసుమంబుఁ
జెవిఁ జెరువుటఁ దక్క నవి గప్పుకొన నందు శయనింప నెఱుంగ, మేము
చెంబుల భవత్తీర్థంబుఁ గ్రోలినఁ దా సంగంబులు దడిపి కొను, మేము చాంద్రా
యంబులఁ జంద్రవృద్ధిఁ బడిఁ గడియొక్కించినఁ దా దింపు, నెము నిదిధ్యాస
నిధ్యాస నిరోధంబు సేవినం దాఁ దద్ధ్యానదశ వెలికి నిగిడించు, నేము చిన్ముద్రికై
హృదయంబునం గేలు సేర్పినం దాఁ గపిఁలంబునం జేర్చు, వల్కలొత్త
రీయంబు లేఘ వహించినం దాఁ గిసలయోత్తరీయంబులు వహించు, నేము
సితపక్ష నూత్నేందుఁ గీర్తింఁదినం దాఁ బూర్ణేందు నుపాలంబించు; నిట్లుగా
బ్రవర్తిల్లుచున్నయది; యిది యేటితపం బున్నాదంబు గానోవు, నెంత భవదీయ
భక్తి గలిగిన మాదృశులకుఁ బ్రకృతి సేవకధంబు విడువ; దంతర్యామివి
సీవెఱుంగని యది లేదు; దీని తెఱుంగెఱింగింపవే;” యనవుడు, ననుకంపా
తిశయంబునఁ ద చ్ఛందసంబునకు మందస్మితంబు సేసి మందరధరుం
డిట్లనియె. ౧౫౭

ఆశ్వాసాంతము

ఉ. కంధర సీలవర్ణ, మధుకైటభ నాగ సువర్ణ, యోగిహృ
ద్గ్రంథిఃపిదోత్త భోగివనితా స్వనవ. చ్చన్వనన స్రవ చ్చిర
స్పంది వన స్నిశాపతి రస స్రుతి దుగ్ధవయోధి వీచికా
మంథరకేశి కాదర, నమాశ్రిత పంక్తిరోఽసోదరా.

౧౫౮

క. ప్రపదానిశ నతిచర్యా.

త్రివదాపనవర్య, నాః దేవాద్యమర
ద్వివ, దానవాహితోదిత
విపులాత్మభవా, భవారివిశ్రుతనామా.

౧౫౯

తోటకవృత్తము

ద్రుహిణాండకరండక ధూర్వాహగ
ర్భ, హరార్భక దుర్భర పక్షతపః
కుహనార్భక, వార్భర కోనిరి హ
రి హిరణ్మయ హర్మ్యచఽష్టపదా.

౧౬౦

మ. ఇది యంత్రోక్తి యథార్థనామ యవనాస్పక్కుర్ణ కెంబావి వా
రిద వద్ధ త్యెవరోది ప్రప్రవలయ శ్రేణీపహతక్రియా
న్వద సేనాగ్రగ కృష్ణరాయ మహిభృ ల్పంజ్ఞాస్మదాముక్తమా
ల్యద. నాశ్వాసము పంచమం బమరు హృద్యంబైన పద్యంబులకా.

౧౬౧

పంచమాశ్వాసము సమాప్తము

శ్రీరస్తు

ఆ ముక్త మా అ్య ద

పష్టాశ్వానము

శ్రీకారి కృపార్థేక్షణ,
వైకంఠ, యకంఠ, భక్తివరద పదాబ్జా
స్తోత్ర మరిందాయిత గం
గా, కాకోదర నగోదయస్థ పతంగా.

౧

వ. ఆనందరిపు మనంతర వృత్తాంతంబు.

౨

మాలదాసరి

చ. కలఁ దొకరుండు పేరుకొనఁ గాని క్షుణ్ణు మనీయభక్తుఁ డి
య్యిల మును వాడు వామనత నే వనీయింప నౌ వుజ్జ్వలభూమి, నం
దుల కొకయొకనత్రయపు దూరపుటూర వనించి, బ్రాహ్మవే
ళలఁ జనుదెంచి పాడు మము లాలన మంగళనామ కై శికిన్.

౩

౪

ప. అహరహంబు నమ్మహాత్ముండు.

క. జాత్యుచితచరిత్రమ

మత్ప్రీత్యర్థం బూడి తనదు హృదయము శుచితా
నిత్యంబుగఁ దత్తనుసాం
గత్యము మనీపాత మానితంబై యొడుగన్.

౫

నీ. చమురైన తోల్కుబునంబుఁ దెక్కియను ని

త్తడి శంఖ చక్ర కుండలము లమర,
దివెదారికొమ్ముఁ దోల్లితియు జోతమ్ము
మెడమీది మొగలాకు గొడుగుఁ దనర,

మత్సరదశయ మాపు వెన్నెఱకఁ గు
 ట్టిన యోటి తిపిరిదండెయను మెఱయఁ,
 బిడితాళములు సంక వుటిక నొక్కొకమాటు
 గతిరయంబున, దాకి రలసి మెరయ?

దే. వలుద వనమాలకంఠెయ మలిన తనవుఁ
 బట్టెతిరుమన్న బెదరుగెంపుట్టుజూవుఁ
 బనువుబొడితోలువల్లంబు నెసకమెసఁగ
 వచ్చు నేవింప సురియాపె వైష్ణవుండు.

౬

కా. గండాభోగముల స్మృదశ్రుహరు ల్గప్ప న్నుతు ల్వాడి యా
 దండ స్వేగిగులు డించి భక్తి జనితో ద్యతాండవం జాడు, నా
 చందాలేతరశీలుఁడుత్పరికుడై చాందాలిక స్మిటచుఁ,
 గుండు త్పీరుగ, నెంక గాలి వసి తాకుం జూర, కాప్రాప్తాముఁ

౭

తే. అట్లు దదపుగఁ గొల్చి సాష్టాంగ మెఱఁగ
 గర్భమంటవి గడిగిన కలఁకజలము
 లోని తాతొట్టి నిండి కాలువగఁ జాఁగి
 గుడివెనలి వచ్చునది శూద్రుఁడిదఁగ గ్రోలి.

౮

ఉ. అతఁడు ముఖ్యజాతిఁ గని సంతన పాయుచు, నెంద గాలి నెం
 తో తదవుం ప్రసాద వినియోగము వార్చి వసించుచుం, ద్రివ
 స్థేతరజాతి మెచ్చి దయ నిష్ఠ ప్రసాదము దండె సాచి శ్ర
 ద్ధాతిశయంబునఁ వినతి నంది, భుజిండు, గొనుం దదంబువు.

౯

వ. ఇట్లు దన దివాక్తిర్ని జని నసు పరమార్తి నైచ్యంబు నకలజన శోచ్యంబుగా
 గుడి లావరా తూవరాణి కడ నిలిచి బహిరావరణ ప్రదక్షిణంబు కావించి
 ప్రొద్దెక్క నిజవక్త్రంబునకుం బోవుచుండు, నిట్లుండి యొక్కనాడు.

౧౦

క. అద్దమరే యద్దాసరి
 యద్దండ బిడాలగాపి తాలయ కృకవా
 కూర్దండ రవము విని చను
 ప్రొద్దాయె నటంచు బారఁ బోవుచుఁ ద్రోవఁ.

౧౧

అ. మరులుఁ దీగ మెట్టి యరు లన్న నో యని
యెడు. తమిన్ గాఢపడి పొంబు
లెల్లఁ దిరిగి తూర్పు దెల్ల నొతటి నొక్క
శూన్య పానవాటిఁ జొచ్చి చనుచు.

౧౨

సీ. ఇడిసిన యిడుపుల యెడలఁ బొత్తే నుత్త
రేఁగు గనెంద కోరింద పొడలఁ,
గెడసిన గిరినిల క్రింద లాఁగలఁ గ్రున్పి
యదవకాపురముండు నాఖతతుల,
సగము దుమ్ముఁ బూడి చిఱిరింత వామూయఁ
బెరిగిన నూతిపాఠఁ బొతీయలఁ,
ఓమలు ప్రాల్భ్యఁ జివికిన వెలుఁవ
ట్రునఁ బండి యెండి క్రింగిన గునకులఁ.

తే. బెంటదొగ్గళ్లలోఁ గడు వండి శ్మశ్రు
చలనములఁ గ్రుక్కు జీర్ణోతువులఁ బొంబు
దుండుగల మళ్ళ యోరులఁ దూలి వాడు
చిక్కునేతల పాడలు నీమఁ జనుచు.

౧౩

క. అవమార్గత నరుగుచు మా
ర్గపు ధామార్గావపుఁ గంటకంబులఁ గాళ్ళకా
వివరీతత నూర్చుచు నే
రువున న్మల్లెఁగు లీడ్చి త్రోయుచుఁ జనుచుఁ.

౧౪

కా. కాంచె నైర్విష్టవుఁ డర్థ యోజన ఒటా మాతోత్థకాభోవకా
ఖాంచజ్ఞాట చరన్మరుద్రయ దివీయః ప్రేషితోద్యచ్చదో
దంచ త్కిటకృత వ్రణచ్చలన లి ప్యాపాది తాధ్వన్య ని
స్సంచారాత్త మహాఫలోపమ ఫల స్పాయద్యటమ్మాజముకా.

౧౫

ఆ. కాంచి యాతఁ డొక్క కాలిత్రోవయు నంతఁ
గాంచి యందుఁ దెరువుఁ గాంచినదియ
వరమలబ్ధి గానఁ ద్వరితంపుగతి నవ్వి
టావనీజ మంత నంతఁ గదినీ.

౧౬

సీ. ఎలనీటి బొంబలంబులు వోలె

మెదదెల్ల జాణ్ణి నై చిన దొల్లు పుట్టె గములు,
నెఱచి గీతిన జీర లేర్పడఁ దదముట్టఁ

జీతిన నలివచ్చి కీకనములు,

దొనదొన యను నీగెత్తుటెల రూ పేరు

వడక క్రంవలను వ్రేలెడు గరుసులు,

దూళ్ళ మక్కెక్కి మంగళ్ళతిప్పలు రేగు

వడువున గాలి నాడెడు నెఱకలుఁ,

తే. దునిన నరాంగకములఁ బొత్తులను గమిచి

పోక యొండొంటితోఁ బోరి పీకులాడు

శ్యావదంబులుఁ బదహతి వ్రన్పివలుచు

వరుగు దఱచగు ముఱుత్రోవ నరిగి యెదుట.

సీ. ముంగాళ్ళఁ జాఁగి నై మ్రుచ్చుఁజూపులు పర్వ

బొమిక లెత్తుచుఁ బాణి పోవు శునల్.

బలలతోరణములు వట్టి బిట్టెగయ శా

భాధూతి నెగయు కంఠములరొదల.

నడ్డంబు దిరిగి తలాహతిఁ బడి రొండి

హస్తంబు లిడి యంగ లాచ్చుకవుల,

దబ్బాటుమై నొక్కెడలు నూచి. యవి మాయ

నడగఁ వెఱెడఁ జూపు వ్యాప్యతులను,

తే. కవి యెవఁడో యొక్కరుం డిందుఁ గలఁడు, వాఁడు

నరుఁడు గాఁ, డింధనాదికాహరణమునకు

వేళయును గాదు. పొలగాలి పీచెఁ, దెగువు

నెక, పనుచు జాలిగొని సంశయించువేళ.

సీ. మృతమర్త్యు రెంటున నిట్టఁ జాలక నెత్తు

రంజిల్లు పెనబొడ్డు ముంజివానిఁ,

ఖల్లచీమల వక్రభల్లాతకియఁ జోరె

నెఱ్ఱదుప్పటి నొప్పు కఱ్ఱివాని,

వ్యత్యస్త హస్తీ మస్తాభః బాయగు గర్ధ
మును దంష్ట్రీకయ బొల్పు మొగమువాని,
గడుదుర్గ నిడు తుట్టెగఱి జొంగలో బాండు
రత మింభు కపిలకూర్చుంబువాని,

తే. నెఱకుదెఱువరి గన శాఖ లెక్కజాఱు
ప్రేవుజందెంబు గసరి వై బెట్టువాని.
ప్రేలు డగుబొజ్జ గల ఋరగాలివాని,
జెంబుపలవాని నవటు కచంబువాని.

౧౯

తే. కంకకన్నులవాని, నాకటను బండ
తిట్ట బేతాళిక సారె దిట్టవాని,
నగగరిమవాని, నన్వర్థ నామఁ గుంభ
జాను వనునొక్క ద్విజనిశాచరుని గనియె.

౨౦

ఉ. వాడును గంటి బోకు మసె వ్రాలె మహి స్వైరపాశి న్నగ్గుగా,
వీడును మున్ను రే పగటి వెళకు మానిసి యొడఁ, బోరిలో
వాడిమిఁ గొంతకాల మిం వ్రాలుట. లాపరి యోట, నిల్పి యా
వాడిశరంబుచే నడవ, వాఁ డది ద్రుంపుడు వీడు చుట్టతన్.

౨౧

సీ. తిగిచిన నడుగులు దెమలక తొమ్మవ్వు
శించి యవ్వలికిఁ జుడించి దాటి,
చఱచిన వంచించి చరచ భాగమనకై
తిరిగి, తత్కియ కగు దృష్టి నిలిపి,
వైబడ్డఁ జనుమర వల్ల కొడ్డుచునుండు
వీడికిళ్ళ బలిమి లోబడక నిలిచి
చొరఁజూచ గ్రుంగి ముష్టఁబిగి కోటగాఁ
జొంపిక తిరిగెడ.చొన తిరిగి

తే. యనుర వధసాధనము రోయు నవుడు గ్రుద్ది
తాచి తిథిగ్గఁ గృతముష్టి దండ నిలిచి

యెడకొలది * వెన్ననద నొయ్య నడిచి యడిచి
మత్పదస్మృతి యాత్మ నేమటక యతఁడు.

౨౨

తే. తాచి పోజూడ దన రాక్షసీదయంబు

నెల్లఁ జీరిన దిగ్గి వా రేగుదేరఁ,
బోయె నదె వాఁడు రాఁ రారే యటంచుఁ
బాటి వాటను దానును బట్టికొనుఁడు.

౨౩

క. బంబో తదానరి య

వృం బదహతులను గపోజి పోటుల నిరుమై
లం బొడుచుచుఁ బెనఁగచుఁ బో
వం, బట్టి వటంబుఁ జేర్చి వాఁ డిట్లనియెన్.

౨౪

కా. సారాస్వాదనఁ బ్రాణపంచకము తృప్తం బాని నంతర్వణ
స్మూరింబో ననిఁ ద్రుంచి పొంగెడు భవ స్మృందంబు దారోష్ట మిం
పారం గ్రోలి, పిశాచి నీదు కఱకు ట్లందీ, నదస్త్రాలకాం
తారాంత ర్నృకపాల కుండ విగళ నై స్మరేయముం ద్రాగెదన్.

౨౫

క. న న్నిం తంబుంచిన బలు

ని న్నే ఋజువిధి వధింతునే యని యార్పుల్
విన్నందఁగ బుసకొట్టుచు
నన్నీచుఁడు దగ వెలువడు నవ్యక్తోక్తిన్.

౨౬

తే. ఆనీయుఁ బాత్రియుఁ దే బంచి యాంత్రవల్లి

గోలఁగగ్గెఁ ద్రోయ నక్కుజముతోడ
నొరగి రక్కసుతో దైన్య విరహితముగ
ధర్మ మెఱిగించు సూక్తి నాతండు వలికె.

౨౭

చ. విను మొకమాట తాత్రిచర, వేగిర మేటికి? నిక జయింతురే

యనిమిషులైన? తాజన గతాన్నమ నే నిక నెందుఁ బోయెదన్?
బెనఁగక ప్రాజరక్షణ ముపేక్ష యొనర్చుట పాప, మిందు కై
కనలకు, నాకు మేనియెదఁ గాఁక్షయు లే, దిది వోవుచే యురున్

౨౮

* పా, నెనుక నధు మ్మొయ్య

ఆ. పీనజన్మ మటుట, యెవ్వడే నొకప్రాణి
సంతనీటుట, ముక్తి పొంత గనుట,
మేలెకాడే ; శిబియ మేల్పొంతిగాడె న
శ్వరవుడేహ మమ్మి వరము గొనుట.

౨౯

చ. తెవు లయినం, గ్రహం బయినం, దే లయినం, గర మైన, నాత్మపెం
దెవు లయిన, స్థలం బయినం, దెక్కలియైన, మృగాగ్నులైన, మే
లవు లయిన, స్త్రణం బయిన, ద్రాఁ బయిన, నిడుఁ గైన. దీర్చు పే
ంవ తను పూర కే చెడ కిల న్నకు నొక్కనిఁ ద్రోచు తొప్పదే.

౩౦

చ. అది యట్లుండె, నింకొక్క పాతంబు నెప్పెద, నదియను బ్రాణజయంబున
నాడు కార్యవశంపు మాటగాఁ దెలియక, మాధ్యస్థ్యంబుకాఁ దెలిసి, వినుము.
వినుకున్న భూతపాతంబుఁ గోరి యుచ్చరించు మాట కీశ్వరుండైన మెచ్చు
గదా? వ్యాప్రసాదంబు వరాహ వృక జంబుకాది శరారుపులయం దొక్క తిర్య
క్కువుగావు; దేవయోనివి, నీకును మాకుంబలె గర వరణ ముఖాపమనం,
బులు గలవు; మాటలను మాయట్ల యక ర్తవ్యతావిచారంబులు సమానంబ
హ మఱచి యుంటి; స్థావరంబుకంటె గీటాదులకు, వానికంటె మఱ
మృగాదులకు, వానికంటె మఱ వశ వతంగాదులకు, వానికంటెను మాకును,
మాకంటెను మీకును, గరణ కళేబరార్చి పాటవం బెక్కుడు, విజ్ఞానంబును,
మనం; బిట్టి నీకేంతల కుత్సానహంబు బీభత్స వద్యావద్య వత్సావత్స
భవ్యాభవ్య పేమాపేయ వివేకంబులు లేకునికి యుక్తమే? రుచి గాదు,
కుచిగా దీదురాహారం; బిరియు సకల దురితావతంస యగు హింసనొనఁగూడు
నది. హింస పరలోకంబునం గదా బాధకంబు, పరలోకంబు ప్రాణాంతంబునం
గదా; ఓరస్థిప్రాణులమగు మాకే హింసాభయం బనవలదు; ప్రాణ
భయంబు మనుషుల మగుమాకు నేడైన, మీకు మఱువాడైన నవలి
నాడైన చుద యుగాంతంబునందైన నిడువు గులుచల నెప్పుడు దప్ప,
దంతవత్త్రంబునకు, దారతమ్యం బేమి; మున్నిటనైనను మునుంగుట సరి
యగుటఁ బర్యంతంబునకుం బరమాణువునకు నేమి యంతరంబు? మీదు
విచారించ వలనదే? తపోబద్ధవరాదులం బూర్వంబునం గీర్వాణుల మదం
బవంచి హెచ్చిన హిరణ్యకశిపు దశమూఖాదులు శతసహస్ర సంత్యాక సంవత్స
రంబులు జీవించియుం బాచత్వంబు బొంది తారు మున్ను యింట్ల జము

చేతనే చిక్కరే? యిక్కడికి మీరు ప్రబలులరైన నక్కడికి వాడు ప్రబలుడు, నకల భూత తారతమ్యంబును నిజ నిజస్థానవిశేషంబునన వచ్చు, నచ్చందాంబు సుకుని పీట, మేర, దప్పిన మాకుం దప్పనియట్లు బాధ మీకుం దప్పదు. మీరు నాసౌరిముఖ బిడ్డ ర్మఖలు జాలి దలపోయ బ్రాత; లట్లయ్యంబుంబున మీరు వారు బాధ్యబాధకతల నొంటి చున్నా డేత్రజనంబగు తారతమ్యంబునకుం దమన్వత్వంబులు హేతువులు, వాని కాహృతులు పేతువులు, వ్యాహృతులం గ్రీతువుల చరపురోదాశాపతుల భుక్తులం బవిత్తులై యమర్త్యత మీకంటె నతివీర్ణకాంబు వారు జీవించెవ. రప్పావనత చూచి కదా చతుర్ముఖాంశజుం దగ నుదాంబుండు గరింగి నకల రనముల శవదియగు సువారసంబున నాప్యాయనం బొనరించుచున్నవార. దేతదర్శంబు మాకుచ్చరించరాదుగాని వేదంబు ప్రథమకళ యనలుండు త్రావు నని చెప్పు మఱియు నాయాకళ లాయా వేబ్బులకుం గ్రమంబునం జెప్పు. నింత విదారించి రుచించినట్లు నకువు; మన, హాకసా స్వ. యద్ధాసరికి సురద్రోహి యిట్టినియె.

౩౧

క. చంపకు చడవుల, మేము వ

తింపవి కాన్తములె? మావతింపని క్రతులే?

యింప వని నమ్మనే 'అథమాం

విజలే వన్నా' యనెకమాపుర గాదే

౩౨

మ నియ మోహో మము వారి బ్రాత లకుచుగా నీవంటి, వార బ్బురా

కు లపూతాకులు గా రటంటి, ప్రతివ తోహూంశము స్లోలు ముగా

జ్వలించుం దం, దీక్ష తొంతు ని న్నడిగెదగా? న్యాతి గాదా, యతం

డిల, దన్నాయము చాలు, మాకు నను మే? వృద్ధాశుదారం దీక్షగా. ౩౩

తే హాకి సఖుడును రథమును నగు గరుడుడు

దొరకి నమృతంబు సురలకు మరల నిద్ది

యశులు గూడుగ వరమున నడిగికొనెడె?

యమృత మైనను జవుల జాత్యన్న ననుమె?

౩౪

చ. నిదురయు గూడు తో జదివి, నేనిట గన్నయేమి? యెవ్వ డి

చడువుల యకవానపు న్నువ ల్గిని భేర్చుడు, నీవు మాయెదగ

జదువులమాట లాడి కనఁ జాల వొకానొక మెచ్చు, నొక్కఁ 'డి
చదివిన కూర వింతచవి, చాలఁగఁ, దె' మ్మను మెచ్చు దక్కఁగఁ. 35

వ. అని గీవృత్తి మతం మహంబించి నిజాలాపహేళనవరుండైన రక్కసు కుత
ర్కోక్తులకుం గృష్టస్మరణంబు నేసి యిందులఁ బొందుపడు ప్రత్యుత్త
రంబుల వీనిఁ గెలఁకిన బుద్ధి షోభంబుగా, నింతకంటె నేమి యబద్ధంబులు
వినంబడునో, మీదఁ గార్యంబు గల మాకు దీనిఁ గాదనం బని లే, దని
యందంబుఁ గూడకొని, చందోనవర్తనవరుండై, నీచనంస్కృతిఁ రోసి,
తన్నుఁజూలనంబునకు శబ్దచ్చరణున నంతర్గతంబున నుగతు నిడుకొని నీవు
సర్వజ్ఞుడ, నేను నరుడ. పీనకులుంక, ననభ్యంతరాన్తుంక, నీ
కుత్తరం బీ శక్తుండనే. చువ్వచనస్థాలిథ్యంబులు నహించి దయచేసి నమ్మి
మత్ప్రార్థనంబు గావింపుము. 36

౪. ప్రవ్యాకుండవు వైత్యులఁడు మును, పా వైనొక్క నీకా యశో
లిఖ్య న్నేనును జేర్తు, మే యొకఁ సు 'దప్పింప, న్నతం బొక్కఁడే
ముఖ్యంబై యొనరింతు, దాని నఘంబు న్నేయఁగా లేవుగా,
'సఖ్యం సాప్రపదీన' మ న్మన విథ స్సంగత్య మూహించుచుకా. 37

వ. అది యెద్ది యంచేసి 38

దాసరి యొట్టువెట్టి తప్పించుకొని కైశికనేపథ్య పోవుట

క. ఈకఁజఁగటి యీకఁజఁగడి
వై కఁతనిఁ బాడి వత్తు ప్రతమ గఁ, దత్నే
వాక్యతికడవట నశనము
నీకొడు; న్ముఖ్య మిదియ నే డఁగు దుదకకా. 39

ఉ. అందు నతండు పల్క, దరహానికఁ జెక్కిలిఁగొట్టి లెన్న వం
డిందితి వోయి దాసరి, వనిం దెఁవాటులు గొట్టికొట్టి మే
న్మించి విర క్తి దాసరివి, నిన్నఁగదా యయినాడ, వి మమున్.
గొందెముఁ జేసి త్రాడ్గొట్టికోఁ దఁబోనెదు, మెచ్చితి నిన్నున్. 40

౪. ఏకాజ్యంబు నరుండు నోరి కడివో నీబోద మాలిందు ? నిం
కేకాజ్యంబు నరుండు భాసకయి మే నీఁ దాన యేఁదెండు ? డి

పాప వేగఁ జననీమియు నృగిడి నీవా రామియుం దెల్ల; మే
లా రంతు, ల్పలుపల్కులఁ తత్వకుల, యేలా చింత, లేలా వగల్.

౪౧

తే. అనిన జెవిఁ మూసి నారాయణా యటంచు
నతఁడు నను నమ్మవే బిళితాళి? యొక్క
శపథమున నమ్ము మని వాఁడు సమ్మతింప
వేనవే ల్పత్యములు వల్కి వినకయన్న.

౪౨

ఉ. “ఎవ్వనిమాడ్కిఁజేసి జనియించు జగంబు, వనించు విజ్జగం
బెవ్వనియందు, దిందు మఱి యెవ్వనియం దిది, యట్టి విష్ణుతో
నివ్వల నొక్క వేల్పు గణియించిన పాతకి నొడు నేడ నే
నెవ్వరినై న నిన్నదయనేని,” యన నివిని బంధ మూడ్చినన్.

౪౩

దాసరి మరలుట

చ. అతఁడు తదల్పపావఫల మందుటఁ నుంకము దీటి పోయి, త
చ్చతడశవత్త్రినేత్రునకుఁ జాగిలి మ్రొక్కి, రణద్వివంచి యై,
స్తుతికలితప్రబంధములఁ జొక్కఁగఁ బాడి, యసత్యభీభర
ద్రుతగతి వచ్చి, రాత్రిచదుతో వ్రతపూర్తి గతార్తి నిట్టునన్.

౪౪

ఉ. నీ చెఱఁ బాసి, పోయి, రచనీచర, చక్రి భజింప, ముక్తి పొం
దేవెర, యే చెఱం దవులనే, నిక నుండఁగ జూడు, వంచుచో
నేచరణంబు లేయుదర మేయుర మేళిం మేకరంబు, లీ
వా చరణంబు లాయుదర మాయుర మాళిర మాకరంబులున్.

౪౫

తే. అనిన దత్తత్యమునికు నేత్రాంబు లురులఁ
బ్రమద పుంకితగాత్రుడై పాటుచును
యినుని మధ్యందినపుదైంత దనదు పెద్ద
బట్టతల మించఁ బ్లవఁ జేరఁ బాటులెంచి.

౪౬

దాసరి బ్రహ్మరక్షస్సుననుగ్రహించుట

ఉ. కొంతయుఁబోలె భక్తి వల గొంచునె, వాఁడు నిజద్రుమప్రమి
హింధవ వ్రాలుపాకలపు బేన్లుఁగఁబోలె, నొన రదంఘ్రములం

దుండ, రొద నృహగిరులు హోరనఁ, బ్రస్తుతి వ్రాలి, దంష్టి కా
దండము లెత్తి వడ్డిన పదం, బొక్క దొక్కఁడ నెత్తి జేర్చుచున్.

౪౭

౪. “ఈసర్వంనహ దేవదానవమహీభృన్మౌ నివాదాతప
శ్రీసర్వస్వము సేతదన్యకృతులం జెప్పఁబడు, స్తోర మౌ
సీసత్యం బురరీకృతాంత, మిల నెం తే వృద్ధనై మంటి నే,
నానత్యం బిఁక నిన్నఁబోలు కృతసందా ధూర్వహు లేమికిన్.

౪౮

౫. ఇతరులు నీకు నీదె మఱి? యీవృతి, సీన్మృతి, నీముతేరిత
స్థితిగతి, సీమురారివద సేవన జీవనవన్మతిన్, సమా
దృత కలగాన సింధు లహరీ వ్రవన వ్రవభావ భా గురు
శ్రుతి తత బద్ధ తుంబికిఁ గురుంగుడినంటి కృపావంబికిన్.”

౪౯

౬. అనిన నాతనిఁ గొఁగిట నునిచి వలికె,
వ్రత మొనర్పించి తని భాగవత వ్రతంన
“మోయి రిజనీవరేంద్ర నీ యురుకృపాక
టాక్షమునఁజేసి ధన్యుడ నైతి ననమ.

౫౦

౭. బాసలు బండికండ్లు, మఱి ప్రాణభయంబున లక్ష సేనీనం,
గ్రాసము కృప్తలబ్ధి, ముడుగ న్నసమే? యిది నీక చెల్లె, నో
భూసురవంశ్య. పుణ్యజన పుణ్యజనాంకము దావకీనమే
పో, ననుకూరెడిం గురుము పొత్తున దైత్యులకెల్లె నంకరన్.

౫౧

౮. కడుపు మహాతుభ న్నకనకంబద న స్సృతకృత్యుఁ జేయఁ బో
విడిచితి, వేము జాత్యముగ నేద విడిచిన్న కూడు మీకు, సీ
యొక నొకకీడు గల్గి, దిఁక నే మనిన, నృతి నీకు నాన నూ,
బడలిక దీటు నితనపుఁ బాఠజనేయుము మైత్రి గల్గిన్.

౫౨

౯. ఈమాట న్నొరపొచ్చెము
లేమికి నీశ్వరుడ కరి నిలిపవరొధి,
నామెయి మేదోమయ దృ
ప్రామిషములు మెనవు” మన్న, నతఁ డను నార్తిన్.

౫౩

౧౦. “ఎట్టా? యిట్టానయ్య పల్క దయలే? కిన్నాట్ల నీకూడె యీ
పొట్టం బెట్టి, మహాఘంభిఁ దగువుం బోషించి యొన్నాళ్ళ కే

నట్టి నొక్కతవస్వి యొక్కవ్రతి రాదే, చూడదే, తత్కృప
బుట్టు స్నిగ్ధద దీని, నా నొదవి, యో పుణ్యాత్మ యిట్లంటివే?

౫౪

క. మీవంటి భాగవతులు

బావనులుగఁ జేయరేని మఱిగతి యేదీ

మావంటివారి కింక మా

యేవము వెనుకటిది చూడ కీక్షింపు కృప.

౫౫

తే. నృదితియైనను ద్విజుఁ దిన్న శత్రు మైన

నరియకాఁ గాంచనమ చేయఁ బరనవేది,

యీయసారాణన్యాయ మెన్నవలది

మాదృశులచోటఁ గదియు భవాదృశులకు ?"

౫౬

తే. అనిన దేహర్పణము నొల్ల కార్తి బలుకు

కృపకత కతఁ దభిప్రాయ మెద్ది యనిన,

"నిత్యుఁ దను వంట యనుకంప యే. ? మదాత్మ

కనఁకుఁ బావుటయే యనుకంప గాక.

౫౭

గా. పుటాకర్ణుని మించుకర్మ మెకొ నా కర్మంబు ? మానీంద్రులం

డంట లేనయఁదే ? మాన్పి యీఁదె భగవంతుం డట్టి శ్రీ ? యట్టి శ్రీ

కంటె న్నాగవతుఁడు మించ నొనగం గా లేదే ? యా మేలు నా

కంటింప న్మఱి రాదే ? పూజనము గాదా ప్రాణిమేల్చుకెక్కి."

౫౮

ప. అనిన విని మాతంగుం దాతెఱంగైన నంగతం బగు ననిన, నాతం :-

"దే నొక్క బ్రహ్మరాక్షసుండఁ, గుంభజానుసంజ్ఞుండ, సుగ్రకర్ముండనై,

యీశ్వరగ్రోధం బాశ్రయించి వంచనం బఖిః పంచజనచర్యజంబు సేయు

చుండును. పూర్వజున సోమశర్మ యను భూబర్హిర్ముఖుండఁ, బ్రాగ్జని

ద్విజుండఁ గాన దయసింపందన ; యొక్కడవర్కర్ముంబుననిచ్చెతి. నీవు కైట

భాసిం బాకిత నేటి పాట ఫలంబు సజలంబుగా నాకిచ్చి తేని బీభత్సకుత్సార్థం

బగు నీజన్మంబు వేగు. నీకు నా రరక్షణంబున వగు నుకృతం బనంతంబు

నిద్దిండు, నత్యంత దర్మసాధనం బగు నిమ్మేను నిల్పినెరు ; " ననిన, నమ్మేని

ఘోషంకుఁ గరి కరి నప్పి యవిష్టదాసుం దీక్షియే.

౫౯

క. “ఇటుపంటివి యిటు తెక్కుడు

నిట దిగ్గుడువి యెంద నెన్ని యే, నిదియును నొ

క్కటి. యొకనాటిద కా దొక

త్రుటి గీతఫలంబు నొనగుదునె యిమ్మెయికిన్ ?

౬౦.

సీ. దిక్పాలతను వెత్తి తిరివతనువుదోన

యెన్నమా రెత్త మీ యేను నీవు ?

గేసరి తను వెత్తి కీటతనువుదోన

యెన్నిమా రెత్త మీ యేను నీవు ?

మాతంగ తనువెత్తి మశకతనువుదోన

యెన్ని మార్లెత్త మీ యేను నీవు ?

ధరణీశ తనువెత్తి దానతనువుదోన

యెన్నమా రెత్త మీ యేను నీవు ?

తే. సోమయాజులమెన్ని మార్లొము, శ్వవచ

ఖగకుబుల మెన్నిమాటులు గాము, పాము

గాములము నెన్నిమాటులు గాము వెండి

కంసరిపుభక్తుల మొకంగె కాము గాని.

౬౧

ఆ. దోతనీరు చెరిది నేతమూటయిటి

దూది యెందపనువు దొట్టియక్క

రంబు మెను, దీని రహి బుజ్జ మమ్ముట

కప్పురంబు వెట్టి యుప్పు గొనట.”

౬౨

వ. అనిన దనుజుం డిట్లనియె.

౬౩

క. “నంగీతఫలంబున గో

నంగీ సగమైన దయ పొసంగ నీవే మీ

మ్రుంగినగ్రక్క న్నారిధి

కిం గొఱతయె? కొదయె విష్ణు కీర్తన” కనినక?

౬౪

కా. “ఏలా నొంచె దదేహ మిట్టడిగి? యెం లే బాస మేనం బలం

బో, లీలావటు గీతకీర్తనఫలం బో, నీయెడ న్మున్ను? పా (బే)

తాళప్రశ్నలు మూని మె న్నొనుచు; బేతాళ చ్చలోక్తి రుషం
దూలింపం దలఁతేని, పుట్టు మఱి నూ తు ల్లింపు బేతాళముల్.”

౬౫

వ అనిన సారకటంక డేయఁడు సార గడకడఁడడి, కార్యేచ్ఛం గన్నీరు గ్రక్కు
కొని, “కటకటా! కైటభారి కమంగులగు దింగరీలు దయాకుపులు గావలవదే?
తొల్లి దక్కన ప్రవర్తికుండై వైయానీంబు లగు నూతంబులు విపరించి పిష్ట
రక్తపు నెవ్వైతవై శిష్యంబు బ్రతిష్ఠించిన లక్ష్మణాఖ్య యోగింద్రుండు, విర
కాలసేవా నంతుష్టఁడై నిజదేశికుం డగు పూర్ణాహ్వయం దనవికారుంకితు మని
విదియు క్రంబుగాఁ దనకుఁ బ్రసాదించిన గీతాచరమాడ్ఱంబు, గృపాతరంగి
తుండై రంగేశరామ రామోదరనామ చామికరగోపురం వెక్కి, యైచ్చైస్సృ
నంబున నచ్చరించినఁ గురుం డలిగిన, ‘దేవా! దేవదయాజ్ఞ మీటి యే
నొక్కరుండ రౌరవంబునం బడుచు మేలో? భాగవతవరిషత్తునకుఁ బరమపద
మగవడుట మేలో? యని వితర్కించి పి వుచ్చరించుట గా నుచ్చరించితి’ నని
తరభినందితుం డయ్యె. నతంధ నిజచ్చాత్ర నత్త్రంబునకుఁ బ్రత్యహంబును
గల్గించున మూర్ఖం బొల్లక గవ్యంబు నమర్పించి వేడిన వల్లపి వల్లపుంకుఁ
బరమ వదంబుఁబ్రసాదించె; నతంధ బంధముత్తుం డయ్యె నవతారాచరంబునఁ
గారాంతరంబున నంకుచితజ్ఞానరై విషయవరు లగు నరులకుం బరమమందలి
ఠిపొవన సుందరశామార్య నామంబున నర్పిరాది గతి విశదీకరించె; నతంధ
యిలమీద యాదవగిరిచెంకణంబు పాషండసంకలంబుగా వచ్చిన దచ్చు
తికి శతకోవనమాఖ్య సంభవించి నీరింద్ర వాదంబున నంబ్రాదివిషయ విద్య
జ్ఞనంబుల నధోక్షజవిజయవాద విక్షవేడి దిగ్విజయంబు సేసి గరుడకథం
గుహకుంఠ నృకంఠీరవంబు కుహనాత్రిదండియై బ్రుసీ కుసుభాంబరాంభః
కుండిక లొనంగ నంగికృతాంతిమాశ్రముండై, ఫణివ కణకు గక్షపాద బాద
రాయణ కవీర జైమిని శాననంబులు మత మహనన మహీసురులు మున్నుగా
నెంతేవాని నంతేవానులకుఁ దెలివి నంబునం బరమహంసాన ప్థాన వరకావ్యయై,
పదయుగ ప్రసన్న భువనప్రవంచపంచజనహృదయ భవనంబులం బద్మాచద్మా
తులు పల్లెల్లు దుడిచి పాడెక్క భక్తి బోధించి భూతలంబుఁ బాపనంబు సేయం
గలవాఁడు. మఱియు హయవదనపదారాధకుండై వేంకటేశుండను నింకొక్క
మనీషి మధుమథనమతవ్రతిపాదకం బగు వ్రణంధశతంబు రచించి శిలోంధ
వర్తనంబునం దపంబు సేయం దనకు జరిచ్చదన కాకాదానంబుసేయు నగ

స్వోర్ధ్వహంబునకు నిర్వాణఁబొనంగం గలం ; డిట్టి యేష్యంబులు మదీయ
దివ్యబోధనంబున నెఱింగియుందు, నేతాదృశం బగుత్రైకాలిక జ్ఞానంబు కలిమి
నిమ్మెను మాననీయంబుగదా యంచేనియది జాత్యంబుదక్కఁదవన్యత్యశమద
మాది లబ్ధంబుగాదు ; నిషాది భవిష్యదర్థంబులఁ జెప్పుచున్నది. అది ఖవియే ?
తొకికంబు తప్పగాటి గబ్బులుఁగు గొకి కనుంబెంటి పైడికంటి లోనగు
తిర్యక్కులు భావిప్రయోజన నూచకంబు లై యున్నయవి ; యవి తపస్సులే?
యట్ల మావిజ్ఞానంబును ; నెట్లనిన, నాప్తిక్యంబువలన శాస్త్రంబులెడ నధితి
బోధంబులు దక్క నాచరజ్ఞప్రచారంబులు లేమి ధర్మంబు దూరం, బది
నిమిత్తంబుగా నిత్రెఱుంగక భవోత్తరకంబుగాదు, గావున గలుష
రహిత కాయంబునంగావి కల్యాణంబు లబ్ధంబుగాదు. గాఁబట్టి యివ్వరూప
విగ్రహం బనుగ్రహంబున నుడివి కృతార్థం జేయు ; మని పాదంబుల వ్రాలి
పాటం బాతికపాలేని యీవే యనిన, నతం తదియును నీలేనన్యఁ బోని
మీప్రభాతసమయంబునం బాదిన చరమగీతంబైన నిచ్చి ప్రసన్నుంతునగు న
న్నవిప్రన్నంజేయు'మని లేవకున్నం బరమదయాద్వందై, 'యట్ల కానిమ్ము లె'
మ్మని యతని లేవనెత్తి. యత్రనుప్రాప్తి ప్రకారంబు సవిస్తరంబుగాఁ జెప్పు
మనిన నవధరింపుమని యప్పొరిదిండి దుఃఖార్థుండై యిట్లనియె. ౬౬

ఆ శ్వా సాం త ము

మ. అజ చౌర్యావహృతాత్మ తోక నముదా యాభీరకాంతామఙ్గీ
ప్రజగోరాజిమనఃప్రమోదికర తద్వత్ప్రాప్తరూపానరూ
వ జని ప్రాభవ, ద్రోణిజోదర కన ద్వాణాగ్ని వృత్తి ప్రకౌ
వ జలాసార. నరోజ బాంధవ శశి ప్రాంచ డ్వికాలాంబకా ! ౬౭

క. అనవరత నవ రతాదృశ

విరుతప్రేమాత్తవల్లవిజనజాలా,

మననవర మౌనిమానన

మన వసిత్య మరాశవర, సువాసితమూర్తి. ౬౮

ఉత్సాహ. సలముఖాది చక్రవర్తి సాథ వనసమర్పితా

త్యలఘుమకుట ముఖ్య హ ర్యుపాయనా, యనావిలా

జీల సురారిహరణ నిజి వశీకృతాభిలాంక్ష ని
ర్మలగణా! యమేయదూవ రంజితార్యపోషణా.

౬౯

మ. ఇది నైలామన యావనావని ధవాహీనాభ్రచుంది స్ఫుర
ద్విదితాభీల మణిఘృహళి'దశనో ద్వేలోగ్ర హస్తి వ్రజో
ద్య దసీకాగ్రగ కృష్ణలాయమపిభృ త్సంజ్ఞాన్మదాముక్తమా
ల్యద నాశ్వానవరేణ్య మాటవది హృద్యంబైన పద్యంబులకా.

౭౦

షష్ఠాశ్వానము సమాప్తము

— : ౦ : —

శ్రీరస్తు

ఆముక్తమాల్యద

సప్తమాశ్వాసము

శ్రీమదుమాసులభాంగక
 సామజహర సక్ర దళన చక్ర సదాశీ
 క్షేమంకర చరణాంబుజ
 హైమోజ్జ్వలివాస! వేంకటాచల రవణా!

బ్రహ్మరాక్షసుని వృత్తాంతము

వ. ఆనధరింపు మప్పొలనుసిండి దుఃఖార్తుండై యిట్లనియె.

ఉ. ఉండుదుః ఖోశభూమి నొకయూరఁ గళల్ పదునాల్గు నేళ్లు. వా
 క్కుండిమఁ జర్చ గెల్తు మటకానున, శ్రోతుఁ దప్పు పట్టుమఁ,
 ఖండలముష్టి పిప్పఁ గని నవ్వుదు, వెండి ప్రయోక్తఁ నుదీ
 మండలి గ్రాంథికత్వ మవమానము నేయుదు జల్పవాచినై.

వ. ఇన్నరవడిం బ్రభిన్నగండం . బహువేదంధంబునుంటోలె మదాంధుండినై ,
 యల్పవిద్యాశక్తి. విదువ ముకున వేనరని పిసంబుగల రెడ్డియుంటోలె, సచ్చ
 దువె వరబ్రహ్మంబై , పెద్దలంజెరకి యోడియు సరి యైతి ననియును, సరిపోయి
 జయించితి ననియు, నబద్ధంబు లాడి చిల్లరప్రభువుల భ్రమియించుచుండి.
 దీక్షితులం జూచి యియక్షివోపమి ద్రవ్యభిక్షానై పథురకుం బోయి
 యప్పురంబున.

నీ. బహివద్ధద్విజున కల్పవుఁ బాచితం బిడి,
 పనీడికై తా వాని బంతిఁ గడిచి,
 కలసి వణిక్కురోధంతోడఁ బుణ్యాహ
 ముల బియ్యమునకు నై మొత్తులాడి,

శశి రవి గ్రహ జవస్నానాదికము లెల్ల
దొరలవాకిండ్ల కే దొడ్ల యిచ్చి,
వచ్చిట్టితో ల్పిట్టె చు చ్చాలమె ట్టంది
కొను దాన యూరెల్ల గుత్తవట్టి,

తే. దర్శపొటులఁ దిని, లేని తఱుఁ మెత్తి
నంటి విత్తశేషము భుజించి, యదియు నెతల,
నక్క-వాదల నరకూళ్లు మెక్కి, మీద
వీనిశేఖర మొక థలార్చిజ్యము కొని.

ఉ. ఇ ట్టినఁగూర్చి వై శ్యునకు నిచ్చి, చన న్మఱి వుచ్చి, చోకము
లెట్టుచు, వడ్దిలెక్క లటు పెట్టుచు, ధారణవాసికై కొదల్
పెట్టుచు, వాడు రేగి మఱి 'పెట్టుడుఁ బెట్ట' ననంగ, మిట్ట గు
పెట్టుచు, నిట్లు పోరఁ, గనిపెట్టుచు, నొక్కరుఁ డుండి వెండియుఁ.

నీ. వెలివాడఁ బనికొత్త మంకడా ల్గొని నూనె
యిడి తంగెడాకు గద్దెడు తహతహ.
కూర్కఁబు గొరిగించుకొని యష్టతోయంపు
టంగడిఁ దలగడగాడు తడవు,
మంట పూడింటి కెప్పంటికంటెను బాలు
పెరుగు నే గూర లంపెడు తెనువలు,
సంబెళ విదలించి తాంబూలదళ పూగ
నివహంబుఁ జాలంగ నించు నుబ్బు.

తే. బ్రహ్మచారిభుజంబు మాత్రకు నడింపుఁ
బ్రాలు, నాలికి మేలుచీరలు. గొనియెడు
సంభ్రమంబును, బిజిపాంథజనులఁ బయన
మడుగు ప్రశ్నలుఁ, గని మత్ప్రయాణ మెఱిగి.

క. హతుకొని యొక్క కొందఱు
నతైరువుం గట్టఁ బనిచి, యందఱక్రియఁ దా
దిత్తి యొకటి, గొని శ్రేణిమ
బుత్తర ముత్తర ముఁచు నొకప్రౌఢకడఁ.

తే. లేచి పోవంగఁ ద త్రుణ మేచి తోడి

వారు నన నేను ముడెమోపు వటున కెత్తి
పోవ వాఁ డిందు రండని త్రోవ యడవిఁ
బెట్టి యొడివఁగు డిగ నీల వెట్టుటయును.

౯

క. ఆటచేత వ్రాలు గను న

త్రుణిఁ ఒడె నొకయంపకటై, దానికి నిలువం,
బిలుబిలున తాలుపడెం
దెఱవీయుఁ గనలేమి సాతు దిరుగుడువడియెన్.

౧౦

మహాస్రగ్వర

కవినె న్నర్పాంతజుతు గ్రసన భృశ బుభుక్ష తల్లర త్ర్యక్షి పార్శ్వ
వ్లవమా నోత్పాత ¹ బేతాలం వదిమ హలాహం స్పర్ధి హేతి
చ్చవి రేఖానేకరాహూ చ్చలిత పులు రక్షశ్శమూషి త్పుశింద
వ్లవబృందఁబు ల్పనివృల్పడిఁ బొకపాడు మన్వల్కులు స్మల్కులు గ్రాన్.౧౧

వ. ఇట్లు చెట్లు వెడలి వి. డ్లువంబుకొని ముంచుకొను నన్నల్లప్రజం జూచి
హల్లకల్లోలంబై విలుగంబడు నెడ.

౧౨

సీ. పనలేదు నింరోయి పాతకులాఁచి

దేవాయథంబులు ఊపువారు,
పైఁడి బాసము జెట్టఁ బడవై చి దుడ్డుపె
ట్టకుఁ బాటుచునె యొలె లైవువారు,
బరువు డించి కటారి వరుఁజించి నిల్చి యిం
దెందు వచ్చెద రని యెదురువారు,
వస్త్రంబుఁ గొండు దేవర యొయి యిది చన్నఁ
బస్తనీ దయపుష్పఁ బలుకువారు.

తే. కలివి మామూత నిప్పింతుఁ దొంగుఁ, తొకటి
యాఁడుదాని జే నంటకుఁ డనుమఁ బెద్ద

తనము సభిమానమును దెంపు గనఁగ బలికి
నిలిపి దోపిడ్పువారు నై తొలఁగి రవుడు.

౧౭

నీ. తొడువింటివాఁడు సన్తోషఁ బోవక యెదు
ర్పడుశాంధ్రఁ దొడిఁబడఁ బదరి పొడిచి,
తీనుఁ గీక పెనఁగినఁ బెద్ద నొంపక యెఱ్ఱఁ
బాణించి చేఁ గలివాని నాఁచి,
యాయితంబై చించి యరిగెడువాఁ దేటు
నకు మీటి చన్న వెఱ దపులు టిడిగి,
పొదువు చే లేకయ వుటవుటయాను నై న
పాని శోధింప నవ్వలక్కి బనిచి.

తే. పొసఁగ మాతన నీఁచె బాఁపుఁ వెఱల్పి,
గట్టుబట్టులు గొని ప్రాఁతబట్ట దయను
గోఁచుంకు నిచ్చి, గనవరాకులు నిగిడ్చి,
బెప్పుటట్టులు శోధించి నిగలు విప్పి.

౧౮

వ. ఇట్లు పాపచ్చరులు పెచ్చువెరిగి విచ్చలవిడి నుచ్చావచంబుఁగుసా ర్థంబు
నర్థంబు లవహరించు సంకులంబున.

౧౯

నీ. కటినుండి చనుమఱ గడి గాఁగ విగియించి
కట్టిన నిడు నీలికాసె మెఱయఁ,
లిల్లిగడ్డిము మించఁ బెరిగి మీనలు కుక్షి
గోళంబుపీడ నుయ్యాల లూఁగ,
బూడి బ్రుంగిన మొగంబున గొదకట్టు మై
నవుమై ప్రాఁజొతు నాఁజెలంగఁ,
జిట్టివేలి పూసవై పుటియిల్లు వెడఁబట్టు
చిమ్ముల సురియ దా ల్కమ్మరముగ,

తే. నూరనుండియుఁ గనుపెట్టుచున్నవాఁడు
దప్పిపో నన్ను తట్టాటు దాఁ బొడగని
యట్టివేళఁ గాకశ్మత్రు వనెడు నొక ప్ర
చండ చండాల చోరభటుండు దఱిమి.

౨౦

ద. కవ పటు దింబి యే గునుకఁగాఁ, నురే గొంతులఁ దార్చి, కూలుడు,
న్నివిధిన పొజ్జిపై మిగల సిద్ధవు దోపతి దట్టి దొర్లిరాఁ,
దివిది, పెనుంగ, వల్లువముఁ ద్రెంచి, యశఃతుని గంట్ల కూనవుం
జెవులుగ గొదకట్టు గ నెచేరుల పెక్కియు దోవు నొల్చి పోక. ౧౭

క. నోరినని నుండ, కే 'నో
రోరి, యకట! మా సమీప పూరనె మనియుం,
దూరము వోయితవే! నో
మృరీతివి నీకు దక్కునే కాసిరా.' ౧౮

తే. అనిన లాఠుగఁ గోల్పోక యరఁడు రద్దు
రాజుఁ గను నని కొదయుఁ దీర్చంగ మగిడి
యంత వరియును బైవ్రజ కలికి పాజి
పోవ వాడును వెకపోట్లు పొడిచి చనియె. ౧౯

ఉ. అంతట పొంతఁ బెన్దెరువునం దరుడెంచు నీజింబిమంది మ
క్కాంత నహోదరుండును నొకం దశుభింబు సాతు వద్ద వృ
త్తాంత మెఱింగి నన్నరిసి లాఁ గని యార్చి నొకఁడు దా నతి
క్రాంతుని నమ్మఁ గావట దినంతులు గొట్టుచు మోచు చేగుచోక. ౨౦

నీ. కొంగవా ల్పొతు రంగుకులఁ బట్టుచు బిల్చి
లంటఁ గుట్టిక వెజ్జి నరయువారు,
తలఁ బిడ్డపదియ వ్రప్పులఁబ్రాత మనీ యిడి
యంఁబరిగం జిండ్ల నడుగవారు,
తమనేగిఁ జెప్ప లోదయమీఱ విని నీరఁ
జించి యియ్యంగ దీవించువారు,
నొంఁబిడ్డ నెపమునఁ గంఠేని నీరఁ జప్పి
చుట్టలవై దాడి పెట్టువారు,

తే నైక పాంథుభేతఁ గ్రంచిన యూళ్ళ
జాతగా నిమఁ దెచ్చి యన్నీడ దించి,
పాటు నీ రాను బోవ సూర్యాతి మగిడి
పయ్యనాలోన నీరువు పచ్చె వాకు. ౨౧

వ. కయ్యంబునఁ బాటఁ బాట గాయంబు నేని వెఱవేకిగొలిపిన కాకశ్మశ్రుమ,
 ధేయచండాలు కరాళవేషంబు గన్నులం గట్టినట్లుండఁ గడఁ గనట నిట్టి
 కరాళవేషంబు గలిగె; గైశికీన పదానంబున దీని మానువవే? అనిన
 నతం డేచు ఫలంబెబుంగ, ఫలంబు వరిమేశ మఖోల్లాసంబ, యజ్ఞాకైంక
 ర్యంబులకు ననుమతి కైంకర్యంబులకు ఫలపరిమాణగణన ప్రవన్నుల
 తెక్కడియది? కాన బంధకంబునట ఫలం బింతంత యందుఁ గొంతఁ
 గొమ్మనవెఱుట, భగవతుండ యిందు, నూటడిలు మన్న నన్నోరిమాట నోరన
 యుండ నతండ.

౨౨

నీ. స్నిగ్ధత్రిభాగ ముడిత. శిరశ్శీతోడ,
 హిమధవళోపవీతములతోడ,
 బుద్ధ్యవ్యధితయోర్ధ్వ పుండ్రవల్లలతోడ,
 దులినీకాబ్జస్రగా వళులతోడ,
 గంపీర కటిసూత్ర కాషాయయ గితోడ,
 జలపూర్ణశుభకమండల వుతోడ,
 బాణీన్ధ దివ్యప్రబంధసంపుటితోడ,
 నుత్తరవా కూర్మ కోక్తితోడ,

తే. బిండిజిగితోడ బ్రహ్మవర్చసము వొల్చు
 భాగవతలక్ష్మీతో ధూమపటలినుండి
 వెడలు శిఖివోలె నమ్మేను వెడలి చూడఁ
 జూద వైష్ణవఁ దై నిల్చె సోమశర్మ.

౨౩

వ. ఇట్లు బాగవత పరిచయ ప్రబాసంబున బ్రాహ్మణ్యంబెకాక భాగవత శ్రీయనుం
 గలిగి యుప్పు ఓంది యిరుమడియగు చందంబునం బరమహర్షభరితుండై
 స్వరూపానురూపంబుగా నతనికిఁ బూజఁ గావించి.

౨౪

నీ. జయ దురుత్తరణ సంసరజాబ్ధదళ నీర,
 జయజయ గాయక సార్యభౌమ,
 జయ శౌరి గాథా రసజ్ఞ వృక్షారసజ్ఞ,
 జయజయ తర్జనసంజయ పరిత్ర,

జయ జనార్దనేన జని సంగ పంచక
జయజయ దేశిక చరణ శరణ,
జయ యుక్తవాక్రతిష్ఠా తృణీకృతదేహ,
జయజయ భగవదాజ్ఞాకృతిస్థ,

తే. జయ నకలజంతు నమచిత్త జయ దయార్ద్ర,
జయముకుందాన్యదేవతా శాస్త్రబధిర
జయచతుర్వయభ క్తిలక్షణచితాంగ
జయ మురారివ్రవన్నాంప్రి జలజమధుప.

౨౫

ప. అని ప్రస్తుతించి ప్రదక్షిణంబు గావించి పునర్వవభయంబున భవన భార్యా
ప్రముఖ సుఖ విముఖుండై బదరీవనాదిపురుషోత్తమాధిష్ఠిత పుణ్యభూమిలఁ
బొనఁపున్యంబుగం దీర్ఘయాత్రఁ జరించుచుఁ బరమనిర్వృతిం బొందె, నిప్పుణ్య
కథ వహనసమయంబునఁ గృహనావరాహంబువలన మహిమహిళ మదీయ
పూజోచితోపచారంబుల విశేషఫలదంబు గానంబు యన విని వైష్ణవియం దా
గావున దదాకలన కుతూహలంబునం గూతురై నీ కొదవి యహరహంబును
విప్రలంభదంభసహిరితాగాన గాథానమేతగీతరసంబునం బ్రొద్దుపుచ్చుకొని
వేటొండుగా దేమి తపంబు సేయఁచున్నదియో యంటింతకంటెఁ బఠమ
తపంబున్నదే? యన్నియును మేలయ్యెడు, శ్రీరంగంబునకు రంగేశు సేవింపఁ
దోడుకొనిపోయి రిమ్మనుటయుఁ, బ్రసాదమ్మని వ్రణామమ్మ సేసి పసిండిపల్లకి
సబ్బాలికారత్నంబునుచివి పదిచారికాశతంబును భాగవతపరిషత్తునుం గొలవఁ
బ్రయాణపర్యాయంబులఁ బరమానురాగంబునంబోయి.

౨౬

గోదాదేవి శ్రీరంగమున రంగనాథుని సేవించుట

మ. చని కాంచె స్వీరజాభిదాంతః వపు స్పృహ్యోద్భవాతీర సం
దనవాచీ వలయద్రుమావ? దశాంతర్వ్యక్తి పాపా? డం
జన చాంపేయసుమాయమాన విషమస్వర్ణావృత్తివ్రాత ర
శ్రీ నభస్సుక్తిఖగా? దీపక?కా శృంగంబు శ్రీరంగముఁ.

౨౭

క. పశి హల్లక చిత కచ
పాశి పాశీభవ ద్విపంచీ న్లన భృం

గాళి కవేరడుహిత్య ము
రాళి ధ్వను లెనుగూడు ప్రతపన యుదీపేకా.

౨౮

తే. ఆతఁ డపమర్షజస్సాన మమ్మరుద్యు
తాంబువుల నాడి, మాధ్యాష్ట్ర కాచి దీప్తి,
స్నాతయు నలంకృతయు నొ తనయను
దోడుకొని చు వైష్ణవపరిషత్తు గాలువ నఁగి.

౨౯

నీ. చరణంపు సరపణి మొదలు విన్నదం
తులకట్ట యెదురు నిఁతులకుఁ దొంగి,
యిదినట్టి మణిముష్టి గృహుల యారతి కెంపు
రాంనే కలయ ద్వారాలఁ జల్లి,
ప్రసవాది తావికిఁ బ్రతిగృహేశ్వరభ
ష్టిపువయ్యకె పోలె శ్యాన ముడివి,
నల్లగీతోత్థశాస్త్రుఁ గీర కా
రిజయట్ల యర్థోపరీకృతి విని.

తే. వంటి రత్నాంశువుల గట్టు లెలుపు చిత్ర
మగుట కోర్కక దిగఁగ నరిగి ధాన్య
మడిగెడు విరక్తభాగవతాళి వలన
వెల్లిదీవిని బోని యప్పడు సొచ్చి.

౩౦

ఉ. గోవురకందరాళికడకు స్థశివుష్కరిణి కణ్డార్ద్ర నం
తావహరానిలంబులు విమానరణ స్మణికింకిణి కలా
లావమున స్ఫులం బుతగ లాంసఁ జొచ్చి యకాండ గాహనా
చాపకిన్నెర్దుధజముఁ జుండు పదలెప్పుడు లోనవాకికా.

౩౩

ఉ. వేత్రముఁ గేరఁ బూని పిణివేసి గఁథంబు పయి నిృతాంబురు
జ్జేత్రుని ముద్రవే ట్టెఱయ సెళ్ళలు లై యిరుప్తు మనఁ జ్ఞమ
ద్గాత్రుల చంతివక్త్రులకఠంబు పినితి భజింప నొప్పు త
హ్నుత్రపఁచీకు వంపనమురాఁ గని యాతఁడు భక్తి సేయఁగఁ.

౩౨

తే. అవిదితపురందరాయుధం బైన కనక
శిఖరియ్య బోలె నెఱుంగి జిగ్గెలు ధెనం

నింగి సీరెండఁ గాయు వేదాంగు వినత

సుతుని నతిఁ గాంచి మగడఁ దన్నుతియుఁ గాంచి.

33

వ. అతనిచే విజ్ఞాపనంబు సేయించి యరుమతింగాంచి చతుర్ముఖులు జరిధర శ్యాములు శతవత్సరలోచనులు చపలావీళంగవనములు వనమాలికాబద్ధబాహు మధ్యులు నైన మధుకుథన ప్రతిబింబంబులం బోని పారిపార్శ్వకులం బరాంకుశ ప్రభృతిముక్తుల సేవించుచుఁ దదఙ్గనంబితులై చని మహావకాశంబును మణి మయ స్తంభ సంభృతంబును శాతకుంభకుంభకోటిత శేఖరంబునునై చిత్ర నేత్ర వితాన లంబమాన నాప్రమాదము ముక్తాఙ్కుచ్చాచృచామరంబును నుద్వేల కాలాగదుమాప దూపితంబు ను మహాహూనమధ్య విధుకాతవితర్దికాతలం బును జరభముఖ తత్రత్రుతీకాపిఠ ధర్మాధిసూరిపరిషదాత్మకంబును దేవోమ యంబును నగు విపుల విమల వీరంబును బరిమళాలోలరోలంబజాలంబగు నంబు రుహంబు జాంబూరవ త్విశుత్తమృదవిస్తీర్ణకర్ణి కోపరిపిఠి సూర్యస్పృహతోని దానంబునకుఁ బ్రథమ హేతుభూతం బు భూతశ్యాత్రయుం బోలెఁ బారద స్పృశిక బహీర పాండురుది పుండరీకంబు వసకు మనమనక లెనకొల్పు మిసిమి గల బోగిబోగ బాగంబునకుం బరభాగంబు మిగులఁ దదాత్మకంబు యగు నుప బర్హంబున మహర్ష కేయూరమణి పూరంబు కూర్పరం బూని మననవర మునిమనోరాగరస మార్జనంజేసి మిగుల నమణిమ వహించెనోయను జాలు కెఁగేలు కపోతంబునం గవియూ ద్రిదశ తరు కుసుమ కంచూత కంచుకికంచు కాత్మకంబు దుమా విహారంబున నొగ్గిలియున్న వానిం గరిం గజకఠిం బెట్టి బిట్టు దనచేతి చక్రంబునం దెగిన నక్రంబు పూజ్యం బగు సాయుజ్యంబు నొందెనో యన నువరి పరివృశ్యమాన గంధస్తోమ మణిమకరకుండల ప్రతి ఙ్గంబ రుచి దంబరంబును బరమ సౌందర్య మకరందనిష్కంబి యగు ముఖారవిందంబున నందంబు వాని నిర్మిమేషదృష్టి నెట్లుకొని చూచుతటి నీలావదతయు తెప్పవట్టు తఱిగిద్దెదర్కొను కలదౌత గౌరగౌర మహా మహాపూరంబున మునింగి దుర్నిరీక్షయు నగు నిజ రుచిర మూర్తివంసు దనదు సాకార నిరాకారతలు వారికఁ జూపు యాపున దీపించు వానిఁ గళత్రంబు లగు శ్యామాచ్ఛాయలచేతఁ బ్రేమకిం బొమవఁబడిన యట్లు కప్పలు దొంగలు నగు వక్త్రుకాలిం నొప్పు సోమ నూర్వాత్మకంబు లగు వెదంద నిదుపాలు బెట్లనెరం కమ్మలం గెందమ్మిఁజేక్షణ వెధఁజల్లువాని మంకెన విరి తింకఁబు

సింకించు నధరశోణిమ నెవంబున వెలుంగు ముఖదనితహుతాశనుతోఁ
 దత్పక్షుం డిగ్గ గంధవహుం గూర్చ నిక్కెనన నొక్కింత నిక్కి చొక్కపుఁ
 బొటమఁజూపట్టి తల కనుచు వినిననాపహాని యను నాన భానమానుం డగు
 వాని, నుదరజాత శ్రేష్ఠదామతామరసంబుఁ గనుంగొని మహదాశ్రయంబు
 గనిన పూర్ణిమాశశాంకుడను శరక నాతనికి నాకు వైరంబు మాన్పు మని
 తత్సహృదరిగావున రత్నకాంచనంబులు లంచంబులుగా నివేదించి యడుగు
 లొత్తు నిందిరకు పరమం బడియన్న రాహు ననం గేయూరికటక మణి
 ముద్రికాంకితం బగు దీర్ఘ బాహు పరిఘంబు కటితటోత్సంగంబున మెఱయు
 వాని, సురశస్త్రం న్యస్త సిస్తులాస్తోత కౌస్తుభ గభస్తి మండలంబున నిండోల
 గంబుండు వుండీరికవికేతన తనుచ్ఛాయ యన నచ్ఛాచ్ఛం బగు శ్రీవత్సంబున
 లోచనోత్సవంబుఁ గావించువాని, విజితమృగనాభినాభిసౌరభ్యంబునకు నెఁయు
 నుత్తుంగ భృంగ మాలిక యన మెఱయు ననిత పేశలతులసీపలాశ దామం
 బున నభిరామ కోమలాంకృతి యగువాని, గిపట కరటి విరోధియై యసుర
 యునుఱుం గొని మగడ మనుజాంగంబు నంగీకరించునెడఁ దిలవంబదమి
 నట్లనయందె నన బడుగ్గు నడుమ పసఁ గడునొడిక మగువాని, ఘనజున చర
 మేతర ధరాధరాదిత్యకాతలంబునం గాంచన కాంచితామణిమకుట గగనమణి
 గాయ నీరెండ మెం ఉనఁబరఁగు మెఱుంగు పీతాంబరంబునం బొడువంబడి
 దాని సన్నదనంబునఁ దన సన్నదనంబు వెలువలం దోవఁ గనక పువ్వు
 రాగంపుఁ దెరవారు వైదుర్యమణి స్తంభ యుగంబునుంబోలెఁ గించిదామిలిత
 సీలిమం బగు నూరుయగళంబు వాని, ద్రైవిక్రమం బగు విక్రహంబుతో
 నాగ్రహంబున మీదికిం జూచు తఱిఁ జంక్రమజరయంబునం దగిలివచ్చిన
 మణిమయన్యర్పువన జాంబూనద ప్రాకారవలయంబునం దీండించు నుద్దండ
 గండ వెండెంచునం బొడము నఖండ ప్రళామంతలంబునం బరిహిగిడితంబులై
 మణ్ణిమండుల నడువుగల మడమల బెడంగుపడి భావి నిజ కమరాహార
 నూచకంబులుం బోలె గొదమ కామేశ్వ మేశ్వనగు మీగళ్ళతోఁ గోకినద
 మృదూదరంబు లమర మెఱుంగు జుక్కం జిగి మొక్కువలుచు నఖండక్రివాశ
 చంద్రికల భక్తజన మననమోవిదళనంబుఁ గావించుచు హరికులిశ కలశ
 కమల మకరాంకుశాంకితంబులై లక్ష్మీకుచ కుంకుమాకలన నరుణారుణంబు
 బగు భరణంబులం దావత్రయావహరణంబు నేయువాని, నారాయణుం

బురాణపురుషుఁ బురషోత్తముఁ బ్రణతార్తిహరు వాసుదేవు హృషీకేకు
 నీశనుతు విభీషణమరదు ననంగజనుకు రంగరమణుం గాంచి సహ సమాగత
 భాగవత వరిషత్సమేతంబుగా దానుం దనుజాతయుం బ్రమద భయ భక్తి
 రసమన్నలై జయజయ శబ్దంబులతో నవ్యాంగాలింగిత షోణీతలంబు లగు
 సమస్కాంతంబులు గావించి నిలిచి నిటలతపఃపుటితాంజలియై ఇట్లని నుతి
 యించె.

౩౪

తే. విధిగృహీతయ విత్త సేవచికి శరణు
 చిరకృతేక్షాకుప్తావ్యరాశిని బ్రణుతి
 డనవత్తితార్థిపులదేవతకు జోహారు
 నతమృదాచిక సుమరన్నునకు సమచ్చు.

౩౫

తే. కొలుతు సర్వేకు నవ్యాత్మకని ననంతు
 నప్రకాశు నభేద్యు నమస్తలోక
 నముదయాధారు నఃసనమూహములకును న
 జీయు నిప్పు నాధారు నిత్యు సత్యు.

౩౬

క. నారాయణు భూ ప్రభృతిక
 గౌరవవ ద్వస్తువితతికంబై మిగిలె మె
 పారు గరిష్ఠత గల వర
 పూరుష శరణంబు వేడి పొగడిన నిన్నుకా.

౩౭

తే. అక్షివాదిక మగు సీసమస్తజగము
 నెందుఁ బ్రభవించు వర్తించు డిందు నట్టి
 మహిమ కిమ్మైన నిత్యు నమస్తభూత
 మయుఁ బరులకంటెఁ బరు మహామహునిఁ గొలుతు.

౩౮

సీ. వరపురుషనికంటెఁ బరుఁడనాఁ జిత్తువాన్,
 ఒరమాత్ము. ముక్తికై వరమయోగి
 వరిషత్తుచే సదా భావింపఁబడువాని,
 నెవ్వనియందుఁ బ్రాకృతము లైన
 నత్తాదిగుణముల నందడి లే దట్టి
 విమల్యని, సర్వభూతములకంటె

సాధ్యుడు శుద్ధుండు నశివాని, విభుఁ, గణా,
కాష్ఠానిమేషాది కాలసూత్ర

తే. మయిన యేవ్వానిశక్తి యింద్రియవితరికి
గోచరము గాదా సిద్ధివుఁ దై చెలఁగదు
నతివిశుద్ధుఁడు దానయ్య నొపచాఁ

స్మృతిఁ బుమేశుఁ డగు నిన్ను విష్ణుఁ దలఁతు.

౩౯

వ. అని పరస్పరూప సురసేవ్య భవ్య దివ్యావతారరీతిలం బ్రస్తుతించినఁ గొన్న
బాధరటుండు కరుణాతరంగితంబు లగు నపాంగంబుల నమ్మునిం గనుంగొని
కుశలప్రశ్నంబుఁ గావించి కంకణాంకార క్రేంకాంబు లంకురింపఁ బదవంక
జంబులకు, గనుమాంజలులు సమర్పించు నకలనీమంఛనీసీమంత ముక్తామణి
యగు నాముక్తమాల్యదరూపు నెలఁబ్రాయంబు సాధిప్రాయంబుగాఁ జూచి
తనలోన.

౪౦

సీ. దీనిమా పురుచెక్కఁ గానెకా నీపట్టి
కిని బోర చిరుదుఁడెక్కెంబు గలిగె,
దీనికొ నల్లాడఁ గానెకా గర్వింపి
యర్విఁ జైత్రునకుఁ గలూఁద గలిగె,
దీనిపాలిం ద్దుంబుఁ గానెకా రతి చేతి
కిన్నెరమ్రోతకు వన్నె గలిగె,
దీనిమో మొప్పారఁ గానెకా వాణి రా
యంబలేమకుఁ గలాయంబు గలిగె.

తే. దీని వెన్నెలు లేపారఁ గానెకా ప్ర
పోషితమయూరికి విరాలి పొందఁ గలిగె
దీనియడుగులు రంజిల్లఁ గానెకా వీ
పానఁ బడుతేలులకు మెట్టపండు గలిగె.

౪౧

తే. అనుచు నువ్విశులూరి మురారి తమక
మావలే కాత్మ దివ్యశుద్ధాంతసీమ
కన్నెలంతఁ దార్పి యొక్కమాయావధూచి
నట్లతావింభి బాహుస్థదనియ యుంధ.

౪౨

వ. పూజకులచే బాదతీర్థప్రసాదపరివేష్టనంబు లిప్పించి విడిది కనిపిన గుడివెడలి
కాంబీతనునంభవం బాలకిం బెట్టి గృహంబునకుం జని వంజరంబు సడలించి
యచ్చంచలాక్షిం గానక.

కా. అబ్రహ్మణ్యము! లోన వైచికొనె నశ్శాయంబున నృత్యుతం
దా బ్రహ్మదుల మేర నిర్వియః బ్రభుత్వం బూదియుం దోతురే
యీ బ్రక్కా ద్విజుః జూద రయ్య నభవా రీరంగభృత్రంచు డః
ఖాబాళిం బడి బాష్పకంతుడు నముద్యద్యోవలాలుండు నై. ౪౪

కా. అంతేవేడుకయైన బెండ్లగుట కీ నా, దేహము ప్రాణము
సంతానంబు నిశాంతము స్థనము నన్యంబు ల్పశుశ్రేణు లే
కాంతస్తస్యఃసార్చనంబునక కాదా కూర్చుండే, మీ, కయో
వితే, యీ బుడు తెంత. న స్తుజుచః గావినం దను న్మృతురే? ౪౫

చ. శివుఁడు విరించి వాసవుఁడు జెప్ప నశక్తులు, కొల్పినట్టి వా
రవుట, సిరంకుకుండ నని యక్కట పాడి దొఱంగఁ జెల్లునో
భువనముల్లె నీ వయిన బొంత దయాసిది యమ్మ లేదే? భా
గవతులు లేరే? నా కొఱకుఁ గాగ వహించుకొనంగఁ గేశవా. ౪౬

ఉ. నెట్లన యల్ల లచ్చి యల నీళయు భూసతి యుండ, నీకు నీ
నెట్లక నీలపై మనసు నిల్చుట కే మనవచ్చు? వెట్టియో
నట్టిగఁ జేవ నన్నుఁ బరిహాసము సేతకుఁ దక్క, వింత చూ
పెట్టిది? దిద్దు నెప్పు డిం నేఱులవంతు వారిదొంకలుకా. ౪౭

వ. ఆని యిట్లు ధరణీసురుం డదనెట్ట భాగదతక్షోభంబునకు భువభర్తయు
భయంపడి తచ్చాంధనంబునకుఁ గెలిసేయు చున్నవాఁ డను భావం బరనితః
దోష మకరకుంఠలమంకితంబు లగు గండదర్పణంబుం జిజువ వైరిల్ప
నిట్లసమై. ౪౮

చ. ముది మదిదప్పితోటు మునిముఖ్య! భవత్తనయ స్సహంబునకా
బదిలము చేసి వచ్చి మఱి బట్టబయ లెడదూరు దూరే, దా
నదన మీ కొక్కమా టరని చంచలలోచనఁ గాన కన్న దూ
రెదు మఱి కాని, బుద్ధిపరీతతఁ బొంకక పోయిమానుమా. ౪౯

తే. అనిన నాతండ్రియాయెనే యనియె నేమె

ఱుంగ మే యార్తిగడవు చల్లంగఁ బట్టికి

కరుణచేసితి విజయివి గప్పించు

బాష్పం మాఁగి యింటికి, బరువువాటి

౫౦

ఆ మ్రొక్కినట్టి తనయ మూర్ఖంబు మూర్ఖుని

ప్రమదబాష్ప మురుల బ్రాహ్మణుడు

చేత వెచ్చు నిమిరి నాతల్లి నిన్న గంటిఁ

గా యటించు నించి కుఱ వనింప.

౫౧

తే. రంగవతి బ్రహ్మ రుద్రుల బ్రాహ్మి గౌరిఁ

దనకుఁ నక్కన్య నకిగింపఁ బనువుఁమును.

వారు సేనేశ సహతులై వచ్చుటయు

విష్టుచిత్తుఁడు నంత్రమా స్మితుఁ దగుచు.

౫౨

వ. విష్ణుకేసనపూర్వకంబుగా వినయంబున నాతివ్యంబు లొనంగి యుచితానన

బుల నానీకై యున్నవారి యామనప్రయోజనం బిదిగి తెలిసి ప్రమదరస

భరితారంబుండై యిట్టినియె.

గోదాదేవి శ్రీరంగనాథుల వివాహము .

క. ధన్యుడ నైతిం దన కి

కర్మక. నీఁగాంచి బృగువుగౌరవముఁ బయ్యె

ధిన్యాయము నొదవె నిదే

నన్యాయంబే? చమూవ హర విధులారా.

౫౪

క. వినఁ డీ దను నంబంధపు

లెనయికఁ గని మోచి తెచ్చి యిచ్చె ననరె చు

ల్కొని శరులు; గాన మావుర

మునకు న్విజయంబు చేయఁ బుత్రిక నిత్తుకా.

౫౫

తే. ప్రభుతఁ బరమేశ్వరుం డైన బత్సవన్న

జనమాన కొనంగు మీకు నీ చనవు. శౌం

తానె కట్టిన భూమికఁ దాల్చు మాకు
ఘనత యిది మమ్ముఁ జేయుట తనదు ఘనత.

౫౬

తే. అనినఁ జని విన్నవించ దయారస్సార్థి
చిత్తుడై విశ్వభర్త పక్షివ్రదాన
పౌపవాహ్యంబు నెక్కి బ్రహ్మాదనురలు
బలని తమతత్తడల నెక్కి కొలిచి రాగ.

౫౭

క. నానీరుఁ దగుదు నూత్రవ
తీనఖుఁ డడువీధిఁ బోఁజుఁ దీర్చిన వ్రజ భూ
షానీ శతకోటి శతకో
టి సవిత్ప్రభలు దిశల దెవ్వర మలమక.

౫౮

వ. శ్రీవిల్లివుత్తూరికింజని విశ్వకర్మ మణిమయంబుగాఁ గట్టిన విడిది వట్టున విడిసి
యయ్యాదిమవరుండు చివ్యావస్థలు హరిద్రాదికి స్సానీయ మంగళ ద్రవ్య
మండనం బొనర్చు బెండిలికొడుకై దివ్యవాదిత్రంబులు నారదాది దివ్యముని
గానంబులు వెలయంగలదౌత ధవళ దారాధరంబులు గురియు నుదాధారం
నభిషిక్తుండై ముక్తావళి కౌస్తుభముక్త కంబుకంధరుండును గేయూరకంజా
లంకృతుండఁ ను మకరకుండల మకటాది భూషావిభూషితుండును దిశ్యాంగ
రాగ రూషితుండును బీతాంబర నంబితుండును దులనీకల్పితరు ప్రసవన
గాత్రితోరస్కుండఁనై యుండు నంత, నక్కడ నటకు మునుప గృహప్రవే
శంబుసేసి సంభ్రమామృతుం తగు విష్ణుచిత్తు ప్రయత్నంబున.

౫౯

క. శర్వాణి వాణీ ముఖ
గీర్వాణీకోటి జానకిరఘుకుంధరా
ట్యూర్వాచరిత వివాహ
ఖర్వ సుగీతములు పాడగా విభవమునక.

౬౦

తే. నెమ్మి నేకావళియు స్రగ్విణియును జామ
రంబు లిరుగెడ నిడ హరిద్రాద్రవమునఁ
బెట్టిరి నలుంగు లక్కన్యఁ బెండ్లికూతుఁ
జేయ ఋషివత్సు లర్థి నాశీర్వాతముగ.

౬౧

తే. అట్లు వేవాపికపుష్కయమరఁ గమ్మ
నూనెఁ దలయంటి నెఱులు గందానఁ బులుమ
స్వర్ణమణికుంభహిమవారి జలక మాడి
నట్టి జగదీశ్వరికి వేల్పు టబలయోర్తు.

౬౨

క. తడియొత్తి నన్నవలపం
బిడి మణిపీఠస్థయైన యితి మెఱుఁగు పె
స్నిగ్ధదక్షుర లార్చి ధూపం
బిడి తుఱుము ఘటించె నొక మృగేశ్వరి నెమ్మి.

సీ. యావక ద్రవమున నరుణాంబు నశవంతు
లభ్యక్తములు సేసె నతివయోర్తు.
నయ కల వ్రేళ్ళమట్టయలుఁ బిల్లాం ద్విది
పాయవట్టముఁ బెట్టెఁ బై నొకర్తు.
నెఱికివట్టి వసింది నీద్రవాఁత డెఱుంగు
వెలిపట్టు రిహిఁ గట్టె వెలదియోర్తు
కదిసీమఁ గనకమేళఁ జేర్చి తామఁ
రములు శీలింఁడె గంతమున నోర్తు.

తే. కలకములు హస్తసము లంగదము లంగు
శీయకములును బాహువల్లికం వ్రేళ్ళ
పిడిపి తాంకనాసామణుల నమర్చి
చొవిపె నీమంతవీధి జేర్చుకొ యోర్తు

౬౪

క. కలికి తెలిగన్నుఁగవఁ గ
జ్జలరేఖలు దీప్తు మేన సారంగమదం
బలఁది లలామక మిడి చెం
గలువలు క్రొవ్వెదకు వేఱొకర్తు ఘటించె.

౬౫

వ. ఇట్లలంకృతయైయుండ లగ్నం బానన్నంబయ్యె నసి విన్నపించుటయుఁ బన్నగ
శయసుండు మార్తంక మండలింబులు వండెందును దివియలై వెలుంగి
దారకల గుంపు జంజంపుగా శతపత్రశత్రుం దాతపత్రశత్రు యంగీకరింప
నింధువత్రి సౌగంధిక దళోపహార సహితంబుగా విపణి గలయందుఁ జిలికింప

బ్రహ్మకృతాంత క్రంత సురకాంతలం గూడుకొని సంతరింప, హతవహం
 డగరుధూవంబు రేవఁ, బర్హస్థం దుల్లెడయిడఁ, బ్రాచీన పాతంబులు పాత
 కౌఘంబులయి బిరుదప్రబంధంబులు వరియింప, విధినందన సనఁదనాదులు
 సంగీత మాంగల్యంబున సంతరంగంబున కింపొసంగ, విహంగవుంగవుండు
 మత్తమాతంగంబై ఖచితమణికల్యాణం బగు పల్యాణం బంగీకరింప,
 సప్రాకృత వైభవంబునం జని, వరమసంభ్రమంబున భాగవతవతంసంబు
 భక్తికలిత బహుప్రణామపూర్వకంబుగా నెదుర్కొన నెక్కిరింత దిగ్గి విష్ణు
 క్షేను కరం బవలంబించి కష్టాంతరంబులం జంపలాక్షులు గడుగు నడుగుల
 జలంబులకుం బయివయిం బడి గీర్వాణ నిద్ద సంఘంబు లహంపూర్వి సుర్వి
 నిర్వారిగా సూర్వికొని ప్రాశంపఁ బ్రవేశించి తదీయ నిర్దిష్టం బగు జాంబూనద
 పీతంబున సువవిష్టుండై యతండు వెండియు బంగారుభృంగారుకంబులఁ గనక
 భాజననిషి వ్రంబు లగు కుశేళయ పేశల వదకినలయంబులు గడిగి షోడశోప
 చార సహితంబును నవరిష్క్రియంబు నగు మధువర్కంబు నొసంగం
 గొని యయ్యాళ్యారు దేవేరియుం దానును ధారవోయ నా కన్యకారత్నంబుఁ
 బరిగ్రహించె నసంతరంబ.

౬౬

మ. కలదొతద్రవ చిత్రము ల్మెఱయ ముక్తాన్యూత మౌ మేవకాం
 చలవుం బెందెఱ వారి లగ్నము సమాసన్నంబుగా వేల్పుఁబె
 ద్దలు పంపఁ గుడ జీరకంబులు నముద్యత్రేమ సన్మోన్య మం
 జాల మస్తంబుల నుంచి రర్థి గనుమించు ల్పిఱుము జ్ఞాదఁగఁ.

౬౭

చ. మఱి వనసూలి చూడమున మానిని ముత్తెవుల్రాలు వోయువో
 మెఱయుఁ దదంగుళికీనల మేళనఁ జక్రీ చెమర్చ రాలి మై
 సతమఱి మర్మబిందువులు నమ్మబులు న్మోగింందునుండి దా
 ల్గితగొన జాఱు ధారం బలె న్నదగండ్లబలె న్ననుంగొవఁ.

౬౮

త. ఇంతి దోయట సేనఁబ్రా లెత్తువోట
 గుబ్బిపాలిండ్లకైవ గ్రక్కున మురారి
 గన్ను వేయటఁ గని లంజు గదుర బాహు
 లెత్తక కరాగ్రములన వై కెగరఁజల్లె.

౬౯

క. గళమునఁ గట్టెను హరి ఘం
 గళ నూత్రము పుంక లతివ గాత్రముఁ జొదువన్
 నెలఁతయుఁ బతియును గరముల
 నలవఱిచిరి కలకణంబు లన్మోన్యంబున్.

౭౦

బ్రహ్మకృతికాంత క్రంత సురకాంతలం గూడుకొని నంతరింప, హతవహం
దగదుధావంబు రేవఁ, బర్జన్యుం డుల్లెడయిడఁ, వ్రాచిన పాఠంబులు పాఠ
కౌమంబులయి బిరుదప్రబంధంబులు వఱియింప, విధినందన ననఁదనాదులు
సంగీత మాంగల్యంబున నంతరంగంబున కింపొసంగ, విహంగవుంగవుండు
మత్తమాతంగంబై ఖచితమణికల్యాణం బగు వల్యాణం బంగీకరింప,
నప్రాకృత వైభవంబునం జని, వరమనంభ్రమంబున భాగవతవతంసంబు
భక్తికలిత బహుప్రణామపూర్వకంబుగా నెదుర్కొన నెక్కిరింత డిగ్గి విష్వ
శ్చేను కరం బవలంబించి కష్టాంతరంబులం జంచలావులు గడుగు నడుగుల
జలంబులకుం బయివయిం బడి గీర్వాణ సిద్ధ సంఘంబు లహంపూర్వి సుర్వి
నిర్వాహిగా నూర్చికొని ప్రాశంపఁ బ్రవేశించి తదీయ నిర్దిష్టం బగు జాంబూనద
వీతంబున నువవిష్టండై యతండు వెండియు బంగారుభృంగారుకంబులఁ గనక
భాజననిక్షిప్తంబు లగు కుశేశయ పేశల పదకిరణయంబులు గడిగి షోడశోప
చార నహతంబును నవరిష్కీయంబు నగు మధువర్కంబు నొసంగం
గొని యయ్యాశ్వాసు దేవేరియుం దానును ధారవోయ నా కన్యకారత్నంబుఁ
బరిగ్రహించె ననంతరంబు.

౬౬

మ. కలదొతద్రవ చిత్రము ల్మెఱయ ముక్తాన్యూత మౌ మేవకాం
చరిపుం బెందెఱ వారి లగ్నము సమాసన్నంబుగా వేల్పుబై
ద్దలు పంపఁ గుడ జీరకంబులు నముద్యత్రేమ నన్యోన్య మం
జాల మస్తంబుల నుంచి రర్థి గనుమించు ల్పిఱుము జ్ఞాదగఁ.

౬౭

చ. మఱి వనహలి చూడమున మానిని ముతైపుట్రాలు వోయువో
మెఱయుఁ దదంగుళికినల మేకనఁ జక్రి చెమర్చ రాలి మై
నఱిమఱి మర్మబిందువులు నమ్మబులు న్నొగిందునుండి దా
లిఱిగొన జాఱు ధారల బలె న్నదగండ్లబలె న్ననుంగొనఁ.

౬౮

తే. ఇంతి దోయట సేనఁబ్రా లెత్తువోట
గుబ్బపాలిండ్లకేవ గ్రక్కున ముఠారి
గన్ను వేయటఁ గని లజ్జ గదుర బాహు
లెత్తక కరాగ్రములన వై కెగరఁజల్లె.

౬౯

క. గళమునఁ గట్టెను హరి పుం
గళ సూత్రము పులక లతివ గాత్రముఁ జొడువన్
నెలఁతయుఁ బలియును గరముల
నలవఱిచిరి కలకణంబు లన్యోన్యంబున్.

౭౦

నీ. లలవచే నివ్వతో రాజలు వేల్చించి,
 శార్కి మెట్టించెను నప్తవదులు,
 తెజవఁ గూడి యరుంధతీ దర్శనముఁ జేసె,
 బ్రహ్మరుద్రాది గీర్వాణికోటి
 యుత్పింఘ నుడుగుర్ల లనుకంపఁ గైకొని
 యనిచెఁ ప్రసాదభాజనలఁ జేసి,
 యాత్మపట్టణమున కతివఁ దోడ్కొని విజ
 యంబు సేసెను మహాహర్ష మెప్పు,

తే. సహ్యకన్యాతదోద్యాన చందనద్రు
 కుంజముల నీలకుంతలఁ గు న్తరించి
 కంఠసామ్రాజ్యమేలించి కరుణఁ జిత్త
 మొలయ జగములఁ బాలించుచున్నవాడు.

౭౦

ఉ. స్కందసర నదీరమణ కందర చందన కుందవాటికా
 మందనమీరలోల వనమాలిక, నిర్మలదివ్యవిగ్రహః
 స్పందవిభాధరీకృత నభస్సుట కాళిక, వల్లవాంగనా
 బృందమనోభిమాన దృతి భేదన, వేశలవంశవాదనా.

౭౧

క. ఆరిధారాఖండిత మధు దరిసంఘ, విహంగవాహనా, యుదరమహాం
 బురుహ ఘటభరిత మధుశం బర భర జలమానషాయమాణద్రుపాణా.

౭౩

సగ్విణి. వాలినిరేదనా వారిజాతేక్షణా
 శైలకన్యాస్తుతా శార్కచంచద్భుజా
 పాలదృక్పద్మభూపాకభేదిస్ఫుర
 న్మౌళిమాణిక్యరు జ్మండితాంఘ్రిద్యయా.

మ. ఇది నీలాచలనీలచేలక నుభద్రేందీవరాభాషి కో
 ణదృగంచద్భుజవీర్యధుర్య జయసన్నాహార్పణీవాద్యభి
 త్కృదితేభేశ్వర కృష్ణరాయమహిజాన్యత్యాదితాము కమా
 ల్యద నాశ్వాసము సప్తమం బలరుహృద్యంబైన వద్యంబులఁ

౭౫

సంపూర్ణము
 శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు
 ఓం తత్ సత్

కొన్ని శబ్దములకు

ప్రకరణోచితార్థములు

(GLOSSARY)

అ

అంకికాడు = చలపాది

అంకెవన్నె = రొతు కాలుంచి యెక్కుటకు
గజ్జమునకు పార్శ్వమున ప్రేరగద్దెడి
యినువలయముతోడి వారు.

అంచవదము = వ్రాతలో నడుమ

అక్షరనష్టి సూచక చిహ్నము.

అంజనము = 1. ఆపేరి యేనుగు.

2. మాల్వ్యము.

3. కందెన.

అంట = గంభీ

అంతిక = ప్రొయ్యి

అందంబుగూడుకొను = వానితో తానును
జేరు

అందు = అందుచున్న, అనుచున్న

అంధుయంత్రము = ఏతాము

అగప = అజక

అగపడు = అగ్గము (= స్వాధీనముపడు)

అజస్రము = నర్మదా

అడవెట్టు = మొఱయిడు

అడుపె = మొత్తగా

అతంత్రము = వికలము, భగ్నము

అతర్కము = దీహింపఁబడి, అరయఁబడి

అదట = గర్భము

అదవకావు = అస్థికపుగావు

అనరు = బిల్వంది

అనిష్టుడు = నైరి

అనుగళత్ = మాటిమాటికి పడుచున్న

అనువు = సుంకము

అభిమారము = వైవి (సూనె, నేయి)
ప్రోత

అరి = ధనరూపమైన పన్ను

అఱితియొడివి = గొంతుగండి

అరము = ఆక్రమించు

అవిద్య = 1. అగ్నిహోతాది కర్మ

2. అజ్ఞానము

అహంమానము = అహంకారము

అసా = 1. పాము 2. తనవాడు

అగ్గలిక = ఉత్సాహము

అగ్గెడ = అక్కడ

అగ్నిశిఖ = కుంకుమపువ్వు

అద్దా వాక్ = 'సరి' అనుమాట

అల్కు = శయము

అశ్మసారము = ఇనుము.

అ

ఆక = నిరోధము

ఆకర్షకము = సూదంటురాయి

ఆతతాయి = (తన్ను) చంపవచ్చిన వాడు

ఆపాగా = తబేలా (= గజ్జముల నుంచు
చోటు)

ఆమసి = సుఖిపిడి (వసంశబ్దము)

ఆయతినాడు = భనమార్జింప వలసిన
వాడు

ఆరు = తృప్తిపడు

ఆలాపిని = తంబురా

ఆపులు = ఆవిరులు

ఆద్యము = శ్రేష్ఠమైనది

ఆర్పు = ఆడించు = పలికించు

ఆర్తి = కబ్బించి

ఇ

ఇంగలము = బొగు

ఇదియు = చిదుగు, కూలు

ఇడుపు = ద్వారపాశ్వుము

ఇతరేతర = ఒండొరులతో

ఇనుడు = 1. నూర్కడు 2. రాజు

ఇరమ్మదము = మేనుములోని జ్యోతి

ఇచ్చకులు = ఇచ్చకముగా నడుచువారు.

ఈ

ఈఱము = పొద

ఈలకఱు = ప్రాణము లిగబట్టు

ఈలుపు = మానము

ఈషి = చూచు (= తలచు) వాడు

ఉ

ఉదస్తు = వని నుండి తొలగింపఁబడిన
వాడు

ఉదార = పెద్ద

ఉదుటు = ఉద్ధతి

ఉపాంతున = రహస్యముగా

ఉబుసుపోక = విరామకాలశేవము

ఉరపు = ఉచితము

ఉలుకు = జలకు

ఉలుచ = చిన్నచేవ

ఉలుపాలు = కానుకలు

ఉచ్చాసము = కలుజు

ఉత్పాతము = లోకస్వభావమునకు వివ
రీతమైనది

ఉత్సేకము = గర్వము

ఉద్ధారము = త్రేన్పు

ఉమ్మనీరు = ఉల్పనీరు, ప్రసవజలము

ఉల్లసము = పరిహాసము

ఉల్లెడ = మేలుకట్టు.

ఊ

ఊడు = ఊను

ఊర్జస్వలుడు = మిక్కిలి తేజోవంతుడు

ఋ

ఋతురేఖ = ఋతుస్నానవేళ

ఎ

ఎడకాడు = కుంఠెనకాడు, తార్పు
కాడు

ఎడవు = దూరము

ఎరపు = సొంతముకాని, లాఠితనము,

తాత్కాలిక జీవనము

ఎఱు = మేఠ

ఎలగోలు = మొదట కురిసినది, వాన

ఎత్తు = దండ

ఎవ్వ = ఏవ, లేదు

ఏ

ఏకాంగి = ఆలుబిడ్డల వదలి, కావి వస్త్ర

ములుదాల్చి భగవద్దంకర్యము

చేయు విరక్తుడు

ఏతరి = నీతిమాలినవాడు

ఏవిరి = హద్దు

ఏరుసాగు = దున్ను

వి

వికకంఠ్యము = ఏకాభిప్రాయత్వము

వి

విండె = ఒక్కచె

విదర్శు = ఊడలాగు

విదుగుగా = నమ్మద్దిగా

విరుము = చుటుకెక్క

విరుదలకాడు = కొండెగాడు

విఱయిడు = ఆలోచనచేయు

విట్టు = అంటు

విడ్డు = నిడువు

విల్లబోవు = మూర్ఖిల్లు

ఓ

ఓటము = పరాజయము

ఓహరిసాహరి = తండోపతండము, నేను

ముందు నేను ముందు అని.

ఔ

ఔరు = పెల్లగిల్లరాని గంట

క

కంకణము = 1. గాజు

2. కంకణాయి పక్షి.

కంకము = గడ్డ

కంటకిత = 1. గగ్గర్కొన్న

2. ముండ్లుగల

కందనకాయ = గుండెకాయ

కందు = నొచ్చు

కుండము = 1. నరస్సు

2. కుండ

కక్కనము = బలవంతము

కటకముఖము = బాణముపట్టుకొన నను

తగు విడికిలి

కట్టావి = 1. పొగ, 2. మిక్కిలివేడి

కడ = చావు

కడార = వసుపువచ్చు

కడార కాచకటకము = వచ్చని లక్కగాజు

కనరు = భగరు

కనుగలుగు = చక్కగ పరికింప

కన్నినరు = అసూయ

కన్దకు = నేత్రధాళదళ్యము

కన్ను = 1. మృదంగవాద్యముఖపు చివ్వు

2. జాడ

కపోణి = మోచేయి

కమన = కామించువాడ

కరక = వడగల్లు

కరభము = మనికట్ట మొదలు చిటికెన

ప్రేటివఱకు గల చేతి బయటి భాగము

కరవటము = బరణి

కరి = సాక్షి

కరుళ్లు = గడ్డలు

కర్కటిక = దోస

కఱ (ఱ, ఱు) కట్టు = ఇనుపసరాక

యందు గ్రచ్చి కాల్చెడు మాంస

ఖండము, శూల్యము

కల్పు = కరంచు

కవురుమానిసి = కపటముగలవాడు

కనీనము = మైలుకుత్తవు నలుపు

కాంబవ = కంబు (= శంఖము)యొక్క

కాడుపడి = దారితప్పి, దిక్కుమఱచెడి

కానక = ఎఱుంగునట్లు

కార = చెఱసాల

కారుకుడు = శిల్పి

కావులు = కావివస్త్రములు

కిటకిటన = కృశము

కిట్టు = తగులు

కిరి = పరాహము

కికటులు = మైదులు
 కికనము = పచ్చియెముక
 కిలుమదము = కిలు (వన్నె-నలుపైన)
 మదము

కిల్కొనక = నాటునట్లు
 కుండము = కొలను, కుండ
 కుటుసురు = కొఱుప్రాణము
 కుప్పనము = అవిక
 కుబునము = చొక్కా
 కులు = చిన్న
 కూపెట్టు = మొఱయిడు
 తెలనము = వని, హేతువు.
 తెకవు = ప్రక్క, పార్శ్వము
 తేదారము = శిరస్రము (helmet)
 తేరడము = పరిహాసము

తైజా = కశ్యపము
 తెశికము = టక్కు
 కొట్టికాడు = వేగులవాడు
 కొడిమె = నింద
 కొదనెట్టు = లోపము కల్పించు
 కొప్పెర = కటాహము
 కోటియిడు = వేగు ఉంచు
 కోరు = దాన్యరూపమైన పన్ను
 కోలము = వేషము

క్రంత = పెండ్లికొడుకువారు పెండ్లికూతు
 నకు తీసికొనిపోవు ప్రధాన ద్రవ్య
 నశుదాయము

క్రందుగా = దొమ్మిగా
 క్రాయు = ఉమియు, క్రక్కు

ఖ్

ఖంజన = కాటుక పిట్ట
 ఖని = గని
 ఖనిత్రము = గిడ్డిపాణి
 ఖలారిక = గరిడి

గ

గంట = వైరుదుంప
 గంటు = ముడి
 గండె = మత్స్యము
 గంధర్వము = గుఱ్ఱము
 గచ్చు = పూత
 గడి = ఎల్ల
 గనెలు = ఖండములు
 గరిగ = చిన్నపాత్ర
 గరును = వచ్చితోలు
 గల్లము = చెక్కిలి
 గామిడి = శ్రేష్ఠము
 గిరిక = చిట్టెలుక
 గిఱవు = కుదువ
 గుట్టుకిడు = గూఢశత్రువు
 గుఱి = గుఱుతు
 గూడ = బుట్ట
 గొంతుకొల్ = కంఠనాళము
 గోపిక = కావలియాడుడి
 గోము = సౌకుమార్యము
 గోంగగెర = కాట్లచేతులు వనరమువలె
 చేర్చి కట్టుట
 గొదకట్టు = చెంపలను మూసి కట్టినగుడ్డ

ఘ

ఘరట్టము = తిరుగలిపై తాయి
 ఘుణ = మ్రాసుతోలుచు పురుగు

చ

చందాతకము = చల్లాడము
 చంద్రము = సిందూరము
 చక్కజేయ = ముగించు, చంపు.
 చదుము = చదును ప్రదేశము
 చమమణి = చన్నునలుపు

చలి = 1. నీతు 2. జంతు

చల్లవెన = విడికిళ్లతో చల్లకము

చవి = 1. స్వాదిమ, 2. ముత్యము బరువు

చాగు = ఏగు

చాచట్టు = పలుచని యట్టు

చిట్టకము = కపటము

చెందాడు = చెందు, కొఱుకు

చెడదు = విడదు

చెఱకడము = బెల్లము

చెల్లు = బీదినేరి

చేనుమడి = చేనుకాడం పొలము

చొద్దు = ఇచ్చగించు

చోతు = కట్టాయి

చొదంతి = నాలుగు కొమ్ముల యేగుగు

చొరుకొట్టు = వాసనకొట్టునట్లు నమలు

చ

చత్రాకము = వుట్టగొడుగు

జ

జంభలము = నిమ్ము

జక్కులబోనము = మిథ్యాబోజనము

జజ్జుకొను = జజ్జువడు

జడను = ఆలస్యము, జాత్యము.

జల్లులు = జారులు

జాంగలము = మెట్టచేను

జానుదీప్తు = మోకాలిబండి

జాలి = ఖేరము, వెత

జిలుగుపని = నల్లల్పతార్థము

జీలుగు = ఒక చెట్టు పేరు

జూటుదనము = మోసము

జెన = ప్రక్షుభ్రముహము

జోడన = జంట

జొకుమడి = బురదకయ్య

జుప్తి = నిద్రనుండి మెలికుప్ప

ట

టంకసాలవాటులు = నాణెములు

టెక్కి = టోపి.

డ

డంబు = వేషము

డింగరీడు = భక్తుడు

డాట్కూటము = చేదు చేప

డోగు = డోగు = మోకాళ్లపైన నడుచు

త

తక్కుము = విడుము

తగడు = రేకు

తగులము = అడ్డు

తడ = విరోధము

తడుకు = వెలుగు

తతము = వీణ

తదూర్వచాయ = వైకి వ్యాపించు అతని కాంతి

తని = సన్నని

తనుపారు = చల్లనైన

తపారము = టోపి

తరవాయి = ఉపక్రమించి జరుపుచున్నట్టిది

తరకనము = అమ్మలపొది

తతీయు = చొద్దు

తల = మీద

తలరి = ఉంకించి

తాదన = చెక్కిన

తావలు = మెట్టు

తిమ్మనము = మజ్జిగ వులును

తియ్యము = ప్రేయము

తిన్నియించు = యుదోపిడిచేయింపు

తునీకిలు = జాణు

తూగింపు = నెఱవేర్పు
 తూవరాణి = తూను
 తెరవేట = తెరఁతో ఆవరించిన చోటి వేట
 తెట = 1. నీటితేట

2. ము తెన్నఁగాంతి
 తేరక తె = వనిలేనిది, అక్కఱలేనిది
 తొగరు = ఎఱుపురంగు
 తొడిబడి = తొట్రువడి
 తొలఁకు = అల
 తోమాలె = ఆకులు పువ్వులు చేర్చి కట్టిన
 మాలె

తోయి = మేఘము
 త్రస్తరి = క్రింద ; పరిహాసము
 త్రోపాడు = కైకొను

ద

దంచనము — పెద్ద ఫిరంగి
 దండ = భుజము
 దండెత్తు = విజయార్థము సేనతో తిరలు
 దళితము = మఱుపుదాల్చినది
 దడములు = దట్టములు
 దళ = కోత
 దాత్ర = కొడవలియైనవాడు
 దారవట్టు = దానముగొను
 దీము = ఆకర్షకము
 దును = దున్ను
 దూపించు = దప్పిచే వీరనొందు
 దొ = దవ్వు
 ద్రుపాజు = నారద
 ద్యయము = రెండువాక్యములు (వైష్ణవం
 యొక్క సారాయణరహస్యము)
 ద్వైతము = జీవేవ్వర భేదము

ధ

ధర్మము = లక్షణము

న్

నంబి = పూజారి (పష్టి పూజకుడు)
 నవ్వు = మనుమడు
 నయము = సులువు
 నల్లదాసిగాడు = తాబేలు
 నాకు = అనకు
 నాగరము = సొండి
 నాగవాసము = వేశ్యలమేళము
 నాటి = పాడుకొని
 నిగ్రహస్థాన = పరాజయభేతువు
 నిట్రు = శుష్కోవవాసము
 నిమితికాడు = బోయవాడు
 నిర్మాణము = మోక్షము
 నిశారజస్సు = వసువుపొడి
 సీరాజనము = నివాళి
 సీర్వట్టు = డప్పి
 నెత్తము = 1. జూదము

2. ఉమ్మడిబీడు

నెరవు = అగ్గము
 నెరనెక = వ్యాపించెను
 నెటి = 1. విధము 2. ఆచారము
 నెటిక = కుచ్చెట్లు
 నెటికురులు = కుటిలకుంతలములు
 నెటియలు = గీలికలు
 నెఱుఁగు = ఒరుఁగు

ప

పంజరంబు = బురఖా, గవుసెన
 పండించు = వంచించు
 పట్టము = తిరుప్పరివట్టము
 పదరులు = గడ్డింపులు

మధూశిక = మధువు

మరు తృణము = ఇంద్రధనువు

మర్కటము = సారెవురుగు

మలుచుట్టు = తిరుగుడు మఱలు

మహాషధి = సొండి

మానిసి = కూరుడు

మాటుమలయు = ఎదిరించు, సాటికివచ్చు

మానరము = అతిశయము

మిథము = వరస్పరము

మిహిక = మంచు

ముంజి = మొలత్రాడు

ముఱు = దుర్గంధము

ముల్లుచూపు = హెచ్చగు

మూరించోపు = అతిశయించు, విజృంభించు

మూలమంత్రము = (నారాయణ) అష్టాక్షరి

మృత్యువు = (మనుష్య) సామాన్య ప్రమాదము.

మైవడి = సమ్మతి

మొఱుగు = దాచు

మొగిల్పిరి = ముట్టు విడిచిన

మోటనము = నుగ్గునే ముట

మోరు = శిఖరము

మోహము = అవిద్య

మాన్యడు = ఏమియు తోవకండు

య

యమి = (పరమ) హంస, ముని

యవనము = గడ్డి

యవనరాశి = గడ్డిమేటి, వామి

యామ్య = యమనంబంధమైన

యోగము = 1. చింతించుటలో నేర్పు

ర్యానించుటలో నేర్పు

2. చిత్తనిరోధము,

ర

రంతు = శబ్దము, రచ్చ

రసము = రుచి

రాంకవము = బూర్నిను

రాహూయమాణ = రాహువువలె (పాము

వలె) నగుచున్న

రెంటు = విరోధము

రెంటంపు = రెట్టనేతవస్త్రము

రెంటము = గోటి

రెయి = రేయి

రై వేళ్ళు = ధనాగారము

రోహితము = కొరకు, ధనుస్సు

టిచ్చు = దిగులు

టొచ్చు = ఒరుల సంపర్కము

ల

లక్ష్యణ = వెండిబెగ్గురు

లఘువు = గంతు

లద్దిగ = సన్నమూతిపాత్ర

లచి = అనురక్తి

లస్తకము = వింటివీడికట్టు

లాంపట్టము = లోలుపత్తము

లాచు = కాంక్షించు

లాతు = అధికము

లావరా = జలధారిమూయు పరిక

లావణ్యము = ఉప్పుదనము

లోగు = వెనుదివియు

లోహండి = వంటిది

వ

వంగుళ్ళు = నీటిబొట్టు

వడిబెట్టు = శుద్ధముద్రయు

వయస్సు = ఆయుస్సు

వరుగు = గడ్డ

వర్ణాభులు = కప్పలు

నేతువు = ఆనకిట్ట

సొమ్మ = ఆభరణములు

సోఁకు = ప్రయాస

సోజాల్ = ముక్కెముకలు

స్థానికులు = దేవస్థానాధికారులు

ప్రవంశి = 1. ఏఱు 2. ఇనుక గడి
యారము.

హ

హట్టము = అంగడి

హతము = బలాత్కారము

హరి = కోపము

హసంతిక = కుంపటి

హవడి = ఉపద్రవము

హేవాకము = ఇచ్చ

శోధనము

పుట	బంతి	తప్పు	ఓప్పు
ఉపోద్ఘాతము			
2	3	ఆటి	ఆరి
9	26	డితో	డితితో
15	25	జన్యకీ	జన్యనకీ
20	23	సూరి	స్థూరి
21	1	వత్స	జిత్స
25	2	దజి	దజ
26	2	త్వత్వ	త్వత్వ
29	8	రని	రని
33	9	చొఱ	చొర
35	5	నాపి	నాపి
37	19	పితి	పితి
..	20	వాదము	వాదము
38	25	రక్ష	రక్ష
		పుట్టి	పుట్టి
39	19	బరి	పరి
40	30	పెంచు	పెంచుకొం

ఆముక్తమాల్యద

10	2	వీటి వీటి	వీటి వీటి
12	18	నగ	నగ
22	4	సూక్ష్మ	సూక్ష్మ
	22	మరి	మరి
	28	ద్వరు	ద్వరు
24	24	వేరి	వేరి
26	12	ర్పు	ర్పు
29	13	వాటి	వాటి
34	28	బోలు	బోలు
35	1	స్వన	స్వన
37	22	జన్మ	జన్మ
38	12	నాగ	నాగ
48	15	స్వన	స్వన

పుట	బంతి	తప్పు	ఒప్పు
59	14	పరమ	పర
63	9	నాలె	నాలె
66	22	రంబం	రుంబం
71	13	తప్పి	యప్పి
81	2	నేపె	పేపె
90	4	పీవంబు	పీవంబు
91	9	దూఁగి	దూఁది
	11	పిత	పిత
110	2	ల్లధు	గడు
112	17	కాల్య	కల్య
121	5	బ్రాకెడు	బ్రాకెడు
	25	దోక	దోక
135	8	మొలిచె	మొలిచె
140	27	నీవియు	నీవియు
	28	టగు	ట్లగు
148	24	వనుచు	వనుచు
149	4	రతి	రత
150	20	గగ్గెర	గగ్గెర
151	14	యాయల్ల	మాయల్ల
163	15	నెడ	నెడు
	22	బుగొండు	బు గొండు
165	19	గుదియు	గుదియ
170	1	నెపంబువ	నెపంబున
	14	యసులు	యసులు
176	19	తాట	తాటం
177	5	రింప	రింప
	6	కేసు	కేసు
178	21	కృద్య	కృద్య

చ. 25/-